

ȚARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș.

Al cincilea volum al almanahului cultural-literar
ȚARA FAGILOR (1996) a apărut în îngrijirea Bibliotecii
Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea” din
România. Redactorul volumului: Mihail Artimon MIRCEA
Coperta: Rodica Vescan

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUȚI**

ȚARA FAGILOR

**V
1996**

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef**

**Cernăuți•Târgu-Mureș
1996**

Îngrijirea și tipărirea Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor”
se face sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”,
Târgu-Mureș, România, președinte: Dimitrie Poptămaș

Lectori: Dimitrie Poptămaș
Mariana Ciurca

I.S.B.N. 973-0-00349-1

Coperta: Rodica Vescan

Culegere text și tehnoredactare (1996):

Nicoleta Biro și Kelemen Noémi.

Tipărit la S.C. TIPOMUR S.A. (1996).

Copyright© Fundația Culturală „Vasile Netea”

Toate drepturile rezervate

Tehnoredactarea și digitizarea (2018): Alexandru Tcaciuc

La cinci ani

Almanahul Țara Fagilor se află la a cincea apariție. Popas de bilanț, de cântărire a împlinirilor și neîmplinirilor. Pe măsura scurgerii timpului, tot mai mult ne dăm seama cât de fericit a fost momentul când părinții și-au revăzut copiii, când frații s-au regăsit, iar cei de un neam s-au îmbrățișat asemenea celor dintâi, după o lungă și apăsătoare așteptare, aproape fără speranță. Din această stare a renăscut cuvântul revărsat în atâtea pagini, pentru a deveni nemuritor și pentru a înfrunta uitarea. Înstrăinați de vatra străbună, dispersați în cele patru puncte cardinale, sfidând mașina de exterminare cu numele ei sinistre: Potma, Vorcuta, Kolâma, Djezcazgan, Iuta ..., adevărate fabrici ale morții, cu gândul curat, nădejde - și speranță, nord-bucovinenii au așteptat ora mărturiilor. Din acestea s-a născut Țara Fagilor, memorialul celor care au răzbit terorii comuniste o jumătate de veac. Almanahului i s-au alăturat alte publicații la fel de valoroase, cu apariție mai densă, între care: Glasul Bucovinei, Codrul Cosminului, Plai Românesc și Făgurel.

Renaște Țara de Sus! Renasc oamenii ei în adevăr și dreptate, sfidând nelegiuirea!

Cinci ani de căutări și adevărată istorie, restituită acum în plenitudinea vitejiei domnitorilor și eroilor trecuți în legendă, spre binele celor care au moștenit acest pământ cu sacrificiu și jertfă.

Cinci ani de scriere românească îmbrăcată în haina tradițională românească, prin care consfințim originea noastră latină.

Cinci ani de restituire a literaturii cu întreaga pleiadă a vrednicilor care au dat măiestrie cuvântului și încredere viitorului. Răsfoiam nu demult Progres și cultură, o publicație de înaltă ținută intelectuală din timpurile interbelice, care apărea la Târgu-Mureș. În ea își găseau loc condeieri din toată țara și de toate profesiile, în special din rândul dascălimii. Am întâlnit în paginile sale versul și proza „iconarilor” bucovineni. Am fost profund emoționat de

unitatea spirituală a românilor, de afinitățile dintre ei, de trăinicia acestor legături statornicite între Țara Fagilor și Câmpia Transilvaniei. Ele se accentuează în vremuri de restriște.

Acum, la cinci ani de la prima apariție, se cuvine să aducem un cuvânt de laudă și mulțumire tuturor colaboratorilor, distinsului și neobositului scriitor și publicist Dumitru Covalciuc, inițiatorul și ziditorul almanahului și omului de cultură Mihail Art. Mircea, care nu puține zile a zăbovit asupra ordonării și acurateței textelor.

Vivat, crescat, floreat!

*Dimitrie POPTĂMAȘ
director Biblioteca Județeană Mureș*

FILE DE ISTORIE

Populația Bucovinei în preajma anexării ei de către Austria

Constantin UNGUREANU,
doctorand în istorie

În anul 1775 Imperiul Habsburgic obținea fără lupte, însă prin coruperea marilor demnitari de la Poarta Otomană, anexarea unei părți a Moldovei de Sus, numind-o mai târziu Bucovina. Ceva mai înainte de obținerea consimțământului turcilor, trupele imperiale au ocupat acest teritoriu sub pretextul stabilirii unei legături directe, prin Moldova, între Transilvania și Galiția, încorporată în 1772 după cea de a treia dezmembrare a Poloniei. Astfel a fost răpită cea mai frumoasă parte a Moldovei, cu vechea capitală Suceava, cu Episcopia de Rădăuți, cu mănăstirile Putna, Voroneț, Moldovița, Sucevița, Humor, Dragomirna, ș.a.

Până la ocuparea Bucovinei de către Austria, în acest teritoriu n-au fost efectuate recensăminte ale populației, prin care să se constate componența ei etnică. Această problemă n-a putut fi elucidată nici conform criteriului confesional, deoarece românii trăitori aici și o parte a rutenilor așezați în zonă erau de religie ortodoxă.

Cine au fost locuitorii autohtoni ai acestui ținut în momentul anexării lui de către Austria? Aceasta este cea mai controversată problemă în istoriografia referitoare la Bucovina, o zonă de interferență a popoarelor român și est-slave. Pentru stabilirea acestui adevăr ne vom folosi de datele statistice, rezultând din

recensământul efectuat în a doua jumătate a anului 1774 și primele luni ale anului 1775 din ordinul generalului austriac Spleny. Deci, conform datelor acestui recensământ, în Bucovina existau 290 de localități cu 62 cătune, având 17.047 familii sau circa 85.000 de locuitori. La acestea se mai adăugau 18 mănăstiri mari și 18 mai mici, în care locuiau 466 călugări și 88 călugărițe¹. Se mai menționa existența a 58 familii de armeni, 526 - evreiești și a 24 familii de țigani nomazi². Cu părere de rău, în baza acestui recensământ nu se poate stabili care era raportul definitiv dintre români și ruteni. Dar, istoriografia germană din secolul trecut, pornind de la observațiile făcute pe teren și de la unele evaluări statistice, era, totuși, unanimă în convingerea că inițial românii au constituit „populația de bază a acestui ținut”. De exemplu, maiorul Mieg, care a participat la delimitarea frontierei între Austria și Moldova, afirma că populația consta din „valahi neuniți”, ceva mai puțini unguri, rusnaci printre care se afla o mare parte de emigranți din Polonia, Maramureș și Transilvania”³.

Istoricul german I.V. Goehlert în articolul său „Die Bukowina”, scris în anii 70 ai secolului al XIX-lea, afirma: „Populația de bază era la început românească; totuși, curând după ocuparea ținutului, a devenit o arenă ce apropia toate popoarele austriece...”⁴. Johann Polek, autorul mai multor lucrări privind istoria Bucovinei, susținea, de asemenea, că „la anexare, populația Bucovinei consta aproximativ din 11–12 mii de familii sau până la 70 mii locuitori. Majoritatea locuitorilor aparțineau naționalității române, care era răspândită pe întregul teritoriu. Numai în ținutul Câmpulungului-Rusesc (în zona Putilei și a Vijniței) populația era aproape în exclusivitate de origine

¹ J. Polek, *Ortschaftsverzeichnis der Bukowina aus dem Jahre 1775* în „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museum” (JBLM), Czernowitz 1/1893, p. 27–44.

² Ibid, p. 39.

³ J.V. Goehlert, *Die Bukowina* în „Mittheilungen der k.k. geographischen Gesellschaft” (MGG), Viena, 18/1875, p. 114.

⁴ J. Polek, *Major Friedrich von Mieg. Topographische Beschreibung der Bukowina* în JBLM, 5/1897, p. 11–12.

ruteană...”⁵. Să menționăm faptul că locuitorimea din munții putileni n-a fost, până în perioada sovietică, identificată cu elementul rutean al populației Bucovinei, deoarece ea era și este, în principal, constituită din huțuii sau huțani.

Cu o informație mai concretă privind raportul dintre români și ruteni vine istoricul austriac V.F. Klun, care în 1876 scria următoarele: „La ocuparea ținutului de către Austria, cu o sută de ani în urmă, erau în Bucovina circa 50 mii români și circa 20 mii ruteni. Scutirea pe 50 de ani de recrutare și colonizarea oficială au contribuit la migrarea rutenilor din Galiția și Maramureș, a lipovenilor, armenilor, evreilor, maghiarilor și nemților în ținut. Treptat, dispărea această preponderență a românilor în favoarea rutenilor...”⁶.

Prezintă interes și evaluările statistice ale secretarului camerei bucovinene de comerț și industrie, Andreas Mikulicz, care la 1875 constata: „La momentul unirii cu Austria se numărau în Bucovina 75.000 locuitori, care constituiau 12.500 familii și locuiau în 3 orașe și 229 sate, în circa 12.000 case. Populația de bază a ținutului o constituiau 55.000 români și 12.000 ruteni; afară de aceștia locuiau împrăștiat în unele localități circa 8.000 persoane de alte naționalități, cu preponderență evrei, armeni, țigani și, în 3 orașe, puțini nemți”⁷.

Deși dispuneau de informații de proveniență diversă, istoricii germani nu deviau mult între dânșii în constatarea corelației dintre etniile ținutului.

Problema componenței etnice a Bucovinei a atras atenția mai multor istorici români. Dintre aceștia putem enumera pe Dimitrie Onciul, Teodor Ștefanelli, Aurel Morariu, Dimitrie Dan, Teodor Bălan și, în special, Ion Nistor⁸, care au publicat monografiile și

⁵ J. Polek, *Die Vereinigung der Bukowina mit Galizien im Jahre 1786*, în JBLM, 8/1900, p 53–54.

⁶ V.F. Klun, *Statistik von Oesterreich-Ungarn*, Wien, 1876, p. 333.

⁷ Mikulicz Andreas, *Kulturzustände im Herzogthume Bukowina (1775–1875)*, Cernăuți, 1878.

⁸ Ion Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina*, București, 1915; Idem, *Istoria Bucovinei*, București, 1991; Idem, *Der nationale Kampf in der*

articole despre istoria Bucovinei, în care se atinge tangențial și problematica din articolul prezent.

Ion Nistor susținea că, la 1775, populația Bucovinei era de 71.750 locuitori, dintre care românii constituiau circa 52.750, rutenii - 15.000, alte naționalități - 4000⁹. Același istoric în lucrarea „Istoria Bucovinei” scria că, la ocuparea Bucovinei, locuiau aici 1.112 familii de huțuli, 1.261 familii de ruteni și 11.099 familii moldovenesti, restul fiind evrei, armeni, ȝigani. Adică, din 71.750 locuitori, 55.495 erau moldoveni (români) și 16.255 neromâni¹⁰.

Nicolae Ciachir, într-o lucrare recent apărută la București, menționează că teritoriul cedat avea 226 sate, 52 cătune, cu o populație de circa 70.000 locuitori din care 47.860 suflete de români, 15.000 de ruteni, plus polonezi, ruși, armeni, evrei etc.¹¹

Date diametral opuse în această privință ne oferă istoricii ucraineni și ruși, care susțin că, la 1775, majoritatea populației Bucovinei o constituiau ucrainenii. Astfel Kabuzan N.V., referindu-se la evaluările statistice ale lui Budermann H., susținea că, în 1781, din 23.000 familii care se aflau în Bucovina, abia de ar fi 6.000 moldovenesti¹².

În cele ce urmează vom căuta să examinăm această problemă având ca izvor principal recensământul populației Moldovei din anii 1772–1773 și 1774, efectuat de comandamentul militar rus. Acest document important a fost editat de Academia de Științe a Moldovei în 1975¹³. În studiul introductiv, editorul P. Dmitriev precizează: „Materialele recensămintelor se păstrează în Arhiva

Bukowina, Buc., 1918; Morariu Aurel, *Bucovina 1774–1914*, Buc., 1915; Bălan Teodor, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, Buc., 1960.

⁹ I. Nistor, *Românii și rutenii...*, p. 156.

¹⁰ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 17.

¹¹ Ciachir Nicolae, *Din istoria Bucovinei (1774–1944)*, Buc., 1993, p. 38.

¹² N.V. Kabuzan, *Ekonomiceskaia situatsiia v Galiții I na Bucovine v konțe XVIII - natsiale XIX vv. În: Problemi istoriceskoi demografii S.S.S.R i Zapadnoi Europi*, Chișinău, 1991, p. 88.

¹³ *Moldova în epoca feudalismului* (MEF), vol. VII, Partea I, II, Chișinău, 1975.

centrală de stat a actelor vechi (ȚGADA) în fondul cu numărul 293, intitulat «Dosare moldovenești și muntenesci». Fondul s-a format ca rezultat al activității organelor administrative militare rusești în Moldova și Țara Românească în timpul războiului ruso-turc din anii 1768–1774. Dosarele cu numerele 187 și 187 (a) (1173 file cu text pe ambele pagini) conțin materialele recensământului din anul 1774, iar dosarul cu numărul 200 (212 file cu text pe ambele pagini) conține materialele recensământului din anii 1772–1773”. Componenta numerică a populației conform acestui recensământ a fost studiată de P. Dmitriev într-o monografie consacrată special acestei probleme¹⁴.

Recensământul a fost efectuat din porunca comandantului armatei ruse P.A. Rumianțev, care dorea mai întâi de toate să știe pe ce resurse materiale și umane se poate baza comandamentul rus în lupta împotriva Imperiului otoman. Recensămintele au fost efectuate de dregători numiți de divanul Moldovei. La 20 noiembrie 1772, generalul rus Rinski-Korsakov a început să primească materialele primului recensământ. Peste un an, după terminarea recensământului, a fost efectuat un nou recensământ, în tabelele căruia au fost înregistrați capii de familie. Materialele primului recensământ nu s-au păstrat în original, ci numai în tabele traduse în limba rusă, cu cifre generale pe localități. Materialele recensământului din 1774 s-au păstrat în original.

Recensământul din 1774 prezintă o valoare deosebită deoarece în majoritatea cazurilor se indică numele și prenumele capului de familie. Aceasta permite o mai ușoară constatare a apartenenței etnice a locuitorilor și o apreciere mai obiectivă a raportului dintre români și ruteni în Bucovina. Pe lângă aceasta, se indică categoriile sociale, îndeletnicirile locuitorilor. În recensăminte n-au fost incluși boierii și călugării care erau scutiți de bir și alte impozite. Întrucât recensămintele erau efectuate pentru a stabili numărul populației impozitabile, ei au fost omiși. Mai trebuie de menționat că, în materialele recensămintelor, sunt indicați

¹⁴ P.G. Dmitriev, *Narodonaselenie Moldavii (Po materialam perepisei 1772–1773, 1774 i 1803 gg.)* Chișinău, 1973.

proprietarii celor mai multe sate, ceea ce permite reconstituirea structurii proprietății funciare de atunci.

Recensământul din anii 1772–1773 prezintă tabele ale ținuturilor Cernăuți, Câmpulung-Cernăuți și Suceava¹⁵. Din acest recensământ lipsește ținutul Câmpulung-Suceava, iar din ținutul Suceava sunt înregistrate numai 22 localități din ocolul Berhomet. Recensământul din 1774 ne oferă informații mult mai detaliate despre satele Bucovinei¹⁶. Din el lipsesc date despre ținutul Câmpulung-Cernăuți.

Pe baza acestor recensăminte istoricul român P. Țuguî a încercat să determine structura etnică a populației Bucovinei. Conform calculelor întreprinse de el, din cei 84.514 locuitori ai Bucovinei, erau români - 54.284 (64,23 %), ruteni - 17.125 (20,26 %), huțuli - 5.975 (7,06 %), țigani - 2.655 (3,14 %), evrei - 2.425 (2,86 %), ruși - 1.065 (1,26 %), polonezi - 460 (0,64 %), armeni 435 (0,51 %), turci - 70 (0,08 %) și nemți - 20 de suflete¹⁷. În total autorul include în teritoriul Bucovinei 266 localități, dintre care 3 târguri.

De asemenea, socio-lingvistul Ion Popescu a efectuat o analiză a recensământului respectiv, pentru a determina componența națională a populației Bucovinei în preajma anexării ținutului de către Austria. Conform estimărilor sale în 1774 populația Bucovinei era de 82809 persoane, dintre care 54.174 (65,42 %) erau români, 17.400 (21,01 %) - ruteni, 5.225 (6,31 %) - huțuli, 2.425 (2,93 %) - evrei, 400 (0,48 %) - armeni, 460 (0,56 %) - polonezi, 2.635 (3,18 %) - țigani, 70 (0,08 %) - turci, iar 20 erau nemți¹⁸.

Ambii autori însă, au inclus la Bucovina și satele care inițial au fost ocupate de trupele austriece, dar care după delimitarea

¹⁵ MEF, P. I., 53–54, 65–66, 116–131

¹⁶ Ibid., p. 242–260, 336–353, 370–458.

¹⁷ Țuguî Pavel *Populația Bucovinei între anii 1772–1774*, în „Academica”, Buc, 1992, Nr. 4 (16), p. 4–5.

¹⁸ Popescu Ion. *De ce românii din Țara Fagilor sunt tratați în conformitate cu legea lui Murphy: adevărul învinge totdeauna în 3 din 7 ca2 uri*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți-Buc., 2/1994, pag. 17.

graniței între Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman au fost reîntoarse Moldovei. Ca rezultat, numărul localităților, respectiv numărul populației, sunt mai mici decât cele expuse de ei. Dacă analizăm recensământul lui Spleny, se poate constata că din totalul de 290 localități cu 62 cătune, de după convenția de la Balamutca din 2 iulie 1776, 64 localități cu 10 cătune au fost retrocedate Moldovei¹⁹. După cum rezultă din cele expuse, este necesară o recalculare a structurii etnice a populației acestui teritoriu din diferite zone, adică o analiză a structurii populației fiecărui ocol al ținuturilor incluse în teritoriul numit mai târziu Bucovina.

Pe teritoriul Bucovinei în anii 1772–1774 existau ținuturile Cernăuți, Câmpulung-Cernăuți, Suceava și Câmpulung-Suceava. În cele ce urmează voi încerca să analizez situația demografică separat, în cadrul fiecăreia din unitățile administrative nominalizate.

Ținutul Cernăuți

Cele mai detaliate informații despre ținutul Cernăuți ne oferă recensământul rus din 1774. Ținutul se mărginea la răsărit cu ținutul Hotin, la sud-vest - cu ținutul Suceava, parțial cu ținuturile Dorohoi și Câmpulung-Cernăuți, iar la nord-vest se mărginea cu Galiția de-a lungul râurilor Ceremuș, Colacin și Nistru. Acest ținut era împărțit atunci în 4 ocoale: ocolul Târgului, ocolul Prutului de Jos, ocolul Nistrului și ocolul Ceremușului. Recensământul ne oferă informații despre numele și prenumele capilor de familie, îndeletnicirile lor, proprietarii satelor, etnie. Aceasta e foarte important, deoarece anume în acest ținut populația era mixtă, în celelalte ținuturi populația fiind mult mai omogenă.

a) Ocolul Târgului. Din acest ocol făceau parte 29 de sate plus târgul Cernăuți. După delimitările de graniță, la Bucovina au rămas 14 localități din acest ocol, iar restul de sate și anume: Molnița, Sănehău (Horbova), Hreățca, Culiceni, Fundoiaia, Godinești, Buda de Sus, Buda de Jos, Noua Suliță, Becești, Mogoșești, Țănteni, Târnăuca, Movila Herței, Fundul Herței și

¹⁹ Polek J. *Ortschaftsverzeichnis...* 1/1893, p. 27–44

Pilipăuți au rămas la Moldova. În prezent toate aceste sate (cu excepția satului Fundul Herței) fac parte din raionul Herța, regiunea Cernăuți. Din satele incluse la Bucovina, 5 localități făceau parte din moșia mănăstirii Putna, 2 erau sate de răzeși, 4 sate erau moșii ale boierilor. Târgul Cernăuți era proprietate domnească, iar satele Roșă și Horecea se subordonau târgului.

Deoarece recensământul nu făcea nici o distincție între români (în recensământ este utilizată denumirea de moldoveni) și ruteni, am recurs la delimitările necesare, pornind de la antroponime (adică de la denumirea numele și prenumele capilor de familie), care în recensământ diferă destul de evident. Mai complicat a fost de efectuat această delimitare pentru preoți, dascăli și văduve, deoarece în majoritatea cazurilor recensământul ne informează numai despre numele lor. În toate localitățile acestui ocol majoritatea covârșitoare a populației o constituiau românii (moldovenii). Numai în satele Camena, Mihalcea și Cuciurul Mare exista o minoritate importantă de ruteni (ucraineni). Din populația totală a ocolului de 1304 familii, 859 familii (65,87 %) erau românești și numai 227 (17,41 %), rutene. Din 119 familii evreiești (9,13 %) înregistrate în ocol, 100 locuiau la Cernăuți. Mai locuiau în acest ocol 86 familii de ruși (6,59 %), dintre care 13 au fost înregistrate la Cernăuți și 30 - la Roșă. Probabil că în realitate aceste familii erau de origine ruteană. În târgul Cernăuți locuiau 356 familii, din care 210 familii erau românești și numai 26 rutene. Recensământul lui Spleny a înregistrat în viitoarea capitală a Bucovinei numai 290 familii (inclusiv 112 familii de evrei)²⁰.

²⁰ Kaindl R, *Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart Czernowitz*, 1908, p. 185.

Tabelul 1. Componenta națională a populației Bucovinei la 1774
(numărul de familii pe ocoale și ținuturi)

Denumirea ocoalelor și ținuturilor	Sate	Târguri	Popul. totală	Români	Ruteni	Huțuli	Ruși	Evrei	Țigani	Armeni	grecești	turci	alii
ȚINUTUL CERNĂUȚI	Ocolul			859	227		86	119					
	Târgului	13	1304	65.9%	17.4%		6.6%	9.1%	5		7	1	
	Ocolul			936	1071		71	64	16				
	Prutului	35	2173	43.1%	49.3%		3.3%	2.9%	0.7%		15		
	Ocolul			371	1173		44	55	5				
ȚINUTUL SUCEAVA	Nistrului	35	1654	22.4%	70.9%		2.6%	3.3%		4		2	
	Ocolul			537	617		18	115	18				
	Ceremuș	22	1305	41.1%	47.3%		1.4%	8.8%	1.4%				
	Total ținut			2703	3088		219	353	44				
	Cernăuți	105	6436	42%	48%		3.4%	5.5%	0.7%		19	7	3
Ținutul Câmp.-Rus...	Ținutul	10	c. 1000	50		948		1	1				
	Câmp.-Mold.	13	1447	1196		125	53	12	54				
ȚINUTUL SUCEAVA	Ocolul			82.6%		8.6%	3.6%	0.8%	3.7%		3	1	3
	Berhomet	35	1134	991	50	70	9	2	10			2	
	Ocolul			87.4%	4.4%	6.2%	0.8%		0.9%				
	Vicov	29	1162	1009					148				
	Ocolul			86.8%					12.7%			5	
ȚINUTUL SUCEAVA	Ocolul			619				105	71	55			
	de Mijloc	14	851	72.7%				12.3%	8.3%	6.5%		1	
	Ocolul			389					14				
	Siret	16	405	96%				2	3.4%				
	satele cu salvogvar.			1047									
ȚINUTUL SUCEAVA	Total țin.	11	1125	93%									
	Suceava			4055	50	70	9	109	321	55		8	
	Suceava	105	4677	86.7%	1.1%	1.5%		2.3%	6.9%	1.2%			
BUCOVINA	TOTAL		13560	8004	3138	1143	281	475	420	55	22	8	6
	BUCOVINA	233	67800	40020	15690	5715	1405	2375	2100	275	110	40	30
				59.03%	23.14%	8.43%	2.07%	3.5%	3.1%	0.4%			

Pentru ocolul Târgului ar mai fi de menționat că, la Cernăuți și la Roșă locuiau 7 familii grecești, din care 5 erau mazili.

b) Ocolul Prutului de Jos. În acest ocol sunt incluse 35 de sate. Din acestea 10 erau sate de răzeși, 6 aparțineau episcopiei Rădăuțului, 6 diferitor mănăstiri. Celelalte sate aparțineau vechilor familii boierești moldovenești. Pentru acest ocol sunt date foarte diferite în privința numărului populației care locuia aici în 1773–1775. Recensământul rus din 1772–1773 a înregistrat în acest ocol numai 1.748 familii²¹, iar Werenka doar 1.939 familii²². Însă conform recensământului lui Spleny din 1775, pe acest teritoriu locuiau deja 2.726 familii²³.

Efectuând o analiză minuțioasă a antroponimelor capilor de familie, am ajuns la concluzia că, în acest ocol, raportul dintre români și ruteni era aproape egal - 936 familii românești (43,07 %) și 1.071 familii rutene (49,28 %). În acest ocol se evidențiază clar granița etnografică între români și ruteni. La sud-est de linia Jucica-Zadobriuca-Șerăuți-Cernaucă preponderența românilor era evidentă, rutenii constituind în aceste sate o minoritate neînsemnată. La apus de această linie era preponderent elementul rutean, dar românii în aceste sate mai constituiau încă circa 20–40 % din populație. Recensământul mai înregistrează 71 familii de ruși (3,26 %) și circa 64 familii evreiești (2,94 %). Din totalul de 16 familii de țigani, 12 se aflau în satul Lujeni.

Mai rămâne de evidențiat că recensămintele rusești nu oferă date statistice despre satul Sadagura. Această localitate a fost întemeiată în 1770 de către baronul Peter Gartenberg și, în perioada 1771–1774, aici a funcționat o monetărie care servea armata rusă. La intrarea trupelor austriece monetăria era deja desființată. Din cauza lipsei datelor statistice, nu se poate aprecia structura etnică a localității. Se poate numai presupune că la Sadagura locuiau atunci ruteni, români, precum și evrei și nemți, care au fost aduși aici de baronul Gartenberg pentru a asigura funcționarea monetăriei.

²¹ MEF, P.I., p. 119–122.

²² Werenka D, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774–1785)*. Czernowitz, 1895, p. 173–177.

²³ Polek J. *Ortschaftsverzeichnis*. . . , 1/1893, p. 30–39.

c) Ocolul Nistrului. Fiind așezat în partea de nord a ținutului Cernăuți, în imediată apropiere de granița Galiției, ocolul vizat a fost cel mai afectat de migrația rutenilor din Țara Leșească. Deja la 1774 românii din acest ocol constituiau numai circa un sfert din totalul populației. La recensământul din 1774, în acest ocol au fost menționate 35 sate (inclusiv 7 sate de răzeși și 3 sate ale diferitor mănăstiri). Ca și în ocolul Prutului de Jos, într-un șir de sate din acest ocol erau case pustii, deoarece mulți locuitori își părăseau satele din cauza grozăviilor războiului și se refugiau în păduri și în munți.

În ce privește componența națională, trebuie de menționat că, din totalul de 1654 familii, numai 371 (22,43 %) erau românești; iar 1173 (70,92 %) - rutene. Din 1251 familii de birnici, 221 erau românești, 997 rutene și 32 rusești. În același timp, din 28 familii de mazili și ruptași numai 6 erau rutene, restul fiind de origine română. Populația românească era mai numeroasă în sud-estul ocolului și era concentrată în 7 sate: Vaslăuți, Cuciurul Mic, Verbăuți, Jurcăuți, Boianciuc, Horoșăuți și Dobronăuți. Aceste sate erau așezate la hotar cu ținutul Hotin și în ele locuiau 154 familii de români și 192 familii de ruteni. În acest ocol mai locuiau 55 familii de evrei (3,32 %) și 44 familii de ruși (2,66 %). La Luca erau 4 familii nemțești. În tot ocolul au fost înregistrate numai 5 familii de țigani.

d) Ocolul Ceremuș. Acest ocol era așezat între râurile Prut, Ceremuș și în apropierea râului Siret. În recensământul din 1774 sunt menționate în ocolul Ceremușului 22 de sate, dintre care 9 sunt menționate ca moșii de răzeși, iar 2 sate ca aparținând mănăstirilor. Și în acest ocol, majoritatea stăpânilor proveneau din vechile familii de boieri moldoveni. Analizând structura etnică a populației în acest ocol, se poate constata o prevalare ușoară a rutenilor. Din totalul de 1305 familii, 537 (41,15 %) erau românești și 617 (47,28 %), rutene. Din 785 birnici, 258 erau români, 444 ruteni, 12 ruși, iar 71 evrei. În același timp, din 45 de mazili și ruptași, numai 6 erau ruteni; din 49 de șleahțe - 40 români și 9 ruteni; din 97 de călărași, 67 erau români și numai 30 erau ruteni; din 15 împlători - 12 români și 3 ruteni. În satele Broscăuți, Costești și Carapciu elementul românesc era hotărâtor. Aceste sate sunt așezate în partea de sud-est.

În satele Banila de Sus, Banila de Jos și Vijnița, care sunt așezate în valea Ceremușului la hotarul Galiției, procentul românilor era mai mic de 15 %. În celelalte sate, raportul dintre români și ruteni oscila între 40 % și 60 %. La Vijnița, din totalul de 137 birnici, 71 erau evrei. În comparație cu satele din celelalte ocoale, în ocolul Ceremușului erau mai mulți evrei - 115 familii (8,81 %). Din totalul de 18 familii de țigani, 6 erau la Hlinița și 6 la Banila de Jos.

Înainte de a analiza structura demografică a celorlalte ținuturi, ar fi necesară o recapitulare asupra ținutului Cernăuți. La momentul anexării Bucovinei în acest ținut existau 106 localități. (Reamintesc că aici nu sunt incluse cele 16 sate din zona Herței). Din aceste localități 28 erau sate răzășești, 16 sate aparțineau diferitor mănăstiri, iar 6 sate erau moșii ale episcopiei Rădăuți.

Recensământul din 1774 ne informează despre existența a 411 case pustii în ținut. Toate aceste case se aflau în satele dintre Prut și Nistru. În ansamblu, în ținutul Cernăuți, deja puțin prelua populația ruteană. Numai în ocolul Târgului domina elementul românesc, iar în ocolul Nistrului, românii constituiau mai puțin de un sfert din totalul populației.

Dacă admitem că în fiecare familie erau câte 5 persoane, atunci se poate trage concluzia că, în ținutul Cernăuți, locuiau în 1774, 6.436 familii (32.180 persoane). Dintre acestea, românii formau 2.703 familii (13.515 locuitori = 42 %); rutenii 3.088 familii (15.440 locuitori = 47,98 %); evreii 353 familii (1.765 locuitori = 5,48 %); rușii 219 familii (1.095 locuitori = 3,4 %); țiganii 44 familii (220 locuitori = 0,68 %); nemții 19 familii (95 locuitori = 0,29 %). Mai erau 7 familii grecești, 2 familii poloneze și o familie bulgară. Desigur, aceste date statistice sunt aproximative și pot fi puse la îndoială. Prin analiza antroponimică a numelor și prenumelor capilor de familie, nu se poate aprecia exact apartenența etnică a locuitorilor, dar cred că totuși datele expuse mai sus reflectă clar situația demografică a ținutului Cernăuți.

Ținutul Câmpulung-Cernăuți

Un alt ținut care, după 1775, a fost în întregime inclus la Bucovina, era ținutul Câmpulung-Cernăuți, care era așezat în partea muntoasă a Bucovinei, la hotar cu Pocuția. Satele erau așezate în văile râurilor Ceremuș și Putila. Recensământul din 1774 nu ne oferă informații despre acest ținut. Pentru o redare mai obiectivă a situației demografice a ținutului respectiv, a fost necesară o analiză comparativă a celorlalte recensăminte.

Conform recensământului rus din 1772–1773 acest ținut era împărțit în 2 unități administrative: ocolul Câmpulungului (satele din valea Ceremușului) și districtul Putila (localitățile din valea râului Putila). În ocolul Câmpulung se aflau 6 sate: Vatra Câmpulung, lablonița, Câmpulung, Stebni, Răstoace, Zaharici, în care au fost înregistrate 422 case locuite și 36 case pustii. În districtul Putila erau 4 localități: Vatra Putilei, Gura Putilei, Plosca, Marenici, în care erau 514 case locuite și 30 părăsite. În total (conform recensământului rus) în acest ținut existau 936 case locuite și 66 case pustii²⁴.

Recensământul austriac din 1775 a înregistrat în ținutul Câmpulung Rusesc, 3 sate mari: Putila, Câmpulung și Răstoace cu 21 de cătune, în care locuiau 962 familii²⁵. Pe de altă parte informațiile lui Werenka indică existența în acest ținut a 15 localități, în care erau așezate 1.156 familii²⁶. Făcând comparație între aceste informații diferite, consider că acele 66 de case înregistrate de recensământul rus ca fiind pustii, în realitate erau populate. Mult mai probabil ar fi că mulți locuitori au evitat să se înscrie în tabel, deoarece se temeau de a fi supuși la noi impozite. De asemenea trebuie de luată în considerație așezarea împrăștiată a caselor în condițiile muntoase. În baza acestor argumente, consider că populația acestui ținut era de circa 1.000 familii (5.000 locuitori).

²⁴ MEF, P.I., p. 65–66.

²⁵ Polek J. *Ortschaftsverzeichnis...*, 1/1893, p. 30–39.

²⁶ Werenka D, *op. cit.*, p. 173–177.

Acest ținut era locuit de huțuli. P. Țugui în articolul său, susține că toți locuitorii acestui ținut la 1774 erau huțuli. I. Nistor susținea că, la începutul administrației militare, numărul huțulilor în Bucovina era de circa 6.000 persoane²⁷. Pe parcursul dominației austriece în acest ținut nu a fost întemeiată nici o colonie, teritoriul fiind cel mai puțin influențat de migrație și emigrație. În 1774, cel mult 5 % din populația acestui ținut ar fi putut să fie de origine românească, restul erau huțuli. Astfel, în ținutul Câmpulung-Cernăuți, la începutul administrației militare, erau circa 50 familii de români (250 oameni), 948 familii de huțuli (4.740 persoane), 1 familie evreiască și o familie de țigani.

Ținutul Câmpulung-Suceava

Ținutul Câmpulung Moldovenesc era așezat în zona muntoasă din sud-vestul Bucovinei. Recensământul din 1772–1773 nu are informații despre acest ținut, iar conform datelor recensământului din 1774, ținutul Câmpulung-Suceava cuprindea 15 sate. Din acestea, satele Crucea și Bistrița au rămas la Moldova.

Satele acestui ținut nu aveau proprietari feudali. Aceasta ne confirmă faptul că ținutul Câmpulung-Suceava își păstrase o mare autonomie. Conform recensământului rus din 1774, în 13 sate din acest ținut locuiau 1.447 familii din care 1.239 birnici. Țiganii erau concentrați în două localități: la Voroneț 18 familii și la mănăstirea Moldovița, 35 familii. La Rușii Moldoviței din 123 familii, 109 erau huțuli. Din 12 familii de evrei, 10 locuiau la Vatra Câmpulung. Rezumând toate datele referitoare la populație, obținem următoarea situație demografică pentru ținutul Câmpulung-Suceava: din totalul de 1.447 familii (7.235 persoane), 1.196 familii (5.980 persoane) erau români, ceea ce constituie 82,6 % din populația ținutului; huțuli - 125 familii (625 locuitori = 8,6 %); ruși - 53 familii (265 locuitori = 3,66 %); țigani - 54 familii (270 locuitori = 3,7 %); evrei - 12 familii (60 locuitori = 0,8 %). De asemenea, au mai fost înregistrate 3 familii de sași (nemți), 2 familii slovace, 1 familie de secui și 1 familie de greci.

²⁷ I. Nistor, *Der nationale Kampf in der Bukowina*, Buc., 1918, p. 58.

Ținutul Suceava

În preajma ocupării Bucovinei de către Austria, ținutul Suceava consta din 5 ocoale și „satele cu salvogvardie” (17 sate). După toate delimitările de graniță, la Bucovina au fost incluse 36 de sate din ocolul Berhomet împreună cu târgul Siret, 29 sate din ocolul Vicovilor, 15 sate din ocolul de Mijloc împreună cu târgul Suceava, 16 sate din ocolul Șiretului de Sus și 11 localități din „satele cu salvogvardie”. În total 105 sate și 2 târguri din ținutul Suceava au fost ocupate de austrieci.

Recensămintele din 1772–1773 și 1774 ne oferă informații mai limitate despre acest ținut, în comparație cu ținutul Cernăuți. Recensământul din 1772–1773 oferă date numai despre 22 localități din ocolul Berhomet, iar recensământul din 1774 cuprinde întregul ținut Suceava. Cu părere de rău, nu sunt înregistrate numele și prenumele capilor de familie. Din cauza caracterului rezumativ al recensământului ținutului Suceava, nu e posibilă o apreciere mai exactă referitoare la antroponomia românilor și rutenilor din ținut.

În partea de nord a ținutului se afla ocolul Berhomet, care aproape în întregime a fost încorporat la Austria. Numai satele Verpole, Grimești, Bălilești, Lozna, Derțca, Călinești, Vlădeni și Tureatca au rămas la Moldova. În teritoriul ocupat locuiau 1.134 familii, din care 737 familii erau birnici. Ar fi de menționat numărul mic de evrei - numai 2 familii.

Deoarece nu a fost indicat numele și prenumele capilor de familie, este greu de apreciat mai exact raportul dintre români și ruteni. Fiind așezat în partea de nord a ținutului, se poate accepta că, deja atunci, în acest ocol exista o minoritate neînsemnată de ruteni. Din acest ocol, satele Berhomet, Lucavăț, Jadova, Comarești și Panca se află partea de nord-vest a ocolului (acum aceste localități sunt ucrainești). Comparând datele de atunci din satele învecinate din ocolul Ceremuș, se poate admite că, deja atunci, în aceste sate exista o minoritate importantă de ruteni și huțuli. Cu excepția satelor enumerate, s-ar putea admite existența țăranilor ruteni în satele Camenca, Volcineț, Hliboca... Astfel, în 1774, populația acestui ocol consta din circa 991 familii românești (87,4 %), 70 familii de huțuli (6,2 %), 50 familii de ruteni (4,4 %),

10 familii de țigani, 9 familii de ruși, 2 familii de evrei și 2 familii de „turci botezați”.

În ocolul Vicovilor, care în întregime a fost inclus la Bucovina, locuiau 1.162 familii. În acest ocol locuiau un număr mare de țigani, cu preponderență pe lângă mănăstiri. Astfel, la Putna au fost înregistrate 87 familii, la Solea - 23 și la Humor - 20 familii. În acest ocol nu a fost înregistrat nici un evreu, în schimb sunt menționați 5 „turci botezați”. În total, în ocolul Vicovilor, din 1.162 familii (5.810 persoane), 148 familii (circa 740 locuitori = 12,7 %) erau țigani, iar 5 familii erau turci. Restul erau români.

Din ocolul de Mijloc, la Moldova au rămas satele Plopeni, Fetești, Salcea și Poiana Pustie. Analizând structura demografică a acestui ocol, este necesar în primul rând de a face referiri la târgul Suceava. Recensământul înregistrează la Suceava 365 case, inclusiv „25 armeni străini și 45 alți străini”²⁸. De aceea am considerat pentru Suceava mai reală suma de 295 familii. Cu atât mai mult cu cât recensământul lui Spleny a înregistrat în acest târg numai 76 familii, fără însă a fi incluși în această sumă negustorii, armenii, evreii și țiganii²⁹. În acest ocol au fost înregistrați 71 țigani, dintre care 25 familii în satul Rușii, și 39 la Suceava. În total, în ocolul de Mijloc (conform recensământului rus) locuiau 851 familii (4.255 locuitori). Din acestea, 105 familii erau evreiești, adică 12,3 % (toți evreii locuiau la Suceava), 55 familii erau armeni (6,5 %), 71 familii erau țigani (8,3 %) iar o familie erau turci.

Din ocolul Șiretului de Sus numai 16 localități au fost incluse în Bucovina, restul satelor continuând să rămână în componența Moldovei. În aceste localități locuiau 405 familii sau circa 2.025 locuitori. Din acestea, 14 familii erau țigani și 2 familii erau evrei.

Cu excepția localităților din ocoalele menționate existau în ținutul Suceava un șir de localități care, în timpul ocupației rusești, au fost scutite de impozite. Majoritatea acestor localități erau așezate în jurul episcopiei Rădăuți și pe lângă mănăstiri și se numeau „satele cu salvogvardie”. În total în „satele cu salvogvardie” sunt incluse 17 localități.

²⁸ MEF, P.I., p. 343.

²⁹ J. Polek, *Ortschaftsverzeichnis...*, 1/1893, p. 30–39.

În Moldova au rămas satele Dobronăuți, Bogdănești, Litenii, Sirețel, Joldești și mănăstirea Burdujeni. Aceste localități nu erau așezate compact ci răzleț, în partea centrală și de sud a ținutului, aveau o administrație specială și se supuneau episcopiei Rădăuțiului. Toate aceste localități erau moșii mănăstirești, în care locuiau atunci 1.126 familii. Din 78 familii de țigani, 30 familii erau la Rădăuți, 21 la Mitocul Dragomirnei, 12 la mănăstirea Sf. Ilie. Cu excepția țiganilor, nu a fost înregistrată populație de altă naționalitate.

În total, în 1774, în ținutul Suceava, care cuprindea 105 sate și 2 târguri, locuiau 4.677 familii sau circa 23.385 locuitori. Majoritatea covârșitoare a populației era de origine română, circa 4.055 familii (20.275 locuitori), adică 86,7 %. În ținut au fost înregistrate 321 familii de țigani, ceea ce constituia 6,86 % din totalul populației. Din aceste familii, 280 locuiau la mănăstirile Putna, Solea, Humor, Sf. Ilie, la Mitocul Dragomirnei, la Rădăuți (a episcopiei), la Suceava (a mitropoliei), și în satele Rușii, Stupea și Costâna. Din 109 familii evreiești, 105 locuiau în târgul Suceava. De asemenea, la Suceava locuiau 55 familii de armeni. În ocolul Berhomet am consemnat existența a circa 70 familii de huțuli, circa 50 familii rutene, și 9 familii de ruși la Budeniți.

Caracterul rezumativ al recensământului ținutului Suceava nu mi-a permis să efectuez aprecieri mai exacte despre antroponimia românilor și rutenilor din ținut. Totuși, unii indici permit de a presupune că, în 1774, în partea centrală și de sud a ținutului, practic nu existau familii rutene. Astfel, chiar și după 144 ani de dominație austriacă, după colonizări și migrații, după rutenizarea Bucovinei, în satele acestui ținut procentul ucrainenilor era foarte mic. De asemenea este necesar de accentuat, că, nici recensămintele rusești, nici recensământul lui Spleny, nu au înregistrat un șir de localități, și anume: Cerepcăuți, Gârbăuți, Negostina, Rogojești, Ghindești, Tărășeni, Davideni, Hatna, Gropana, Bălcăuți, Sinăuții de Jos, Corcești, Slobozia Comarești, ș.a., în care, către sfârșitul dominației austriece, majoritatea locuitorilor erau ucraineni. Majoritatea acestor sate sunt așezate în apropierea orașului Siret și au fost întemeiate sau repopulate în perioada administrației militare, când Bucovina a fost puternic influențată de procesele migraționiste. Fără îndoială, în aceste sate au sosit treptat ruteni din Galiția, fapt ce a contribuit la rutenizarea acestor localități.

În același timp, majoritatea satelor din ținutul Suceava, care erau populate în preajma ocupării Bucovinei de către Austria, și-au păstrat caracterul românesc pe parcursul întregii dominații austriece.

În încheiere este necesară o recapitulare a structurii demografice a populației pentru întreaga Bucovină. În preajma ocupării acestui ținut de către Austria, în Bucovina existau 233 sate și 3 târguri, în care locuiau 13.560 familii sau circa 67.800 locuitori (pe baza recensămintelor rusești din 1772–1773 și 1774). Din totalul populației, 8.004 familii (40.020) erau moldoveni (români) și constituiau circa 59,03 % din totalul populației (vezi Tabelul nr. 1).

Rutene erau 3.138 familii (15.690 locuitori = 23,14 %) care locuiau preponderent în ținutul Cernăuți, iar în zona dintre Prut și Nistru constituiau majoritatea. Am mai constatat că 1.143 familii (5.715 locuitori adică 8,43 %) erau huțuli, majoritatea covârșitoare a acestora locuind în ținutul Câmpulung-Cernăuți. 281 familii (1.405 locuitori, deci 2,07 %) erau ruși, majoritatea fiind așezați în nordul Bucovinei. Probabil că majoritatea acestor familii în realitate erau rutene. Din 475 familii de evrei (2.375 = 3,5 %), 276 familii locuiau la Cernăuți, Suceava și Vijnița. Aproape toate celelalte familii evreiești locuiau în ținutul Cernăuți, fapt ce ne dovedește că ei erau veniți din Galiția. În Bucovina se mai aflau atunci 420 familii de țigani (2.100 locuitori = 3,1 %), majoritatea cărora locuiau în sudul Bucovinei, pe lângă mănăstiri. La Suceava locuiau 55 familii armene (275 locuitori = 0,4 %). Erau atunci în Bucovina circa 22 familii nemțești (inclusiv cele circa 15 familii, care presupun că locuiau la Sadagura).

Astfel, materialele recensămintelor din anii 1772–1773 și 1774, ne-au permis să precizăm substanțial raportul dintre etniile conlocuitoare pe teritoriul viitoarei Bucovine, la momentul anexării acestui teritoriu de către Imperiul Habsburgic. Privind în ansamblu teritoriul Moldovei de Sus anexat la Austria, prezenta, la 1774, o parte componentă a țării cu o populație majoritară românească. Așezat la hotar cu Galiția, acest teritoriu includea și așezări rutene, fapt firesc la orice hotar etnic. Aceste așezări însă nu se prezentau ca unități autonome, ci ele erau încadrate în sistemul politico-administrativ a țării. Răpind Bucovina, Austria n-a evocat drept motiv caracterul ei național ce ar fi diferit de restul Moldovei, ci necesitatea de a avea o legătură între Transilvania și Galiția nou anexată.

Unele aspecte ale situației etno-demografice din Bucovina în perioada habsburgică

Ștefan PURICI,
doctor în istorie

Anexarea părții de nord-vest a Țării Moldovei de către habsburgi, prin convenția austro-otomană din 7 mai 1775, a constituit începutul unui amplu și dirijat proces de modificare a structurii etno-demografice a teritoriului achiziționat de Viena. Politica de colonizare a Bucovinei era dictată de dorința Curții imperiale de a mări numărul de contribuabili prin „proportionalizarea terenului cu populație”¹, precum și de planul habsburgilor de a transforma acest ținut într-o provincie germană, identică cu celelalte zone ale imperiului, prin modificarea imaginii etnice a acestui teritoriu.

Care era situația etnică reală în teritoriul anexat la 1775 este foarte greu de stabilit cu precizie, deoarece recensămintele populației efectuate la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, nu se făceau după metodele științifice moderne. Primul recensământ, desfășurat sub îndrumarea generalului Gabriel von Spleny, a fost efectuat pe baza anunțării libere a contribuabililor². Aceștia din urmă, evident, nu s-au grăbit să se înregistreze, evitând achitarea de dări și impozite către noii stăpânitori. În acea perioadă era foarte răspândit fenomenul migrării sezoniere, adică țăranii din o parte a țării plecau la câștig în altă parte a ei. Funcționarii austrieci n-au înregistrat nici limba maternă, nici naționalitatea locuitorilor provinciei anexate, cu excepția armenilor, evreilor și țișanilor.

¹ E.I. Emandi, C. Șerban, *Contribuții de geografie istorică la cunoașterea fenomenului demografic din nord-vestul Moldovei la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în „Suceava - Anuarul Muzeului județean”, X, 1983, p. 495.

² Ibidem, p. 477.

Având în vedere aceste considerente, istoricii ucraineni au încercat să dovedească anume că majoritatea populației provinciei o constituiau, în momentul anexării, ucrainenii. Drept argument este invocat următorul fragment dintr-un raport al generalului Enzenberg din 14 februarie 1781, adresat Comandamentului general al Galiției, raport publicat de J. Polek³: „Populația sătească, care locuiește în acest district bucovinean, este compusă, în marea majoritate, din fugari și altă lume care a venit aici, și nu voi greși dacă voi afirma că, din 23.000 de familii care locuiesc aici, de abia de s-ar găsi 6.000 adevărate moldovenești”⁴. Manipulând cu aceste cifre, istoricii ucraineni susțin că în anul 1781 în Bucovina locuiau 6.000 familii de moldoveni și 17.000 familii de ucraineni⁵.

Dar K. Enzenberg în raportul amintit considera drept „adevărate moldovenești” acele familii, care nu s-au strămutat în afara hotarelor Bucovinei și nu au venit în acest ținut din altă parte, ci reprezentau, astfel, populația autohtonă a provinciei anexate. Concomitent, cifra de 17.000 de familii „nemoldovenești” indică prezența unui puternic proces de fluctuație a populației. Istoricul A. Jukovski consideră că datele statistice austriece vorbesc despre faptul că „în anul 1775, un procent de 69 % din populația Bucovinei vorbea în limba ucraineană și numai 26 % - în cea română”⁶. Dar, o sursă autentică pe care evită s-o folosească istoricii ucraineni, o constituie recensămintele populației Moldovei efectuate în anii 1772–1773 și în 1774 de către armatele țariste de ocupație și publicate în 1975 la Chișinău. Analiza datelor conscripțiilor realizate de către autoritățile rusești a fost făcută de către

³ J. Polek, *Joseph's Reisen nach Galizien und der Bukowina und ihre Bedeutung fur letztere Provinz*. Beilagen, Czernowitz: H. Paradini, 1895, p. 116.

⁴ Spokonvicina ukrainska zemlia. Istorici zvizki Pivnicinoi Bukovini z Rosieiu i Naddnipreanskoiu Ukrainoiu, Document? i materiali, Ujgorod, 1990, p. 42.

⁵ A. Jukovski, *Istoria Bukovinî. Ciastina druha pislea 1774*, Cernăuți, 1993, p. 7.

⁶ A. Jukovski, *Istoria Bukovinî*, în „Ceas”, 17 aprilie 1992.

cercetătorii P. Țugui⁷ și I. Popescu⁸, din care cauză nu vom stăruia asupra acestor recensăminte. Vom remarca doar faptul că, potrivit rezultatelor obținute, în Bucovina, înainte de intrarea trupelor austriece, locuiau circa 65 % de români și 27 % de ucraineni. Aceste date confirmă pe deplin concluziile formulate anterior de istoricii români I. Nistor, A. Morariu, I.E. Torouțiu ș.a.

Dar politica de colonizare și de strămutare a țăranilor din afara Bucovinei a modificat în mod cardinal acest raport. Astfel, în preajma revoluției de la 1848 în Bucovina locuiau în jur de 49 % de români și 38 % de ucraineni⁹, iar ultimul recensământ austriac, desfășurat în 1910, a înregistrat numai 34 % de români și 38 % de ucraineni⁹.

De modificarea raportului români-ucraineni este învinuită, de obicei, Curtea din Viena. Opinia este justă doar în acea măsură în care se are în vedere că anume anexarea Bucovinei a fost cauza transformărilor etno-demografice. Dar acest lucru nu se poate spune despre politica de colonizare, promovată de către habsburgi.

Ucraineni au locuit în nordul Moldovei și până la 1775, fiind așezați, mai ales, în extrema nordică a țării, între Nistru și Prut. Remarcăm faptul că colonizarea Bucovinei cu ucraineni din Galiția nu a făcut obiectul unei politici de stat din partea Curții din Viena. Imigrarea ucrainenilor în Bucovina sa făcut de la sine, în mod

⁷ P. Țugui, *Populația Bucovinei între anii 1772–1774*, în „Academica, Revistă de știință, cultură, artă”, București, 1992, nr. 4 (16), p. 4–5.

⁸ I. Popescu, *De ce românii din Țara Fagilor sunt tratați în continuare cu legea lui Murphy: adevărul învinge întotdeauna în trei din șapte cazuri*. I. Populația Bucovinei până la răpire în lumina recensăminte/orfeldmareșalului Rumianțev (1772–1773 și 1774), în „Glasul Bucovinei. Revistă trimestrială de istorie și cultură”, Cernăuți-București, I, 1994, nr. 2, p. 15–18.

⁹ P. Burian, *Die Nationalitäten in „Cisleithanien” und das Wahlrecht der Märzrevolution 1848/49*, Graz Köln, 1962, p. 112; I.E. Torouțiu, *Populația și clasele sociale din Bucovina*, București, 1916, p. 33; R. Wagner, *Vom Moldauwappen zum Doppeladler: ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina*; Festgabe zu seinem 80. Geburtstag/R. Wagner. Hrsg. i. A. von Paula Tiefenthaler und Adolf Armbruster, Augsburg: Hofmann, 1991, p. 114.

spontan și pe cont propriu¹⁰, și chiar contrar poziției autorităților imperiale. Drept excepție o constituie așezarea coloniștilor ucraineni la sfârșitul secolului al XVIII-lea în satele Breaza și Crișceatec.

Bazându-se pe această realitate istorică, A. Jukovski afirmă „că a venit din Galiția în Bucovina numai un mic număr de intelectuali ucraineni care, în nici un caz, nu a schimbat structura națională a populației bucovinene”. Drept argument este adus faptul că ucrainenii din Galiția erau greco-catolici, iar cei din Bucovina-ortodocși. Și, deoarece, în 1775 în Bucovina în mod practic nu existau greco-catolici, iar în 1910 aceștia atingeau aici cifra de 25.000, teoria privitoare la masiva imigrare din Galiția, conchide Jukovski, „nu rezistă criticii”¹¹. Dar documentele timpului, multe dintre care au fost editate, atestă fenomenul trecerii în masă la ortodoxie a țăranilor galițieni șerbi, care se refugiau în Bucovina pentru a avea posibilitatea de a reveni la credința tradițională, de care au fost lipsiți prin unirea unei părți a Bisericii Ucrainene cu Papa de la Roma (1595). În plus, această trecere se făcea foarte simplu, deoarece țăranii nu observau deosebiri esențiale între Biserica Ortodoxă și cea Unită.

Șerbii galițieni erau atrași, în primul rând, de condițiile social-economice prielnice din Bucovina. În Galiția vecină țăranii erau supuși la peste 100 zile de clacă¹², pe când în Bucovina s-au menținut numai 12. Nu întâmplător țăranii din comuna Racovice din Galiția motivau cererea de a se strămuta în Bucovina prin dorința de a trăi în libertate¹³. Această „libertate” era asigurată și prin scutirea de serviciul militar pentru locuitorii Bucovinei în perioada anilor 1775–1830.

Un imbold nu mai puțin important pentru imigrarea țăranilor galițieni îl constituia interesul proprietarilor din Bucovina în brațe ieftine de muncă¹⁴. De exemplu, în anul 1815 numai pe moșia

¹⁰ E.I. Emandi, C. Șerban, *op. cit.*, p. 497.

¹¹ A. Jukovski, *op. cit.*

¹² Istoria Ukrainskoi RSR, Kiev, 1978, t. 3, p. 159.

¹³ Arhiva de stat a regiunii Cernăuți, fond I, inv. I, d. 4413, f. 1–2.

¹⁴ Ibidem, dd. 1627, 3062, 4409.

Cernauca a Hurmuzăcheștilor s-au așezat 19 familii de țărani din Galiția¹⁵.

Încă în 1779 generalul Enzenberg consemna că numărul total al imigranților galițieni, stabiliți în Bucovina, se ridica la 14.114 suflete¹⁶. Iar la sfârșitul secolului al XVIII-lea în cercurile administrației galițiene se considera chiar că o treime din populația bucovineană era compusă din fugarii din Galiția¹⁷. Creșterea ponderii elementului ucrainean în structura etnică a provinciei a fost remarcată și de istoricul austriac H. Bidermann, care menționa că „numărul rutenilor în Bucovina a sporit simțitor în ultima sută de ani”¹⁸.

Altă dovadă adusă de A. Jukovski, ca și de alți istorici ucraineni, este afirmația că în anul 1848 „Bucovina a ales în parlamentul austriac din Viena 8 deputați, iar din aceștia tocmai 5 erau ucraineni”¹⁹. Drept români sunt indicați numai M. Bodnar și M. Ciupercovici, iar ca ucraineni - Gh. Timiș, V. Cârste, V. Murgoci, I. Dolenciuc, L. Kobâlița. Dar documentele timpului, rapoartele funcționarilor austrieci, demonstrează că, în realitate, tabloul se prezenta în felul următor: M. Bodnar, M. Ciupercovici, Gh. Timiș și V. Cârste erau români, iar L. Kobâlița, I. Dolenciuc și V. Murgoci - ucraineni²⁰. Deci, putem afirma că cei 49 la sută de români au ales 50 la sută din numărul deputaților bucovineni (4 parlamentari), cei 38 la sută de ucraineni au ales 37,5 la sută din parlamentari (3 deputați), iar restul populației (13 %) a ales un singur parlamentar (12,5 %).

Paralel cu imigrarea masivă a țăranilor ucraineni din Galiția, a avut loc un puternic proces de strămutare a românilor bucovineni în Moldova. Astfel, putem afirma, în baza unei evaluări incomplete,

¹⁵ Ibidem, d. 3062, f. 52.

¹⁶ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, 1991, p. 21.

¹⁷ W. Tokarz, *Galicja w początkach ery józefińskiej*, Krakow, 1909, p. 239.

¹⁸ H.J. Bidermann, *Die Bukowina unter österreichischer Verwaltung (1775–1875)*, Lemberg, 1876, p. 51.

¹⁹ O. Masan, *Perși bukovinski parlamentarii*, în „*Molodii bukovineți*”, 1994, nr. 19; A. Jukovski, *op. cit.*

²⁰ Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393–1849, București, 1983, p. 632.

că între 1775–1848 s-au strămutat în Moldova peste 90.000 români bucovineni²¹. Având în vedere faptul că în aceeași perioadă au venit în Bucovina (mai ales în primele trei decenii de dominație austriacă) în jur de 60.000 de români din Moldova și din Transilvania, ponderea românilor în structura etno-demografică a Bucovinei a scăzut în mod progresiv.

Reducerea numărului românilor a avut loc și din cauza ucrainizării lor, în special în zona dintre Nistru și Prut. Dacă la 1775 în această zonă locuiau în jur de 33 % de români, atunci către anul 1918 numărul acestora s-a redus simțitor.

Astfel, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea românii și ucrainenii au desfășurat lupte îndârjite pentru hegemonia politică în Bucovina, luptă care a fost întreruptă în 1918 prin readucerea acestei provincii în cadrul românismului.

²¹ Șt. Purici, *Emigrarea populației bucovinene în Moldova (1775–1848)*, în „Glasul Bucovinei”, 1, 1994, nr. 3, p. 9.

Un memoriu din 1780 al iluministului Vasile Balș despre situația din Bucovina și necesitatea unor reforme

Mihai IACOBESCU

Între anii 1769–1830 au fost identificate, în spațiul românesc, 209 memorii și proiecte pentru organizarea și reformarea în sens modern a societății românești; în 40 dintre ele se cerea, pe lângă un larg evantai de reforme, înlăturarea domniilor fanariote și instaurarea domnilor pământeni, iar în circa 10 dintre ele se preconiza chiar dobândirea independenței politice a țărilor române⁵¹.

Mișcarea iluministă reformatoare a cuprins deopotrivă atât Moldova și Muntenia, aflate sub suveranitatea Porții Otomane și a protectoratului Rusiei, cât și teritoriile românești înglobate Imperiului Habsburgic.

În Bucovina, în anul 1780, autorul unui amplu și valoros proiect de organizare și reformare a activității materiale și spirituale în acest teritoriu, pe baze iluminist-moderne, a fost Vasile Balș.

Vasile Balș era descendentul unei străvechi familii de boieri autohtoni. Își făcuse studiile la Viena. Dobândise o temeinică pregătire umanistă în general și juridică în special. Studiase și cunoștea principalele idei, curente și forme de manifestare ale iluminismului european. Făcuse parte el însuși din două societăți secrete vieneze și se remarcase printr-o febrilă activitate în cadrul puternicului ordin al „iluminaților”⁵². Balș era însă adept mai cu seamă al iluminismului german și, într-o anumită măsură, și al celui francez. El devenise liber cugetător, pledând și acționând pentru laicizarea și modernizarea culturii și a instituțiilor acesteia, precum și pentru introducerea unor reforme iluministe. Stabilise prietenii și cu unii reprezentanți ai iluminismului transilvănean, printre care cu

⁵¹ Leonid Boicu, *Geneza chestiunii române ca problemă internațională*, Iași, 1975, p. 30-31.

⁵² Enk Prokopowitsch, *Die Wiener „Geheime Oposizion”*, in der Bukowiner Bojar.

Budai-Deleanu. Dar, de fapt, se distingea și se distanța de aceștia, prin unele elemente ale gândirii sale. Balș nu manifesta înțelegere și compasiune față de clasele și categoriile sociale sărace: pe mazili, răzeși și clăcași îi privea cu un anumit dispreț, socotindu-i și apreciindu-i doar după rolul și locul pe care ar fi putut să-l aibă, ca simple componente ale forței de muncă utile celor bogați. Spre deosebire de confrății ardeleni, Balș ura Biserica și o supunea unei critici aspre, neînțelegând rolul acesteia ca apărătoare și păstrătoare a valorilor spirituale ale ființei noastre naționale.

Memoriul său, *Descrierea Bucovinei și situația ei internă*⁵³, a fost înaintat împăratului Iosif al II-lea la scurtă vreme după conferința ținută în capitala imperiului, în aprilie 1780. La această conferință fusese luată spre dezbatere problema viitorului statut de organizare a Bucovinei. Conferința nu ajunsese la nici o decizie. Dar, în cadrul ei s-au formulat mai multe soluții: 1) înglobarea Bucovinei la provincia Galiția; 2) divizarea teritoriului Bucovinei în două: partea de nord să treacă la provincia Galiția, iar partea de sud la confiniul grăniceresc Bistrița-Năsăud; 3) păstrarea separată a Bucovinei sub administrație militară sau civilă⁵⁴.

Vasile Balș participase la această conferință, alături de guvernatorul Enzenberg și alți specialiști din aparatul central și provincial, în calitate de „boier și deputat al Bucovinei”, după cum semnează el la sfârșitul memoriului.

Pronunțându-se categoric pentru păstrarea unității și individualității Bucovinei, cu statut autonom, în cadrul imperiului, Balș își propunea să abordeze în memoriul său mai multe chestiuni, pe care le structurează astfel: *I-Introducerea; II-Motive ce impun menținerea jurisdicției sau administrației militare în Bucovina; III-Clasele sociale și situația lor; IV-Despre pozițiile clerului și abuzurile din mănăstiri, precum și mijloacele de înlăturare a acestora fără a afecta visteria statului; V-Despre țărănime și reformele ce trebuie introduse la sate; VI-Decăderea comerțului și măsuri spre reînvierea și stimularea vieții economice.*

⁵³ Basilius Balsch, *Beschreibung der Bukowina und deren inneren Verhältnisse*, J.B.L.M., nr. 3, 1885, p. 103-112.

⁵⁴ Art. M.J.S., inv. 4329, f. 75.

În *Introducere*, Balș relevă, că, într-un stat civilizat, cu cât sunt mai simple și mai limpezi principiile formulate de cei ce guvernează țara, cu atât oamenii și le pot însuși mai bine și contribuția lor devine mai conștientă și consistentă „la întărirea societății și la făurirea fericirii generale a vieții”⁵⁵. Dar, „sprijinul pe care fiecare om îl poate da unui stat, depinde - scrie Balș - de ordinea, situația prielnică, legile potrivite și de activitatea oamenilor”. Ca „cetățean al acestei lumi”, el se simte însuflețit de „un impuls lăuntric” să se înroleze „cauzei generale creatoare” și să se mobilizeze „în serviciul celui mai înalt ideal”. În acest scop și promite să prezinte Curții din Viena „situația adevărată a țării, obiceiurile și deprinderile, bune sau rele, ale națiunii”, în măsura în care „cele prezentate pot înrăuri fericirea generală” sau „folosul obștesc”.

În vederea salvării și apărării autonomiei și unității Bucovinei, Balș sistematizează în memoriul său *motivele pentru care Bucovina trebuie să rămână sub administrația militară*. Aceste motive, sunt bineînțeles, discutabile, tocmai din punct de vedere istoric, dar el le înșiruie spre a împiedica fie unirea Bucovinei cu Galiția, fie divizarea ei. Astfel, el susține, fără temei istoric, cum că teritoriile de sub dependența Porții Otomane se află sub regimul administrației militare și că supușii sunt înclinați să stimeze autoritățile militare, dar nu și pe funcționarii civili; domnul Moldovei, pașalele din Moghilev și Hotin n-ar fi nici ele dispuse să respecte pe niște vecini care nu ar avea o administrație militară; cei mai importanți domnitori ai Moldovei au avut, atât ei, cât și boierii, proprietăți în Bucovina; acest teritoriu apare ca „un dulce lor de refugiu” și un „exemplu de organizare”; or, „în cazul în care Bucovina ar fi împărțită sub diferite jurisdicții sau ar fi anexată la Galiția, notează Balș, moldovenii s-ar îndepărta de Bucovina”⁵⁶. Nici obligativitatea serviciului militar susține Balș - nu poate fi introdusă aici, fiindcă locuitorii s-au dezobișnuit de serviciul militar „de la nenorocitul secol al XV-lea, când strămoșii noștri au acceptat, de nevoie, ca țara să devină o feudă a Porții”.

³ Basilius Balsch, *op. cit.*, p. 103.

⁵⁶ Ibidem, p. 104.

Deci, conchide Balș (după această motivație destul de neclară și forțând realitățile istorice), singura soluție o reprezintă menținerea Bucovinei sub administrație militară.

Analizând apoi *structura socială*, Balș se oprește mai întâi să prezinte clerul, boierii, mazilii și raporturile acestora cu domnul. Clericii, apreciază el, sunt, prin număr și avere, mai puternici și mai influenți decât boierii, în Bucovina. Boierii se împart, după averea lor, în trei categorii: cei din prima, cei mai bogați, dețin și cele mai înalte dregătorii ale țării; boierii de rangul al doilea posedă o avere și o influență mai redusă; pe locul al treilea sunt mazilii, care, scrie Balș, „sunt boieri doar prin favoarea domnului sau prin protecția lui, prin mituire și prin nepotism”; mazilii, spre deosebire de primele două categorii de boieri, au „obligația de-a vărsa contribuții” la visteria statului. Balș îi desprețuiește și îi prezintă ca pe niște ființe mijlocii, care se înfățișează în județul Cernăuți ca boieri și îndrăznesc și să se iscălească astfel. Balș amintește că „Maiestatea Sa imperială a fost plictisită din păcate din partea lor cu diferite petiții, iscălite ca boieri”, petiții care „au pricinuit în țară multe încurcături”. Tot în cazul mazililor, Balș scria despre „dezordinile și desfrăurile acestora”, care, explica el, „sunt rezultatul lipsei de educație și al moravurilor lor stricate, ce se trag de la vechea meteahnă a guvernării turco-fanariote”. Pentru îndreptarea lucrurilor, Balș propune o legislație severă, prin care mazilii să fie „supuși unei purtări morale”. Ca o concluzie generală, însă, Balș nu uită să aprecieze ceea ce ar dori să respecte și habsburgii, adică faptul că, „boierii, clerul, mitropolitul, episcopii și egumenii mănăstirilor au fost întotdeauna scutiți de orice fel de contribuție”⁵⁷.

Balș notează apoi că, „în Bucovina, neîndoielnic, clerul este cel mai bogat și stăpânește cea mai mare parte a țării”. El însuși apoi rolul mitropolitului, al episcopului de Rădăuți și al egumenilor „despre al căror număr și nume, în caz de nevoie” promite să dea „un raport separat”. El critică aspru formalismul și venalitatea domnului și mitropolitului în alegerea stareților; așa cum domnul își cumpără tronul cu bani grei, tot așa el și mitropolitul vând funcțiile din mănăstiri celor care dau mai mulți bani.

⁵⁷ Ibidem, p. 105.

Se ignoră mai întotdeauna meritele celui ales. Vizitarea mănăstirilor de către mitropolit este, zice Balș, „al doilea canal de-a storce bani”: în plus, starețul își atrage de partea sa pe unii supuși, care să-l susțină, acordându-le tot felul de favoruri, inclusiv prin rude și prieteni, cu sume derizorii, care adesea nu reprezintă nici un sfert din prețul real⁵⁸.

Drept aceea, Balș propune mai multe măsuri: toate veniturile și cheltuielile mănăstirilor să fie consemnate riguros, într-un registru, cu valoare de document oficial, supus controlului organelor de stat; pentru conducerea Bisericii ortodoxe, să se înființeze un consistorium, format din episcop, ca președinte, ajutat de doi consilieri laici, numiți de stat; pe lângă fiecare stareț de mănăstire „să fie atașat un supraveghetor, care să aibă grijă să nu se risipească nimic din aceste venituri”; „despre proveniența și întrebuințarea acestor venituri, scrie Balș, starețul și supraveghetorul trebuie să prezinte rapoarte anuale sau semestriale în fața consistoriumului”. Balș sugera că s-ar putea merge și mai departe în acest sens; toate atribuțiile economico-financiare ale mănăstirilor să fie preluate de stat, lăsându-li-se călugărilor „numai preocuparea asupra problemelor spirituale”; toate cheltuielile pentru salarizarea membrilor consistoriumului trebuiau acoperite din veniturile mănăstirilor. Prin acest sistem, „visteria imperială ar fi întru totul cruțată”: ar fi lichidate astfel și procesele numeroase „care constituie jurisdicția clerului”; s-ar atrage și folosi în Bucovina și veniturile moșilor și bunurilor din Moldova, care țin de mănăstirile din Bucovina. Într-un cuvânt, „s-ar restabili ordinea și disciplina”. Balș sugerează apoi că tot din veniturile mănăstirilor să fie salarizați și preoții „fiindcă, scrie el, aceștia locuiesc la țară în cele mai mizerabile condiții”, fiind obligați să-și procure cele necesare „pentru hrănirea femeilor și copiilor lor”⁵⁹.

Limitele gândirii lui Balș, specifice iluminiștilor din aceeași tagmă a boierilor, se întrevăd mai cu seamă din subcapitolul *Despre țărănime*. „Țăranii, scrie Balș, formează în Bucovina un popor leneș, mincinos, ostil stăpânilor lor”, un popor „deprins a-și face treaba la

⁵⁸ Ibidem, p. 106.

⁵⁹ Ibidem, p. 107.

stăpân fie cu înjurături, fie cu bătaii”. Locuințele lor „sunt colibe împrăștiate ici-colo, în majoritate fără grădină, fără curte, fără fântână”. Țăranii seamănă de-abia atâtă cât să-i ajungă până la anul următor”. Când se vede nedreptățit, el își ia vitele și fuge în Moldova, unde domnul „îl lasă să colinde de la un loc la altul”, cu condiția „să-i plătească dările”. Pentru remedierea acestei stări de lucruri, Balș propune: „pământul ar trebui împărțit țăranilor”- numai astfel s-ar ajunge la o agricultură „înfloritoare”. Apoi, statul trebuie să-l oblige pe țăran să-și facă o locuință corespunzătoare și grajduri pentru vite. Statul ar mai trebui, zice Balș, să „întemeieze colonii, care, organizate cu pricepere, ar servi ca model țăranului localnic”. Toate proprietățile trebuiesc marcate prin „pietre de hotar”, fapt care să ducă la lichidarea numărului „insuportabil de mare de procese”.

Dar, pentru a menține și consolida „cea mai bună ordine și pace” în lumea satelor, mijlocul „cel mai sigur” ar fi: instruirea tineretului cu acele „științe trebuitoare”; este dar necesar, propune Balș, să se ridice „școli publice”, care, prin organizarea lor exemplară „ar atrage și simpatia Moldovei” și „cea mai mare parte a Moldovei și-ar trimite copiii la aceste școli, cu bucurie și nerăbdare”. Conținutul învățământului ar trebui, arăta Balș, să aibă la bază studiul latinității, iar întreținerea școlilor, acoperirea tuturor cheltuielilor să se facă din veniturile visteriei și ar avea, de pe urma acestor școli „ucenici vrednici pentru treburile publice”⁶⁰.

Abordând și diverse aspecte ale vieții economice în general și ale comerțului în special, Balș scrie fără nici un înconjur: „... comerțul este mort în întreaga Bucovină: țăranii își vând roadele puține, le aruncă pur și simplu la un preț de nimic”. Deși se neglijează cu totul agricultura, „se aduce din Ucraina rachiu în cantități de mai multe butoaie zilnic” și numai „pentru acest blestemat de rachiu se plătesc anual aproape 100.000 de florini”; alți 50.000 de florini „se scot din Bucovina pentru sarea gemă, care se cumpără din Moldova”, și încă alți 40.000 de florini pentru care se aduce marfă tot de peste Cordon. Dintre toate relele cu care se confruntă Bucovina însă, precizează Balș, „luarea în arendă este lucrul cel mai păgubos pentru populație: aproape fiecare sat este în

⁶⁰ Ibidem, p. 108.

arendă și fiecare arendaș caută să se îmbogățească pe seama sărăcirii locuitorilor noștri. Abuzul este așa de mare, că un arendaș lasă altuia satul în arendă de mai multe ori. Arendașii sunt adesea numai străini, „care fură banii supușilor prin socoteli fictive” și „dacă s-au îmbogățit îndeajuns, atunci pleacă din țară”. Balș dă exemplul a doi arendași din vremea sa, Koczen și Athanasi, care după ce au agonisit fiecare câte 50.000 florini, s-au cărat în Moldova, să li se piardă urmele⁶¹. „Altă pagubă se face acestor locuitori”, scrie Balș, „prin mulțimea evreilor săraci, care s-au strecurat în Bucovina de la sfârșitul războiului ruso-turc și de la ocupația Maiestății Voastre. Ei nu sunt deprinși cu nici o muncă folositoare, productivă, ci se ocupă numai cu vinderea vitelor și mai ales cu arenda - cei mai mulți cu arendarea cârciumilor. Prin intrigi răutăcioase, ei încearcă și încarcă pe țărani cu datorii grele și-i aduc în stare de mizerie, iar pentru dânsii își procură cea mai îndestulătoare și mai bună hrană”⁶². Balș adaugă și alte rele: amplexarea și consecințele contrabandei, jaful vameșilor, lăsarea în paragină a unor câmpuri și lunci, și „multe abuzuri la care sunt supuse pădurile, în paguba propriei lor țări, din cauza țăranului încăpățânat și imoral”⁶³.

Ca urmare, Balș propune: să se sisteze importul de rachiu din Ucraina și să se construiască povere în țară, combătându-se, pe cât va sta cu putință, consumarea băuturii; să se amelioreze rasele de cai, prin înființarea unor crescătorii de cai buni, aduși din Europa; să se ușureze importul de alimente din Moldova și exportul de vite din Bucovina. Balș nu se sfiește să ceară insistent menținerea și amplificarea legăturilor cu Moldova, arătând că „Bucovina își asigură existența și toate foloasele ei din legăturile cu Moldova”. De asemenea, el propune desființarea unor dări, protejarea pădurilor și alte măsuri trebuitoare „pentru bunul mers și dezvoltarea Patriei sale”⁶⁴.

Înainte de a trimite la Viena acest memoriu, Balș a organizat, la sfârșitul lunii aprilie 1780, o adunare populară la Cernăuți, la care

⁶¹ Ibidem, p. 109.

⁶² Ibidem, p. 110.

⁶³ Ibidem, p. 111.

⁶⁴ Ibidem, p. 112.

a lansat ideea luptei pentru recâștigarea și păstrarea autonomiei naționale a Bucovinei, respingând soluțiile înglobării Bucovinei la Galiția sau ruperea acestui teritoriu în două părți, din care nordul să treacă la Galiția, iar sudul la Transilvania. După înaintarea memoriului său la Viena, prin decretul imperial din 15 martie 1783, Iosif al II-lea a promis păstrarea Bucovinei „ca provincie politică autonomă”⁶⁵.

În 1783, după vizita împăratului Iosif al II-lea în Bucovina, Balș este numit „conceptist” în Consiliul Aulic de Război din Viena, cu un salariu de 1000 de florini⁶⁶; lucrează intens alături de guvernatorul Enzenberg la pregătirea și efectuarea recensământului școlar; întocmește lista cu aproape 300 de localități în care urmau să ia ființă școli - în care scop traduce el însuși și adaptează manuale școlare după originale germane⁶⁷; îl atrage și îl angajează pe Ion Budai-Deleanu ca „traducător, copist și scriitor”, plătit cu ziua, pentru nevoile Bucovinei⁶⁸; în deceniul 1783–1792 Balș, împreună cu Ion Budai-Deleanu, elaborează 16 manuale școlare⁶⁹; în 1785, prin grija lui Balș, se aduc de la Viena 4275 manuale școlare, de citire, de aritmetică, catehisme, pentru cele 300 de școli ce urmau să ia ființă⁷⁰. În 1790 Balș trimite al doilea memoriu la Viena, protestând împotriva încorporării Bucovinei la Galiția și cerând autonomia acesteia. La 29 septembrie 1790 împăratul Leopold al II-lea aprobă despărțirea Bucovinei de Galiția, utilizând ca motivație chiar unele argumente ale lui Balș: „prin origine, grai, moravuri și confesiune” românii din Bucovina se deosebesc de locuitorii din Galiția și, deci, Bucovina trebuie să rămână autonomă⁷¹. Balș va

⁶⁵ Promemoria zur Bukowiner Landespetition vom Jahre 1848, Wien, 1849, p. 5.

⁶⁶ Din tezaurul de Documente Sucevene, p. 465-466.

⁶⁷ I.V. Goras, *Învățământul românesc în ținutul Sucevei. 1775-1918*, București, 1975, p. 84-85.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ I. Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche*, t. I-III, 1508-1830, București, 1912.

⁷⁰ Johann Polek, *Die Afänge des Volksschulwesens in der Bukowina*, Czernowitz, 1891, p. 71-75.

⁷¹ I.G. Sbiera, *Familia Sbiera*, p. 157-158.

deveni între 1792–1800 guvernator al Bucovinei autonome. O bună parte din ideile sale referitoare la dezvoltarea și modernizarea învățământului vor fi înscrise în Regulamentul bisericesc din 1786⁷².

Prin impulsul dat învățământului românesc sau germano-român în anii administrației militare, prin reformele preconizate - între care ideea înzestrării țăranilor aserviți cu loturi proprii de pământ, ce se va realiza în două etape până în 1835 - dar, mai ales, pentru lansarea dezideratului redobândirii și apărării statutului de autonomie națională, Vasile Balș rămâne o personalitate însemnată între fruntașii bucovineni, interesați și implicați, la sfârșitul veacului al XVIII-lea, în apărarea, dezvoltarea și afirmarea românilor din Bucovina.

⁷² Isidor Onciul, *Fondul Religionar Ortodox Român*, Cernăuți, 1891, p. 130-131.

Testamentul politic al boierului bucovinean Doxachi Hurmuzachi

Prieteni și scumpi compatrioți, vă mulțumesc de cercetare. Eu poate nu voi mai trăi mult. Domniile voastre însă veți trăi și trebuie să trăiți, dar nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte, pentru care aveți a răspunde înaintea lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri. Aceste trei datorii sunt: patria, limba și biserica.

Românească este țara aceasta în care trăim, câștigată și păstrată cu sângele străbunilor noștri și înzestrată cu drepturi românești care n-au putut să apună pentru că sunt o proprietate neperitoare a ei.

Limba română, sufletul naționalității noastre, pe care ne-au păstrat-o străbunii în timpul barbariei, chiar cu răpunerea vieții, a fost totdeauna și este adevărata limbă a acestei țări; nici un drept nu s-a aflat în putere ca s-o desființeze.

Biserica țării noastre este biserica ortodoxă, odorul cel mai scump al sufletelor noastre, care, cu toate că are drepturile cele mai frumoase, se află totuși în împrejurările de față amenințată de niște jurstări nefavorabile și cere ajutorul fiilor săi s-o apere. Deci, vă jur pe Dumnezeu, pe fericirea voastră, și pe tot ce aveți mai prețios și mai sfânt, ca să vă nevoiți cu toată virtutea, nu numai să apărați drepturile, religiunea și limba patriei voastre, ci să le lăsați urmașilor voștri într-o stare mai înfloritoare decât le-ați primit.

Iar pentru binele și fericirea națiunii române, să depărteze Dumnezeu din mijlocul românilor sămânța intrigii și discordiei, spiritul de partid, egoismul, pofa de a domni cu stricăciunea binelui public și să le insuflă spiritul onoarei, al frăției și al bunei înțelegeri între sine spre atingerea înaltului scop ce le stă înaintea.

(1857).

Documente privind caracterul istoric românesc al Bucovinei

Diploma împărătească din 9 decembrie 1862

Noi, Francisc Iosef întâi, din mila lui Dumnezeu împărat al Austriei, Rege al Ungariei și Boemiei, Rege al Lombardiei și al Veneției, al Dalmației, Croației, Slavoniei, Galiției, Lodomeriei și al Iliriei; Arhiduce al Austriei, mare duce al Cracoviei, duce al Lotaringiei, Salisburgului, a Stiriei, Carintiei, Carniolei, Sileziei de sus și de jos și al Bucovinei; mare duce al Ardealului, marchion al Moraviei, Conte de Habsburg și Tirol; mare voievod al voievodinei Serbia și așa mai departe... am înțeles cu plăcere că dieta credinciosului nostru ducat al Bucovinei a înnoit prea umilita sa rugare, subșternută de comisiunea de încredere încă în anul 1849 pentru încuviințarea unei marce proprii a țării.

Ca parte din Dacia veche, țara acesta, Bucovina se număra sub stăpânirea domnilor Moldovei la așa numita „țară de sus”, mai târziu se numea „Arboroasa”, „Plonina” și în urmă „Bucovina” după pădurea de fagi dintre Cernăuți și Vijinița. Înainte de Ștefan cel Mare o mică parte a țării de dincolo de Prut se ținea de Galiția numai prin un scurt timp, iar o seamă de munții ei de Ardeal.

Astfel, hotarele Moldovei și, prin urmare, și cele ale Bucovinei, după biruințele strălucite ale numitului principe în contra leșilor și a ungurilor, fură restituite și statornicite prin anumite tratate, pe temeiul cărora granițele erau spre apus și miază-noapte Nistrul, Pâraiele Serafinești, Colacinul și râul Ceremuș, apoi spre miază-zi izvoarele Ceremușului, ale Sucevei, Bistriței și ale Trotușului până la Milcov. Țara aceasta, locuită la început de daci, apoi împoporată de coloniile lui Traian, fu bântuită pe timpul năvălirii popoarelor de către goți, gepizi, huni, avari, unguri, tătari și alte popoare care au lăsat după sine urme de groază și de pustiire.

În astfel de împrejurări grele ce au trecut mai ca o mie de ani, poporul băștinaș fu împiedicat în calea sa spre propășire în luminarea minții și trebuia să fie mulțumit a-și mântui viața, datinile și limba,

fugind în întinericul pădurilor sale seculare, dacă nu mai putea să lupte cu armele în mână în contra hoardelor năvălitoare.

Abia după ce fură împreunate prin Dragoș-Vodă singuraticile ținuturi într-un stat și puterea poporului băștinaș mai crescuse întrucâtva prin apărarea de popoarele vecine, ajunse statul acesta sub eroul Ștefan cel Mare la un măreț renume, prin biruințele strălucite ale acestuia asupra dușmanilor creștinătății și ai civilizațiunii, despre care biruințe dau încă și astăzi dovezi numeroasele biserici și mănăstiri ca Putna, Volovăț, Rădăuți, Suceava, Solea, Moldovița, Sucevița, Dragomirna, Prisaca și altele mai multe.

Din momentul acela, în care Bucovina, prin tratatul din 7 mai 1775, fu împreunată cu coroana Noastră, țara începu a mai răsufla sub binecuvântările unei ocârmuiri blânde, de dușmăniile ce o tulburaseră până atunci necurmat și începu a merge pe calea propășirii înaintea.

După împreunarea țării cu sceptrul Nostru, ea fu pusă mai întâi sub administrarea militară, apoi la anul 1786 fu împreunată cu Galiția, la 1790 fu hotărâtă provincie de sine stătătoare cu propriile ei judecătorii locale, la 1804 i se dete și un „forum nobilium”; la 1817 deveni Bucovina din nou ținut al Galiției și în această însușire rămase dânsa supusă guvernului galițian până la anul 1848. Ne-am îndurat a ridica Bucovina la rangul de ducat și am dăruit autonomie administrativă, care după ce nu reuși încercarea făcută la 1860 de a o elibera de împreunarea cu Galiția, curând după aceea fu ea reînnoită în mod statornic.

Prin legea fundamentală de stat de la 26 februarie 1861, Noi am chezășuit această reînnoire a neatârării administrative a credinciosului nostru ducat Bucovina, prin care ajunse să aibă o reprezentanță a țării și fu chemată a lua parte la dieta imperială, care cu hotărârea noastră de la 25 august 1861, Ne-am aflat îndemnați a-i dăru o marcă proprie a țării.

Îngăduim îndeosebi ca reprezentanța țării a credinciosului Nostru ducat Bucovina și organele ei să se folosească de marca ducală lucrată în diploma aceasta cu culorile măiestre și descrisă după cum urmează. Pe o tablă împărțită de-a lungul în culorile albastru și roșu, un cap firesc de bour așezat cu fața înainte și însoțit de trei stele aurite într-un triunghi drept.

Tabla e înconjurată de o mantie roșie, tivită cu frunze de aur, căptușită cu ermelin și ridicată cu ciucuri de aur peste colțurile tablei. Pe deasupra mantiei zace o pălărie ducală de aur împodobită cu pietre scumpe și pe jumătate căptușită cu roșu. (Iată tricoul românesc, recunoscut de către împăratul Austriei încă în anul 1861 - Nota alcătuitorului).

Pentru mai marea întărire a tuturor acestora am subsemnat diploma aceasta cu numele Nostru împărătesc și am poruncit să se atârne de dânsa sigiliul Maiestății Noastre împărătești.

Dată și trimisă prin iubitul și credinciosul Nostru Anton, cavaler de Schmerlking, consilierul intim și ministrul de stat al Nostru, decorat cu ordinul Nostru împărătesc Leopoldin și cu ordinul de credință al marelui ducat Baden, doctor în drept ș.a.m.d. În capitala și reședința împărăției Noastre Viena, la a noua zi din decembrie a anului o mie opt sute șaiszeci și doi după nașterea lui Christos și al cincisprezecelea al împărăției Noastre.

Poporația și clasele sociale din Bucovina

- fragment -

Ilie E. TOROUȚIU

Clasele sociale sunt factorii organici ai unei națiuni; ele sunt membre ale unui corp, care trebuie să ducă o existență ibridă, când chiar numai unul din membrele lui nu s-a dezvoltat în mod normal și proporționat sau lipsește cu desăvârșire. „Clasele sociale sunt adevărate organe, prin care ființele vii, națiile, își îndeplinesc funcțiile vitale ale organismului lor”.

„Clasele nu sunt doar formații artificiale, arbitrare, ale unor instituții vremelnice - precum își închipuie acei care cred că ele s-ar putea și desființa prin vreo măsură legislativă - ci produse naturale ale evoluției, cu caracter permanent, progresiv, în diferențiate, întrucât răspund necesității economice fundamentale, a procurării mijloacelor de existență poporației, pe calea cea mai lesnicioasă, în conformitate cu legea economiei puterilor” (A.C. Cuza, *Naționalitatea în artă, „Minerva”, București, ed. II, 1915, p. 214*).

Puterea unei clase sociale nu se poate cunoaște astfel decât numai cunoscându-se exact și puterea organismului, căruia îi servește; trebuie așadar să se cunoască puterea numerică a națiunii și totodată să se examineze raportul dintre clasele ei sociale.

Drept aceea dăm mai jos un tablou asupra creșterii poporației din Bucovina, de la anul anexării - 1774 - și până la cea din urmă catagrafie făcută de stăpânirea austriacă în Bucovina - la 1910. Datele statistice referitoare la poporație le scoatem din lucrările amintite ale domnilor dr. I. Nistor (p. 156) și dr. A. Morariu (p. 47), care la rândul lor s-au folosit de publicațiile oficiale ale ducatului Bucovina.

Până la anul 1880 catagrafia popoarelor din Austria se făcea în așa fel că naționalitatea unui individ se stabilea după limba maternă (Muttersprache). Tendința pangermanistă ce se observă la Viena de la 1880 încoace aduse o schimbare pentru cataografiile următoare în favoarea ideii urmărite.

Contele Taaffe, pe atunci ministru-președinte și de interne, decretă prin o lege specială, că recensământul nu se va mai face după limba maternă, ci după limba de conversație (Umgangssprache). Oricine poate înțelege că principiul acestei legi e o curată neghiobie, pe care însă guvernul central trebuia s-o facă, pentru ca să dea comisarilor c.r. o armă, cu ajutorul căreia să poată aduce la îndeplinire ideea pangermanistă. Rezultatul obținut este uimitor de favorabil pentru guvern și izbitor de anormal pentru români.

Tabela ce urmează se deosebește de cele ale d-lor Nistor și Morariu numai prin unele schimbări în ceea ce privește aranjarea coloanelor.

Anul	Români	Ruteni	Evrei	Ceilalți străini	Total
1774	63.700	8.400	526	2.374	75.000
1779	87.811	21.114		8.000	116.925
1786	91.823	31.671		12.000	135.494
1800	150.000			48.481	198.481
1848	209.293	108.907	11.580	1 47.801	377.581
1851	184.718	142.682		51.136	378.536
1860	202.655	170.983		83.282	456.920
1869	207.000	186.000	47.700	70.664	511.364
1875	221.726	202.700	51.617	67.872	543.915
1880	190.005	239.690		138.758	568.453
1890	208.301	268.367		165.827	642.495
1900	229.018	297.798	100.893	102.486	730.195
1910	273.254	305.101	102.919	113.655	794.929

Punem față în față cifrele catagrafiei înainte de aplicarea faimoasei legi a lui Taaffe:

În anul 1875 s-au aflat 221.726 români, și după aplicarea ei: în anul 1880 s-au aflat numai 190.005 români.

Sanționarea acestei legi diabolice a avut pentru neamul românesc din Bucovina urmări dezastruoase și nespuse de păgubitoare. Prin ea s-a dat organelor administrative mână liberă de a

comite abuzuri, de a introduce la catagrafie pe individ în rubrica ce le convenea.

Bunăoară, dacă românul declara că cunoaște limbile: română, germană și ruteană, era introdus în lista ruteană sau chiar în cea germană. Zicem în lista cea ruteană, pentru că e un fapt cunoscut dorința Austriei de a avea un partid puternic al ucrainilor, cu privilegii și libertăți aproape nemărginite, pentru a arăta ucrainilor din Rusia situația „fericită” a confrăților lor din Austria și prin aceasta pentru a-i face pe aceia să graviteze în afară, în cazul acesta înspre Austria. De aici protejarea rutenilor austriaci de către diferite guverne centrale și locale, de aici luptele românilor bucovineni pentru drepturile bisericii și școlii, lupte în care guvernele întotdeauna au ajutat pe ruteni în defavoarea românilor.

Comisarii cezaro-crăiești au mers chiar așa de departe cu protejarea rutenilor, încât comiteau crima falsificării listelor catagrafiei, ștergând ulterior cuvântul limbii de conversație „românește” și înlocuindu-l cu „ruteneste”.

Prin aceste mijloace, la ultima catagrafie din 1910 s-a putut ajunge la următoarele date:

După limbă: români: 273.254; ruteni: 305.101; germani: 168.851 (dintre care 102.919 evrei); poloni: 36.210; boemi, moravi: 1.005; maghiari: 10.391; sloveni: 80; serbo-croați: 1; italieni: 1.

După religie: Ortodocși: 547.603; romano-catolici: 98.565; greco-catolici (uniți): 26.182; armeano-catolici: 341; evrei (mosaici): 102.919; evanghelici-reformați: 484; lipoveni: 3.232; anglicani: 1; menoniți: 1; mahomedani: 14; fără confesie: 62.

E de observat că la limba germană sunt trecuți și evreii, iar la rutenii ortodocși - și lipovenii. În numărul 168.851 germani se cuprinde și numărul de 102.919 evrei, iar în numărul 305.101 ruteni sunt cuprinși și 3.232 lipoveni.

Prin falsificarea listelor, românii au fost trecuți cu zecile de mii în numărul rutenilor, iar evreii în numărul germanilor, numai ca cei de la centrul vienez să se poată mângâia că și în Bucovina germanismul... Înflorește și ucrainismul - propteaua șandramei austriece - se întărește pas cu pas.

Înstrăinarea succesivă a elementului românesc din Bucovina a fost favorizată întrucâtva și de poziția geografică a țării. Înspre miază-zi și apus contactul românilor bucovineni cu masele compacte ale transilvănenilor e împiedicat de Carpați; înspre răsărit paza draconică a autorităților austriece rupea orice legătură cu Regatul liber; cel ce trecea granița pentru a vizita România, era urmărit pas cu pas, chiar aci în țară, de agenți secreți, și întors în Bucovina, vizitatorului i se spunea cu de amănuntul unde a fost și ce a vorbit. Astfel, niște studenți bucovineni, aflându-se la serbarea Unirii la Iași, unul din ei a spus în vorbirea sa: „Noi nu venim la voi, ci noi venim la noi acasă”. Reîntorși în Bucovina, directorul poliției a citat pe câțiva din ei, le-a spus unde au fost și i-a întrebat care din ei a rostit cuvintele amintite... Dăm aceste rânduri numai așa ca pildă caracteristică de grijă părintească din partea stăpânirii austriece față de supușii ei. Cel bănuیت cu tendințe de gravitare înspre București avea apoi să urce toată viața sa calvarul de suferințe și nedreptăți. Aceasta poate fi o dovadă eclatantă, că mai tare decât Carpații măsurile severe ale austrieclor despart ca un perete de granit poporul românesc din Bucovina de Regatul liber.

Deschis a rămas numai contactul înspre miază-noapte, cu Galiția. Ba mai mult, acest contact dinspre nord s-a întărit prin încorporarea Bucovinei la Galiția, de unde s-a revărsat apoi potopul de ruteni înspre sud... La anexarea Bucovinei, Austria a aflat pe teritoriul ei de 10.100 km², o proporție de 75.000, cu o majoritate zdrobitoare românească (63.700 români la 1774); rezultatul ultimei catagrafii din 31 decembrie 1910 dă un număr de abia 273.254 români și 526.844 străini (la 1774 se aflau numai 11.300 străini!) - întreaga populație a Bucovinei reprezentând numărul de 794.929 suflete.

Privind cifrele din coloana românilor, de pe tabelă, putem observa că creșterea poporației românești merge într-un chip foarte normal până la anul aplicării legii lui Taaffe. La 1880 în loc să se afle o creștere normală a poporației românești, comisarii delegați cu recensământul constată că numărul românilor a scăzut de la ultima catagrafie din 1875, așadar în 5 ani, cu 31.721 suflete. Acesta poate fi un exemplu tipic pentru mentalitatea austriacă și mijloacele de care se folosește, când e vorba de urmărirea unei idei.

Dar de aici înainte falsurile sistemului de guvernare austriacă se țin lanț. Toate calculațiile oficialității se întemeiază pe această statistică oficială și pe baza ei se clădesc concluziile, de care cei de sus au nevoie, și dau drepturile în conformitate cu dânsa.

Prin mită, corupțiune, asasinare și falsuri au câștigat austriecii Bucovina, cu aceleași mijloace au gospodărit în ea vreme de 140 de ani. Pornind așadar de la o premisă falsă, ei obțin astăzi și un rezultat fals. Astfel clădirea pajurii duble așezată fiind pe nisip, uraganul ce s-a pornit asupra Europei, nu va înceta până ce nu va spulbera totul ce se va afla clădit pe minciuni și samavolnicie. Ea - Austria - a ridicat întotdeauna sabia împotriva celor slabi, și cine ridică sabia, de sabie pierе!

Ideile conducătoare în politica poporației, urmărite de statul austriac până la 1880, erau centraliste și pan-germane. Ele se arătau pe față și foarte lămurit. Astfel, la 2 august 1750, vorbind despre introducerea limbii germane în școlile austriece, consilierul von Gebler zice, în sfatul împărațesc, între altele următoarele: „Der Staat muss darauf arbeiten, nach und nach ein Volk zu werden”, adică: „Statul trebuie să tindă într-acolo, ca încetul cu încetul să ajungă a fi un popor”. Cităm mai departe din cartea amintită a d-lui Aurel Morariu (pag. 39) câteva rânduri, în care ni se arată și atitudinea celui mai liberal dintre toți domnitorii habsburgici, atitudinea lui Iosif al II-lea (1780–1790) față de tendințele pangermane observate de centrul imperiului:

„Împăratul Iosif al II-lea n-a putut să rămână neinfluențat de mediul în care trăise, iar ideile sale pan-germane reies cu toată evidența din răspunsul ce-l dete maghiarilor, care protestaseră contra decretului curții din 19 decembrie 1788, prin care se luase hotărârea, ca și în Ungaria legile să fie publicate numai în limba germană. Împăratul le răspunse: „Limba germană este limba universală a împărăției mele. De ce să admit eu, ca într-o singură provincie legile și afacerile publice să fie tratate în limba națională? Eu sunt împărat al imperiului german: prin urmare celelalte state, pe care le posed, sunt provincii, care laolaltă cu întregul stat formează un corp, al cărui cap sunt eu. Dacă regatul ungar ar fi cea mai însemnată și cea dintâi dintre posesiunile mele, atunci limba aceasta aș face-o limbă de căpetenie a țărilor mele, lucrul însă nu este astfel” (Dr. Fischel, „Das

osterreichische Sprachenrecht", p. XLII). Tot Iosif al II-lea aplică ideea colonizării Bucovinei cu elemente străine, de preferință germane bineînțeles, ca să se ajute înlăptuirea principiului de-o absurditate nemaipomenită că... statul austriac trebuie să ajungă a fi... un popor.

Pentru a ilustra măcar în parte care au fost efectele acestui atât de bine organizat și condus sistem de colonizare a Bucovinei cu elemente streine, ne vom folosi aici numai de datele privitoare la ținuturile Solcii. Până pe la anul 1840 au fost stabilite prin apropierea Solcii următoarele colonii: 1. Colonia din valea Solonețului cu 30 familii de slovaci; 2. Colonia din Dealul lederei (Lichtenberg) cu 30 familii de nemți din Bohemia; 3. lângă mănăstirea Humorului colonia de pe dealul Piesa cu 16 familii de slovaci; 4. Colonia din Mănăstirea Humorului cu 40 familii de nemți din Bohemia, și tot atâtea familii de slovaci; 5. Colonia Bory cu 30 familii de nemți din Bohemia; 6. Colonia din Megrileasa (Schwarzthal) cu 40 familii de nemți din Bohemia; 7. lângă orașul Rădăuți colonia de pe Tomnaticul Mic cu 23 familii de unguri; 8. Colonia de pe dealul Minte și Stiviorul cu 50 familii de galițieni; 9. Colonia din Karlsberg cu 23 familii de nemți; și, în fine, înspre Câmpulung, Colonia de rusneci din Breaza.

În chipul acesta deci, stăpânirea austriacă a împănat în lung și în lat pământul Bucovinei cu elemente germane și slave, numai ca să se ajungă la încredințarea că imperiul devine încetul cu încetul... un singur popor, adică imperiul austriac începe a fi identic cu poporul german. Cu aceste mijloace s-a căutat să se ridice numărul populației din Bucovina până la 1880 și cu aceste tendințe s-a făcut și recensământul până atunci. „Statul trebuie să tindă într-acolo, ca încetul cu încetul să ajungă a fi un singur popor”. Cine cunoaște mozaicul popoarelor și mai mari și mai mărunte din babilonia austriacă, acela își poate ușor închipui ce urmări grozave trebuie să fi avut de suferit de pe urma acestui faimos principiu celelalte popoare negermane. Și astăzi sigur că visul nemților, născut din cea mai strașnică grandomanie, s-ar fi îndeplinit, dacă legile firii, legile pentru conservarea speciei, puterea de vitalitate a celorlalte popoare ar fi îngăduit astfel de monstruoziități nemaiauzite pentru fabricarea artificială a unui anumit popor.

Pe la anul 1880 s-a produs în cercurile diriguitoare o schimbare de tact cu privire la politica poporației din Austria. Se vede că rezultatele obținute până atunci nu dovedeau nicidecum eficacitatea sistemului de împilări, îngenunchieri și de distrugere a popoarelor negermane, numai cu scopul ca pe mormântul lor să se înalțe numai imperiul german compus numai din germani, imperiul visat de Iosif al II-lea. Cifrele - cel puțin cele referitoare la populația Bucovinei - arată o rapidă creștere a elementului autohton - a românilor - și o creștere nu mai puțin normală a celorlalte popoare negermane, așa că și cei de la cârma statului, deși târziu de tot, totuși vor fi recunoscut că principiul înfăptuirii imperiului german pe ruinele celorlalte popoare a fost și trebuie să rămână pentru toate timpurile și în orice împrejurări numai o ridicolă formulă.

În întorsătura din politica centrală austriacă întâmplată pe la 1880 se observă foarte lămurit hotărârea de a sprijini cu orice preț și cu orice mijloace pe acele popoare din monarhie, despre ale căror sentimente filo-austriece nu mai există nici o îndoială sau cel puțin nu li se poate dovedi mascarea lor, și care, mai ales, nu au legături de interese vitale cu conaționali lor din statele învecinate. Astfel, în Galiția au fost sprijiniți rutenii împotriva polonilor, pe de o parte pentru că națiunea polonă își are continuitatea dincolo de hotar, în Rusia, pe de alta, pentru că Austria se străduia să sugereze rutenilor ideea că aceștia ar fi chemați să devină antagoniștii rușilor din imperiul rusesc, și să sprijine curentul rutenilor din Ucraina pentru întemeierea regatului ucrainean, cică sub suzeranitatea habsburgilor.

În privința aceasta intrigile politice nu s-au extins numai la marginile hotarelor ei, ci și în Rusia. E un fapt cunoscut că Austria cheltuia an de an sume enorme pentru sprijinirea curentului din Ucraina pentru... dezrobirea rutenilor de sub jugul rusesc și pentru a-i face în schimb robii habsburgilor. Din identice motive, nu numai față de Rusia, ci și față de România, au fost favorizați și sprijiniți rutenii din Bucovina pe socoteala românilor.

Așa se explică faptul că începând din cel mai extrem nord, de la Nistru, și până la cel mai extrem sud al Bucovinei, de-a lungul frontierei românești, multe sate au fost colonizate cu ruteni sau rutenizate în mare parte, cu ajutorul și sprijinul direct al oficialității austriece. Acesta nu este un fapt întâmplător.

E interesant să urmărim după hartă și după tabelele statistice această nefirească creștere a populațiunii rutene de-a lungul hotarului între Bucovina și România. Această poporație fu așezată artificial ca un cordon între masele compacte ale românilor din România și ale celor din interiorul Bucovinei. Acest cordon de ruteni trece apoi în Galiția prin mijlocul polonilor.

După ce rutenii au fost așezați în chipul acesta, de strajă, pentru paralizarea influenței din partea României asupra românilor bucovineni și din partea Poloniei rusești asupra polonilor galițieni, Austria dă naștere unui nou partid politic: partidului rutean sau ucrainean, după cum îl numeau înșiși conducătorii lui.

Acest partid, atât din Galiția, cât și din Bucovina, neavând nici tradiții, nici reprezentanți din sânul poporului, acest partid nu este altceva decât o spontană creațiune politică a guvernului austriac, creațiune susținută și menajată numai din „înaltă” rațiune de stat a guvernanților.

Așadar, în conformitate cu binecunoscutul principiu: *divide et impera*, abiliti stăpânitori pentru triumful cauzei lor au întărit neamurile împotriva neamurilor și le-au dezbinat, căutând apoi să producă din cea mai mică divergență de vederi sciziune și să alimenteze luptele fratricide din sânul fiecărei națiuni.

Așa se explică luptele dintre partidele românești și rutenești din Bucovina. Guvernul prin manopera sa de corupțiune a știut întotdeauna să puie pe români împotriva românilor, pe slavi împotriva slavilor, pe români împotriva slavilor și invers, sprijinind când pe unii, când pe alții, pentru a se putea ucide întreolaltă. În vederea ideii celei mari urmărite de Austria, ideea regatului ucrainean sub stăpânirea habsburgilor, sprijinul acordat de guvern le-a revenit întâi rutenilor tineri, ziși și ucraineni, în Bucovina ca și în Galiția.

De altfel, partidul rutean a și dus numai o viață artificială, după cum cu mijloace artificiale a fost conceput și creat. Între partid și popor n-a existat niciodată o coerență. În afară de conducătorii națiunilor beligerante - români și rutenii - poporul a trăit în cea mai perfectă armonie, fiindcă poporul rutenizat de peste Prut, deși și-a pierdut ceea ce are mai scump un neam - limba - el totuși nu și-a pierdut conștiința că-i român.

Întrebat fiind vreun rutean de peste Prut cărei naționalități îi aparține, el răspunde cu emfază: „Ia voloh”, adică „Eu sunt român”. Dar pentru a dovedi că pretinsul partid rutean din Bucovina nu este decât o simplă creațiune spontană a austrieilor, cu scopul ca să aibă românii cu cine să se războiască, n-avem decât să constatăm că din sânul poporului rutean nici nu s-a putut afla un șef pentru partid. Guvernul a trebuit să caute un trădător român, un renegat, pe Coco Wassilko, pe care să-l înjosească la rușinea de a fi șeful creațiunii austriece, numite partidul rutean. Adevărat că așa conducător îi era Austriei cu atât mai binevenit, cu cât plecarea lui în partidul rutean avea apoi să producă din schimbul de vederi și din slăbiciunile de caracter sciziune în tabăra românilor, cum e cazul lui Aurel Onciul, Florea Lupu, Romul Reuț, etc., „fruntașul partidului” pseudo-democrat.

Deci din pricina mizerabilei politici externe față de Rusia și România această și mai mizerabilă politică internă făcută de Austria de câteva decenii încoace. Aceste tendințe au impus crearea legii lui Taaffe, sancționată pentru recensămintele de la 1880 și până în timpul de față. Numărarea popoarelor trebuia așadar făcută după limba de conversație în așa fel, ca poporul rutean, protejat din motivele cunoscute ale politicii externe, să iasă în majoritate zdrobitoare față de români, pe care Austria nu-i dorea puternici în primejdioasa apropiere a României. Austria se străduia să aibă în ruteni un puternic bloc străin, care să șadă în coastele României. De aici falsurile în numărarea acestor popoare, falsuri favorabile rutenilor și defavorabile românilor din Bucovina și implicit României. Pe baza acestei statistici false stăpânirea austriacă dădea apoi rutenilor drepturi în biserică, școală, administrație, justiție, în sfârșit, în întregul organism al ducatului Bucovinei. Toate acestea mergeau pe socoteala românilor.

Așa trebuie deci privită statistica oficială referitoare la catagrafiile de la 1880 până la 1910. Cu aceste pregătiri vom privi așadar și statistica oficială din urmă - de la 1910 - cu atât mai mult, cu cât îndârjitele lupte politice dintre românii și rutenii din Bucovina în cei din urmă ani până la izbucnirea războiului se întetiseră pe toate torențele vieții publice, luând proporții primejdioase pentru situația românilor, drept consecință a frauduloasei legi a lui Taaffe și a actelor făcute în fraudă dispozițiunilor altor legi, și grație sprijinului direct, fățiș și provocator dat rutenilor de guvernul austriac.

(1915)

Diplomația americană și problema Bucovinei

Florea ȘAPCĂ

Cititorilor noștri le sunt mai puțin cunoscute relațiile diplomatice româno-americane cauzate de rezultatele primului război mondial. Aceste rezultate s-au consolidat pe parcursul întregii perioade de conflagrație, ambele țări făcând parte din același organism internațional, care își propusese înfrângerea blocului germano-austro-ungar și a sateliților săi. Contacte intense și pe linie diplomatică între România și SUA au fost remarcate și în timpul desfășurării Conferinței de pace de la Paris.

Conferinței de pace i-au precedat o serie de documente, în care se reflectă și poziția americană față de teritoriile românești și rezolvarea problemelor legate de unificarea lor. În cadrul secțiilor privind Austro-Ungaria a fost pusă în dezbatere și problema „Regiunii populate de români a Bucovinei”. Experții americani au studiat profund această problemă, însă în considerațiile lor ei se călăuzeau după două principii fundamentale ale dreptului internațional: cel al autodeterminării naționale și cel etnic. În număr de 1250 și activând în 63 de comitete, trimișii Washington-ului se pronunțau pentru includerea în componența statului român a regiunilor locuite în majoritate de români. Referitor la Bucovina, ei au avut, după cum vom vedea, o poziție cu totul aparte.

Atitudinea experților americani față de problema bucovineană s-a făcut cunoscută la 21 ianuarie 1919 prin așa-zisele „Carte Roșie” și „Carte Neagră”. Acestea includeau două hărți cu limitele recomandabile ale Statului român. Recomandarea lor a fost ca „partea etnografică românească a Bucovinei să fie alipită la Statul român”. În continuare se afirma că Bucovina era divizată în două regiuni etnografice principale, populate în special de români și de ruteni. Linia de despărțire a acestor două regiuni trecea la nord-vest la o mică depărtare de orașul Cernăuți, lăsând României centrul politic, administrativ, cultural și economic al Bucovinei.

Chestiunea Bucovinei a fost prezentată la Conferința de pace prin audierea lui I.I.C. Brătianu. În ședința de la 1 februarie 1919 Brătianu a declarat că România își revendica întreaga Bucovină. Examinarea chestiunii a continuat în cadrul Comisiei privind problemele românești și iugoslave. Comisia stabilise de la bun început că revendicările teritoriale ale României urmau să fie luate în seamă prin o decizie a Consiliului Suprem. În timpul dezbaterilor privind căile de rezolvare a problemei Bucovinei, din această Comisie făceau parte și experții americani Cliv Dau și Charles Seumour.

La ședința din 8 februarie a Comisiei dr. Seumour a susținut părerile delegaților francezi și britanici privitoare la păstrarea hotarelor istorice ale Bucovinei. De asemenea, el a căzut de acord că viața economică a Bucovinei a fost îndreptată spre România și că delimitările etnografice nu vor corespunde cu exactitate acestui areal. Pe de altă parte, el a declarat că delegația americană a avut îndoieli în privința întoarcerii întregii Bucovine României. Expertul american a mai menționat că, deși părea imposibil de a urma cu exactitate hotarul etnic, totuși, la sud-vest frontiera naturală era aproape de cea etnică. În baza investigațiilor americane, el credea că în condiții normale acest hotar ar putea crea mai puține dificultăți decât frontiera istorică dintre Bucovina și Galiția, că populația de la vest de această linie părea să fie în relații mai strânse cu Galiția. După opinia sa, Cernăuțiul trebuia să fie întors României pentru strânsele lui legături economice cu această țară. Dacă, totuși, ar fi fost posibil de a uni cu conaționalii lor cei 100 mii sau 150 mii de ucraineni, care aveau mai multe legături cu Ucraina decât cu România și, în același timp, de a găsi o linie de frontieră utilă, delegația americană, zicea el, urma să sprijine o soluție favorizată de astfel de condiții. Această explicație a expertului Seumour a fost, se pare, cea mai întinsă expunere a opiniei americane în problemele Bucovinei.

La ședința din 5 martie a Comisiei respective, fixarea frontierei României în Bucovina i-a fost încredințată unei subcomisii, al cărei membru din partea americană a devenit dr. Seumour.

Raportul nr. 1 din 6 aprilie 1919 al Comisiei asupra frontierelor României a fost aprobat cu unanimitate de voturi.

El conținea o descriere a frontierelor propuse și hotarul României în Bucovina, trasat în harta aprobată de Comisie. Hotarul Comisiei urma cu aproximație direcția liniei revendicărilor României (cursul râului Ceremuș), dar la o distanță de 5 până la 20 km mai la sud. Orașul Cernăuți era întors României, pe când Horodenka, Sniatyn, Kolomeea rămâneau dincolo de cadrul românesc. Comisia a rezumat recomandările sale privitoare la frontierele Bucovinei în felul următor:

„I. În privința concluziei comitetul consideră:

(a) Că trebuie să fie luate în seamă aspirațiile naționale ale românilor din Bucovina;

(b) Că viața economică a celei mai mari părți a Bucovinei este strâns legată de aceea a României;

(c) Că este în avantajul rutenilor din Bucovina să fie asociați cu românii, a căror religie o împărtășesc și a căror cooperare este necesară pentru propria lor dezvoltare.

De aceea comitetul recunoaște că este just ca întreaga Bucovină să fie alipită la România.

2. Cât privește faptele, comitetul consideră că este cu toate acestea înțelept a modifica frontierele istorice ale Bucovinei, dacă condițiile etnice și economice converg spre a face acestea necesar. Astfel:

(a) în partea de nord s-a reușit abținerea de la întretăierea căii ferate ce leagă cele două orașe din Galiția - Kolomeea și Zaleszczyki;

(b) în partea de vest, a fost detașat de Bucovina bazinul Ceremușului, regiune ale cărei interese economice se îndreaptă spre Galiția. Aceste rectificări, care au rupt din porțiunea Bucovinei alipită la România teritoriile locuite de aproximativ 85.000 ruteni și 300 de români, au dat românilor o majoritate relativă în porțiunea care a fost atribuită lor.”

Tabloul anexat la raport arăta că Bucovina desemnată României avea 272.952 români, 218.918 ruteni, 153.280 germani și 44.757 reprezentanți ai altor naționalități.

Raportul Comisiei a fost apreciat de către Comitetul Teritorial Central, în care, ca membru din partea americană, era S.E. Mezes, și la 9 aprilie el a fost aprobat în unanimitate.

Granița Bucovinei a fost aprobată după o scurtă discuție, la 23 mai, de Comitetul Miniștrilor de Externe. La această discuție reprezentantul american Lansing nu a participat. Această linie de democrație a fost aprobată și vizată la 21 iunie și de Consiliul celor Patru. Iar la 1 iulie Consiliul Suprem a dispus ca această frontieră să fie adusă la cunoștința României.

Problema Bucovinei era, deci, rezolvată în aparență. Ea a fost reluată în cadrul Comisiei pentru afacerile române și iugoslave la ședințele din 22 și 25 iulie, la care au participat și experții americani A.C. Coolidge și D.W. Johnson. S-a menționat că linia de democrație adoptată anterior, fusese trasată reieșind în parte din raționamente etnografice, iar în rest pentru a lăsa calea ferată Kolomeea-Zaleszczyki în Galiția și a păstra unitatea economică a bazinului râului Ceremuș. Porțiunea din Bucovina din afara acestei linii nu fusese desemnată nici unuiu dintre state, ceea ce dădea impresia de ream nullius.

Se observase, de asemenea, că polonii nu înaintaseră pretenții la o parte a Bucovinei, și argumentul a fost dezvoltat în sensul că unitatea bazinului Ceremușului va putea fi păstrată tot atât de bine transmițându-l în întregime României sau lăsându-l întreg în afară. Profesorul Coolidge credea că zona trebuie să fie atribuită unei anumite țări, dar nu vedea motive pentru „polonizare” sau „românizare”. Delegații francezi au menționat durerea românilor, fiind privați de o parte a provinciei istorice a Bucovinei. Diplomatul britanic Nicolson susținea că aceasta nu poate justifica un schimb, însă credea că, punând Galiția Orientală sub administrație polonă, urma ca situația să se schimbe. El a declarat că delegația britanică este dispusă să restabilească frontierele istorice, dacă celelalte delegații vor fi de acord. În numele delegației americane, profesorul Coolidge a făcut o declarație similară. S-a decis să fie adresată o notă Consiliului Suprem cu referință la toate considerațiile acestea și cu recomandarea ca întreaga Bucovină să fie desemnată României cu excepția teritoriului mic ce traversa calea ferată de la Zaleszczyki la Kolomeea, ambele orașe fiind în Galiția. O astfel de notă a fost înaintată Consiliului Suprem la 30 iulie 1919. Ea era însoțită de propuneri privind precizarea frontierei. Evident, nota n-a rămas neexaminată. Consiliul Suprem și-a concentrat asupra ei atenția în ziua de 1 august.

Reprezentantul american Polk, ca și expertul Balfour, a făcut un comentariu defavorabil acestei recomandări. Balfour, de exemplu, declara că Bucovina n-a făcut niciodată parte din România propriu zisă, că efectuarea unui schimb ar duce la violarea principiilor naționalităților în interesul de a face pe placul opiniei publice din România. Iar Polk s-a exprimat că menționase deja că linia propusă trecea de-a lungul părții interioare a văii Ceremușului și că lui nu-i plăcea o atare soluție. Delegatul italian Tittoni cerea ca întreaga Bucovină să fie cedată României pe temeiul că ea fusese promisă prin tratatul prin care România intrase în război.

După mai multe discuții, în cadrul cărora Tardieu a propus ca raportul să fie aprobat, dacă România va satisface Consiliul în alte privințe, această soluție a fost acceptată. Același Polk a adăugat că acceptă propunerea în principiu, dar preferă ca chestiunea să fie reexaminată de către experți. În final, el a declarat că nu mai înaintează obiecții, ci insistă doar asupra detaliilor. În cele din urmă s-a luat decizia ca raportul să fie aprobat, iar României să i se dea asigurările că va primi întreaga Bucovină numai dacă va demonstra bunăvoință față de aliați pe parcursul semnării Tratatului de pace, când vor fi puse în dezbatere chestiuni a căror stare era încă neclară.

În rezultatul divergențelor dintre Consiliul Suprem și România, ultima a fost anunțată despre înțelegerea cu privire la frontiera Bucovinei abia la 18 decembrie 1919. Frontiera a fost formal descrisă în tratatul relativ la anumite frontiere ale Poloniei, României, Iugoslaviei, Cehoslovaciei. Tratatul a fost semnat la 10 august 1920 la Sevres. Statele Unite ale Americii însă, nu și-au pus pe el semnătura.

STATORNICI ÎN DREAPTA CREDINȚĂ

Mai aproape de Dumnezeu

Protoiereu Adrian ACOSTĂCHIOAIEI

Am trăit cu toții o perioadă, în care forțele răului încercau să distrugă civilizația creștină și s-o înlocuiască cu alta - marxistă, înstrăinând astfel de Dumnezeu, generație după generație, mai multe popoare, printre care și mult-pătimitul nostru popor.

Mulți creștini neînfricați și devotați fii ai Ortodoxiei au ținut piept ateismului și n-au trădat cauza Bisericii, ci au mărturisit credința, păstrând și comuniunea strânsă cu Dumnezeu. Alții, însă, „de frica iudeilor” sau pentru „un blid de linte” s-au înstrăinat de Dumnezeu, au părăsit pe Domnul și i-au întors spatele. Această stare de lucruri a produs multă durere creștinismului, dar ea nu putea să dureze până la infinit. În sfârșit, cu ajutorul lui Dumnezeu, Biserica a ieșit din umbră, ateismul nereușind la examene și lumea dezorientată începând să se întoarcă din nou cu fața spre Dumnezeu. Dar, lepădarea de credință a lăsat prea adânci urme în conștiința umană, așa că, cu toată relativa libertate religioasă, omul cu o slabă credință nu poate intra imediat în relații cu Dumnezeu, „căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este, și că se face răsplătitor celor ce-L caută” (Evr. II. 6). Dumnezeu se lasă găsit, dar vrea ca toți „să caute pe Dumnezeu, doar L-ar pipăi și L-ar găsi, deși nu e departe de fiecare din noi” (Fapte, 17.27). Domnul este aproape, dar noi trebuie să căutăm să ne apropiem de El. „Apropiați-vă de El, scria Sf. Apostol Petru, Piatra cea vie, de oameni într-adevăr neluată în seamă, dar la Dumnezeu aleasă și de preț...” (I. Petru, 2.4.).

Această dorință de a ne apropia de Dumnezeu trebuie să ne preocupe totdeauna, și numai astfel vom avea o comuniune strânsă cu El. Să ne apropiem de El și El se va apropia de noi.

Cineva l-a întrebat odată pe un om, căruia îi plăcea să urce pe munții cei mai înalți:

— Ce plăcere ai, când asaltezi piscurile munților?

— Acolo, sus, aerul e mai curat, i-a răspuns. Tot acolo mă simt și eu mai curat. Nu întâlnesc oameni cu fel de fel de păcate. Acolo, fie și pentru câteva clipe, mă știu mai aproape de Dumnezeu.

Din cele spuse vedem cum omul, amărât peste măsură de mulțimea păcatelor, se retrage în singurătate spre a avea puțină liniște sufletească, chiar și pentru câteva minute, numai să poată cugeta la cele sfinte, la cele ale lui Dumnezeu și să se apropie astfel cu sufletul de El.

Dar noi oare, în timp ce putem adera fără vreo opreliște la Biserica Ortodoxă cea adevărată, consacram momente mai lungi sau mai scurte din viața noastră ca să ne aducem aminte de Domnul și să uităm de cele lumești? Căutăm noi prilejul, asemenea celui om, ca să ne apropiem de Domnul? Foarte puțini sunt acei care lasă la o parte grijile lumești și trecătoare și își fac timp pentru cercetarea Bisericii, a Sfintei Scripturi, pentru vizitarea și ajutorarea celor suferinzi și stingheri, pentru a se apropia cu sufletul de Dumnezeu. Să căutăm, din dragoste față de El și din obligația de a împlini voia Lui, să ne aducem aminte de dragostea ce ne-a arătat-o nouă, suferind pentru păcatele noastre, ca să ne răscumpere de pedeapsa păcatului.

Sf. Pavel îndemna astfel pe Timotei: „Adu-ți aminte că Iisus Hristos, Care a înviat din morți... Dacă rămânem întru El vom și împărați împreună cu El; de-L vom tăgădui și el ne va tăgădui pe noi. Dacă nu-l suntem credincioși, El rămâne credincios, căci nu poate să se tăgăduiască pe Sine însuși” (II Timotei, 2,8., 12–13).

Să căutăm, cu toată stăruința asemenea omului ce se urca pe vârful munților, să fim tot mai aproape de Dumnezeu. Biserica este locul unde ne apropiem de El, unde cunoaștem voia Lui, este Sinaiul unde ne întâlnim cu Domnul, este duhul lui Zacheu, din care acesta l-a cunoscut pe Atotputernicul Tată Ceresc și pe care apoi toată viața l-a îngrijit și l-a udat cu devotament.

Să iubim și noi asemenea Biserica cu toate învățăturile ei incontestabile, prin care ea ne ține mereu tot mai aproape de Dumnezeu.

*Biserica „Sfântul Nicolae” din
satul transprutean Dobronăuți,
citorie a boierului român din
Bucovina Isidor cavalier de
Dobrovolschi*

Începutul mântuirii noastre

*Pr. Dumitru MITITEI
parohul bisericii din Vancicăuți, raionul Noua Suliță.*

Mântuitorul, după cum se știe, s-a născut în ieslea vitelor, fiindcă trebuia să devină exemplu strălucit de umilință, de suferință și sărăcie. La acest exemplu neamul omenesc trebuia să privească, pe parcursul veacurilor, ca la o țință supremă, Iisus trebuia să-i mântuiască mai întâi pe oameni de apucăturile lor rele, de patimile lăuntrice. Prin umilință El căuta leac îngâmfwării omenesti. În suferință, El vedea leacul plăcerilor lumești. Prin sărăcie El înfrâna pofta nesățioasă de avere.

Iisus și-a întemeiat împărăția prin umilință, lepădare de sine și dezlipire de bunurile pământești. Iar acei care în urma Lui călcând, au căutat să facă bine omenirii, au reușit numai atunci când s-au umilit, s-au lepădat de sine de bunurile trecătoare.

Iisus ne învață să nu ne mândrim cu ceea ce avem, ci să ne umilim și pururi să-i ajutăm pe cei lipsiți.

Dacă bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să avem de toate, să nu uităm că tot El, Atotputernicul Părinte, ni le-a dat. Și nu ne-a dăruit belșugul ca să se îmbuibăm, ci ca să avem grijă de săraci, de cei loviți de necazuri și cumpenele vieții.

Ca să renaștem și noi în ieslea sufletului nostru, ca și Acela ce s-a născut după trup în ieslea din Vifleem, să-i luăm în cercetare pe cei lipsiți, pe nenorociții care tremură de frig și rabdă de foame, pe copilașii născuți în bordeie, pe bătrânii lăsați în voia sorții. Sufletele noastre să prindă scâncetul pruncilor nemâncăți, plânsetul mamelor deznădăjduite, neputința bătrânilor încovoiați nu de ani, ci de sărăcie.

Dacă aceste suferințe omenești, pe care le putem lesne observa la orice pas, ne vor îndupleca să dăm din al nostru și celor ce n-au, atunci bucuria pentru Acela ce s-a născut în ieslea vitelor din Vifleem, va fi a tuturor, bogați și săraci. Atunci vom putea cu toții să-L preamărim cum se cuvine.

Creștinul cel îmbelșugat nu are dreptul să simtă liniște, bucurie, decât atunci când din prisosul său a dat vecinului lipsit, văduvei, orfanului, celui aflat în suferință. Deci, gândește-te, creștine, că zilele de acum sunt zile menite pentru săvârșirea milosteniei, că mila creștină este cea mai plăcută faptă lui Dumnezeu. Faptei bune, milosteniei, porțile cerului i se deschid cu multă ușurință.

Milostenia, floarea dragostei creștine

*Preot Vasile PAULIUC,
parohul bisericii din Oprișeni, raionul Hliboca.*

Orice sărbătoare creștină aduce cu sine primeniri duhovnicești. Pentru unii ea este prilej de rugăciune și mântuire, dar și prilej pentru odihnă, cugetare, lumină, înfrățire. Pentru alții venirea vreunei sărbători nu este altceva decât ocazia ce-i predispune pentru îmbuibare, rătăcire în păcate, pentru cheltuieli păgubitoare pentru trup și pentru suflet.

Unii au postit din credință bună, vrând să folosească sufletele lor, pregătindu-se să fie vrednici de sărbătoarea cea mare. Alții au postit numai ca și cruce mîncarea. Cei mai mulți, însă, n-au postit de loc, crezând că tocmai mîncarea este cea mai mare fericire pe pământ.

Omul cel chibzuit și-a făcut curățenie în casă și prin gospodărie, și-a curățit și sufletul de păcate prin împărtășanie cu Sfintele Taine, prin post și rugăciune. Omul cel căzut nu s-a ostenit cu aceste îndatoriri, neavînd nici obiceiul curățeniei. Acesta socoate că curățenia este un lux fără folos. Rămas în necurătenie trupească și sufletească, un asemenea om nu se poate împotrivi bolilor și păcatelor ce-l împresoară.

Cel bun și-a pregătit pâine albă și multe bucate alese cu prilejul sosirii vreunei sărbători creștinești și din toate a dus câte ceva megieșului bolnav și fără ajutor, bătrânului rămas fără îngrijire. Nimeni n-a sărăcit, făcînd milostenie, ci și-a adunat numai comori în ceruri. Cel ce și-a făcut haine noi de sărbători, n-a uitat să ducă măcar o haină veche unui copilaș orfan. Cel credincios primește în casa lui pe preot în fum de tămâie, cu lumânarea aprinsă, cu fața senină și cu inima deschisă. Cel necredincios e plecat la treburi, e dus prin vecini ori încuie ușa, ca să nu fie întrebat de către preot despre credință și faptele sale.

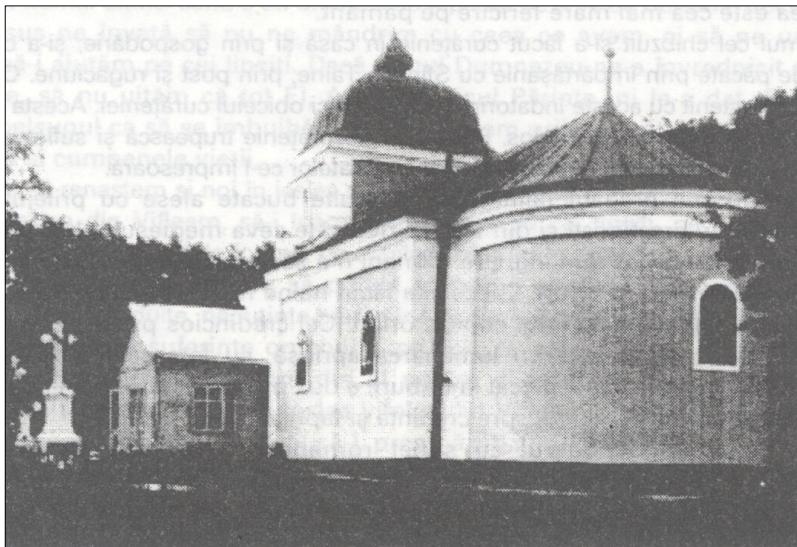
De Crăciun, gospodarul cu suflet românesc a pregătit daruri pentru colindători și, după obiceiul strămoșesc, toată noaptea ține

lumina aprinsă, în semn că așteaptă cântările de slavă pentru Pruncul cel Sfânt. Cel zgârcit, a încuiat poarta, a slobozit câinii, a zăvorât ușa și s-a culcat. Însă nu s-a culcat că la doborât somnul, ci ca să nu audă vreun glas de colindă, care să-l ispitească să scoată vreun ban sau vreun colăcel pentru copiii ce i-ar veni la prag cu minunata veste a Nașterii Mântuitorului.

De orice sărbătoare, precum și duminicile, unul merge la biserică plin de duhul evlaviei, să slăvească cerul și să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru toate darurile și bunătățile ce le-a primit de la El. Altul rămas acasă ca să-și numere comorile pe care „hoții le fură și le sapă, rugina și moliile le rod”, pentru că nu-și poate înfrâna patima fumatului sau a golirii paharelor chiar și după răsăritul soarelui.

Crăciunul, Pastele, înălțarea Domnului, alte praznice împărătești, constituie prilejuri pentru milostenii din partea bunilor creștini. Acei care dau din mână și din inima lor tuturor acelor ce le trec pragurile, cerând ajutoare, știu că: „Fericiți vor fi cei milostivi, că aceia se vor mântui.” Cei căzuți, asemenea oaspeți îi întorc de la poartă. Nu găsesc un ban pentru nenorocitul pe care Dumnezeu l-a îndrumat anume înspre casa cutare. Însă nu se zgârcesc când dau bani pentru chefuri, pentru petreceri ușoare. Aceștia într-o noapte pot cheltui mai mult decât sunt milosteniile lor în zece ani.

Adevăratul creștin și bunul român, păstrător de lege și datini, trebuie să înțeleagă că orice sărbătoare creștinească nu trebuie să fie întâmpinată numai cu îmbuibare și cu daruri pentru ai săi, ci și cu ajutoare pentru cei căzuți la nevoie, pentru toți cei necăjiți.

Biserica „Sf. Arh. Mihail și Gavril” din satul transprutean Cernauca, ctitorie a boierului român din Bucovina Doxachi Hurmuzachi. Crucea ce se vede în dreptul intrării (acel pridvor a fost adăugit lăcașului în 1989) se află la căpătâiul Elizei (sora fraților Constantin, Eudoxiu, Alecu, George și Nicolae Hurmuzachi) și lui Petrache Petrino, ultimii proprietari români ai moșiei Cernauca și părinții poetului bucovinean Dimitrie Petrino

Datoria păstorilor duhovnicești

*Mihail STERNIOALĂ,
preot mitrofor, protopop de Herța*

Încă de la începutul credinței noastre, Sfinții Apostoli se stăruiau cu sârguință să îndeplinească porunca Mântuitorului de a învăța poporul, cu toate că de multe ori li se interzicea, ba chiar ei erau prigonți pentru propagarea cuvântului Domnului de către cărturari și farisei (Fapt. 5–40–42). Îndeplinirea acestor porunci ei o socoteau nu ca o cinste ci ca o datorie neapărată. „De binevestesc, spune Apostolul Pavel, nu-mi este mie laudă, că datoria mă silește, iar amar mie de nu voi binevesti” (Mat. 16–18). Ca toți oamenii să se mântuiască (1 Tim. 2–4). Sfinții ucenici și Apostoli, se înțelege că din porunca Mântuitorului, la rândul lor, alegeau dintre credincioși oameni de încredere pe care îi învățau cum să propovăduiască (1 Tim. 4, 6–16. 2 Tim. 4 25). Apostolii au văzut și au învățat de la Domnul Iisus Hristos tot ce trebuia să facă și cum să învețe poporul ca să-l aducă la cunoașterea adevărului.

Prin punerea mâinilor, dădeau acestor aleși dreptul pe care l-au primit de la Hristos (Fap. 14, 23. 1 Tim. 4, 14). Fără această binecuvântare, fără această împuternicire nimeni n-are voie să săvârșească slujbe dumnezeiești, n-are dreptul să învețe poporul. „Nimeni, spune Sfântul Apostol Pavel, singur nu-și ia cinstea de a fi preot, ci cel chemat de Dumnezeu, ca și Aron” (Evrei 5, 4). Iar în altă parte ne spune: „Au doar toți tălmăcesc?” (1 Cor. 12, 29–30). Și iarăși răspunde: „Cum vor propovădui, de nu se vor trimite?” (Rom. 10, 15). Când Sfinții ucenici și Apostoli au trimis propovăduitori, Domnul Iisus Hristos a chemat poporul ca să-i asculte și să se supună celor trimiși de el.

Adică, păstorilor și învățătorilor, adevărat rânduiți. „Amin, Amin grăiesc vouă, zice Domnul, cel ce primește pe care voi trimite, pe mine mă primește. Iar cel ce mă primește pe mine, primește pe cel ce m-a trimis pe mine” (Ioan 13–20). După cum vedem, fraților, cel ce se leapădă, cel ce nu ascultă de păstorul pus de Domnul, acela se leapădă, de Hristos și de Tatăl ceresc. Sfântul Apostol Pavel

zice: „Vă rugăm pe voi, fraților, să cunoașteți pe cei ce se ostenesc între voi și pe mai marii voștri întru Domnul, și pe cei ce vă învață pe voi, și să-i aveți pe dânsii de prisos în dragoste pentru lucrul lor” (1 Tes. 5, 12–13). Iar în alt loc zice: „Ascultați pe învățătorii voștri și vă supuneți lor, că ei priveghează pentru sufletele voastre” (Evrei 13, 17). Atât Domnul nostru Iisus Hristos, cât și Sfinții săi ucenici și Apostoli, îndeamnă pe credincioși să fie în deplină ascultare păstorilor celor adevărați, apoi au povestit că vor veni proroci mincinoși, hristoși, mincinoși și învățători netrebnici, netrimși de Hristos, care se vor sili să înșele poporul, să-l smintească din credința cea sfântă și cu tărie au poruncit să ne păzim și să ne ferim de ei. „Păziți-vă, zice Domnul, că vin la voi în haine de om, iar în lăuntru sunt lupi răpitori” (Matei 7, 15). „Mulți vor veni în numele meu, zicând: eu sunt Hristos și pe mulți vor înșela (Matei 24, 5; Marcu 13, 6) și se vor scula mulți sub așa formă ca să amăgească și pe cei aleși, iar voi vă păziți (Marcu 13, 22–23) și să nu mergeți după ei” (Luca 21,8). „Știu, zice Apostolul Pavel, că după durerea mea vor intra lupi grei întru voi, care nu vor cruța turma, și dintre voi înșivă se vor scula bărbați, grăind îndărătnicii, iar voi prevegheați” (Faptele 20, 29–30).

Iubiți frați întru Hristos! Dumnezeu Tatăl a zidit pe om din două părți: trup și suflet, care în viață petrece bucurii sufletești și bucurii trupești, totodată are ispite sufletești și ispite trupești. Are nevoie în viață de hrană sufletească pentru a căpăta mântuire și are nevoie de hrană trupească pentru întreținerea vieții. Pentru hrană trupească avem părinți, care se îngrijesc de toate cele necesare pentru viața cea de toate zilele. Iar pentru hrana sufletească care este cea mai necesară pentru mântuire, avem părinți duhovnicești, episcopi, preoți care se îngrijesc de mântuirea credincioșilor, fiind împuterniciți de Hristos.

Viața morală exemplară a preoților, cât și a credincioșilor, colaborarea lor la evanghelizarea parohiei formează o puternică apărare și asigură rezistența împotriva tuturor furtunilor și ispitelor care pornesc în ultimul timp împotriva noastră. În Univers nu există un dumnezeu, un mântuitor și un duh sfânt mai bun, mai milostiv, mai îndelung răbdător și mai adevărat, decât Dumnezeu cel viu, care este în trei ipostaze: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Și la care, după poruncile bisericii noastre, toți cei bine credincioși ne închinăm cu duhul și adevărul.

Așa că toți preoții slujitori sfântului altar, în fiecare duminică, în zile de sărbătoare, întotdeauna vorbim cuvântul Domnului și căutăm ca prin învățăturile noastre, nu numai astăzi, ci în tot decursul vieții noastre, să chemăm pe toți credincioșii, pe cei care vor să vină la dreapta credință, să se prezinte în sfintele biserici să se roage cu toții împreună, să păstrăm credința lăsată de la Domnul, credință care degrabă va împlini două mii de ani. Cred că pentru toți este limpede că la 2000 de ani nu poate fi mai bună credință ca a noastră, nici mai bună evanghelizare decât aceea pe care am păstrat-o cu multe jertfe omenești, cu jertfe ale sfinților, numele cărora ne împodobesc calendarele noastre creștinești. Dar o credință, ca să fie adevărată, nu trebuie numai declarată, ci îndeplinită. Căci numai cei ce îndeplinesc credința se vor face vrednici de împărăția lui Dumnezeu. Amin.

Un veac de luptă pentru păstrarea caracterului ortodox și românesc al bisericii din Bucovina

Dumitru COVALCIUC

În momentul anexării părții de nord-vest a Moldovei de către Austria, Biserica de aici era trup din trupul Bisericii-mamă și se subordona, prin Episcopia de Rădăuți, Mitropoliei din Iași. În scaunul episcopal de la Rădăuți se afla, încă de la 1750, Dositei Herescu, care era al 42-lea în șirul ierarhilor cunoscuți ai acestei dieceze.

Vrednic cârmuitor al diecezei încredințate și bun organizator al rânduielilor bisericești, administrative și judecătorești în Țara de Sus a Moldovei, cărturar înțelept și chivernisitor, om și cumpănit, și energic, curajos și iubitor de țară, Dositei a presimțit chiar din primele zile ale pătrunderii trupelor austriece comandate de generalul Gabriel von Spleny, în ținutul Cernăuților, în o parte a ținutului Sucevei și în ocolul Câmpulungului, că, prin hărțuilele reprezentanților autorităților de ocupație, va fi silit să rupă legăturile canonice care existau din vechime între Episcopia sufragănă de la Rădăuți și Mitropolia Moldovei de la Iași. El nu s-a grăbit să facă acest lucru, deși pe tărâm bisericesc noua stăpânire nu avea răbdare ca să introducă forme noi de administrare. La numai doi ani după anexare, la Viena a fost creată o comisie, care fiind trimisă în Bucovina, avea misiunea să înregistreze toate titlurile de drept ale proprietăților stăpânite de mănăstiri și biserici. La 12 octombrie 1777 reprezentanții întregii Bucovine, în frunte cu episcopul de Rădăuți, a trebuit să jure credință noii stăpâniri. Liturgisind în acea zi în biserica Sf. Treime din Cernăuți, pe care o construise împreună cu fratele său Ilie, medelnicer, Dositei Herescu a ținut o cuvântare, în care a explicat însemnătatea acelui jurământ. Dar la 18 decembrie 1781 mitropolitul Moldovei, Gavriil, arăta într-o scrisoare că „jurământul închipuit” al lui Dositei s-a făcut sub presiunea generalului Enzenberg, cel de al doilea guvernator militar al

Bucovinei, că episcopul n-ar fi primit de la autoritățile de ocupație această însărcinare, dacă n-ar fi avut consimțământul Mitropoliei de la Iași, fapt pentru care era demn de laudă și prin care se vedea că nu a călcat porunca bisericească. În scrisoarea pe care i-o adresa lui Dositei, mitropolitul încuviința trecerea mănăstirilor și bisericilor de pe teritoriul anexat sub stăpânirea păstorească a episcopului de Rădăuți, dar se pronunța împotriva dezlipirii totale a Bisericii din Bucovina de Mitropolia din Iași, deoarece „în tălmăcirea patentei nu se vede nicaieri pomenit numele Bucovinei aceștia”. Mitropolitul îi cerea să respecte jurământul depus când a fost hirotonit episcop, să fie supus Mitropoliei Moldovei, după cum și mitropolitul cu legământ era unit și supus la „biserica cea mare”. Chiriarhul îl mai sfătuia pe Dositei să se supună poruncii „stăpânirii politicești”, dar, în același timp, să respecte normele bisericii la împlinirea și urmarea jurământului față de stăpânirea austriacă.

Cu toate că târgul Cernăuților fusese ales de către austrieci drept centru administrativ al regiunii anexate, episcopul Dositei a continuat să rămână la Rădăuți, unde se afla reședința episcopiei. Dar, după mai multe tratative cu el și cu mitropolitul Moldovei, la 12 septembrie 1781 Consiliul Aulic de Război a trimis patentă imperială de numire a lui Dositei Herescu în funcția de episcop exempt greco-neunit al Bucovinei. Prin actul sinodal de la 24 aprilie 1781, Gavriil Calimah, își dădea consimțământul privind desfacerea legăturilor canonice dintre Episcopia de Rădăuți și Mitropolia de la Iași. Prin acest act și prin menționata patentă, abia înființata Episcopie a Bucovinei era scoasă de sub ascultarea mitropolitului Moldovei și pusă sub jurisdicția Mitropoliei sârbești de la Carloviț (Karlowitz), în problemele dogmatice și spirituale, aidoma ortodocșilor din Transilvania. Prin aceasta Iosif al II-lea urmărea să pareze un posibil amestec al Rusiei, prin ortodoxie, în zonă, care ar fi putut pune în pericol stăpânirea habsburgică în această provincie.

La 12 februarie 1782, când Dositei Herescu, adus la Cernăuți, era ridicat, solemn, în rangul de episcop al Bucovinei, Episcopia de Rădăuți își curma, după o perioadă de 381 de ani, existența. Ultimul episcop de facto al Episcopiei de Rădăuți devenea primul episcop al Bucovinei.

La Cernăuți, arhipăstoria lui Dositei începea în al șaptelea an de administrație militară a Bucovinei și în condiții deosebit de grele pentru eparhie. Cei mai buni preoți și călugări, precum și un mare număr de boieri, sprijinitori ai Bisericii, se refugiaseră în Moldova. Până ce aveau să fie schimbate de către Mitropolia de la Iași cu moșiile sale rămase în Bucovina, o parte din domeniile fostei Episcopii de Rădăuți se aflau dincolo de Cordon. Lui anume, ca, de altfel, și boierului-patriot Vasile Balș, îi revenea sarcina încadrării în lupta pentru păstrarea caracterului românesc și ortodox al provinciei anexate și pentru apărarea drepturilor naționale a populației băștinașe. Încă în 1781, pe când se afla în scaunul episcopal de la Rădăuți, Dositei împreună cu boierul Balș au făcut să ajungă la Viena protestul lor energic împotriva administrației militare, care începea, prin măsurile administrative ce le traducea în viață, să nesocotească drepturile locuitorilor autohtone, lovind în limba și în credința ei strămoșească. Conștiința Bucovinei avea să protesteze, prin glasurile autorizate ale acestora, și în 1786, când fostul ținut moldovenesc, alipit la Galiția, își pierdea individualitatea politică și devenea o simplă circumscripție administrativă a provinciei învecinate.

Ca rezultat al migrării rutenilor din Galiția Orientală, care se așezau în principal, în satele bucovinene dintre Nistru și Prut, nu ca întemeietori ai lor, ci ca lăturalnici pe lângă locuitorii români, începe procesul de asimilare a băștinașilor, dar se creează și o problemă ce dă multă bătaie de cap cercurilor imperiale de la Viena. Țăranii ruteni care fugeau de pe moșiile nobililor poloni din Galiția erau greco-uniți, însă, oploșindu-se în Bucovina, unde prestarea robotei se făcea în condiții cu mult mai avantajoase decât în provincia vecină, se alăturau, fără îndoială, bisericii ortodoxe. De asemenea, în Bucovina se așezau cu traiul și mulți români din Ardeal și Maramureș, unii dintre ei fiind greco-catolici, iar alții își părăseau locurile de baștină numai din cauza prigonirii Bisericii ortodoxe. Valul emigrărilor din Galiția nu putea fi stăvilit, iar faptul că rutenii își căutau salvarea în Bucovina, unde condițiile de viață la acea vreme erau mai favorabile și unde, ajungând, treceau la ortodoxie, a trezit îngrijorarea nunțiului papal Grampi.

În scrisoarea sa din 9 martie 1780 către baronul Piichler, Grampi releva următoarele: „De un timp oarecare s-a anunțat din Lemberg că o mare mulțime de țărani greco-catolici emigrează mereu din Galiția și trec în Bucovina, unde, neexistând decât biserici schismatice, toți apelează în cele divine la preoții țării și, fără să-și dea seama poate, devin în realitate prin aceasta schismatici”.

Nunțiul papal Grampi, care se bucura de mare trecere la Curtea Vieneză, nădăjduia că planul său de catolicizare a Bucovinei, elaborat detaliat cu ajutorul abatelui Bastassich, va fi pus în aplicare cu aprobarea Mariei Tereza. Însoțit de un memoriu, acest plan a fost adus la cunoștința împărătesei și punctul de plecare în realizarea lui l-ar fi constituit moartea lui Dositei Herescu, episcopul ortodox al Bucovinei.

Atunci, în 1780 adică, deși înaintat în vârstă, Dositei se afla în scaunul episcopal, iar Dumnezeu avea să-i mai hărăzească, întru binele Bisericii Ortodoxe din Bucovina, încă nouă ani de păstorie. Dar Bastassich și Grampi, autorii planului, socotind că Herescu era prea bătrân să se poată împotrivi rezoluției imperiale, i-au anunțat pur și simplu decesul: „Deoarece am aflat că în districtul Bucovinei a murit episcopul de rit grec neunit, ni se pare că este acum cea mai bună ocazie de a readuce la sfânta unire nefericitul popor al acestei provincii care s-a lepădat de credința catolică”. Necesitatea substituirii episcopatului ortodox printr-un episcopat catolic se impunea, conform opiniei lui Bastassich, din următoarele puncte de vedere: pierderea uniților imigrați în Bucovina, care nu se cuvenea să rămână fără episcop, apoi mai era necesară mântuirea schismaticilor îndepărtați de „maica biserică catolică” și „încă și pentru rațiuni de ordin politic e folositor și salutar ca în acel district să se introducă și să se instituie mai repede decât un schismatic, un episcop și acela numai decât catolic”. Abatele Bastassich privea înlocuirea episcopului ortodox cu unul greco-catolic prin prisma uniților imigrați în Bucovina, cât și prin cea a populației băștinașe de rit greco-oriental. El credea că băștinașii vor putea fi cu ușurință convertiți, deoarece, după cum se exprimase, aceștia „nu știu nimic sau puțin despre deosebirea principală care există între uniți și neuniți”.

Un alt mijloc de convertire a ortodocșilor, după părerea abatelui, avea la bază motivul destul de naiv că toți aceștia ar fi fost odinioară catolici, dar care s-au îndepărtat de adevărata biserică. Evident, un alt motiv, pe care s-ar fi bazat convertirea ortodocșilor din ținutul răpit de la Moldova, îl constituia vecinătatea acestora cu greco-catolicii din Galiția, Transilvania, dieceza de Munkacs și Maramureș.

Pentru a grăbi numirea unui episcop unit, acest abate a elaborat principii, din care reieșea că ortodoxia se aseamăna cu o boală, cu un abuz sau cu un obicei rău, și prin urmare, ea trebuia schimbată. Acest Bastassich, prepozitul seminarului greco-catolic din Viena, menționa în raportul său că dacă se va întârzia cu numirea episcopului unit în Bucovina, atunci „catolicii imigrați acolo, părăsiți acum și lăsați fără păstor, vor aluneca spre schismă și atunci ar fi prea târziu să se întrebuințeze remediul, și puțin sau chiar nimic ar folosi”, din pricină că „dacă schismaticii ar obține acum un episcop al lor, mai târziu ar fi foarte greu să li se ia și să li se substituie unul catolic”.

Agitațiile privind convertirea ortodocșilor din Bucovina aveau și câteva temeuri oficiale: prin desființarea Bisericii ortodoxe averile ei puteau fi folosite de către Biserica catolică; în sânul Bisericii românești din Bucovina s-ar ivi o chestiune ruteană; ar fi stimulată astfel înaintarea slavismului, care ar înlătura năzuințele băștinașilor de gravitare spre Moldova liberă; populația imigrată catolicizată sau devenită ruteană prin deznaționalizare ar fi fost ferită de influența Rusiei pravoslavnice.

Încercările de catolicizare a Bucovinei nu puteau să nu-l îngrijoreze pe Dositei Herescu, apărător al ortodoxiei și bisericii strămoșești. La 12 august 1781, cu o lună înainte de a fi murit, prin patentă imperială, episcop al Bucovinei, el își exprima în scris părerea și propunerile privitoare la imigranții, uniți în Bucovina. Din cele șase „ponturi” ale sale, reieșea că:

1) La acea vreme două părți din populația Bucovinei le constituiau persoanele migrate din Galiția, Ardeal și Țara Ungurească;

2) Cei veniți în Bucovina, chiar dacă erau greco-catolici, văzând că în Biserica ortodoxă „iaste tot acel botez, tot acea

liturghie, tot acea ispovedanie și alte toate orânduiale” au primit obiceiurile acestei biserici;

3) Fiii și ficele celor ce s-au strămutat cu traiul în Bucovina, creându-și familii prin căsătoriile lor cu localnicii, nu căutau prilej de conflicte interconfesionale, „știindu-să ei în socoteala lor că sunt de o credință”;

4) Dacă cei veniți în Bucovina s-ar fi îndoit în Biserica ortodoxă, „neopriți de către nimenea ar fi putut merge la biserica uniților ce sunt la marginea Galiției care lucru niciodată nu s-au tâmplat”;

5) Deschiderea bisericilor greco-catolice ar produce mare panică nu numai în rândurile celor veniți aici, fiindcă ei nu vor mai pricepe ce înseamnă unia, ci și în rândurile băștinașilor „că cu vremea îi vor face și pe dâșii uniței, căci nefiind până acu nici o mișcare de aceasta, lăcuiitorii aceștia sunt deapurpose îngrijorați ca nu cumva cu vreme să se întâmple să-i facă uniței”;

6) Continuarea încercărilor de catolicizare și a populației migrate în Bucovina, și a vechilor locuitori băștinași va duce ia o răzvrătire fâțișă, în rezultatul căreia „cei mai mulți vor fugi în Moldova, din Moldova niciunul n-a venit aicea”.

Ideea catolicizării populației ortodoxe n-a găsit teren fertil în Bucovina, în primul rând pentru că aici era prea puternică tradiția ortodoxă, iar în al doilea rând, fiindcă în fruntea Bisericii din ținutul ocupat de către austrieci la 1775 se afla un vrednic apărător al credinței strămoșești. Dar, fiindcă reformele în domeniul ecleziastic erau continuate, Vasile Balș, conceptist al Consiliului Aulic de Război, a elaborat la începutul anului 1782 un plan privind înființarea și funcționarea Consistoriului Bucovinei, pe care l-a trimis generalului Enzenberg și episcopului Dositei. În conformitate cu acest plan, Consistoriul urma să fie format din episcop, doi clerici și doi laici și trebuia să ia în evidență veniturile fiecărei mănăstiri, să reglementeze felul de viață al călugărilor și preoților, ca și veniturile și cheltuielile lor. Acest proiect avea să ajungă la Viena și prin aprobarea lui, împăratul Iosif al II-lea desființa, în anul 1783, douăzeci de mănăstiri și schituri aflate pe teritoriul Bucovinei, secularizându-li-se moșiile, pe motiv că nu au întreținut școli sau spitale.

Pe baza moșiilor mănăstirești și episcopale secularizate, care alcătuiau peste jumătate din suprafața Bucovinei, a fost creat Fondul Bisericesc sau religios greco-neunit, care a devenit cel mai mare proprietar din noua provincie austriacă, răpită Țării Moldovei.

Odată cu punerea în aplicare a Regulamentului administrației bisericești, prin ordinul împăratului din 26 aprilie 1786, reorganizarea Bisericii bucovinene s-a încheiat.

În fruntea ei, conform regulamentului, se afla episcopul, numit direct de împărat, rezolvarea problemelor eparhiale îi revenea Consistoriului, iar Episcopia Bucovinei era împărțită în șase decanate: Cernăuți, Ceremuș, Nistru, Berhomet, Vicov și Suceava. Decanatele erau conduse de protopopi, numiți direct de episcop din cadrul parohiilor din protopopiat.

Epumenii celor trei mănăstiri (Putna, Dragomirna, Sucevița) erau aleși de soborul monahal, confirmați de episcop, având consimțământul guvernatorului, în Bucovina la acea vreme existau 187 de parohii și fiecare dintre ele își avea patronul în persoana proprietarului satului sau, dacă acesta lipsea, în persoana administrației ținutale. De datorita preotului ținea educația religioasă și morală, dar și cea civilă a poporului de la țară. În calitatea sa de colaborator al organelor stăpânirii, preotul era controlat de către acestea și răspundea direct de starea civilă în parohia încredințată.

Preoții erau salariați și, ca starea lor materială să fie îmbunătățită, fiecare primea și câte o sesie de 24 de fălci, scutită de contribuție. Pe deasupra, parohienii se vedeau siliți să-i presteze preotului câte două zile de clacă pe an.

Limba oficială în tot cuprinsul eparhiei era cea română. În această limbă, limba populației autohtone, erau oficiate și slujbele religioase. În limba germană se făcea doar corespondența cu organele stăpânirii habsburgice.

În privința bunurilor mobile și imobile ce constituiau Fondul bisericesc se prevedea că veniturile rezultate în averea lui erau destinate întreținerii clerului bucovinean și sprijinirii învățământului, precum și pentru „prosperitatea umanității”.

Reformele împăratului Iosif al II-lea, în domeniul ecleziastic au produs frământări în sânul societății bucovinene.

Cei mai nemulțumiți de înfăptuirea lor s-au arătat clericii, care își ridicau glasul de protest atât împotriva secularizării averilor mănăstirești și moșiilor episcopale, cât și împotriva ruperii legăturilor canonice cu Moldova. Dacă cu Moldova existaseră strânse legături privind evoluția confesională comună, atunci în subordonarea Episcopiei Bucovinei față de mitropolia sârbească de la Carloviț, clericii începeau să vadă pericolul deznaționalizării românilor de aici. Nemulțumiți de amestecul stăpânirii în viața bisericească a provinciei vor fi și mulți locuitori ai satelor bucovinene, care vor lua calea bejeniei în Moldova. Ideea apărării ortodoxiei începea să devină în Bucovina idee națională.

Reformele iosefine în domeniul vieții bisericești din Bucovina au fost înfăptuite în ultimii ani de arhipăstorie a lui Dositei Herescu, care, adus la Cernăuți, unde nu dispunea de o locuință corespunzătoare, a trebuit să se adăpostească în casa fratelui său Ilie, fost mare medelnicer. Administrația militară s-a grăbit să-i construiască reședința episcopală, terminând-o în 1783, dar ca biserică episcopală rămase să servească biserica Sf. Treimi, o ctitorie a sa și a lui Ilie Herescu.

Satele dependente de fosta Episcopie de Rădăuți, rămase în Moldova, au fost schimbate pe moșiile Mitropoliei de la Iași, situate, după stabilirea graniței între Imperiul Habsburgic și Moldova, pe teritoriul Bucovinei. Domeniul Coțmani, zis și Coțmanul Mare, cu satele Coțmani, Lașchiuca, Suhoverca, Clivodin, Davidești, Gavriilești și Clivești au trecut sub administrația statului austriac, care a și înființat acolo o stațiune de remontă, iar, la rugămintea bătrânului episcop, stăpânirea i-a lăsat chiriarhului bucovinean domeniul Rădăuților, însă numai până la moartea acestuia. Astfel, împăratul Iosif al II-lea, sesizat de contele Hadik, președintele Consiliului Aulic de Război, semna la 28 martie 1783 următoarea rezoluție imperială: „Lui Dosoftei să-i rămână Rădăuții cât va trăi el, dar să i se rețină 1.000 florini din leafa de 8.000 florini”.

Fiind bolnav, încărcat de povara bătrâneții și, simțindu-și poate sfârșitul, Dositei îl va recomanda, la mijlocul lunii ianuarie 1789, ca urmaș al său pe ieromonahul Isaia Baloșescul și cu acest prilej îi va dărui, pentru slujba credincioasă, odoarele necesare. Va închide ochii la 2 februarie 1789, dar în scaunul episcopal din

Cernăuți nu va fi instalat, așa precum dorise, Isaia Baloșescul, fiindcă episcop al Bucovinei va fi numit, profesorul de la școala clericală Daniil Vlahovici.

Acesta, preoțind mai întâi în Banat, apoi devenind ieromonah la o mănăstire, va fi trimis, prin decret imperial, în Bucovina, cu misiunea de a înființa la Suceava o școală clericală. Hirotonirea lui, după ce la 22 aprilie 1789 a devenit, printr-o înaltă rezoluție imperială, episcop al Bucovinei, a avut loc la 26 iunie același an la Carloviț.

Acest sârb din Slavonia, luându-și în primire eparhia la 14 octombrie 1789, nu avea să se remarce pe tărâmul vieții bisericești decât prin încercările de a o sârbiza. Cunoștințele sale nu erau mai vaste decât ale unui popă sătesc, iar demnitatea de episcop l-a făcut mai îngâmfat, dar nu și cu mai multă minte. Ion Budai-Deleanu (1760–1820), autorul celebrei „Țiganiade”, istoric, jurist, lingvist, pedagog, traducător, ocupând în 1787, prin concurs, funcția de secretar al Tribunalului din Lemberg, apoi pe cea de consilier la Curtea de apel, avea să facă, în scopul desăvârșirii unei anchete judiciare, trei călătorii în Bucovina. Ca rezultat al cunoașterii stării de lucruri din această provincie alipită la Galiția a scris „Scurte observații asupra Bucovinei”. În această lucrare, tradusă din limba germană în cea română de către G. Bogdan-Duică și publicată în 1894 în coloanele ziarului cernăuțean „Gazeta Bucovinei”, el, ca autor al unui valoros studiu monografic, bogat prin intensitatea și varietatea informațiilor, ne-a lăsat și o descriere a vieții bisericești și monahale din timpul arhipăstoriei lui Daniil Vlahovici, Budai-Deleanu a ajuns la concluzia: „Ca și clerul sunt și călugării, foarte ignoranți și necunoscători în specialitatea lor; chiar și episcopul și arhimandritul, care sunt cele dintâi demnități ale Bisericii, nu au nici o idee despre o teologie sistematică. Cunoștințele lor se mărginesc la ritual și ceremonial, cum le găsesc prescrise în cărțile bisericești”.

Faptul încorporării fostei provincii moldovenești la Galiția și a instalării unui episcop sârb în fruntea diecezei bucovinene a stat la baza unei noi încercări de catolicizare a Bucovinei. În 1806, de exemplu, mitropolitul rutenilor uniți din Lemberg, Anghelovici susținea că credincioșii din Eparhia Ortodoxă a Bucovinei ar fi în

majoritatea lor covârșitoare galițieni de rit greco-catolic, refugiați acolo și care ar fi gata, dacă ar avea un episcop unit, să se întoarcă la vechea confesiune a acestora. Antonie Anghelovici a cerut chiar împăratului să-și dea consimțământul privind crearea la Cernăuți a unui episcopat greco-catolic, deoarece Fondul bisericesc greco-oriental ar dispune de suficiente mijloace pentru întreținerea și a acestui episcopat.

Daniil Vlahovici, având în această privință sprijinul clerului și al poporului, a știut să curme noua încercare de catolicizare a Bucovinei, însă el n-a avut nici interesul, nici inteligența, nici experiența, sârb fiind, ca pe lângă ortodoxie să păstreze și caracterul românesc al Bisericii din Bucovina. Ascultând de glasul sângelui său slav, el n-a oprit înaintarea slavismului în Bucovina. A primit în cler numeroși preoți și diaconi de proveniență galițiană, a inundat dieceza cu cărți și ritualuri slavone și a favorizat pătrunderea și întărirea elementului rutean, mai ales în regiunea cuprinsă între Nistru și Prut. Astfel, în timpul arhipăstoriei sale a început procesul de înstrăinare a românilor din Bucovina și s-au pus bazele unor lupte încordate dintre români și ruteni ce vor dura până la sfârșitul primului război mondial și vor fi reluate, pe tărâm bisericesc, și în timpuri mai noi.

Daniil Vlahovici a murit la Vatra Dornei la 20 august 1822, iar după el episcop al Bucovinei a fost numit Isaia Baloșescul, care, conform ultimei dorințe a lui Dositei Herescu, ar fi trebuit să fie instalat în scaunul episcopal cu 33 de ani înainte. Acest episcop moldovean, născut la Putna într-o familie preoțească, s-a remarcat prin lupta sa curajoasă pentru îmbunătățirea stării materiale a clerului și pentru înființarea Institutului teologic și a Seminarului clerical din capitala Bucovinei. Institutul teologic din Cernăuți era organizat, prin rezoluția imperială de la 26 septembrie 1826, pe baza fostei Școli clericale care a funcționat la mănăstirea Sf. Ilie de lângă Suceava, fiind mutată mai apoi în capitala Bucovinei. Această școală, al cărei curs dura 3 ani, nu era mare, căci după mărturisirea lui Budai-Deleanu, pe la 1800 ea era frecventată numai de 30 de bursieri. În fiecare an cursul îl alegeau 10 candidați, iar în locul lor erau primiți alții 10. În fruntea școlii se afla directorul, iar cei doi preparanți erau și camerierii episcopului.

Cursurile se țineau neregulat, obiectul principal de studiu era catehismul, iar alumnii erau datori să-și procure câte o copie după catehism, pe care o toceau fără nici o pricepere. Pe parcursul celor trei ani de școală întreaga activitate didactică o constituia citirea catehismului. Examenele publice aveau loc la sfârșitul fiecărui trimestru în prezența unui comisar numit de guvern. Ca acestui comisar să i se creeze impresia că treburile în Școala clericală nu șchiopătau, profesorii, lăsându-se mituiți, ofereau alumnilor de cu bună vreme întrebările la care erau solicitați să răspundă la examene. Când absolveau cursul, foștii alumnii nu mai țineau minte ceea ce au învățat. Odată ce nu fuseseră educați în spiritul dragostei de muncă și ai datoriei morale față de poporul pe care aveau să-l păstorească, aceștia de multe ori cădeau în patima desfrâului și a beției.

În 1818 episcopul Daniil a închis Școala clericală din cauza suficienței de clerici. Isaia Baloșescul s-a străduit s-o redeschidă chibzuind cum s-o așeze pe temelii noi, cum să dezrădăcineze din învățământul teologic obiceiurile sârbești de la Carloviț și cum să readucă la viață ideile și tradițiile școlii putnene, școală pe care o absolvise cu ani și ani în urmă. Ajungând la concluzia că ea ar putea fi reorganizată într-un Institut teologic și un Seminar clerical, în care să fie admiși, ca alumnii, absolvenții Liceului german de stat, deschis la Cernăuți încă în 1808, el a elaborat, la 8 iunie 1824, un proiect, pe care l-a înaintat, pentru a fi studiat, reprezentanților guvernului de la Viena. Proiectul a fost aprobat de către împărat, căci la 26 septembrie 1826 el a semnat decretul cu privire la înființarea Institutului teologic și a Seminarului clerical din Cernăuți.

Inaugurarea institutului a avut loc la 4 octombrie 1824, la solemnitate asistând episcopul Isaia și căpitanul Cercului administrativ bucovinean. La 12 ianuarie 1828 a fost deschis și Seminarul clerical pentru alumnii interni ai institutului.

La Institutul teologic, întreținut în întregime pe spezele Fondului bisericesc, durata studiilor era de 4 ani, limba română încă nu se învăța, istoria bisericească, arheologia biblică, introducerea în Noul și Vechiul Testament se predau în limba latină, dreptul bisericesc, dogmatica și morala - în limba greacă, teologia practică, catehetica și pedagogia - în limba germană.

Episcopului Isaia Baloșescul i-a revenit, în istoria Bisericii Ortodoxe din Bucovina, rolul de ctitor al învățământului teologic, pe care el l-a știut a așeza pe temelii științifice solide, temelii pe care ulterior a putut fi ridicată vestita Facultate de teologie din Cernăuți.

Eugeniu Hacman, cel de al patrulea episcop al Bucovinei, era născut în 1793 în satul transprutean Văslăuți. Se zice că unul din părinții săi să fi fost ucrainean, iar altul - român. Avea un unchi, Ignatie, care ajunsese arhimandrit. Datorită sprijinului pe care acesta i l-a acordat din fragedă tinerețe, Eugeniu a reușit să absolve Liceul german de stat din Cernăuți și Universitatea din Viena. Va fi hirotonit ca diacon și ieromonah la Carloviț, apoi va funcționa în învățământul clerical. Episcop al Bucovinei va fi numit prin rezoluția imperială din 8 mai 1835, iar instalarea sa în scaunul episcopal se va face în octombrie același an.

Pe parcursul a 38 de ani de arhipăstorie, el a înfăptuit o serie de reforme ce țineau de domeniul vieții ecleziastice. Printre altele, el a propus cercurilor guvernante de la Lemberg și Viena un program școlar pentru eparhia sa, cerând, „ca din mijloacele Fondului bisericesc să se înființeze în Bucovina 3 școli ortodoxe urbane cu câte 3 clase și câte o școală pe lângă fiecare parohie ortodoxă”. Fiindcă la acea vreme în școlile din Bucovina învățământul se făcea în limbile germană și polonă și fiindcă în eparhie erau și candidați la preotie care nu cunoșteau limba autohtonilor, el mai cerea ca la predarea disciplinelor școlare să fie antrenați dascăli ortodocși, dar cunoscători ai limbii române, iar supravegherea învățământului să-i fie încredințată Consistoriului ortodox. Luând cunoștință de programul școlar propus de episcopul Eugeniu, împăratul Ferdinand a decis, prin rezoluția sa din martie 1844, ca școlile primare din Bucovina, atât cele care funcționau, cât și cele care vor mai fi deschise, să fie împărțite în două categorii - școli catolice și școli ortodoxe. În baza acestei rezoluții, școli ortodoxe puteau fi considerate numai cele ce funcționau sau aveau să funcționeze în satele în care nu se afla preot sau capelan catolic. Evident, dacă într-un sat exista preot catolic, școala era declarată catolică.

Rezoluția imperială din 1844 era de o mare însemnătate pentru Bucovina, deoarece prin ea erau recunoscute în mod oficial și școlile ortodoxe, și folosirea limbii române ca limbă de predare a obiectelor

de studiu. În școlile ortodoxe pe lângă parohiile din zona transpruteană era îngăduită și folosirea limbii ucrainene.

Cu binecuvântarea episcopului Eugeniu a fost pusă piatra de temelie a Catedralei ortodoxe din Cernăuți, care avea să fie sfințită în 1864, a început, la 6 iulie 1864, construirea Reședinței mitropolitane, terminată în 1882. Ca rezultat al celei de a doua regularizări a parohiilor din 23 decembrie 1843, dieceza Bucovinei se împărțea în 12 protopopiate: al Cernăuților, al Șiretului, al Sucevii, al Rădăuților, al Humorului, al Câmpulungului, al Vicovului, al Storojinețului, al Ceremușului, al Coțmanilor, al Nistrului și al Putilei.

Revoluția din 1848–1849, care a cuprins și Bucovina, se caracteriza la început printr-o manifestare energică a clerului bucovinean, care își exprimă nemulțumirea față de starea din administrația bisericească. Pe atunci clerul și credincioșii se aflau într-o permanentă agitație din cauza abuzurilor în care era administrat Fondul bisericesc de către o clică de funcționari ai statului, deosebit de lăcomă și despotică, în frunte cu episcopul Hacman. În legătură cu aceasta, în primăvara anului 1848 preoții au răspândit în satele și orașele Bucovinei manifestul anonim „Către frații și împreună lucrătorii noștri din via Domnului, din Bucovina”, în care populația era îndemnată la o acțiune energică și chibzuită contra „nedreptății, mitarniciei și despotismului în ocârmuirea eparhiei”, a celor ce „ne-au subjugat ca pe niște sclavi”, cerându-li-se să spargă „încuietorile în care se ține ferecat bunul obștesc” și convingându-o că „nici o putere nu este în stare, voia publică, întemeiată pe Adevăr, a o călca”.

În zilele de 15–17 mai 1848 la Cernăuți a avut loc adunarea clerului și a credincioșilor din eparhie, la care au fost înfierate despotismul, împilarea și minciuna care domneau de când Hacman transformase Bucovina într-un „iad”.

Cu acest prilej un anonim a scris și a difuzat „Oda la soborul cliricosului Bucovinei”, lipsită de valoare literară, dar în care credincioșii sunt chemați la „înfrățire” pentru „patrie”, iar episcopul Hacman este supranumit „luda blestemat”, „Mamon furios”, „dihanie urâtă”, „hidră veninoasă”, care, ajungând să conducă dieceza s-a dovedit a fi „cap blestemat”, care „târg face, otcupuri fără nici o rușinare cu a posturilor dare”.

Această odă, devenind cunoscută întregii Bucovine, precum și acțiunile revendicative ale Comitetului duhovnicesc, ales la această adunare, l-au determinat pe Hacman să satisfacă cerințele clerului și credincioșilor din eparhie. În răspunsul dat Comitetului duhovnicesc în ziua de 17 mai 1848, intitulat „Către preacucernicia și preacuvioasa adunare a clerului secular și regular al Bucovinei în Cernăuți”, el consimțea să-l înlăture chiar și pe Constantin Czechowski din funcția de secretar al Consistoriului ortodox, care avea o comportare dictatorială și abuzivă.

La 20 mai la Cernăuți a avut loc Marea Adunare Națională, prilejuită de apropiatele alegeri pentru Constituantă și convocată de către fruntașii românilor bucovineni. La adunarea la care urma în baza „dorințelor țării”, să fie elaborat programul electoral, au sosit oameni făcând parte din toate stările sociale și din toate colțurile Bucovinei. Clerul era reprezentat prin episcopul Hacman și asesorii săi consistoriali.

În virtutea faptului că deputații bucovineni din Parlamentul vienez nu erau cei mai pregătiți și cei mai instruiți ca să poată apăra acolo interesele provinciei, boierii și intelectualii cu simțire adevărat românească au constituit la Cernăuți, pentru a desfășura o activitate extraparlamentară, în scris și în viu grai, un Comitet de acțiune, în cadrul căruia frații Hurmuzachi și înțeleptul lor tată au lucrat cu un zel deosebit și au inițiat mișcarea națională, politică și culturală, care avea drept scop recunoașterea oficială a caracterului românesc al Bucovinei și dezlipirea ei de Galiția. La solicitarea acestui comitet, Eudoxiu Hurmuzachi, marele istoric de mai târziu și proaspătul participant la evenimentele revoluționare din capitala Austriei, a alcătuit în limba germană un memoriu adresat împăratului. Acest memoriu trebuia însoțit și de o motivație, în care să fie formulate dorințele românilor din Bucovina. Motivarea, întocmită în zilele de 16–18 mai 1848, conținea 12 puncte și era intitulată „Petiția Bucovinei”.

Puse în dezbatere la Marea Adunare Națională din 20 mai 1848, cele 12 dorințe, formulate de către Eudoxiu Hurmuzachi, erau următoarele: separarea Bucovinei de Galiția și constituirea ei în țară de coroană autonomă; conservarea naționalității române și crearea de școli naționale; organizarea administrației țării pe baza autonomiei

provinciale; întocmirea unui cadastru funciar și înființarea unei instituții de credit; dezrobirea țăranilor prin desființarea iobăgiei; garantarea libertății religioase și proclamarea principiului de egalitate între toate confesiunile din Bucovina; descătușarea comerțului prin revocarea măsurilor vexatorii de la graniță și prin disciplinarea poliției de frontieră; desființarea controlului fiscal; reducerea prețului la sare; desfacerea de Carloviț și alegerea episcopului de către un congres bisericesc, în care să fie reprezentat și clerul, și mirenii; reglementarea tuturor chestiunilor privind administrația bisericească; recunoașterea dreptului de control asupra administrației Fondului bisericesc.

Aprobată de Marea Adunare Națională de la Cernăuți și semnată de către toți oamenii de vază din Bucovina, „Petiția Țării” trebuia înmănată împăratului Ferdinand, care se afla pe atunci la Olmiitz. Fiind formată o delegație din 10 persoane, la care se vor adăuga și deputații din Parlamentul vienez Mihai Bodnar și Anton Kral, în frunte cu episcopul Hacman, „Petiția Țării” va fi prezentată la sfârșitul lunii iulie 1848 împăratului, iar la 3 august ea va ajunge și în Parlament.

Episcopul Hacman va mai conduce o delegație a fruntașilor Bucovinei în februarie 1849 pentru a-i înmâna împăratului un prememoriu, în care erau reparate dorințele Adunării Naționale din 20 mai 1848. Noul împărat Franz Joseph, a primit deputațiunea bucovinenilor și i-a cerut detalii în privința situației politice din Bucovina. Din nou a fost pusă problema dezlipirii Bucovinei de Galiția și au fost dezaprobatе acțiunile deputaților ruteni din Parlament, care se împotriveau actului de declarare a autonomiei Bucovinei. Acest prememoriu, precum și alte petiții ale românilor bucovineni vor ajunge în dezbaterile Parlamentului și a guvernului austriac. Parlamentarii de la Cernăuți vor găsi sprijinul lui Al. Boch, prietenul lui Eudoxiu Hurmuzachi din anii studenției, pe atunci ocupând postul de ministru în guvernul central, și al altor prieteni ai viitorului istoric român, care vor pleda și ei în favoarea dezlipirii Bucovinei de Galiția și înfăptuirii autonomiei provinciei.

Prin promulgarea, la 4 martie 1849, a Constituției austriece, Bucovina era declarată țară de coroană ereditară, cu titlul de ducat, adică era dezlipită de Galiția.

Însă separarea formală de Galiția avea să mai întârzie. Și abia prin decretul imperial din 9 decembrie 1862 Ducatul Bucovinei va primi o stemă proprie, reprezentând un cap de zimbru cu o stea între coarne, imitație după stema Moldovei, iar culorile lui naționale aveau să fie albastru-roșu, așezate orizontal. În fruntea ducatului se va situa un guvernator, iar în privința administrației publice el se va subordona direct guvernului central și numai în problemele judecătorești va mai fi dependent de Curtea de apel din Lemberg.

Ca rezultat al acțiunilor revoluționare, când și gazeta „Bucovina” a fraților Hurmuzachi care, începând să apară la Cernăuți de la 4 octombrie 1848, devenise oglinda idealurilor naționale a românilor de pretutindeni, în Bucovina s-a intensificat mișcarea pentru repunerea limbii române în drepturile ei suverane, drepturi ce i-au fost știrbite pe parcursul câtorva decenii.

Încă la 24 mai 1838 episcopul Hacman a semnat un „emis” consistorial, prin care decreta că limba română era singura limbă oficială internă a eparhiei, atât în consistoriu, protopopiate, cât și în parohii. Același Hacman a semnat și hotărârea din 18 septembrie 1848 a Consistoriului privind predarea în limba română a tuturor obiectelor de studiu la Institutul teologic din Cernăuți. Iar la 28 februarie 1849, Aron Pumnul, vestitul profesor ardelean refugiat în Bucovina, numit ca profesor suplinitor la catedra de limba și literatura română de la Liceul german de stat, va ține lecția sa inaugurală. Tot atunci s-a înființat în capitala Bucovinei și o Preparandiei (școala normală) românească, având misiunea de a pregăti candidați pentru cariera învățătoarească. Absolvenții ei urmau să fie trimiși în școlile românești de sub oblăduirea Consistoriului ortodox din Bucovina. Cursurile la Preparandie erau predate în limba română de către profesorii de la Institutul teologic.

După revoluția din 1848–1849, ale cărei idei au răscolit Bucovina aducându-i câștig de cauză, episcopul Hacman n-a mai sprijinit mișcarea de emancipare națională-culturală a românilor din provincia încă formal dezlipită de Galiția. Căci, crescut la școli străine, orbit de doctrinele iezuiților și chemat să conducă o eparhie românească, el, adevăratul tip al slujbașului bucovinean cosmopolit, creat de stăpânirea austriacă, a pierdut legătura sufletească cu etnicii săi, trăind din grația guvernului central.

Și în 1850, și în 1851, el a participat la adunarea de la Viena a episcopilor, care înceeau să se înțeleagă în privința separării bisericilor ortodoxe răsăritene după principiul naționalității, dar consultările lor au rămas fără nici un rezultat, deoarece prin patentă împăratească din 31 decembrie 1851, Constituția din 4 martie 1849 era considerată nevalabilă. Pentru un timp oarecare acest fapt curma orice tendință autonomistă pe tărâm bisericesc.

Dacă în 1849 Hacman se manifestase în favoarea unirii Bisericii din Bucovina cu Biserica din Transilvania, în 1860 el, își schimbase complet atitudinea în această privință. Când, la 27 septembrie 1860, împăratul semna rezoluția, conform căreia mitropolitul sârbesc de la Carloviț avea misiunea să convoace un sinod bisericesc compus din toți episcopii ortodocși, ca să decidă asupra organizării bisericești, Hacman nu mai vroia înființarea unei singure mitropolii pentru toți românii din monarhie.

Înștiințat oficial, printr-un document eliberat la 27 septembrie 1860, despre intenția împăratului de a satisface dorința românilor din Bucovina și Ardeal privind înființarea unei singure mitropolii ortodoxe, și solicitat pentru a se pune în legătură cu episcopul Transilvaniei pentru a elabora o platformă comună la sinodul de la Carloviț, Hacman a început să se poarte ca un agent politic al Austriei, opunându-se cu îndărătnicie planului pe care și-l doreau realizat românii din Imperiul habsburgic. Abia în ianuarie 1861 el a convocat Consistoriul episcopal, completat cu mai mulți reprezentanți ai clerului, punând în dezbatere problemele referitoare la autonomia și organizarea vieții bisericești în Bucovina. Propunerile făcute pe marginea acestor dezbateri el le-a înaintat spre discutare unei adunări preoțești, care a avut loc în februarie 1861. Participanții la acea adunare au formulat „dorințele” clerului bucovinean, care cerea, printre altele, „ridicarea episcopiilor din Bucovina și Ardeal la treapta de mitropolii”.

Întristat de cele întâmplate la Cernăuți, Gheorghe Hurmuzachi, adept înflăcărat al unirii celor două biserici, îi scria lui Andrei Șaguna, episcopul Ardealului, în februarie 1861, următoarele: „Atât însă știu eu și frații și amicii mei, că altă speranță și altă mântuire pentru Biserica Bucovinei noastre nu e afară de supunerea episcopiei noastre sub o Mitropolie româno ortodoxă, care, după socotința noastră numai și numai de Preasfinția voastră poate fi ocupat, spre binele și scăparea Bisericii Române Ortodoxe”.

Ca ortodox, Eudoxiu Hurmuzachi, fratele lui Gheorghe, a făcut în 1862 parte dintr-o delegație românească formată din Andrei Șaguna, Andrei Mocioni, Emanuil Gojdu, Vicențiu Babeș, Nicolae Popea, Ioan Popasu, care a fost primită la Viena de către arhiducele Rainer și de ministrul Schmering, cărora le-a cerut favorizarea procesului de separare a ierarhiei bisericești a românilor din monarhie de mitropolia sârbească de la Carloviț.

La stăruința credincioșilor din Bucovina, care dorea realizarea autonomiei bisericești și înființarea unei singure mitropolii românești în cadrul monarhiei, fie cu reședința în Cernăuți, fie în Sibiu, Dieta țării a votat, la 27 martie 1863, o adresă către împăratul, cerând îndeplinirea acestui deziderat imperios al populației bucovinene. În luna august a anului 1864 a avut loc, în sfârșit. Sinodul de la Carloviț. Episcopul Hacman, care la 6 septembrie 1861 a fost ales președinte al Dietei Bucovinei și care prin decret imperial a fost confirmat atunci căpitan al țării, s-a învoit, ca membru al sinodului, cu înființarea unei mitropolii românești, dar numai pentru românii din Transilvania și Ungaria. Propunerea lui a provocat dezamăgire și a dus la aceea că Bucovina încă zece ani va rămâne fără mitropolie. Iar de la instaurarea, în 1867, a dualismului austro-ungar, Viena oficială avea să respingă ideea unității bisericești a românilor din monarhie.

Văzând că mișcarea pentru realizarea autonomiei bisericești nu slăbea, ci, dimpotrivă, devenea mai intensă, la 18 august 1865 Hacman a încercat să-și apere punctul de vedere într-o lungă scrisoare pastorală. Dar la 15 februarie 1866 preoții, văzând că nu se mai pot înțelege cu episcopul lor, s-au adresat, prin Dieta Bucovinei, către împărat cu rugămintea ca să fie permisă la Cernăuți o adunare a preoților și mirenilor, la care acestea să-și exprime punctele de vedere privind autonomia și organizarea bisericească. Episcopul, bătrân și îndărătnic, a protestat, prin scrisoarea sa din 6 martie 1866, împotriva amestecului Dietei Bucovinei în chestiunile bisericești, iar împăratul a răspuns la 10 decembrie același an că cererea eparhioților a fost respinsă.

Nelăsându-se bătuti și conducându-se de articolul 21 al noii Constituții austriece, adoptată în decembrie 1867, românii bucovineni conduși de Gheorghe Hurmuzachi, care era președinte al Comitetului pentru autonomia bisericească, au inițiat alte acțiuni menite să apropie obținerea autonomiei bisericii lor. Din îndemnul Hurmuzăcheștilor, în ziua de 11 iunie 1870, la Cernăuți a fost

convocată o Adunare Națională, la care peste 3.000 de delegați români au votat în unanimitate înfăptuirea neîntârziată a autonomiei bisericești. A fost creat și un comitet, compus din 45 de persoane, care trebuia să supravegheze apărarea neamului românesc din Bucovina.

Deși Hacman a lipsit de la această adunare și deși încerca să se răzbune necreștinește pe preoții de prin sate, care au venit la adunare împreună cu episcopii bisericilor și cu cei mai văzuți parohieni, prin decizia sa din 30 septembrie 1870 ministerul austriac al cultelor l-a informat că guvernul central era dispus să ia în dezbatere problema autonomiei bisericești. Prin ordinul ministerial emis la 1 decembrie 1870, sub președinția guvernatorului Bucovinei urma să fie convocat un congres preparativ, la lucrările căruia să participe 18 preoți și 18 laici cu scopul de a elabora, cu participarea episcopului, programul privind desfășurarea la Cernăuți a unui Congres bisericesc constituant. Întrebat dacă își dădea consimțământul privind organizarea unui asemenea congres preparativ, Hacman a declarat la 10 ianuarie 1871 că nu va participa la deliberări și că, dacă i se va cere, își va da părerea în mod deosebit. Această adunare preparativă a fost deschisă la 1 martie 1871. După mai multe consultări, participanții la ea au adoptat cu majoritate de voturi o lege electorală, numită „Rânduiala de alegere pentru congresul bisericii greco-orientale din Bucovina”, pe temeiul căreia să se convoace viitorul Congres bisericesc constituant. La 9 august 1871 împăratul a sancționat acest proiect, publicat ca lege la 7 septembrie același an. Îndârjindu-se, episcopul a refuzat să publice statutul sancționat în „Foaia Ordinăciunilor”, organul oficial al diecezei. În consecința opoziției sale neclintite, Congresul bisericesc constituant nu mai putea fi convocat, iar problema autonomiei bisericești rămânea nerezolvată.

Lupta dintre mireni și episcop devenea tot mai ascutită. Și din această luptă învingător n-a ieșit poporul român din Bucovina, ci îndărătnicul și despoticul moșneag Eugeniu Hacman, care fiind pe jumătate rutean, n-a apărut în ultimii ani de arhipăstorie interesele vitale ale populației băștinașe și a subminat din rea voință șansa românilor ortodocși din monarhia austro-ungară. Prin rezoluția imperială din 23 ianuarie 1873 Episcopia Bucovinei era ridicată la rangul de arhiepiscopie și mitropolie, iar Hacman, având sprijinul Curții din Viena, a ajuns mitropolit al Bucovinei și Dalmației. Obținând o demnitate nemeritată și necanonică, el n-a mai ajuns să

fie hirotonit ca mitropolit, deoarece a decedat la 12 aprilie 1873, departe de Bucovina, în capitala Austriei.

Primul mitropolit al Bucovinei și Dalmației a fost, de facto, Teofil Bendela. Acesta era originar din Cernăuți și în orașul natal și-a absolvit studiile liceale și teologice. Cinul monahal l-a primit în 1836, apoi și-a continuat studiile în teologie în capitala Austriei. În 1840 a fost hirotonit ca ieromonah a ajuns rector al Seminarului clerical, iar în 1857 a devenit arhimandrit și vicar general. Arhiepiscop al Cernăuților și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației a fost numit la 13 noiembrie 1873, hirotonit fiind de către Procopie, mitropolitul românilor din Ardeal, la 21 aprilie 1874 și instalat exact peste trei luni în Catedrala ortodoxă din Cernăuți.

Aderent convins al ideii naționale, român bun, sincer și devotat în tăcere cauzei românilor, care a constituit împreună cu episcopii săi sufragani din Dalmația, Sinodul mitropolitan, a murit curând, în Boemia, la 21 iulie 1875. A fost demn de memoria urmașilor și ca autor de manuale pentru școlile triviale, și prin faptul că a dat ordin ca alfabetul chirilic să fie înlocuit în dieceză cu cel latin. Și tot el a avut grijă să publice în „Foaea Ordinăciunilor”, fără vreo ezitare, „Regulamentul pentru alegerea Congresului bisericesc”, care avusese aprobarea imperială, dar pe care Eugeniu Hacman refuzase să-l promulge în organul oficial al eparhiei. Avea de gând să conducă lucrările congresului, pe care spera să-l convoace în ziua de 17 octombrie 1874, dar n-a dovedit să facă acest lucru din cauza căderii guvernatorului Bucovinei și a morții care l-a răpit la vârsta de 61 de ani.

Urmașul lui Bendelea a fost cărturarul Teoctist Blajevici, născut la 23 februarie 1807 în Tișăuți, lângă Suceava. Absolvent al Institutului teologic din Cernăuți, va preoți, începând din 1832, în Storojineț și Prisăcăreni, dar, rămânând văduv, va primi în 1837 monahismul și va fi numit confesor, iar în 1857 - rector al Seminarului clerical din capitala Bucovinei, după ce va fi ridicat la rangul de protosinghel.

În 1863 va fi ales egumen al mănăstirii Putna, la 5 iulie 1864 - arhimandrit. Vicar general în 1874, va deveni arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei și Dalmației în 1877.

La 16 octombrie 1873, în timp ce scaunul mitropolitan era vacant, Blajevici și referentul consistorial auxiliar Prodan, rutean de naționalitate, au publicat ordinul Consistoriului nr. 4/19, prin care au hotărât că de la acea dată limba ucraineană va fi recunoscută ca oficială și în ea se vor face toate serviciile religioase în acele părți ale

Bucovinei, în care rutenii constituiau majoritatea populației. Astfel, prin îngăduința lui Blajevici, rutenii vor prinde curaj tot mai mare în asaltarea instituțiilor Bisericii românești din Bucovina.

Deși, a făcut, înainte de a fi mitropolit, unele concesii rutenilor care, migrând, se înmulțeau în Bucovina, Teoctist Blajevici nu și-a persecutat consăngenii ce propovăduiau crezul național. Se afla printre aderenții congresului bisericesc și la stăruința lui, în mai 1879, guvernatorul Bucovinei a aprobat convocarea congresului eparhial. Însă, la 27 iunie 1879, în vârstă de 72 de ani, chiar în toiul pregătirii pentru desfășurarea congresului, el s-a stins din viață.

În anul 1875, în timp ce la Cernăuți scaunul mitropolitan era vacant iar afacerile bisericești erau conduse de Teoctist Blajevici, pe atunci vicar general, se împlinea un secol de la răpirea Bucovinei de către Austria. Cu acest prilej autoritățile habsburgice se pregăteau să aniverseze cu fast evenimentul și, în cadrul serbării proiectate, să reliefeze așa-zisul rol civilizator pe care Austria îl avea în fosta provincie românească. Împăratul Franz Joseph, care se pregătea să participe la sărbătoare cu un dar jubiliar, a semnat la 30 septembrie 1875 actul de fondare a Universității din Cernăuți, care să-i poarte numele și să fie inițial compusă din trei facultăți: de teologie greco-orientală, de drept și de filozofie.

Universitatea germană din Cernăuți a fost inaugurată la 4 octombrie 1875 și pe anul universitar 1875/76 la ea s-au înscris 177 studenți, dintre care români erau doar 53. Iar din ultimii 35 urmau să studieze la Facultatea de teologie, creată pe baza Institutului teologic din Cernăuți și întreținută de Fondul bisericesc din Bucovina. 63 și ceva la sută din numărul studenților erau originari din Bucovina, iar peste 30 % - din Galiția.

Din numărul total al studenților, românii formau 27,12 %, evreii - 25,53 %, rutenii - 19,67 %, nemții - 13,82 %, polonii - 12,76 %. Deci din punctul de vedere al componenței naționale, Universitatea din Cernăuți se prezenta ca o instituție de învățământ superior româno-evreo-ruteno-germano-polonă, adică nici o națiune nu era reprezentată în ea în mod covârșitor. Doar la Facultatea de teologie vor fi majoritari românii și lucrul acesta îl vădește și faptul că în primul an de studii aici au nimerit numai 5 ruteni. Aceasta era unica facultate de teologie ortodoxă din Imperiul austro-ungar și, deci, ea putea fi frecventată nu numai de viitorii preoți din Mitropolia Bucovinei și Dalmației, ci și din a Transilvaniei și a Carlovîțului.

Devenind mai târziu cea mai vestită Facultate de teologie ortodoxă din sud-estul Europei, la ea aveau să se înscrie și studenți din țările ortodoxe vecine - România, Bulgaria, Serbia. Programul de cursuri a rămas cel al Institutului teologic, iar profesorii acestui institut - Eusebie și Constantin Popovici, Isidor Onciul, Vasile Mitrofanovici, Vladimir Repta, Alexandru Comoroșan și alții - au fost încadrați ca profesori titulari ai noii facultăți, la care predarea se făcea în limbile română și germană.

E de menționat faptul că în acea perioadă toți profesorii de la Facultatea de teologie erau români, iar în Consistoriu se afla un singur rutean.

Când, după moartea lui Teoctist Blajevici, arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei și Dalmației va ajunge, în 1880 Silvestru Morariu, la putere în Austria se afla un guvern moderat, condus de contele Eduard Taaffe, guvern ce a făcut mari concesii polonilor din Galiția, provincie care obținuse autonomie deplină, precum și rutenilor din Bucovina, îndemnați din umbră ca să atace și în continuare instituțiile Bisericii românești, să împartă în două tabere Consistoriul mitropolitan și să lărgască aria de folosire a limbii ucrainene.

În atmosfera unor frământări politice locale, generate și de doctrina guvernamentală „bucovinistă”, care zădărnicea orice manifestare națională a românilor, reprezentată la început de episcopul Hacman și o mică aderență ce-o avea acesta în rândurile clerului și a proprietarilor străini sau înstrăinați, și de către curentul autonomist, propagat de boierii conservatori în scopul cultivării în popor a instrucțiunii publice și a conștiinței naționale, instalarea lui Silvestru în scaunul mitropolitan a fost ca un trăsnet din senin. Rutenii nu-l vroiau, fiindcă vedeau în el un înflăcărat patriot român. Partidul central german era în opoziție cu această numire, deoarece noul mitropolit nu și-a zăvorât nicicând sentimentele sale federaliste și antigermane. Pentru români însă, ridicarea lui Silvestru în scaunul mitropolitan era ca și o binecuvântare a bunului Părinte ceresc.

Bibliografie selectivă:

1. Adrian Acostăchioaei, *Biserica în Bucovina, Schiță istorică*, în Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul 1994–1995, București, 1994.

2. Teodor Bălan, *Procesul Arboroasei 1875–1878*, Cernăuți, 1937.
3. Grigore Bostan, *Limba română la Universitatea din Cernăuți*, în „Plai românesc”, Cernăuți, anul VI, nr. 4 (88), 22 iulie 1995.
4. Mihai-Ștefan Ceașu, *Instituirea administrației habsburgice în Bucovina*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei”, Iași - Rădăuți, 1993.
5. N. Cotlarciuc, *Istoricul literaturii românilor din Bucovina (1775–1906)*, București, 1906.
6. Dimitrie Dan, *Cronica episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912.
7. Diaconovitsh, *Enciclopedia Română*, vol. I, Sibiu, 1898.
8. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393–1849*, București, 1983.
10. Mihai Iacobescu, *Bucovina în viziunea lui Ion Budai-Deleanu*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei”, 1993. Mihai Iacobescu, *Documente ale revoluției de la 1848 în Bucovina*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei”, 1993.
11. Mihai Iacobescu, *Personalități ale Bucovinei. Dr. Silvestru Moraru-Andrievici (1818–1895)*, în „Codrul Cosminului” (seria nouă). Analele Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, anul I, nr. 1, 1995.
12. Mircea Lutic, *Ierarhi ai Bucovinei. O făclie a credinței și etnicității românești*, în „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți-București, anul I, nr. I, 1994.
13. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, 1991
14. Ion Nistor, *Istoria Bisericii în Bucovina și rostul ei național cultural în viața românilor bucovineni*, București, 1916.
15. Ion Nistor, *Istoria Fondului bisericesc din Bucovina*, Cernăuți, 1921.
16. Ion Nistor, *Unirea Bucovinei. Studii și documente*, București, 1928.
17. Aurel Morariu, *Bucovina (1774–1914)*, București, 1915.
18. Leca Morariu, *Zbucium pentru biserica arboroseană la 1870, Râmnicu-Vâlcea*, 1945.
19. Dimitrie Onciulescu, *O încercare de catolicizare a Bucovinei*, Cernăuți, 1939.
20. Petru Rușindilar, *Hurmuzăcheștii, în viața culturală și politică a Bucovinei*, Iași, 1995.

Starea Eparhiei Cernăuților și Bucovinei în anul 1995

Protoiereu Adrian ACOSTĂCHIOAIEI

Teritoriul eparhiei (nordul Bucovinei, nordul Basarabiei și Ținutul Herței) are 8,1 mii km². Populația e de 943,6 mii oameni, dintre care 402,5 mii o constituie locuitorimea urbană, iar 541,1 mii - cea rurală. Pe teritoriul actualei regiuni Cernăuți sunt astăzi 11 orașe, 8 comune urbane și 389 sate, care fac parte din componența a 11 raioane. Cernăuții, centrul politic, administrativ și cultural al regiunii, sunt împărțiți și ei în 3 raioane, ocupă o suprafață de 0,1 mii km² și au o populație de 260,8 mii oameni. Pe teritoriul eparhiei trăiesc reprezentanți a 69 de naționalități, dintre care ucrainenii sunt astăzi majoritari, iar românii, situându-se pe locul doi, au conform datelor oficiale, un procent de până la 25 la sută.

Această eparhie a fost condusă de ierarhii din Rădăuți din 1402 până în 1783, care se supuneau Mitropoliei Moldovei. În perioada de ocupație austriacă (1775–1918), Catedrala episcopală, apoi cea mitropolitană, s-au aflat la Cernăuți. Fiind la 1781 ruptă de Mitropolia Moldovei, ea a fost inițial supusă Mitropoliei sârbești de la Carloviț și starea aceasta a durat până la înființarea Mitropoliei Bucovinei și Dalmației (1873). În perioada 1919–1944 ea s-a aflat sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române, iar în 1945 a fost anexată de exarhatul Ucrainei din cadrul Bisericii Ortodoxe Ruse. În timpul prigonirilor ateo-comuniste. Biserica de aici a avut mult de suferit. Au fost închise mănăstirile, precum și o mare parte din biserici.

După 1988 a început întrucâtva normalizarea vieții bisericești din actuala regiune Cernăuți. În 1990–1992, raskolnicii, așa-ziiși autocefali, care țin de Patriarhatul de la Kiev, au provocat mari tulburări în sânul Bisericii Ortodoxe din Bucovina, în rezultatul cărui fapt o parte din parohii au ajuns în mâinile acestora.

Eparhia Cernăuților și Bucovinei este împărțită în 12 protopopiate, are 361 de parohii și 6 mănăstiri. 288 de preoți au constituit la 1 ianuarie 1996 clerul eparhiei. Lista arhieriei care au condus eparhia

Episcopi

1. Dositei Herescu	1783–1789
2. Daniil Vlahovici	1789–1823
3. Isaia Baloșescu	1823–1834
4. Eugeniu Hacman	1835–1874

Mitropoliti

5. Eugeniu Hacman	1873–1874
6. Teofil Bendela	1874–1875
7. Teoctist Blajevici	1877–1879
8. Silvestru Morariu-Andrievici	1880–1895
9. Arcadie Ciupercovici.....	1896–1902
10.Vladimir de Repta	1902–1924
11.Nectarie Cotlarciuc	1924–1935
12.Visarion Puiu	1935–1940
13.Tit Simedrea	1940–1944

Episcopi ai Cernăuților și Bucovinei

14.Teodosie Kovarninski	1944–1947
15.Andrei Suhenko.....	1947–1954
16.Eumenie Haralski	1954–1959
17.GrigorieZakaleak.....	1960–1961
18.Damian Marciuk.....	1961–1964
19.Metodie Mânzac	1965–1967
20.Teodosie Proțiuk	1967–1972
21.SavaBabineț.....	1972–1977
22.Varlaam Ilușcenko.....	1977–1986
23.Antonie Moskalenko	1986–1990

Arhiepiscopi ai Cernăuților și Bucovinei

24.Onufrie Berezovski.....	din 1990
----------------------------	----------

Din viața bisericească a eparhiei

Anul 1995 a fost bogat în evenimente. Astfel, între 21 și 24 mai, eparhia a fost vizitată de înalt Prea Sfințitul Vladimir, Mitropolitul Kievului și al Ucrainei, însoțit de arhiepiscopul Nicanor, episcopul Nicolae și episcopul Teodor de Poceaev, el a avut întâlniri cu reprezentanții autorităților municipale, cu ziariști, a vizitat mănăstirile și unele biserici din eparhie. În perioada 5–7 iulie, a avut loc pelerinajul credincioșilor, în frunte cu arhiepiscopul Onufrie, la mănăstirea Creșciatic. Au mai participat înalți ierarhi de proveniență bucovineană: mitropolitul Nicodim de Harkov, mitropolitul Antonie de Cernigov și episcopul Serghie de Ternopol. La 14 august, vlădica Onufrie a slujit la muntele Anei în biserica ce se construiește acolo, înconjurat de o mare mulțime de credincioși. Conform deciziei Sf. Sinod de la Kiev, la 25 septembrie a fost serbată icoana Maicii Domnului de la Boian. Cu acest prilej au slujit episcopul Serghie de Ternopol și Inochentie Tulcinsk. În zilele de 2–19 noiembrie, corul bărbătesc de la Catedrala din Cernăuți, dirijat de protoiereul mitrofor Vasile Zapoticinai, și un mare grup de credincioși din eparhie, în frunte cu arhiepiscopul Onufrie, au vizitat Țara Sfântă, Italia și Grecia. La 4 decembrie arhierul a săvârșit Sf. Liturghie în mănăstirea de maici din Cernăuți, care își serba hramul.

În general, viața bisericească a decurs în mod pașnic. A continuat opera de construire a bisericilor și mănăstirilor. A fost organizată o rețea de biblioteci (30 filiale), centrul fiind biserica „Sf. Nicolae” din Cernăuți. Multe parohii au întreprins acțiuni de binefacere și cu caracter filantropic. Astfel, s-a acordat ajutor azilelor de bătrâni, orfelinatelor. În cadrul penitenciarului din Cernăuți, a fost redeschisă biserica cu hramul „Sf. Mc. Anastasia”. În fiecare lună acolo se slujește Sf. Liturghie, iar de praznicele împărătești, sunt vizitați în celule deținuții, cărora le sunt împărțite daruri.

Față de anii trecuți, a mai încetat amestecul politicienilor în viața bisericească. Doar 2 biserici și un cleric au trecut în schismă din motive meschine, iar 3 biserici au fost răpite cu forța, credincioșii ortodocși rămânând fără lăcașuri de rugăciune. În afară de aceste

cazuri triste, trei parohii din raionul Putila (Câmpulung-Rusesc, Șpitki și Stebni) și două din raionul Vijnița (Vijnicioara și Ciornohuzî) s-au întors la Biserica canonică.

În 1995 au avut loc două adunări eparhiale (15 februarie și 20 decembrie), la care au participat aproape toți clericii eparhiei și la care au fost puse în dezbatere importante chestiuni de ordin administrativ-bisericesc.

În timpul vizitelor canonice, arhiepiscopul a sfințit pietrele de temelie ale bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din Zastavna, ale bisericii „Sf. Vasile” din Cernăuți și ale bisericii „Sf. Ștefan cel Mare” din Buda-Mahala, a mai târnosit 7 biserici în localitățile Crasna, Cormani, Jadova Nouă, Nelepăuți, Mihoreni, Cupca, Dracineț, alte 8 biserici au fost restaurate și un paraclis la Molodia.

Mănăstirile

Pe teritoriul eparhiei există 6 mănăstiri, 3 de călugări și alte 3 de maici. Cea mai mare e la Creșciatic cu hramul „Sf. Ioan Teologul”. Ea a fost întemeiată în secolul al XVII-lea de către neguțătorul Teodor Preda, reactivată în 193 fl, închisă în 1962 și redeschisă în 1989. Pe teritoriul ei se află: biserica „Sf. Ioan Teologul” (sec. XVII), Catedrala Bunevestiri cu biserica subterană „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”, o capelă veche deasupra izvorului cu apă curativă, blocul călugărilor, 3 blocuri în construcție. Mănăstirea are 21 de viețuitori; un arhimandrit, 6 ieromonahi, 5 ierodiaconi, 2 monahi, 7 ascultători și 7 lucrători.

Întemeiată în secolul al XVIII-lea și desființată odată cu secularizarea averilor bisericești și mănăstirești de către stăpânirea habsburgică, la câțiva ani după anexarea Bucovinei, mănăstirea Horecea a fost readusă la activitate în anul 1995. Pe teritoriul ei se află: biserica „Nașterea Maicii Domnului” din a doua jumătate a sec. XVIII cu paraclisul „Sf. Gheorghe” și „Sf. Mc. Varvara”, o clopotniță veche, două blocuri-vagoane, o parte din cimitirul în care se odihnește Veniamin Iliuț, catihet la Liceul german de stat din Cernăuți, fost profesor al lui Mihai Eminescu. În afară de egumen, mai există 4 ascultători și 4 lucrători.

Mănăstirea „Înălțarea Domnului” din Bănceni e situată la 30 km de capitala Bucovinei istorice. Pe teritoriul ei se construiește biserica „Înălțarea Domnului”, blocul frățietății și, în subsol, biserica „Acoperământul Maicii Domnului”. Pe lângă cei 6 călugări de acolo, există 14 ascultători și 4 lucrători.

Mănăstirea „Intrarea Maicii Domnului în Biserică” a fost întemeiată în Cernăuți, în 1904, de către Mitropolitul Bucovinei și Dalmației Vladimir de Repta. Ea a fost închisă în 1962 și retrocedată la 20 octombrie 1994. Pe teritoriul ei se află o casă cu etaj, cu lăcașul de închinare „Intrarea Maicii Domnului în Biserică”, trei blocuri și o mică livadă. Slujbele se săvârșesc de către clericii eparhiei după un grafic. Pe lângă două monahii, acolo se mai află 21 ascultătoare și 6 lucrătoare. Egumenă este monahia Melitina (Slijuc Natalia, născ. 1958).

Mănăstirea de maici „Sf. Ana” a fost deschisă prin binecuvântarea Sf. Sinod (decizia din 29 iulie 1994). Pe teritoriul ei se construiește biserica „Sf. Ana”, iar la subsol - biserica „Sf. Mc. Macavei”, precum și mai multe chilii. Sunt 5 surori, cea mai mare fiind Maria Tcaciuc (născ. 1954). Construiește mănăstirea protoiereul Mihail Sava.

Construcția mănăstirii Mironosițelor din Leorda-Storojineț a început în 1994. Biserica e deja construită, se mai lucrează la ridicarea unui bloc cu etaj. Aici se slujește încă rar, dar în limba română. În fruntea celor 7 surori se află egumena Alexandra (Elena Bândiu, născ. 1967).

Protopopiatele

Eparhia are 12 protopopiate. Catedrala ortodoxă cu cei 11 clerici nu este inclusă în protopopiatul Cernăuților.

1. Protopopiatul Cernăuților

Are 17 parohii, în care slujesc 17 preoți, protopop fiind Ioan Radul. Din cauza răpirii unor biserici de către raskolnici, 6 parohii construiesc biserici noi, dintre care 3 în noile cartiere ale Cernăuților. În 5 parohii serviciile divine sunt oficiate în limba română.

Pe teritoriul acestui protopopiat există o mănăstire de călugări la Horecea, cu oficierea în limbile română și slavonă, și mănăstirea de maici „Intrarea Domnului în Biserică”.

2. Protopopiatul Chelmenți

Are 27 de parohii, în care slujesc 21 de preoți. Protopop este Mihail Mironiuc.

3. Protopopiatul Coțmanilor

Are 31 de parohii, în care slujesc 27 de preoți, protopop fiind Alexandru Gheorghită. 5 parohii își construiesc lăcașuri de rugăciune fiindcă autocefalii ucraineni au răpit aici 16 biserici. Situația religioasă în cadrul acestui protopopiat este foarte încordată.

4. Protopopiatul Herței

Din cadrul acestui protopopiat, condus cu vrednicie de către protoiereul mitrofor Mihai Sternioală, fac parte 28 de parohii în care slujesc 15 preoți. 2 parohii își construiesc biserici noi. În 27 de lăcașuri, serviciile divine sunt oficiate în limba română, în 25 - sărbătorile se țin pe stilul nou. Pe teritoriul protopopiatului se află mănăstirea de călugări din Bănceni.

5. Protopopiatul Hlibocii

Este condus de către protoiereul mitrofor Vladimir Borcea. 29 de preoți slujesc în 35 de parohii. În trei parohii sunt construite noi lăcașuri de închinare Domnului. 24 parohii sunt românești, iar în 4 sărbătorile se țin după stilul nou.

6. Protopopiatul Hotinului

În frunte cu Anatoli Mandiuk, acest protopopiat are 38 de biserici, în care slujesc 31 de preoți. Aici există doar o singură parohie românească, cea din localitatea Colincăuți. 2 biserici funcționează în istorica Cetate a Hotinului.

7. Protopopiatul din Noua Suliță

31 de preoți slujesc în 41 de parohii, dintre care 28 sunt românești. 3 parohii construiesc biserici, una a căzut în schismă. Protopop este protoiereul mitrofor Dimitrie Mândrescu.

8. Protopopiatul Putilei

Protopopul Dimitrie Simciuc conduce 26 de parohii cu 9 preoți. 4 parohii construiesc biserici noi, una a căzut în schismă, iar alte 3 s-au reîntors la Biserica canonică.

9. Protopopiatul Securenilor

Aici există 23 de parohii, conduse de protoiereul Nestor Ceahlei, în care slujesc 17 preoți. Doar într-o singură parohie se clădește un nou lăcaș de rugăciune.

10. Protopopiatul Storojinețului

În 38 de parohii, dintre care 12 românești, slujesc 28 de preoți. Din 1992 aici au căzut în sciziune 12 parohii. În 3 parohii se construiesc biserici, la Crasna se află în construcție mănăstirea „Sf. Ioan cel Nou de Suceava”, iar la Leorda - mănăstirea de maici „Sf. Mironosițe”. Protopop este protoiereul mitrofor Vasile Covalciuc.

11. Protopopiatul Vîjrîței

Are 24 de parohii cu 20 de preoți. Protopop este Petru Calinici. Din 1992 au căzut în sciziune 8 biserici. În 1995 s-au reîntors la Biserica canonică 2 parohii. Se construiește biserică la Bănila. Situația religioasă în cadrul acestui protopopiat e încordată.

12. Protopopiatul Zastavnei

În frunte cu preot. Dimitrie Luțiuk, acest protopopiat are 32 de parohii cu 27 de preoți. Se construiesc 5 biserici, căci 7 au căzut în schismă. Aici se află mănăstirea de călugări de la Creșceatic. Situația religioasă continuă să rămână foarte încordată.

Parohiile

În Eparhia Cernăuților și Bucovinei există 361 parohii, dintre care 40 - urbane, iar 321 - sătești. 183 de parohii au biserici de piatră, 148 - de lemn. 30 de biserici noi se află în stadiul construcției. În 264 serviciile divine sunt oficiate în limba ucraineană, în 97 - în limba română, dintre care în 29 se slujește pe stilul nou. Conform datelor primite de la parohii, în 1995 în bisericile eparhiei au fost săvârșite 6.559 botezuri, 6.463 cununii și 4.640 înmormântări.

Anul trecut au mai căzut în schismă bisericile din Rivne, Berhomet și Brusnița, iar biserica parohială românească din Horecea Mănăstirii a fost transformată în mănăstire cu oficierea în română și slavonă. S-au mai adăugat 12 biserici noi. Cu raskolnicii au rupt legăturile bisericile din Vijnicioara, Câmpulung-Rusesc, Stebni, Șpetki. A fost deschisă biserica „Sf. Constantin și Elena” din Cetatea Hotinului. A început construcția bisericilor „Adormirea Maicii Domnului” și „Sf. Vasile cel Mare” din Cernăuți, „Sf. Ștefan cel Mare” din Buda-Mahala, „Sf. Ioan de Suceava” din Roșă-Țețina, „Sf. Ioan Botezătorul” din Sărata Putila, „Schimbarea la față” din Storojineț.

Cea mai mare daună a adus-o Bisericii Ortodoxe din Bucovina sciziunea ucraineană. Din 1990 până în 1995 autocefalii, care se subordonează Patriarhatului necanonic din Kiev, au răpit cu forța: în Cernăuți - 3 biserici (dintre care una românească - „Cuv. Paraschiva”); în protopopiatul Coțmanilor - 16; în al Suliței - 1; în al Putilei - 1; în al Storojinețului - 7; în al Vijniței - 9; în al Zastavnei - 9. În general, raskolnicii au răpit 46 de biserici, în 14 parohii rămânând comunități fidele Bisericii canonice, care dispun de case de rugăciuni sau își construiesc noi lăcașuri de închinare Domnului.

Clerul eparhiei

În cadrul Eparhiei Cernăuților și Bucovinei există în prezent 288 de clerici activi, 15 ieromonahi, 34 opriți de la oficierea serviciilor divine, fiind căzuți în schismă, precum și 28 neîncadrați.

Clerul încadrat

Protoierei mitrofori - 60; protoierei - 79; preoți - 136; protodiaconi - 1; diaconi 7; arhimandriți - 1; egumeni - 2; ieromonahi - 1. Din aceștia 15 au absolvit Academia sau Facultatea de teologie, 146 au studii seminariale, 42 - au frecventat doar cursuri teologice, iar 85 nu au pregătire teologică. După vârstă ei se împart astfel: până la 25 de ani - 22, de la 25 la 35 de ani - 105; de la 36 la 45 de ani - 82; de la 46 la 55 de ani - 30; de la 56 la 60 de ani - 7; de la 60 de ani în sus - 42. După origine, bucovineni sunt 252; galițieni - 10; volyneni - 8; basarabeni - 10; ucraineni din regiunile centrale și răsăritene - 5; transcarpatieni - 1; ruși din Rusia - 1; români din România - 1. După naționalitate, 182 (63,2 %) sunt ucraineni, 105 (36,3 %) - români.

În 1995 clerul eparhiei s-a completat cu 12 preoți, dintre care 2 s-au întors din sciziune, 2 - din alte eparhii, 17 au fost hirotoniți de arhiereul local, 3.- de către alți arhierei.

Clerul mănăstiresc

În 1995 starea clerului mănăstiresc era următoarea: arhimandriți - 2, egumeni - 1, ieromonahi - 6, ierodiaconi - 5.

Pregătirea cadrelor preoțești

Pe cont propriu la diferite seminare studiază, din cadrul Eparhiei Cernăuților și Bucovinei, 91 persoane. Își îmbogățesc cunoștințele, studiind prin corespondență, 63 de clerici: 27 - la Kiev, 14 - la Odesa, 21 - în Republica Moldova, 1 - la Iași. Tabloul celor la secțiile staționare ale instituțiilor de învățământ teologic e următorul: la Academia teologică din Kiev - 9, la Seminarul teologic din Kiev - 8, la Facultatea de teologie din Iași - 10, la Facultatea de teologie din București - 1, la Facultatea de teologie din Sibiu - 1, la

Seminarul teologic din Odesa - 10, la cel din Poceaev - 7, la cel din Volynia - 2, la cel din Moscova - 5, la cel din Minsk - 1, la Seminarul teologic din Chițcani, Basarabia, - 9, la Kursk - 3, la Cernigov -12, la Nikolaev -1, la Kremenetș -2, la Seminarul teologic din Suceava - 9, la cel din Neamț -1, la cel din Botoșani - 2.

Alte comunități religioase

În regiunea Cernăuți pe lângă Biserica Ortodoxă Ucraineană mai sunt înregistrate încă 23 de confesiuni cu 427 de comunități: greco-catolici - 13, romano-catolice - 25, penticostali - 56, bapțiști (de trei orientări) - 117, adventiști (de două orientări) - 74, lipoveni - 7 comunități. Mai sunt și organizații religioase ca „Viața Nouă”, „Logos”, „Golgota”, „Dragoste și Vindecare”, „Noua Biserică Apostolică” ș.a. Mai există 5 comunități iudeice, 14 iehoviste, bahai, crișnaiți.

Toate aceste confesiuni sunt pașnice, nu intră în conflicte cu Biserica Ortodoxă. Unica sursă conflictuală pe tărâm religios o constituie Biserica Ucraineană Autocefală. Până în prezent pe teritoriul actualei regiuni Cernăuți autocefalii și-au acaparat 89 de comunități-biserici cu 56 de clerici, 2 frățietăți. Facultatea de teologie a Universității de Stat din Cernăuți, în cadrul căreia studiază 71 de tineri. Conduce „eparhia” așa-zisul mitropolit Danilo (Mihailo Kovalciuk), născut în 1949, galițian, absolvent al unei școli medii și al Seminarului teologic din Moscova (1973). Acesta a fost preot la țară, iar la 27 aprilie 1990 a fost hirotonit anticanonic într-un episcop. La Cernăuți, în calitate de episcop, a fost trimis la 11 august 1990. La Cernăuți „catedrală metropolitană” a lui Danilo este biserica românească „Cuv. Paraschiva”, răpită la 27 iunie 1992. Autocefalii se confruntă mereu cu Biserica Ortodoxă Ucraineană, împreună cu grupări politice extremiste ei întrerup în Bucovina slujbele arhieresti, ocărând, îmbulzind și lovind în clerici și credincioși. Astfel, la 12 februarie 1995 ei nu iau permis arhiepiscopului Onufrie să săvârșească Sf. Liturghie în biserica moldovenească din Lujeni, construită în perioada premergătoare domniei lui Ștefan cel Mare. La 14 august 1995 ei au încercat să întrerupă slujba arhierască în

mănăstirea „Sf. Ana”, iar la 27 septembrie același an au încercat să răpească biserica din Banila Moldovenească. Autocefalii au răpit biserica din Onut, protopopiatul Zastavnei, s-au străduit pe calea violenței să se introducă în biserica din Bridoc, nu o singură dată s-au încăierat cu credincioșii din or. Vijnița. Ei nu încetează campania de clevetire, prin intermediul unor organe de presă, împotriva Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Dacă n-ar avea sprijinul autorităților civile, autocefalii n-ar putea supraviețui. Însă datorită acestei susțineri din partea unor organe oficiale, cât și din partea unor grupări politice, în conducerea Bisericii Ortodoxe din Bucovina astăzi domnește starea de dualitate.

Documente bucovinene

Prea Fericitului Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericite și bun Părinte al credincioșilor ortodocși români!

Înainte de cedarea unei părți din Țara de Sus a Moldovei sovieticilor, vrednicul mitropolit al Bucovinei, Visarion Puiu s-a îngrijit de restaurarea și construirea în întreg cuprinsul ținutului nostru a lăcașelor de închinare Domnului întregind opera de ctitor a precedesorului său Nectarie Cotlarciuc. Tot atunci, până la tragicele evenimente din 1940 și 1944, a fost pusă la temelie bisericii din Hrușăuți, un mare cătun al comunei neaoș românești Voloca pe Derelui din fostul județ Cernăuți. Dar din cauza cedării nordului Bucovinei, biserica n-a mai fost construită. Cătunul Hrușăuți a crescut și s-a lărgit în ultimele decenii, s-a transformat într-un sat adevărat. De aceea creștinii de aici, care în fiecare duminică sunt nevoiți să parcurgă pe jos o distanță de 5–6 km până la biserica din Voloca, au hotărât să construiască cu puteri proprii lăcașul lor de închinare Domnului chiar sub geana voievodalilor Codri ai Cosminului, unde în anul 1497 Ștefan cel Mare și Sfânt a învins oastea perfidului crai polon Ioan Albert.

Binecuvântați de preoți și încurajați, la fel, de păstorii lor duhovnicești, locuitorii Hrușăuților și ai Volocii au colectat cu râvnă mijloace bănești și s-au apucat de construirea bisericii ce-i va avea ca patroni pe Sf. Apostoli Petru și Pavel, cu speranța că ea va fi sfințită odată cu sărbătorirea a 500 de ani de la victoria pe care a repurtat-o în Codrii Cosminului viteazul voievod al Moldovei asupra leșilor, socotind că și pe această cale va fi adus un omagiu lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Dar criza economică din Ucraina s-a adâncit, creștinii noștri au sărăcit și ceea ce se putea face cu 5–6 ani în urmă, acum nu se mai poate face.

Evident, a încetinit și ritmul muncii, mai ales din lipsă de materiale pe șantierul de construcție a bisericii din Hrușăuți. Ca s-o vedem gata și așa cum ne-am dorit-o, ca să ne bucurăm de rodul muncii noastre creștinești am avea nevoie de 200 000 bucăți de cărămidă, 30 tone var, 20 tone ciment, 1500 m² de tablă aluminiu (1,2 mm), de trei clopote, de iconostasul (10 m lungime și 5 m înălțime), ceea ce este lucrul cel mai principal. Desigur, am avea nevoie și de cărțile necesare pentru săvârșirea serviciilor divine. Creându-se o asemenea situație, Vă rugăm fierbinte, în numele Domnului nostru Iisus Hristos și al solidarității românești și creștine, să Vă îndurați de osteneala noastră și să ne acordați un ajutor, grație căruia am putea desăvârși construcția lăcașului Dumnezeuiesc din Hrușăuți, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți, Ucraina. Iar acest ajutor, care sperăm mult că va sosi, îl percepem ca un mare dar din partea Bisericii-mame.

De Sanctitatea Voastră își leagă enoriașii noștri toate nădejdlile și de la ea așteaptă ajutor și binecuvântare în desăvârșirea construcției începute pe un loc cu adevărat voievodal. Întru izbânda ortodoxiei și românismului pe-o gură de rai bucovineană, nu ne respingeți cererea, Prea Fericite și bun Părinte al credincioșilor ortodocși români.

*Al Sanctității Voastre preasupus protoiereu
Vasile PAULENCU*

Mai, 1996.

Scrisoarea mai este semnată se către 22 enoriași și este urmată de un document prin care Onufrie, Arhiepiscopul Cernăuților și Bucovinei, confirmă faptul construirii bisericii „Sf Ap. Petru și Pavel” din Hrușăuți, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți.

Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericierea Voastră, Prea Fericite Părinte Teoctist!

Știind că purtați de grijă credincioșilor ortodocși din Bucovina și că totdeauna sunteți gata de a ajuta la rezolvarea problemelor noastre, Vă rugăm din tot sufletul să contribuiți pe cale diplomatică (cu cuvântul autoritar) ca Eparhiei Cernăuților și Bucovinei să-i fie retrocedată Reședința Mitropolitană, construită de către Biserica Ortodoxă din Bucovina pe speșele Fondului bisericesc între anii 1864–1882. La construirea Reședinței a participat populația ortodoxă a Bucovinei istorice. Prin urmare, ea este un loc sfânt nu numai pentru noi, ci și pentru bucovinenii de pe teritoriul României.

Reședința Mitropolitană este centrul duhovnicesc al Bucovinei, „Ierusalimul” și locul cel sfânt al tuturor creștinilor ortodocși băștinași, fie români, fie ucraineni.

Din cauza tragicelor evenimente istorice, românii care locuiesc acum pe teritoriul Ucrainei au fost ruși de patria lor, de limba strămoșească, de istoria și cultura Neamului. Unica moștenire ce le-a rămas era Reședința Mitropolitană. Azi, atât românilor, cât și ucrainenilor ortodocși le este interzis accesul la acest loc sfânt. De o jumătate de secol noi, scârbiți, răbdăm ocară așteptând momentul când vom fi auziți și când ne va fi retrocedată comoara noastră spirituală.

A TREIA ETNIE DIN UCRAINA

Românismul în regiunea dintre Prut și Nistru din fosta Bucovină

- Fragment -

Preot Dimitrie ȚOPA

Faptul că Bucovina aparținea din punct de vedere administrativ regatului galițian în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a făcut ca imigrarea galițiană să nu înceteze, ci, dimpotrivă, după saturarea cu populație venetică a regiunilor dintre Prut și Nistru, acești imigranți își îndreptau calea înspre regiunile dintre Prut și Siret, pe de o parte și înspre județul Hotinului, pe de altă parte. Pe lângă motivele de natură economică și socială, care au produs imigrarea galițienilor între Prut și Nistru și, în consecință, slavizarea populației băștinașe, au mai fost și alte momente care au intensificat imigrarea și în consecință, deznaționalizarea din urmă. *Austria urmărirea în Bucovina două scopuri: 1) Slavizarea ei, și 2) Convertirea populației slavizate la confesiunea unită.*

Scopul întâi era îndreptat în contra României, al doilea în contra Rusiei. Mai întâi crearea ucrainismului, apoi a unirii, și granița era atât din punct de vedere etnic, cât și confesional asigurată contra celor două state învecinate.

Tendința aceasta se lasă constatată dacă urmărim dezvoltarea etnică și confesională din regiunea dintre Prut și Nistru. Slavizarea a fost nu numai promovată, dar mai târziu - când cu introducerea scolilor primare - și forțată. Consecințele le vedem cu ochii.

Dar și pe terenul confesional stăpânirea și-a concentrat toată grija și influența mai ales asupra satelor de la granița cu Rusia.

Grație acestei sfortări oficiale au trecut frânturi însemnate ale populației ortodoxe din Pohorlăuți (1830), Boian (1860–70), Rarancea (1890), la biserica unită. Același lucru s-a încercat în satele Toporăuți, Mahala, Dobronăuți, și altele (1890–1900). Toate aceste sate sunt situate la granița Basarabiei (Rusiei). Planul deznaționalizării și convertirii confesionale a fost pus la cale până în amănuntele cele mai subtile. Realizarea sa se făcu cu multă răbdare și chibzuință. S-a așteptat până ce imigrația din Galiția și-a ajuns scopul. S-a știut că rezistența populației băștinașe nu poate dura mult, că ea, prin proces natural, va fi doborâtă din punct de vedere etnic.

Stăpânirea a așteptat până ce mai toate satele dintre Prut și Nistru au fost pregătite pentru ultimul asalt. *Acesta a urmat prin școala ucraineană.* Până la anul 1850, guvernul a lucrat la deznaționalizarea românilor prin masele inconștiente, dar numeroase, din Galiția, îndreptându-le unde-i convenea. *Până la acest timp, 1848–1850, nu îndrăzneau rușii (ucrainenii) - deși acum în majoritate prin aceste părți - să se afirme ca naționalitate.* De la anul 1848 începe lupta deschisă contra moldovenilor. Scăpați de clacă boierească și împroprietăriți cu loturile luate din moșiile Episcopiei Rădăuțene, ale mănăstirilor, ale boierilor și mazililor moldoveni, oaspeții veniți din Galiția încep a se simți ca stăpâni și a se manifesta ca slavi. Între delegații țărani care se trimit din Bucovina în primul parlament din Viena, figurează acuma 2 ruteni: (Turețchi de pe Nistru și Kobelița dintre huțani). Influența slavă începe a se manifesta din ce în ce mai mult.

Cu toate acestea, elementele slave așezate între populația moldovenească, primind datinile și legea (credința) acesteia, nu manifestau nici o ostilitate față de ea. Abia când s-a început a aduce de către stăpânire intelectuali ruteni din Galiția, și a se așeza ca funcționari, și mai ales ca învățători, prin satele acum slavizate, aceștia au început a deștepta conștiința națională slavă nu numai la frații lor veniți aici mai înainte, ci a infiltra conștiința aceasta și moldovenilor care pierduseră grâul românesc. Pe la anul 1850 încep moldovenii crescuți sub influența acestor venetici și luminați de razele culturii slave, a-și uita obârșia și a se face renegați.

Primul dintre aceștia a fost protopresbiterul catedral din Cernăuți și sfetnicul intim al episcopului Hacman, Vasile Prodan.

Acesta a înființat prima societate ruteană cu caracter cultural (Rusca Rada, pe la 1860), punând bază pentru deznaționalizarea

tineretului răzășimei dintre Prut și Nistru ce venea să învețe la Cernăuți.

Trebuie știut că generația răzeșească din această regiune era pe timpul acesta (1850–1870) încă conștientă de originea ei moldovenească, cu toate că în multe case răzeșești nu se mai întrebuința graiul românesc. Bătrânii au ținut însă și la graiul lor. La Rarancea, episcopul Hacman, fiu de gospodar rutean din Văslăuți, localitate dintre Prut și Nistru, liturghisind în 1859 în biserica de aici, a predicat în limba moldovenească, căci altfel n-ar fi fost înțeles. Până în timpurile acestea nu se găsea răzeș sau mazil, care să zică că e rutean, deși, cum au zis unii dintre ei, nu mai grăiau românește.

Terenul fiind pregătit, slavizarea conștientă și metodică s-a început cu tineretul. Am spus mai înainte că ultimul asalt pentru nimicirea românismului între Prut și Nistru s-a dat prin școala ruteană. Până la mijlocul secolului XIX au existat numai puține școli primare prin aceste locuri; și cele ce existau au fost românești. Ele se prefac pe-ncet în școli românești, nemțești (1840–1860), în nemțești-rusești, și apoi în curat rusești (1870–1880). Așa s-a întâmplat cu școlile din Zastavna, Coțmani, Culeuți, Rarancea, Ivancăuți, ș.a. Metamorfozele s-au făcut sub pretext că populația e slavă, adică, mai corect zis acum, slavizată. Dar n-a fost așa. Răzeșimea și, în mare parte, și țărănimea băștinașă, fostă moldovenească, deși acum slavizată după grai, a protestat în contra introducerii excesive a limbii rutene în școlile primare, cerând și menținerea sau introducerea limbii românești. Dosarele de sistematizare și activare ale școlilor primare rutene de prin satele între Prut și Nistru, Piedecăuți, Nepolocăuți, Ivancăuți, Șișcăuți, Babin, Culeuți, Vasilău, Horoșăuți, Boianței, Cuciurul-Mic, Valeva, Repujineț, Rarancea, Jucica, Lențești, Șipeniți și altele, conțin cererile comitetelor comunale din aceste sate (vezi dosarele din arhiva fostului consiliu școlar al Bucovinei) pentru menținerea sau introducerea amândurora limbilor (cele rusești și a celei românești). Nu li s-a împlinit nici într-un caz cererea. Odată populația slavizată, stăpânirea răspundea că cererea pentru introducerea limbii românești e urmarea agitației șoviniste din partea unor elemente românești fanatice din aceste părți. Cu înființarea școlilor ucrainene prin satele dintre Prut și Nistru, s-a dat cea mai grea lovitură românismului din această regiune. Populația băștinașă (moldoveni slavizați și ruși veniți îndată după răpire) nu produsese încă atâtea puteri didactice, ca ele să

ajungă pentru ocuparea tuturor posturilor de învățători. S-a recurs deci din partea guvernului austriac la introducerea în masă a puterilor didactice din învecinată Galiție. Anuarele școlare din timpul acesta (1860–1870) arată că două treimi din învățătorii școlilor primare dintre Prut și Nistru provin din Galiția. Aceștia au fost primii deșteptători ai conștiinței naționale la slavii așezați între Prut și Nistru de la 1776 încoaace. Prin toate satele, acești apostoli ai slavismului, nu s-au mulțămît numai cu trezirea conaționalilor lor ci, bătând de seamă că moldovenii după origine și-au pierdut graiul românesc, s-au apucat și de aceștia ca să le infiltreze ideea slavismului. Cu moldovenii cei bătrâni nu le-a reușit. Dar au găsit în schimb recoltă bună între copiii acestora. Prin școală, li s-a introdus copiilor de mazili, răzeși și țărani moldoveni, ideea slavismului, făcându-i să se înstrăineze de originea și trecutul lor.

Copiii aceștia trimiși apoi pe la școlile secundare din Cernăuți și susținuți, sau prin internate rusești (rutene), sau pe la gazde, tot rusești, erau cultivați și prin școli în vederile culturale slave.

Aici li se zice că ei sunt ruteni adevărați, deoarece ei și părinții lor vorbesc rusește.

Numai puțini copii de răzeși și-au păstrat și la școală conștiința națională, și anume aceia care prin împrejurările mai favorabile și la insistența părinților cu conștiința moldovenească, au avut norocul să dea de gazde sau internate românești. Ceilalți, crescuți într-un mediu străin, s-au pierdut pentru românism. Dorința părinților lor de a-i crește românește, în multe cazuri nu se putea împlini din lipsa de gazde românești, apoi prin propagarea și înființarea institutelor culturale rusești și, nu puțin, prin atitudinea necugetată a unor institutori și profesori români față de acești înstrăinați. Astfel au fost crescuți o pleiadă de renegați, pioneri-ieniceri slavi, care, ocupând apoi posturi publice, nu numai că nu țineau la obârșia și trecutul lor, ci făceau pe cei mai aprigi și fanatici propagatori ai ideii slave. În fruntea lor stăteau învățătorii. Fanatizați de crescătorii lor, veniți în cea mai mare parte din Galiția, absolvenții școlii normale rusești se întorceau cu instrucțiuni bine definite pe la satele dinainte slavizate și dezvoltau aici activitatea lor erostratică într-o măsură care ar fi fost demnă pentru un lucru mai bun. Este apoi de reținut că răzeșimea dintre Prut și Nistru, pierzându-și averile prin fărâmițare și din alte motive, văzându-se ajunsă la sapă de lemn, se îndreaptă înspre orașe spre a-și câștiga pâinea altfel.

Sute de răzeși și-au vândut casa și ultima prăjină de pământ, deplasându-se pe la Cernăuți ca sergenți de poliție, servitori, ș.a., numai ca să-și crească copiii pe la școli. Sunt sate răzeșești ca Piedicăuți, Nepolocăuți, Cuciurul-Mic, Ivancăuți, Șisăuți, etc., care au dat 50–100 de intelectuali. Răzeșul repauzat Voloșencu din Nepolocăuți, cu 5–7 hectare de pământ a purtat până pe la școlile cele mai înalte 6 feciori (3 preoți și 3 ingineri), dintre aceștia din urmă unul murind. Toți sunt buni români.

Aceasta se adeverește prin faptul că, la unirea Bucovinei cu patria mamă, dintre toți intelectualii de obârșie bucovineană și de confesiune ortodoxă, se recrutau, la români, a treia parte, iar la ruteni, peste jumătate din răzeșimea dintre Prut și Nistru. Ultimul fapt ne surprinde cu durere, căci el ne arată răzvedit cum mulți din mazili și răzeși s-au pus azi în slujba unei cauze străine, iată câteva nume de intelectuali ucraineni ai zilelor noastre:

Brânzan, Buțură, Cical, Draghinici, Diacon, Frunză, Frațian, Grecu, Goian, Hotincean, Ianoș, Cracalia, Carage, Cantemir, Costrij, Cocea, Cocorean, Lazăr, Lupulencu, Miros, Mintiei, Muntean, Mihovan, Motoc, Negoită, Onciul, Paladi, Poclitar, Ponici, Păuș, Prodan, Rotopan, Râpta, Semaca, Strâjca, Spânul, Sprâncenat, Sorocean, Sava, Tăutul, Tomorug, Țopa, Totoescu, Vlad, Vitan, Zota și altele nu mai puțin românești.

Învățători cu numele sus-citate au fost mai apoi aplicați mai ales prin sate răzeșești cu scopul să distrugă la rudele și cunoscuții lor rămași fără carte, dar credincioși încă tradiției românești, ultimele opintiri de rezistență împotriva înstrăinării.

Cu timpul le-a și reușit aceasta, ajutați fiind direct de către autoritățile și dregătoriile statului pentru ale cărui interes lucrau. Se poate zice că, la sfârșitul secolului al XIX-lea, slavizarea regiunii între Prut și Nistru era adusă la rezultatul dorit de stăpânirea austriacă. Din moldoveni, ce au fost pe aici, s-au făcut întâi ruși, apoi ruteni (rusini) și, la urmă - ucraineni. Numele din urmă nu mai aducea aminte de nimica ce ar fi fost comun cu România sau Rusia. Bieții moldoveni, căzuți în ghearele slavismului cotropitor, îndopați de propriii lor fii cu cultura slavă, nu mai știau ce să răspundă când îi întrebai de naționalitate. Mai ales răzeșii bătrâni, deși nu mai grăiau românește, erau nedumeriți și adânc mâhniți de ținuta copiilor lor rătăciți. (Ca dovadă las să urmeze un episod din anul 1889 întâmplat în casa unui răzeș bătrân din satul Ivancăuți.

În vacanțele anului amintit, după absolvirea studiilor teologice, făcui în societatea unui coleg rutean o călătorie spre Nistru. Itinerariul nostru ne ducea prin satul Ivancăuți. Aici intrarăm la un coleg de studii, care-și petrecea vacanțele la vatra părintească. El și eu am fost fii de răzeși, al treilea student era de naționalitate ruteană. Eu ziceam că-s român, celălalt răzeș împreună cu fiul de țăran ziceau că-s ruteni. Am început a discuta pe chestia naționalității și a slavizării răzeșilor. Tatăl studentului răzeș asculta în tăcere discuția noastră. Polemica deveni din ce în ce mai aprinsă și vehementă. Ei erau doi, eu unul. Când studentul de teologie din casă, în supremul afect, a sărit la mine și a zis că numai oamenii proști și ticăloși pot afirma că răzeșimea dintre Prut și Nistru ar fi românească, fiindcă ea în majoritate covârșitoare vorbește și simte rusește, atunci bătrânul răzeș, tatăl studentului, se sculă domol de pe scaun și fixându-l pe fiul său lung timp, rosti următoarele cuvinte, ce nu le voi uita niciodată: „Dragă Ionică, credeam că tu vorbind în felul cum te-am auzit despre moldoveni, de care ne ținem eu cu mama ta, faci glumă cu dl. Țopa și că mai voiești să placi d-lui ... uc, care evident e rutean. Dar eu văd acumă că tu o iai în serios. Dacă-i așa, atunci îți zic: „Mai bine te vedeam mort ca copil, întins pe laiță, decât să vorbești acumă ca bărbat în felul cum ai făcut-o”. Eu i-am sărutat mâna bătrânului și, ieșind afară, am plâns de emoție. Studentul răzeș, atunci ultraucrainean, e azi preot ortodox și se dă drept român încă de pe timpurile austriace. E om foarte cinstit, blând și umil. A plătit însă scump greșeala tinerețelor. Singurul său fiu a fost împușcat ca ofițer austriac de niște ruteni într-un sat din Ucraina).

Îndrăzneala mergea până-ntr-acolo, că li se spunea că și voievozii și toți boierii, mazilii și răzeșii ar fi fost ruteni. Fostul profesor pentru limba ruteană la Universitatea din Cernăuți, în prezent la Praga (Smal-Stocki) a rostit în anul 1905, în satul răzeșesc Carapeiu pe Ceremuș, aceste cuvinte: „Voi, răzeșilor, sunteți urmașii arcașilor lui Ștefan-Vodă. Ei și Vodă al lor au fost ruteni, cum dovedesc toate hrisoavele din acele timpuri. Voi n-aveți nimic comun cu românii de azi”.

Sat după sat se slavizară între Prut și Nistru, graiul românesc se auzea tot mai puțin. La anul 1880 numai bătrânii mai vorbeau și înțelegeau graiul moldovenesc. În privința aceasta răzeșimea, care nu umblase la școli, era mai rezistentă. Petrecând vacanțele mari ale anului 1880 în casa părintească din Nepolocăuți, am fost martor

ocular la următoarea scenă. Populația satului s-a adunat în iulie la primărie ca să fie trecută în listele de recensământ, ce se făceau în Austria tot după 10 ani. Înainte de a se începe recensământul, primarul satului, bunul român, mazilul Vasile Tăutul, luând pe răzeșii satului (circa 50 capi de familie) la o parte, le spuse: „Fraților, noi deși vorbim cu oamenii din sat și unii din noi chiar și în familie limba ruteană, totuși să nu ne înscriem în listă ca ruteni, căci nu suntem ruteni, ci români (moldoveni). Pe noi ne-a așezat aici voievodul Moldovei, Ștefan cel Mare”. Cuvântul primarului a fost sfânt pentru răzeșime. Toți - afară de unul licențiat în teologie și cu nume istoric românesc - s-au înscris ca moldoveni (circa 200 suflete).

Listele au fost însă înapoiate peste câteva săptămâni de către prefectura din Coțmani cu ordinul să fie trecuți toți răzeșii ca ruteni, pretinzând că limba lor de conversație e cea ruteană. Ordinul prefecturii trebuia să se execute, cu toate că în multe familii (cel puțin 10 din sat) se întrebuința încă graiul românesc. În multe case răzeșești se ținea mult la graiul moldovenesc, în foarte multe case rămaseră ca moștenire din graiul românesc numai rugăciunile moldovenești, între Prut și Nistru numai câteva sate, și anume: Boian, Buda (numai în parte), Cotul-Ostriței, Gogolina (numai în parte), Lehucenii Tăutului (numai în parte), Mahala și Noua Suliță, păstrară încă graiul românesc. Și aici era chestie de timp. Slavismul pătrundea din nord din ce în ce tot mai tare. Regiunea între Prut și Nistru era pierdută. Dar slavizarea nu s-a oprit la Prut. Cu puterea unei avalanșe, puhoiul slav se întindea înspre sudul Bucovinei.

Afluența din Galiția nu înceta. În fiecare an veneau pe timpul secerișului mii de lucrători (mulți cu familiile lor), lucrând pe lanurile moșierilor din satele Bucovinei. Din ei rămâneau în fiecare an câteva sute în Bucovina.

Alți galițieni se așezau aici ca lucrători în fabrici. Așa se explică că acești galițieni pătrunseră cu timpul până în centrul românismului din Bucovina. Până și în Câmpulung și Dorna puteai să întâlnești pe acești venetici poftiți și nepoftiți. Ajutați de guvernul austriac, ei se obrăzniceau din ce în ce tot mai mult, cerând biserici unite și școli rutenești. Cu pași repezi se lucra în timpul din urmă pentru totala slavizare a Bucovinei. Românii erau aduși la disperare...

(1928)

Statistică

A treia etnie din Ucraina

Ion POPESCU,
doctor în filologie și filosofie

Numai statistica oficială nu poate fi contestată. De aceea, apelând la ea, vom demonstra veridicitatea acestei teze. Se afirmă astăzi că a treia etnie în Ucraina ar constitui-o evreii, că „moldovenii” ar ocupa locul 5, iar românii s-ar situa abia pe locul 8. Se mai spune că, odată cu repatrierea tătarilor din Crimeea, populația românofonă - românii - ar fi ajuns în Ucraina chiar pe locul 9. Oare așa să fie? Să apelăm, deci, la cifre.

Tabelul Nr. 1
Dinamica componenței naționale a populației Ucrainei
(Statistica oficială)

Nr	Naționalitatea	Recensămintele				
		1926	1959	1970	1979	1989
1.	Ucrainenii	23.218.860	32.158.493	35.283.857	36.488.951	37.419.053
2.	Rușii	2.677.166	7.090.813	9.126.331	10.471.602	11.355.582
3.	Evreii	1.574.391	840.311	755.993	632.610	486.326
4.	Bielorușii	75.842	290.890	385.847	406.098	440.045
5.	Moldovenii ¹	257.794	241.650	265.902	293.576	324.525
6.	Bulgarii	92.078	219.409	234.390	238.217	233.800
7.	Polonii	476.435	363.297	295.107	258.309	219.179
8.	Ungurii	869	149.229	157.731	164.373	163.111

¹ Fără Crimeea, Transcarpatia, Ucraina Apuseană, nordul Bucovinei, Ținutul Herța, Nordul și sudul Basarabiei.

9.	Românii ²	1.530	100.863	112.141	121.795	134.825
10	Grecii	104.666	104.359	106.909	104.097	98.594
11	Tătarii	22.281	61.527	72.658	83.906	86.875
12	Armenii	10.631	28.024	33.439	38.646	54.200
13	Țigani	13.578	22.515	30.091	34.411	47.919
14	Tătarii din					-
	Crimeea	-	-	3.554	6.636	46.807
15	Nemții	393.924	-	29.871	34.139	37.849
16	Azerii	-	6.680	10.769	17.235	36.961
17	Găgăuzii	-	23.530	26.464	29.398	31.967
18	Georgienii	1.260	11.574	14.650	16.301	23.540
19	Ciuvașii	905	8.925	13.610	16.456	20.395
20	Uzbecii	-	8.472	10.563	9.862	20.333
21	Mordovii	1.171	11.379	14.692	16.545	19.322
22	Lituanienii	6.789	8.906	10.715	9.658	11.278
23	Kazahii	-	-	-	-	-
24	Cehii	15.905	4.694	7.555	7.171	10.505
25	Coreenii	104	-	4.480	6.061	8.669
26	Udmurții	-	2.828	4.910	6.562	8.583
27	Slovacii	186	13.991	10.204	8.774	7.943
28	Başkirii	114	3.345	3.672	5.367	7.402
29	Letonii	9.129	6.919	7.421	7.167	7.142 -
30	Alte etnii	-	-	60.918	64.857	80.174
Total pe Ucraina		29.019.747	41.869.046	47.126.517	49.609.333	51.452.026

Posedând datele recensămintelor oficiale, putem afla rata creșterii anuale a populației de diferite etnii. Alăturarea acestor date cifrelor privind migrația anuală, ne permite să aflăm evoluția componenței naționale a Ucrainei și tendința creșterii sau descreșterii numerice a etniilor din această țară. Deci, să ne adresăm din nou statisticii oficiale de după proclamarea independenței Ucrainei. (Tabel nr. 2)

² Statistica sovietică îi trata pe „moldoveni” ca națiune aparte, care n-ar fi avut nimic în comun cu românii.

Tabelul Nr. 2

Migrația dintre Ucraina și fostele republici ale URSS (1992-1994)

Statul	1992				1993				1994			
	Au venit	Au plecat	Diferența (+/-)		Au venit	Au plecat	Diferența (+/-)		Au venit	Au plecat	Diferența (+/-)	
Total pe Ucraina	504.577	222.218	+282.359		322.960	245.694	+77.266		178.043	269.649	-91.606	
Inclusiv:												
1. Rusia	342.357	176.789	+165.568		207.448	204.835	+2.613		116.866	241.255	-124.389	
2. Belarus	12.974	13.735	-766		10.237	12.781	-2.544		6.448	9.030	-2.582	
3. Moldova	28.504	11.373	+17.131		14.985	10.905	+4.080		8.548	8.370	+178	
4. Lituania	4.029	666	+3.033		3.026	513	+2.513		890	401	+489	
5. Letonia	7.990	824	+7.166		5.557	606	+4.961		1.956	385	+1.571	
6. Estonia	5.121	272	+4.849		2.496	242	+2.254		929	161	+768	
7. Georgia	12.973	1.678	+11.295		10.258	1.182	+9.076		5.786	1.014	+4.772	
8. Azerbaidjan	12.336	2.647	+10.258		7.374	1.676	+5.698		3.636	1.138	+2.498	
9. Armenia	4.420	713	+6.643		6.643	493	+6.150		4.993	541	4.452	
10. Kazahstan	23.089	6.752	+16.337		17.649	6.303	+11.346		11.120	3.793	+7.327	
11. Kirghizstan	3.550	763	+2.787		3.279	623	+2.656		1.487	473	+1.014	
12. Tadjikistan	7.536	793	+6.743		6.744	813	+5.931		2.308	372	+1.936	
13. Turkmenistan	4.244	1.118	+3.126		2.756	1.232	+1.524		1.646	666	+980	
14. Uzbekistan	35.449	4.095	+31.354		24.498	3.490	+21.008		11.430	2.050	+9.380	

Tabelul nr.3

Migrația între Ucraina și fostele republici ale URSS (pe naționalități)

Naționalitățile principale	1992			1993			1994		
	au venit	au plecat	diferența (+/-)	au venit	au plecat	diferența (+/-)	au venit	au plecat	diferența (+/-)
Total pe Ucraina	504.577	222.218	+282.359	322.960	245.694	+77.266	178.043	269.649	-91.606
1. Ucrainenii	232.319	64.052	+168.267	144.307	75.667	+68.640	74.537	85.916	-11.279
2. Rușii	193.285	123.345	+69.940	120.936	136.743	-15.807	69.628	155.164	-85.536
3. Bielorușii	8.634	7.669	965	5.425	7.356	-1.941	3.284	6.056	-2.772
4. Moldovenii	8.483	5.445	+3.038	5.279	5.013	+266	3.151	3.696	-545
5. Lituanienii	360	283	+77	238	209	+29	127	249	-545
6. Letonii	231	151	+80	182	148	+34	70	112	-42
7. Estonienii	104	47	+57	70	56	+14	39	55	-16
8. Georgienii	1.149	731	+418	1.406	639	+767	1.609	500	+1.109
9. Arzenii	2.980	2.265	+715	2.331	1.614	+717	1.807	1.149	+658
10. Armenii	6.338	1.300	+5.038	7.784	1.507	+6.277	5.998	1.681	+4.317
11. Kazahii	361	491	-130	269	396	-127	1788	292	-114
12. Kirghizii	91	222	-131	71	134	-63	46	94	-48
13. Tadjicii	450	364	-86	610	312	+298	292	192	+100
14. Turcmenii	193	385	-192	114	388	-274	89	205	-116
15. Uzbekii	1.126	1.425	-176	962	954	+8	457	595	-138
16. Tătarii	28.313	3.122	+25.191	19.864	3.251	+16.613	9.237	3.202	+6.035
17. Evreii	1.886	975	+911	1.069	1.043	+26	588	1.285	-697
18. Nemții	1.819	785	+1.034	1.417	890	+527	764	819	-55
19. Alții	16.322	9.151	+7.171	10.626	9.374	+1.252	+6.142	8.487	-2.345

După cum putem observa din tabelul nr. 2, începând cu anul 1994, în Ucraina veneau deja mai puțini decât plecau. În primul rând, aceasta se referă la Rusia, lucru explicat prin stabilizarea economică din această țară, și la Belarus, în care pe parcursul întregii perioade 1992–1994 s-au dus mai multe persoane decât au venit, fapt lămurit doar prin dorința bielorușilor de a se întoarce pe locurile natale. Din Moldova, în perioada respectivă au sosit în Ucraina peste 51 mii persoane, dintre care o parte considerabilă au constituit-o „românofonii”. Ne-ar interesa, desigur, și migrația pe naționalitățile cele mai numeroase. Să apelăm, deci, la statistica oficială. (Tabel nr. 3.)

După cum am putut constata din tabelul nr. 3, anul 1994, soldat cu înrăutățirea situației economice în țară (în 1995 situația era și mai dramatică, însă date oficiale încă nu posedăm), a dus la un sold negativ pe Ucraina - toate etniile, inclusiv ucrainenii, dar în afară de transcaucazieni și tadjici, erau predispuse să plece. Chiar tătarii, care se întorceau în Crimeea, mai ales din Uzbekistan, au început să sosească într-un număr mult mai mic decât în anii precedenți. În primul rând ne-a interesat situația evreilor, bielorușilor, care în 1989 erau mai numeroși în Ucraina decât moldovenii (fără români), și a tătarilor ce se întorceau în masă în Crimeea. Un interes deosebit ni l-a trezit cota tineretului din populația totală, pe naționalități, pentru a putea aprecia perspectiva evoluției componenței naționale. Să ne adresăm la datele recensământului din 1989.

Tabelul Nr. 4

Repartizarea tineretului (15–29 ani) în Ucraina după naționalități

Naționalitatea	% din populația totală în 1989	Tineretul (15–29 ani) pe naționalități, în %
Total pe Ucraina	100 %	100 %
Ucrainenii	72,7	72,8
Rușii	22,1	22,2
Evreii	0,9	0,5
Bielorușii	0,9	0,8

Moldovenii	0,6	0,7
Bulgarii	0,5	0,4
Polonii	0,4	0,3
Ungurii	> 0,3 (mai mult)	<0,3 (mai puțin)
Românii	<0,3 (mai puțin)	> 0,3 (mai mult)
Alte etnii	1,3	1,7

În conformitate cu tabelul nr. 3, vedem că numai în perioada 1992–1994 au părăsit Ucraina și au plecat în statele CSI circa 10 mii de tătari. Luând în considerație acest fapt, putem constata că în prezent în Ucraina locuiesc circa 276 mii (-270 mii în Crimeea, 5,7 mii în regiunea Herson și 1,6 mii în regiunea Zaporojie) de tătari. Iar populația tătarofonă din Ucraina numără nu mai mult de 353 mii de locuitori, căci numărul creșterii anuale a acestora nu era mai mare decât numărul emigranților tătarofoni.

Referitor la evrei și bieloruși, avem două tablouri diferite. Bielorușii, care în 1989 numărau 440.045 persoane, după proclamarea independenței de stat a Ucrainei au început să părăsească această țară, plecând la Belarus, într-un număr mai mare decât veneau. Mai mult decât atât, numărul bielorușilor care în perioada 1992–1994 au părăsit Ucraina (21.081 persoane) era mai mare decât cel persoanele de naționalitate bielorusă ce s-au stabilit cu traiul în Ucraina (17.243). Astfel, s-a înregistrat un sold negativ egal cu - 3.738. Creșterea anuală a populației bieloruse din Ucraina era destul de mică, deoarece după 1989 nivelul de viață a scăzut, iar durata medie a vieții s-a redus cu 5 ani. Cota tineretului de naționalitate bielorusă era mai mică cu circa 10 % decât media pe Ucraina.

Referitor la evrei, care în 1989 erau în număr de 486.326, se observă tendința clară de a părăsi Ucraina. Numărul lor și așa a fost în descreștere permanentă - 1.574.391 în 1926, 840.311 în 1959 (ca rezultat al genocidului fascist), 775.993 în 1970, 632.610 în 1979, 486.326 în 1989 (ca rezultat al emigrării în Israel). Desigur, acest proces nu s-a oprit nici după 1989. Dacă în 1987 din Ucraina au emigrat 5,4 mii persoane, 3 mii au obținut viză pentru Israel. În 1988 din 13 mii de vize, 10 mii au fost eliberate pentru Israel.

Conform datelor recensământului din 1989, Ucraina au părăsit-o 36,5 mii cetățeni, dintre care 33,2 au plecat în Israel. În 1990 dreptul de a părăsi Ucraina l-au obținut 73 mii persoane, 68 mii plecând în Israel. În afară de maturii cărora li s-au eliberat pașapoarte, au părăsit Ucraina și 22 mii de copii, majoritatea absolută constituind-o cei de naționalitate evreiască. Astfel, numărul emigranților a fost în acel an destul de mare. În 1991 au fost eliberate 60,5 mii permise, dintre care 43 mii în Israel, 13.364 în USA, 2.144 în Germania ș.a.m.d.

După proclamarea independenței Ucrainei în 1992, 35,5 mii de persoane au obținut dreptul de a emigra împreună cu copiii (cifra totală era de 43,1 mii persoane). Aceste persoane au plecat în Israel și în SUA. În 1993 din fiecare 100 de emigranți, 46 erau evrei, 20 - ucraineni, 13 - ruși ș.a.m.d., iar în total au emigrat 48 mii persoane, dintre care 22 mii erau evrei. Date pentru perioada 1994–1995 nu avem.

Pe fundalul emigrării în masă a evreilor din Ucraina în afara frontierelor fostei URSS, cea evreiască în spațiul postsovietic în primii doi ani de independență a Ucrainei a înregistrat un sold pozitiv: în 1992, + 911 (1.886 veniți și numai 975 plecați); în 1993, +26 (1.069 veniți și 1.043 plecați). Însă o dată cu agravarea situației economice, din 1994 numărul celor plecați (1.285) este cu 697 mai mare decât al celor veniți (588). Soldul în perioada 1992–1994 rămâne, totuși, pozitiv, +240, pe când cifra celor plecați în Israel, SUA sau Germania era de zeci de mii. Luând în considerație faptul că scăderea anuală a populației evreiești din Ucraina era de circa 9,3 mii, în perioada 1989–1995 această scădere ar atinge cifra de 55,8 mii persoane. Datele după 1989 mărturisesc că această cifră ar fi și mai mare și s-ar egala cu 200.000. Dacă în 1989 cota evreilor în populația Ucrainei era de 0,9 %, pe când tineretul evreu constituia doar 0,5 % din tineretul Ucrainei, putem trage concluzia că în prezent au rămas în țară în jur de 260–280 mii de evrei.

Statistica ucraineană oficială împarte populația românofonă în „români” și „moldoveni”. La recensământul din 1989 populația românofonă („români” și „moldoveni”) atingea cifra de 459.350 persoane (324.525 „moldoveni” și 134.825 români), ocupând locul al patrulea după ucraineni (37.419.053), ruși

(11.355.582) și evrei (486.326), lăsându-i pe locul al cincilea pe bieluși (440.326).

E de menționat faptul că, de la recensământul din 1959, populația vorbitoare a limbii lui Eminescu era mai puțin numeroasă. Însă, blagoslovită de Dumnezeu și iertată prin jertfele deportărilor și masacrelor, populația românofonă din Ucraina, în pofida asimilărilor masive din Transnistria, din regiunile de dincolo de Bug, din Bucovina, Herța, nordul Maramureșului istoric, nordul și sudul Basarabiei a început să sporească, ajungând să ocupe locul trei. Având în vedere că creșterea anuală în ultimii 20 de ani la populația românofonă este de 3,6 mii, putem spune că ea este în prezent de peste o jumătate de milion. Constituind 0,9 % din populația Ucrainei, tineretul românofon constituie peste 1 % din tineretul acestei țări, conform datelor recensământului din 1989. Iar astăzi se observă o pronunțată tendință a creșterii numerice a acestuia.

În perioada 1992–1994 în Ucraina au sosit 16.913 și au plecat 14.154 „moldoveni”, soldul fiind de +2.759. Constatând că persoanele declarate drept „români” locuiesc pe vatra strămoșească, ele nu sunt dispuse să imigreze. Așa cum reiese din cele expuse mai sus, populația românofonă din Ucraina s-a situat pe locul trei, întrecându-i pe evrei (circa 260–270 mii), pe bieluși (448–450 mii) și fiind departe de populația tătarofonă (353 mii).

Desigur, un eventual recensământ ne-ar da cifre mai concrete. Ministrul ucrainean al justiției a și declarat că după adoptarea noii Constituții va fi desfășurat primul recensământ al populației din Ucraina. Câți vom fi români în statisticile oficiale depinde de fiecare dintre noi. Sunt convins că numărul nostru va fi oficial de o jumătate de milion, deși suntem mai mulți, că vom fi recunoscuți drept a treia etnie din acest stat și ca populație autohtonă în regiunile în care locuim compact.

Numărul elevilor din Cernăuți și suburbii după
naționalitate sau tendința de deznaționalizare a forurilor
școlare românești

Anul	Români	Ruteni	Germani	Poloni	Total
1879/80	218	368	1.818	693	3.727
1880/81	284	472	2.117	766	4.110
1881/82	347	507	2.362	773	4.351
1882/83	416	348	2.430	728	4.454
1883/84	452	480	2.524	757	4.555
1884/85	516	616	2.833	868	5.101
1885/86	557	716	2.981	861	5.144
1886/87	651	711	3.051	899	5.626
1887/88	710	733	3.172	869	5.806
1888/89	690	797	3.192	938	5.982
1889/90	698	782	3.343	1.608	6.002
1890/91	704	933	3.223	1.063	5.949
1891/92	872	980	3.307	1.049	6.251
1892/93	1.013	1.003	3.302	1.045	6.398
1893/94	1.160	1.074	3.325	1.035	6.604
1896/97	1.137	1.356	3.336	1.090	6.947

Numărul școlarilor după confesiune

Anul	Ortodocși	Rom. cat.	Gr. cat.	Mozaici	Evangelici
1879/80	452	1.021	256	1.211	180
1880/80	525	1.203	303	1.522	241
1881/82	614	1.240	320	1.593	245
1882/83	697	1.265	344	1.575	227
1883/84	665	1.387	338	1.610	234
1884/85	768	1.410	429	1.916	265

1885/86	831	1.433	521	2.048	298
1886/87	918	1.542	528	2.029	323
1887/88	980	1.560	528	2.110	339
1888/89	1.000	1.570	564	2.156	338
1889/90	1.040	1.670	526	2.084	338
1890/91	1.152	1.702	567	2.156	
1891/92	1.337	1.788	576	2.202	
1892/93	1.512	1.790	556	2.188	351
1893/94	1.666	1.758	617	2.220	363
1896/97	1.853	1.853	701	2.100	425

Până la anul școlar 1893/94 numărul școlarilor obligați de a cerceta școala n-a fost constatat. Până la anul școlar 1893/94 se înscriau copiii în cataloagele școlare după naționalitate. Dacă un copil nu vorbea bine limba română, dar dacă părinții lui erau români și conștienți de originea română, ei nu puteau admite ca copilul lor să fie înscris ca aparținător altei naționalități. Lucrul e firesc, și cine să nu-l priceapă? Să nu poată pricepe acest lucru atât de simplu și fiecare din domnii consilieri din cohiliul școlar al țării și din consiliul școlar orășenesc? Să nu priceapă aceasta guvernul nostru care e atât de inteligent, atât de bun și atât de părintesc?

Cine ar putea să stea la îndoială față de înțelepciunea și obiectivitatea acestor instanțe luminate? Nime! Dar dacă cugeti la faptul că copilul din părinți români trebuie să fie în școală rus sau o altă litvă națională - apoi ce să zici față de aceste constatări? Este o atare fabricare a rușilor din români ceva natural? Desigur că nu! Dar așa o procedură se observă strict la școlile populare din Cernăuți și suburbii și precum vom vedea mai la vale și la cele comunale bilinguale. Conștiința originii naționale a părinților n-are înrăurința asupra națiunii copiilor în timpul prezent. Deci un drept natural al părinților români este jignit, călcat în picioare, violat într-un mod de tot tiranic, barbar, precum au fost, zic cum au fost turcii *odată*, dar acum nici acolo nu e mai mult, *formarea și creșterea de ianiceri*, care la noi sunt păstrate ba chiar introduse, toate acestea negreșit în sensul principiilor nobile ale unui stat constituțional cu libertăți și drepturi egale?...

Dacă copilul are nefericirea de a deprinde mai bine limba rusească decât limba română - apoi acesta e imediat scris cu „ruthenische Muttersprache” în catalog. Protestul părinților nu folosește nimic. La statistica școlară acest copil trece de rus și nu de român; așa un copil este vârat chiar cu forța în despărțitura rusească și învățând cu copiii ruși la un loc, se rusifică complet. Este oare această procedură naturală, corectă sau principalmente demnă de un stat constituțional cu legi și drepturi egale și liberale?... Dar această procedură a introdus consiliul școlar al țării în numele legii, în numele împăratului prin un ucuz (emis) anumit. Emisul respectiv a fost publicat la timpul său...

(Din lucrarea Rutenizarea Bucovinei și cauzele desnaționalizării poporului român după date autentice, Ed. „Minerva”, București, 1904, p. 75–77).

Numărul funcționarilor români și străini la tribunalele din Bucovina

Locul	Români	Evrei	Străini	În total
Cernăuți	21	42	85	148
Boian	-	3	1	4
Coțmani	-	1	10	11
Putila	-	2	5	7
Sadagura	2	2	11	15
Șirete	3	9	8	20
Stănești	3	2	4	9
Storoiineț	4	13	7	24
Vășcăuți	-	2	4	6
Vijnița	-	11	4	15
Procur, din Cern.	1	1	6	8
Suceava	21	13	41	-75
Dorna	4	3	3	10
Gura-Humorului	3	4	4	11
Câmpulung	7	10	10	27
Rădăuți	2	14	18	34
Seletin	-	4	3	7
Solea	2	4	3	9
Procur. Suceava	3	1	t	5

Dacă ne uităm la cele trei coloane, vedem o mulțime de fenomene bătătoare la ochi, care trebuie numaidecât comentate, așa:

1. În columna întâia, care aduce numărul funcționarilor români la diferite tribunale, se arată îndată 6 știrbituri, ceea ce înseamnă că la 6 tribunale din Bucovina nu este ocupat nici un post de vreun român.

2. În columna a treia drept că nu se află nici o știrbitură, dară dacă am diseca această columnă după singurele naționalități, cu bună seamă că fiecare naționalitate va arăta mai multe sau mai puține știrbituri, cu alte cuvinte, nici o naționalitate creștină nu este reprezentată la toate tribunalele bucovinene.

3. Dar să stai și să privești minunea la columna a doua, aceasta în adevăr trece ca un stâlp de marmură prin toate tribunalele noastre, e columna ovreilor. Vedem în trei locuri că este măcar un ovreu de sămânță, dacă nu mai mulți, scurt ți se grămădește ideea stranie că în Bucovina un tribunal fără ovrei nu poate să existe.

Ne-am uitat de-a lungul, să ne uităm acuma și de-a curmezișul:

4. Boianul este un sat aproape curat românesc. Du-te la judecătorie și caută un funcționar român: ca-n palmă. Dar pentru aceea trei caiefe și un străin, n-are însă de-a face, românul e inteligent: țărani din Boian de bună seamă că acuma toți știu jidovește.

5. Mai mergi și pe la Șirete. Acolo sunt de-ajuns trei români să grijească pentru binele poporului, pe lângă 9 ovrei și 8 străini.

6. La Storojineț - patru români plus șapte străini ($4+7=11$), închină steagul înaintea a 13 ovrei.

7. Dar se întâmplă și minuni, bunăoară în Dorna patru români țin pieptul cu trei ovrei și trei alți străini. Tot așa și în Suceava, românii sunt, cel puțin față de ovrei, în majoritate.

8. Stai române nu te îngâmfa! Du-te la Câmpulung, într-un district curat românesc, și acolo vei vedea că șapte români sunt destui și prea destui față de 10 ovrei și 10 alți străini.

9. Dar dacă vrei să slobozi nasul și mai jos, apoi du-te în alt district curat, de tot curat românesc, du-te la Rădăuți, și acolo te vei încredința că doi români sunt încă prea mulți față de 14 ovrei și 18 străini.

Acuma să privim și suma: un popor, care după cum am spus mai sus cuprinde 40 % din întreaga populațiune a Bucovinei, un popor cum e poporul românesc, se poate mulțami cu 76 funcționari la justiție? Fiii lui Israil, care au abia 14 % din populațiune (ți s-ar părea prea puțin să zici „abia”?) se pot împăca și cu 141 de funcționari la justiție. Aceste cifre ne trâmbiță un adevăr horend. Priviți:

1. Un judecător român vine 3.014 suflete de români.
2. Un judecător ovreu pe 682 ovrei.

Și-apoi să se mai câine cineva că românii produc prea multă inteligență?

(Din cartea lui L. E. Torouțiu României și clasa intelectuală din Bucovina. Notițe statistice, Cernăuți, 1911, p. 7–10).

Statistică istorică

Populația ținutului Herța în 1930 și în 1992

Gheorghe PAVEL

Localitatea	români	1930 ruteni	evrei	alte neamuri	total	româ ni	ucraine ni	1992 ruși	alte neam	total
Herța	6590	7	1801	56	8454	1443	409	222	48	2122
Bănceni	535	-	-	-	535	675	16	10	5	706
Becești	388	-	3	7	398	632	12	1	1	646
Buda Mare	810	-	12	-	822	1034	13	7	2	1056
Buda Mică	533	-	5	-	538	480	18	6	1	505
Cotu Boian	538	-	-	-	538	356	4	5	1	366
Culiceni	508	-	5	1	514	737	21	5	-	763
Fudoaia	125	-	-	-	125					
Godinești	1100	-	12	-	1112	1170	18	9	2	1199
Horbova	1597	-	10	-	1609	2664	71	31	2	2768
Hreățca	1256	-	13	1	1270	1770	22	8	4	1804
Lucavița	545	2	-	2	549	573	21	4	1	599
Lunca	809	-	-	2	811	479	13	4	1	497
Mamornița	299	-	30	5	334	283	45	10	-	338
Mihoreni	1127	-	13	1	1141	1694	17	6	1	1718
Mogoșești	1171	-	5	1	1177	1690	21	3	1	1715
Molnița	1509	2	4	7	1522					
Pasaț	626	-	-	-	626	698	8	4	-	710
Pilipăuți	1166	1	-	1	1168	882	1	5	-	888
Prisaca	189	-	-	4	193					
Proboțești	1897	-	-	128	2025	1172	3	6	-	1181
Puieni	433	-	3	-	436	423	2	1	1	427
Sinăuți	829	3	2	1	835	822	29	3	1	855
Sinihău	408	-	-	2	410					
Slobozia	323	-	4	-	327					
Ștreanga	255	-	-	-	255					
Tureatca	1195	-	9	-	2004	1598	140	5	1	1748
Ținteni	365	-	-	-	365					
Văleni	362	-	-	-	362					
Movila						558	20	5	-	583
Tâmauca						2530	46	14	5	2595

Din „Indicatorul statistic al satelor din România” (București, 1932) au fost scăpate datele privind populația comunei Târnauca, iar „Lista localităților din regiunea Cernăuți, în care românii (moldovenii) alcătuiesc un procent considerabil”, întocmită de dr. Ion Popescu și publicată în nr. 2 al almanahului „Țara Fagilor” nu include comuna Molnița. De aceea, datele privind populația din 1930 a acelor localități din plasa Herței, județul Dorohoi, anexate în 1940, de către sovietici, nu poate fi completă. De asemenea, fără a cunoaște pentru moment, care este astăzi numărul de locuitori ai Molniței, nu putem stabili cu precizie populația localităților herțene răpite României. Aceste localități fac astăzi parte din componența a trei raioane: Herța, Hliboca (Tureatca, Puieni, Sinăuți) și Noua Suliță (Cotu-Boian).

Unele cătune se subordonează în prezent primăriilor din localitățile mai mari, așa că date speciale privind populația lor nu posedăm, dar nici nu este nevoie, o dată ce numărul lor de locuitori este adăugat la acel al satelor cărora se subordonează. Prin publicarea acestui tabel am urmărit, însă, scopul de a arăta cum a crescut numărul ucrainenilor și al rușilor într-un ținut care, la încorporarea lui la URSS, era curat românesc. Dacă în 1930 numărul rutenilor (fără Târnauca) a fost numai de 15, atunci la 1 ianuarie 1992 el s-a ridicat (fără Molnița) la 957! Ruși în satele și cătunele rămase în partea detrunchiată a fostului județ Dorohoi n-au existat. Iar la 1 ianuarie 1992 numărul lor era deja de 376 (la fel, fără Molnița). Iată cum se modifică structura demografică a unui ținut românesc, cum începe și se intensifică, neobservat parcă, procesul de înstrăinare a românilor.

În 1930 numărul românilor din localitățile dorohoiene ce aveau să nimerească în robia sovietică era de 28.030, iar la 1 ianuarie 1992 - numai de 24.363. Deci, în loc să crească, el a scăzut în 6 decenii cu 3.667 (fără Molnița). Dacă, în general, în 1930 numărul de locuitori (fără Târnauca) al localităților dorohoiene ce aveau să fie „eliberate”, fără măcar să fie obiect al tratatului odios Ribbentrop-Molotov, era de 30.435, atunci la 1 ianuarie 1992, deși aici s-au stabilit (fără Molnița) 957 ucraineni, 376 ruși și 81 reprezentanți ai altor etnii, el constituia (la fel fără Molnița) cifra de 25.988!

Iată la ce au dus masacrele, deportările, întemnițările și lagărele staliniste, exodul în România al herțenilor care vroiau să scape de „raiul” bolșevic. Rănile provocate de către „eliberatori” fondului etnic al unui ținut neaoș românesc încă n-au fost vindecate. Chiar dacă aici au venit din alte părți 1.414 persoane (fără Molnița), față de anul 1930 populația unei părți a plasei Herța din fostul județ Dorohoi, rupte în mod arbitrar de la România, în loc să fi crescut în mod considerabil, cum era și natural, încă are o lipsă de 4.447 suflete.

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

Pagini negre în istoria Stăneștilor

Ion A. POSTEUCĂ
profesor, Stănești- Hliboca

Vechimea satului Stănești este de 394 de ani, deoarece prima sa atestare documentară e din 1602. O frumoasă legendă, păstrată în popor, spune că vechimea lui ar fi și mai mare. Această pitorească și frumoasă așezare bucovineană, conform legendei, ar fi fost ctitorită de bravi oșteni ai lui Ștefan cel Mare după lupta din 1497 a moldovenilor cu polonii în Codrii Cosminului. Faptul că ea s-a plămădit pe un loc acoperit de pădure și a crescut prin lăzuirea unui codru bătrân este verosimil întrucât, până la începutul anilor 50, pe teritoriul lui s-au mai păstrat huceaguri cu stejari seculari, care au fost tăiați din ordinul celor ce vroiau să dovedească în fel și chip că colhozul constituia o etapă nouă în viața stăneștenilor.

Până la „eliberarea” nordului Bucovinei de către armata sovietică, gospodarii din partea locului își vedeau de treburile, prelucrând pământul și bucurându-se de roadele muncii lor și de ceea ce le dădea bunul Dumnezeu. După înfăptuirea, la începutul anilor '20, a reformei agrare, pământul a fost împărțit sătenilor. N-a fost în sat nici o familie care să nu fi fost împroprietărită. Adevărații gospodari s-au apucat serios de lucru și, în curând, averea lor a fost sporită. Ei și-au cumpărat cai, vaci, și-au durat case trainice, și-au mărit suprafețele agricole, prin cumpărarea parcelelor de la acei ce nu iubeau nici munca, nici pământul, ci aveau dragoste numai pentru golit pahare.

Astfel, în Stăneștii de Jos țărani frunțași au devenit frații Nicolae, Gheorghe, Nicuță și Vasile Gireadă, iar în Stăneștii de Sus - frații 11 ie, Adam și Pavel Gireadă. Unii stăneșteni au plecat, în căutarea muncii bine plătită, peste ocean. Visul lor era să agonisească bani, ca să poată apoi cumpăra pământ și animale și să se ridice în rândul gospodariilor de frunte. Așa au procedat țăranii Nicolae Plantus, Spiridon Lupu, Ion și Nichifor Posteuca, Vasile Mihoreanu și alții.

Acest sat l-a dat neamului românesc pe Vasile Posteuca, poet cunoscut în Bucovina și în țară în perioada interbelică. Mai târziu, fiind silit să-și părăsească meleagul natal și țara pe care o iubea cu înflăcărare, el avea să se stabilească pe continentul american, devenind acolo unul din tribunii românilor de pretutindeni, un luptător neînfricat împotriva comunismului. Fratele său Gheorghe Posteuca a fost ofițer de aviație și a lucrat și în cadrul unui minister din România. Datorită studiilor temeinice pe care le-au obținut, stăneștenii Petru Posteuca, Vasile Gireadă și frații Vasile și Dionisie Posteuca au devenit profesori.

În scopul păstrării și îmbogățirii tradițiilor culturale, în sat a fost înființată societatea arcășească, condusă de către Vasile Mihoreanu și Vichentie Posteuca. Prin organizarea concertelor, a altor manifestări cu caracter cultural, societatea a colectat mijloace bănești pentru construirea în sat a unui cămin cultural, însă invazia bolșevică a zădărnicit realizarea acestui plan frumos.

Începând cu data de 28 iunie 1940 asupra stăneștenilor, ca și a tuturor românilor din nordul Bucovinei, s-au abătut nenorociri și greutăți, căci soarta lor, până atunci fericită, a fost adumbrită de aripa neagră a bolșevismului. Împotriva celor care au fost fruntea satului, dar n-au reușit sau n-au dorit să se refugieze în România, a fost declanșată campania urii și persecuțiilor. La câteva zile după instaurarea puterii sovietice a fost arestat Vladimir Posteuca, secretar la primărie până la venirea oaspeților nepoțiți. La conducerea Stăneștilor de Jos și Stăneștilor de Sus au ajuns oameni de nimic, adevărate cozi de topor. Aceștia au fost G.P., P.P., G.O. (nu vreau să le divulg numele fiindcă urmașii lor cu nimic nu sunt vinovați de cele săvârșite cu bestialitate de noii „conducători” ai satelor).

Mulți stăneșteni, văzând ce-i așteaptă, au hotărât să-și părăsească locul de baștină și să treacă peste frontieră, în România. Însă nu toți au avut norocul de a ajunge în țară. Vasile Gireadă și Ion Gireadă au fost împușcați la graniță, iar Gheorghe Gireadă, fiind prins, a fost internat într-un lagăr din Ural, unde și-a găsit mormântul.

În primăvara anului 1941, mai ales în noaptea de 12 spre 13 iunie, peste satul nostru s-a lăsat un întuneric de smoală. Peste 40 de familii (un număr de circa 140 de suflete) au fost ridicate și deportate în cele mai îndepărtate și mai sălbatece locuri ale fostei URSS. Peste 60 de stăneșteni n-au avut de unde se mai întoarce, fiindcă s-au stins cu dorul de casă și dorul de țară departe de Bucovina ruptă în două. Dacă n-ar fi început imediat războiul, ne-ar fi rămas satul văduvit de toți gospodarii.

După cea de a doua „eliberare”, din nou la cârma satului au ajuns iscoade ale stăpânirii bolșevice. Acestea nu făceau altceva, decât să întocmească liste de „dușmani ai poporului” și să terorizeze lumea. Vreo 20 de stăneșteni au fost duși sub baionete în Karelia, pe țărmul lacului Onega, pentru a participa, chipurile, la munca de restabilire a economiei naționale distruse de război. Scopul, desigur, era altul: distrugerea fizică a românilor. Și stalinistiștii puteau fi satisfăcuți: mai mult de jumătate nu s-au întors acasă.

N-au dus-o mai bine nici cei ce au rămas în sat. Bieții țărani erau datori să achite către stat impozite deosebit de mari, și în bani și în natură. Mulți țărani nici nu aveau cu ce să-și prelucreze ogoarele, căci soldații sovietici le rechiziționaseră caii. Unele loturi de pământ rămăneau nearate, însă autoritățile locale nu-și băteau capul cu aceasta. Ei știau una și bună: cotele de produse agricole, așa exagerate cum erau, trebuiau achitate în folosul unui stat străin și hrăpăreț. Acei ce nu puteau face față dăjdilor, fiind considerați „dușmani ai poporului”, erau dați pe mâna legii. Astfel, pe banca acuzaților au nimerit Dumitru Burciu, condamnat la 10 ani de pușcărie și dus tocmai în Peninsula Ciukotka, în apropierea Alaskăi americane, și Ana Mihoreanu, condamnată la 8 ani de detenție. Stăneșteanul Toader Mihoreanu pe un termen de trei ani a fost aruncat după gratii doar pentru motivul că n-a îndeplinit planul la

transportarea, cu căruța, a buștenilor din pădurea Corceștilor la gara din Pătrăuți. Nici nu putuse omul să-l îndeplinească, fiindcă în acea iarnă îi fătase iapa și timp de câteva săptămâni n-a înhămat-o la car. Desigur, acesta era un motiv formal. Principala cauză a arestării sale a constituit-o refuzul de a se înscrie „de bună voie” în colhoz. Așa a devenit Toader Mihoreanu „dușman al poporului”.

Acești trei oameni au fost judecați într-un mod neobișnuit: lor nu li s-a permis să-și ia avocați și nici să vorbească în timpul dezbaterilor judiciare. Pur și simplu lor le-a fost pronunțată sentința, după care au fost scoși din sala judecății. Anei Mihoreanu i-au fost confiscate casa, grajdul și șura, care nici azi n-au fost restituite familiei sale, și ea, biata, a trecut în lumea celor dreپți cu sufletul neîmpăcat din cauza nedreptății ce i s-a făcut.

Pe la sfârșitul anilor 40 și începutul anilor 50 în sat își făceau de cap „sribocii”, însărcinați cu „păstrarea ordinei”. Aceștia, conduși de veneticul Sculeac, zis Vaseliu, erau înarmați și aveau și mari drepturi. Ei, umflați de băutură, dacă-l întâlneau pe vreun țaran, își aduceau, chipurile, aminte, că bietul om ar fi spus cândva ceva contra statului sovietic sau că nu l-ar fi salutat pe cutare. Îl băteau măr; cel năpăstuit nici nu avea dreptul să se jeluiască. „Stribocii” nu erau instruiți cum să poarte armele și, ca rezultat al acestei nepăsări, în satul nostru a avut loc o mare tragedie. În ajunul Crăciunului din anul 1950 „sribocul” Ion I. Gireadă a împușcat-o, chipurile din greșeală, pe eleva clasei a cincea Felicia Plantus. Drept pedeapsă, Gireadă a fost lipsit de dreptul de a mai fi „sriboc”.

Organele puterii sovietice căutau să demonstreze că noua orânduire a adus cu ea libertate și dreptate socială. În fiecare iarnă aveau loc alegeri, zise democratice. Deputații, „aleși” de popor, erau obligați să organizeze banchete în cinstea noului regim. La ele se urmărea și descoperirea „dușmanilor poporului”, deoarece la un pahar de băutură omului i se mai dezlega limba și vorbea și vrute și nevrute. Așa a căzut în capcană stăneșteanul Mircea Gireadă, care l-ar fi blestemat la un asemenea banchet pe „tătuca” Stalin, fapt pentru care a fost condamnat la 25 ani de detenție.

Puterea bolșevică căuta diferite mijloace de nimicire fizică a românilor, folosind pentru aceasta chiar și religia.

La sfârșitul anilor '40 au fost arestați bapțiștii Nistor Posteucă și Porfir Hancer, care ar fi uneltit împotriva statului sovietic prin simplul motiv că se rugau lui Dumnezeu. Organelor de drept le-au fost suficiente denunțurile, fără temeii, ale veneticului Kușnir și ale deputatei raionale E.C., ca acești oameni nevinovați să fie declarați „dușmani ai poporului” și să fie aruncați în închisoare pe un termen de 10 ani. Nistor Posteucă n-a mai călcat pe pământul natal, iar Porfir Hancer a fost eliberat când era cu un picior în groapă și altul pe mal.

O pagină neagră în istoria satului nostru a înscris-o colectivizarea „benevolă” a țăranilor. Grupuri a câte 8–10 „activiști” ai vieții noi, având în frunte câte un șefuleț din raion, umblau din casă în casă, înspăimântând țăranii cu deportarea în Siberia, cu confiscarea avutului, cu închisoarea, dacă nu se vor înscrie în colhoz. Și țăranii, de frică să nu li se întâmple vreo nenorocire, semnav „de bună voie” cererile de intrare în colhoz. Acei ce refuzau să-și depună semnăturile pe asemenea cereri, erau chemați la primărie și maltratați în așa fel, încât iscăleau orice li s-ar fi cerut. Astfel, ca rezultat al terorii dezlănțuite, au fost înființate, pe la sfârșitul anilor 40, două colhozuri pe teritoriul Stăneștilor: colhozul „Bucovina” pe moșia de jos și colhozul „Șevcenko” - pe cea de sus. Printre „specialiștii” noii gospodării agricole s-a remarcat un brigadier necărturar, care mai apoi a ajuns și primar al satului. Acesta, de cuminte ce era, a semnat o adeverință, ticluită de secretarul primăriei, cum că el, primarul, a decedat și tot el a și dus-o la raion. Un altul, ajuns brigadier, a încercat într-o duminică să între călare în biserică, pentru a-i scoate pe credincioși la lucrările agricole. Noroc că animalul s-a dovedit a fi mai deștept decât stăpânul și n-a vrut să pășească peste pragul sfântului lăcaș, că altfel brigadierul ar fi ridicat biciul asupra celor ce se rugau acolo bunului Dumnezeu.

Din cauza acestor „activiști” s-au stins din viață Constantin Gireadă și Nichita Topor, care au fost torturați în mod bestial de către V.S. și I.U. pentru motivul că n-au executat un ordin al lor.

Cu mare jale s-au despărțit țăranii de caii lor, de inventarul agricol și de pământul pe care au fost nevoiți să-l dea, „de bună voie”, în colhoz.

O altă pagină neagră în istoria satului a înscris-o foametea din anul 1947, când oamenii au ajuns să mănânce buruiene și mâl adus tocmai din Colomeea, de pe fundul unei gropi de lângă o fabrică de spirt. Acea foamete a urmat și în primii ani de existență a colhozului, când un om sănătos, muncind o primăvară, o vară și o toamnă, primea circa 5–60 kg pâine și 70–80 ruble, pe care putea să-și cumpere o pereche de papuci și una de pantaloni. Până și strângerea spicelor de pe miriște era interzisă.

Pe fundalul acestei sărăcii nemaipomenite, în fiecare toamnă în centrul raional se organizau expoziții ale realizărilor vieții colhoznice. Fiecare colhoz trebuia să transporte acolo materiale de construcție pentru ridicarea pavilioanelor, iar pentru expoziție erau duse animale, special îngrijite pentru așa ceva, și mostre de culturi agricole (dacă nu existau în colhoz, erau luate din gospodăriile individuale). Toate acestea erau expuse, pentru a se declara: uitați-vă oameni buni, ce minunății există la Stănești sau în satul cutare în anii înfloritori ai colectivizării! Să fi îndrăznit numai să deschizi gura și să spui că bostanii, morcovii, căpățânii de varză, roșiile sau știuleții de porumb erau luate din grădina lui badea Gheorghe, și nu a colhozului! Expozițiile se terminau cu beții în toată legea, care, uneori, erau cauza unor tragedii. În toamna anului 1952, după o asemenea beție, stăneștenii care au participat la expoziția raională, au urcat în camion, pornindu-se spre casă. La volan se afla însuși președintele colhozului. Acesta era crișă de beat, camionul s-a răsturnat și, ca rezultat, brigadierul ce a vrut să între cu calul în biserică a ajuns pe lumea cealaltă.

În primii ani ai colectivizării în fruntea colhozurilor s-au aflat persoane din localitate. Gospodăria agricolă din Stănești de Jos a condus-o Gheorghe Siniuc, iar cea din Stănești de Sus - Gheorghe Bodnariuc. În 1951 gospodăriile au fost comasate, iar colhozul din Stănești a primit numele odiosului ideolog stalinist Jdanov. Conducerea raionului a constatat că un colhoz atât de „mare” (1200 ha de terenuri agricole, câteva zeci de vaci și cai, ceva inventar agricol) nu mai putea fi condus de către un stăneștean. În fruntea gospodăriei a fost pus un rus, pe care-l chema Sidorov, care putea fi specialist în a cânta la balalaică, dar nu și în agricultură.

Cam tot pe atunci primar al satului a fost numit Vasiliu Rauliuc, un ucrainean adus din Adâncata. Nici până în prezent nu se știe cine i-a luat zilele pentru îndărătnicia cu care ne „cârmuia”, dar stăneștenii au fost amenințați cu deportarea în masă.

Locul lui Sidorov, l-a luat fostul tanchist Ivan Kurenoi, tot rus și tot „specialist” în agricultură. Și așa, pe parcursul a 47 de ani, au fost schimbați 15 președinți de colhoz.

Într-o oarecare măsură viața oamenilor în ultimele decenii postbelice s-a îmbunătățit, dar nu datorită orânduirii colhoznice, ci faptului că românii sunt și harnici, și gospodăroși, și întreprinzători, că ei au grijă de aspectul satelor lor, nelăsându-le, ca în alte regiuni din fosta URSS, să se degradeze. Într-adevăr, satul Stănești a devenit mai mare și mai frumos, căci frumoși și omenoși sunt trăitorii în el.

Demnitatea, floare aleasă

Nicolae MARIUȚAC

Era în iunie 1940. Nicolae Micailu, mecanic de locomotivă, plecase la Cernăuți. Nu zăbovisese mult în capitala Bucovinei. La înapoiere, de el se apropiaseră doi cunoscuți. După ce statură de vorbă unul dintre ei îi zise:

— Domnule Micailu, cum ajungi acasă, încarcă ce poți în vagoane, ia-ți familia și du-te în România. Fă-o cât mai degrabă. Peste câteva zile, va fi prea târziu...

Făcea cale întoarsă înspre Ciudei și admira cu dragoste, din locomotivă, câmpurile cu holde mănoase ce-i dezmiardau privirile. Încerca să se calmeze, dar cuvintele „peste câteva zile va fi prea târziu” îi răscoleau sufletul. De ce trebuia să plece? Și încotro s-o apuce tocmai în momentul când se văzuse în casă nouă, cea mai frumoasă din tot Ciudeiul? Nu săvârșise nici o crimă, pe nimeni nu-l atinsese cu lama cuvântului, pe lucruri străine nu pusese mâna. La urma urmelor, cine ar fi avut ceva cu dânsul?

La gara din Ciudei se întâlneau cu câțiva consăteni.

— Ce vești aduci de la Cernăuți? îl întrebară.

— Numai bune, zise el și se îndreptă spre casă.

Gospodar la locul său și om glumeț la timpul potrivit era Nicolae Micailu. Dar de data aceasta nu-i venea să glumească și nici nu putea să le spună consătenilor ce avea pe inimă. Soției, însă, îi mărturisise ce îl povățuiseră cunoscuții săi din Cernăuți. Ea oftă și doar atâta zise:

— Dacă-am putea lua casa-n spate, ca melcul, și s-o cărăm din loc în loc neam duce...

A doua zi Nicolae Micailu se trezi cu mult înainte de răsăritul soarelui. Trebăluu ca o furnică prin gospodărie. Apoi se îndreptă spre gară. La ceea ce văzu strânse doar din umeri. Pe locomotivă, în poziție de drepti, cu arma la picior se afla la datorie un soldat sovietic.

— Să fii atent, Nicolae, l-a prevenit șeful gării, „eliberatorul” te păzește.

— Eu îmi fac datoria de mecanic, iar el să ia seama să nu cadă din mers.

— Gluma-i glumă, dar de azi înainte vei fi însoțit de santinelă.

— Voi avea cu cine mai schimba câte-o vorbă...

Aproape un an întreg circulase de la Ciudei la Cernăuți și invers cu santinela pe locomotivă. Nu schimbaseră între ei nici o vorbuliță, că unul nu cunoștea rusa, celălalt - româna. Și se obișnuise Nicolae cu straja ca și drumețul cu batocei la talpă. Și nici prin gând nu-i trecea că asupra lui și a familiei sale se va abate o mare nenorocire.

În noaptea spre 13 iunie a anului 1941 începu deodată să latre câinele. Ușa casei, care nici noaptea nu știa de cheie, se deschise ușor, lăsându-i pe oaspeții nepoftiți să dea năvală în casă. Cineva aprinse o lanternă, fără să rostească un cuvânt. Nicolae sări din pat, puse mâna pe o cutie de chibrituri și aprinse lampa. Aruncă o privire sfidătoare asupra celor ce-i treceau pragul. Apoi, așezându-se pe marginea patului, se întrebă: „Oare câți sunt? Oare ce vor în puterea nopții?”

— Parcă acum îi văd, își amintește Gheorghe Micailu, unul din cei patru copii ai mecanicului de locomotivă din Ciudei, actualmente profesor de limba și literatura română la școala medie din localitatea de baștină, i-am numărat. Erau nouă inși. Intrând s-au sprijinit pe arme. Tata le-a făcut semn să se așeze, dar ei refuzau. Tata încă nu bănuia ce i se va întâmpla și, parcă cu gură străină, zise într-un timp: „Am înțeles că vreți să mă arestați. Dar nu mă mișc din casă până nu mă conving că aveți documente în baza cărora mă ridicați. Cunosce legile și cred că ele trebuie respectate. Nu sunt vinovat cu nimic și nu știu ce vreți de la mine...”

Oaspeții nepoftiți îi răspundeau ceva, dar Nicolae Micailu nu-i înțelegea. Atunci ei aduseră un evreu ce cunoștea româna, și acela îi tălmăcise spusa rușilor: cică va fi război, cică pe-acolo va trece linia frontului și oamenii trebuie ridicați...

— Nu vă cred! exclamă Nicolae. Dați-mi un om de stat cu care să mă lămuresc. Am fost deprinși a trăi într-un stat care respecta drepturile omului...

Motive să-l scoată din casă nu aveau. Spuneau minciuni, dar zadarnică le era truda. Nicolae Micailu ținea una și bună:

— Nu-mi părăsesc casa! Asta s-o știți!

Îl apucaseră de mâini și de picioare. Reușeau să-l ducă, pe sus, până la ușă. De fiecare dată însă, Nicolae Micailu, făcând eforturi supraomenești, se slobozea din mâinile celor ce veniseră să-l ridice. Învălmășeala a durat vreo jumătate de oră. Unul din cei nouă ieși ca glonțul din casă și peste câteva clipe apărui în prag cu un lanț în mână. Aruncă lanțul pe gâtul celui ce se împotriva. Toți prinseră de lanț și începură să-l tragă spre ieșire. Nicolae găsea mereu putere de a se opune. Forța lui de rezistență se afla în mâini și în picioare. Atunci unul, ridicând arma, îl lovi peste brațe. Omul căzu. Și atunci toți se năpustiră asupra lui, lovindu-l cu cizmele. Omul zăcea într-o baltă de sânge, cu trei măsele dezbatute. Socotind că și-au făcut în temei datoria, unii părăsiră încăperea. Câr n-ar fi fost de barbari, nu putuseră rezista la răcnetele copiilor.

În acea învălmășeală se răsturnă legănuțul, în care dormea Rodica, copilă de numai un anșor. Sărmanica se pomeni cu fața în jos, în balta de sânge. Unul din oaspeții nepoftiți o ridică, își scoase batista din buzunar și îi șterse obrăjorii.

Acei ce-l scoaseră pe Nicolae Micailu din casă, îl aruncaseră ca pe o bucată de lemn într-o căruță, apoi îl legară cu lanțul de loitră. Se părea că Elisaveta, soția lui Nicolae Micailu, uitase de toate celelalte. Fiindcă nu i se dăduse voie să iasă în curte, ea într-o clipită fuse lângă geam, lovi în el cu toată puterea, îl deschise și începu să strige disperată;

— Cu ce ești vinovat, măi Nicolae, că nespălații aceștia te chinuiesc atât de crunt?!

— Au venit și ne calcă-n picioare demnitatea...

Nu auzise ce-i mai spuse Nicolae, căci trei bărbați o apucară de brațe și o țineau să nu sară prin geam. Se ținea atât de bine, încât o smulseră de acolo cu o bucată de geam în mână. Atunci cei trei o trântiră pe podele, în mijlocul odăii și îi întinseră lateral brațele.

— Vreți să mă răstigniți?! Săriți, oameni buni! Ajutor!

Elena și Lazăr Bândiu, părinții Elisavetei, se aflau în podul casei. Auzind strigătele disperate ale fiicei, coborâră de unde n-avea nimeni dintre cei nouă să-i găsească.

Se apropiară de căruță. Ginerele lor stătea cu fața în sus, ferecat în lanțuri, cu cămașa plină de sânge.

Mijeau zorii. Din casă fuseră scoși și ceilalți membri ai familiei, care n-au fost lăsați să ia o hrincă de pâine, o pernă sau câteva hăinuțe. Fuseră urcați în altă căruță. Caii erau becisnici și drumul de acasă până la gară le păru celor arestați lung și obositor. În gară aștepta un tren lung, cu vagoane de marfă. Pe peron se aflau zeci de familii de români, ridicate din Ciudei, Budineț, Cireș, Igești. Bărbații fură separați de neveste și de copii.

Între timp, în casa lui Nicolae Micailu, rămasă a nimănui, se deschise un fel de iarmaroc. Vânzător de mărfuri se făcu chiar o rudă apropiată a mecanicului de locomotivă ridicat din ordinul autorităților locale. Pânza de casă care, de obicei, se măsoară în coți, se măsură în acea dimineață de la talpa piciorului până la mână ridicată deasupra capului. Dar Elisaveta, primind această veste, dădu din mână a pagubă, fiindcă în acele clipe se gândea mai mult la starea sănătății și la viața soțului ei.

— De ce l-ați mai adus aici?! Întrebă revoltat un ofițer sovietic. Trebuia să-i stingeți tușea pe loc!

Aceste cuvinte îngrozitoare o cutremuraseră. De la Ciudei până la Adâncată își liniști cum putu copiii, care izbucnind în hohote de plâns, o tot întrebau unde le era părintele. Când se linișteau, cereau ca ea să le dea de mâncare și nu pricepeau de ce pâinea coaptă cu o zi mai înainte rămase în covată și acum ei nu aveau măcar o bucătică cu care să-și astâmpere foamea.

La Adâncata trenul trase pe o linie moartă. Câte două femei din fiecare vagon trebuiau să primească pâine pentru toți cei loviți de soartă și s-o împartă fiecare în vagonul din care coborâse. Elisaveta aflându-se printre acele femei îl zări deodată pe Nicolae. Vru să strige, să alerge spre el, să-l îmbrățișeze, dar imediat își dăduse seama că prin aceasta putea să-i facă un mare rău. Pe Nicolae îl dăduseră jos din vagonul în care fusese urcat la Ciudei. Ce se întâmplase? Probabil, acei ce s-au purtat cu dânsul într-un mod atât de bestial își dădură seama că săvârșiseră o crimă pentru care, după lege, puteau fi trași la răspundere. Puteau fi trași la răspundere, dar nu într-o țară cu regim stalinist.

Nu vroiau călăii ca un om cu cămașa pătată de sânge să se afle printre ceilalți bărbați izolați de soții și copii.

— Unde-s copiii? o întrebă Nicolae.

— Peste două vagoane.

Călătoriseră zile și nopți, toți împreună, până ajunseră la Kiev. Începuse războiul și în inimile românilor din Bucovina porniți pe drumuri necunoscute încolțea nădejdea că, dacă pornise războiul, rușii aveau să uite de ei și așa vor fi lăsați să facă cale întoarsă. Se înșelară bieții oameni. Trenul îi purta când înainte, când înapoi. Apoi, după alte zile și nopți de calvar, el se opri undeva în step, a nemărginită a Kazahstanului. Cu un car cu boi meraseră încă două zile la Ascilisai, locul lor de exil. În schimbul gospodăriei exemplare, rămase în Bucovina, li se puseră la dispoziție un bordeiaș cu o suprafață de 14 metri pătrați. La o familie de opt persoane li se mai alăturaseră cinci inși.

În acea zi către seară, la ușa bordeiului bătu o femeie trecută de cincizeci de ani.

- V-am auzit vorbind românește, zise dânsa. De unde sunteți?

- Din Bucovina.

- Eu am venit aici cu părinții mei pe când aveam vreo șase ani. Ei s-au mutat din Basarabia, fiindcă vroiau să aibă pământ mult.

- Și n-ai uitat să vorbești românește?

- Limba mamei o țin minte și n-o uit până ce mor...

O chema Tatiana Dobrovolschi. Le promise să le vină în ajutor cu ce-i va sta în putere.

În dimineața zilei următoare soții Micailu însoțiți de Tatiana se duseră la cârmuirea colhozului „Peredovik” să ceară de lucru. Faptul acesta le plăcu autorităților locale. Munceau pentru o farfurie de terci și o felie de pâine. Mâncau terciul, dar bucățița de pâine o împărțeau în bordei copiilor, care așa și nu se mai săturau.

Sfătuiți de Tatiana, părinții își scriseră copiii cu doi-trei ani mai mici. Astfel, Ileana, Gheorghe și Rodica fuseră dați la grădiniță. Crupele de porumb fierte și direse cu puțină grăsime le păreau copiilor cele mai alese bunătăți.

Într-o zi bordeiașul lor luă foc. Primiră alt bordei, cu două despărțituri, unde se mutară cu traiul toți cei treisprezece locatari.

Întâmplarea făcu ca să se oprească acolo un om în vârstă înaintată, pe care îl aduseră doi copii. Era Sever Zotta, cumnatul lui Iancu Flondor, fost director al Arhivelor din Iași, membru corespondent al Academiei Române, cunoscut genealogist, editor de documente, fondatorul primei reviste românești de specialitate „Arhiva genealogică”, ridicat și el din conacul său de la Davideni, sat de la poalele Carpaților bucovineni. Acesta deveni al paisprezecelea locatar al bordeiului... În acea vară se îmbolnăvi mama Elizavetei.

— Bunica era cea mai fericită dintre toți, își amintește profesorul Gheorghe Micailu, fiindcă numai ea avea câteva capete de scândură ce-i serveau de pat.

Dar nevoile se țineau lanț de bieții bucovineni aflați în exilul sovietic. Sosiseră stăpânii bordeiului și îi scoteau afară. Făcură ce putuseră și-l cumpărară.

Pe timpul recoltării Nicolae Micailu îl luase la seceriș pe Constantin, feciorașul său cel mai mare, care abia împlinise vârsta de 12 ani. Secerătoarea îi crâmpoțise un picior. Sărind să-l salveze tatăl rămase fără degete la o mână. Pe Constantin îl transportară la spitalul din Aktiubinsk, unde avea să-i amputeze piciorul.

Până în acea zi de pomină Nicolae Micailu câștigă împreună cu feciorul 50 kg de grâu. Veni acasă doar cu 25 kg, căci alte 25 fură vărsate în fondul Armatei Roșii. Lucrau vârtos trei membri ai familiei. Apoi în muncă se încadrară Ileana și Gheorghe. Dorul de baștină nu-i lăsa însă în pace. Multe scrisori mai scrise Natașa, fiica Tatianeii Dobrovolschi, la Moscova și Alma-Ata, în numele familiei Micailu. Trecea lună după lună și an după an, dar răspunsuri nu primeau de nicăieri. Prin muncă, departe-departede baștină, membrii acestei familii dădeau dovadă că sunt buni gospodari. În anul 1946 familia Micailu era mai înstărită decât familiile localnicilor. Ea avea două vaci, găini, oi, capră, porci.

La începutul anului 1947, în sfârșit, Nicolae Micailu primise permisiunea oficială de a se întoarce în Bucovina. Bucuria tuturor era fără margini. Dar această bucurie era umbrită doar de gândul că mama Elizavetei, fiind bolnavă, nu va suporta un drum lung și obositor. Hotărâseră să coasă niște saci și, în caz că bătrâna își va da sufletul, s-o înfășoare și s-o ducă ca pe un bagaj oarecare.

Vânduseră animalele și păsările, însă bordeiul îl dăruiseră Natașei Dobrovolschi. La 12 martie 1947 porniră spre casă. Cu cât se apropiau mai mult de Bucovina, cu atât Elena Bândiu, mama Elizavetei se simțea mai bine. Ajunsă la Cernăuți ea puse picioarele în pământ de-a binelea...

Când se văzură în Ciudei se urcară într-o căruță și porniră spre casa Rahirei Micailu. Numai Nicolae nu era cu ei. El o luă în altă direcție. Vroia să vadă dacă nu-i era distrusă casa. De acolo, pe o cărăruie, îi ajunse în ograda părintească. Nora Rahirei bătuse în geam și se rugă să li se deschidă ușa.

— Nu cunoaștem pe nimeni, urmasе răspunsul. Avem ordin de la primărie să nu primim pe nimeni.

— Atunci se apropie de geam Nicolae:

— Dă-mi drumul măcar mie, mămuță.

— Tu ești, Calaiță?

— Eu, mămuță, cu toți ai noștri.

Casa se umplu de lumină și de bucurie. Se așezaseră la masă și toți povesteau prin câte au trecut până la acele clipe. Nicolae Micailu și socrul său, Lazăr Bândiu, lipseau. Ei reparau podelele într-o cameră a casei rămasе de șase ani fără stăpân, pentru ca a doua zi să aibă unde veni familia care atât de mult suferise, dar care și-a păstrat demnitatea.

Ne-au batjocorit veneticii și cozile de topor

*Aurel POPOVICI,
țăran autodidact*

După evenimentele ce-au dus la împărțirea Poloniei de către Hitler și Stalin, pe teritoriul Bucovinei au început manevrele regale. Pe parcursul acestor manevre efectivul regimentului 8 vânători din Cernăuți a fost cantonat în Plaiul Cosminului, comună ce se află la o mică distanță de capitala Bucovinei. Prima zăpadă a căzut în luna noiembrie și s-a topit abia la 10 martie 1940. Câmpul a rămas negru, iar toloaca - verde. Soldații au început să părăsească comuna; unii însă, au rămas să sărbătorească Sfintele Paști împreună cu gospodarii.

La 28 iunie s-a vestit că armata română se retrăgea și că la Nistru se aflau deja tancurile sovietice. Autoritățile comunale au intrat în panică. Preotul paroh Axentie Nițan și cei doi preoți cooperatori, șeful postului de jandarmi, directorul școlii, învățătorii au luat calea refugiului. Pe la amiază deasupra comunei s-a arătat un avion sovietic. Iar dinspre răsărit cornul zării era invadat de un nor negru prevestitor de furtună, care a băgat spaima în oameni. În aceeași zi Cernăuții lui Alexandru cel Bun cădeau a doua oară sub jug străin.

Noi, băietanii, ne-am dus la Cernăuți ca să-i vedem pe ruși. De ei am dat pe aeroport, reparând un avion. Câteva femei priveau cu spaimă la pâcul de soldați sovietici și se întrebau de ce armata română n-a oprit la Nistru molima bolșevică. Ne-am îndepărtat de aeroport și am intrat în strada Transilvaniei. La poarta regimentului II roșiori stătea cu baioneta la armă o santinelă rusească. Soldatul era pricăjit, cu ochii mici și adânciți în fundul capului. Ne-am făcut semnul crucii, iar el s-a răstit la noi într-o limbă necunoscută. Am grăbit pasul, de frică să nu ne împuște. În dreptul Grădinii Publice am văzut ceva de neînchipuit. Un corespondent militar, ca să dovedească în presă că bucovinenii i-ar fi așteptat pe sovietici cu mare entuziasm, a oprit două femei, uneia dându-i un buchet de

flori, iar alteia - un drapel roșu. În timp ce ele tremurau de frică, au fost silite să zâmbească și să pornească în întâmpinarea unui grup de soldați pe care, chipurile, i-ar fi așteptat ca eliberatori. Femeile au fost fotografiate pășind spre grupul de ocupanți cu steagul bolșevic și cu buchetul de flori în mâini.

Indignat de ceea ce văzusem pe străzile Cernăuților m-am întors acasă la Plaiul Cosminului. Nu lungă zăbavă a venit și la noi în comună un rus ca să numească conducători din rândurile cozilor de topor. Primarul român Lazăr Fialcovschi a fost alungat și în locul lui a fost instalat Gheorghe Slavnic, un om fără voință. Ajutor de primar a devenit Edward Neuman, un neamț, iar secretar - evreul Șmil Katz, care până atunci cârpitea cojoacele vechi ale țăranilor. Ca deputate au fost alese două femei - Sanda Ropcean și Maria Pepelea, - ambele bune de gură și nelipsite nici de la o adunare. Aceste femei au organizat spargerea locuințelor preoților refugiați în România, confiscându-le avutul. Tot ele îi îndemnau pe băietani să se prezinte la cercul de recrutare și să ceară încorporarea lor în Armata Roșie.

Casa parohială a fost transformată în comandament militar. Gheorghe Lobodici și Lazăr Humeniuc s-au băgat imediat slugi la ruși, căci ocupanții aveau nevoie de iscoade ce cunoșteau bine populația locală.

Într-o sâmbătă seara Lobodici au bătut la geamul gospodarului Dumitru Sarafincean, fost primar al comunei pe timpul guvernării țăraniste. Când gospodarul a ieșit în prag, Lobodici ia spus:

— Îmbracă-te, căci ești chemat urgent ia primărie! Sarafincean, presimțind că ceva putea să i se întâmple, l-a rugat:

— Spune-le, Gheorghe, că nu m-ai găsit acasă.

— Nu pot să fac acest lucru, deoarece am primit ordin să nu mă întorc fără dumneata.

Ajuns la primărie Sarafincean a fost arestat. În acea noapte a fost arestat și gospodarul Gheorghe Ropcean, primar al comunei în timpul guvernării liberale. De arest n-a scăpat nici Andron Curuleac, care a lucrat la poliție și care n-a reușit să se refugieze. A doua zi, când s-a aflat despre arestarea foștilor primari, groaza a pus stăpânire pe întreaga comună.

În vara anului 1940 holdele arătau frumoase și rușii, care erau oameni lacomi, au cerut dijmă de la săteni. Iar cu luarea dijmei a fost împuternicit țăranul Dumitru Paulovici. Cine se sustrăgea de la achitarea către stat a cotelor de produse agricole era amenințat cu deportarea în Siberia.

Tineretul era scos la adunările ce se țineau în permanență la club. Dar feciorii nu dădeau ascultare agitatorilor bolșevici, ci îi huiduiau, chiuind și şuierând în mânecile cojoacelor. Maria Pepelea îi dojenea și tot spunea:

— Armata Roșie-i de voi, băieți!

La acele adunări mai participau încă două femei care ar fi trebuit să se refugieze în România. Una dintre acestea era Natalia Tarasievici, soția unui plutonier major de la regimentul II roșiori din Cernăuți. Ea nu și-a urmat soțul în România, ba l-a oprit și pe copilul lor Bogdan în vârstă de 11 ani, pe care l-a dat la școală rusească. Pe cealaltă o chema Adela. Aceasta era moașă împărătească. Când urcau la tribună și când povesteau prin câte a trecut tovarășul Stalin la amândouă le umbla gurile ca melița. Natalia Tarasievici era unica învățătoare din comună, nerefugiată. Ceilalți învățători care au fost aduși în sat erau ruși și evrei. În locul directorului român Lazăr Muntean a venit o rusoaică groasă cât soba și rea ca o viperă. Ea ne deprindea a scrie în limba rusă și, când ieșeam la tablă, scriam cuvântul Bog (Dumnezeu). Ea se înfuria și țipa:

— Du-te și scrie-i mâne-ta pe frunte, și nu în școala sovietică! Apoi ne întreba:

— Ce făceați voi la școală, când intrați în clasă?

— Spuneam „Tatăl Nostru”, îi răspundeam.

— Și ce vă dădea acel tată al vostru?

— Ne dădea minte, ca să putem învăța.

Pe data aceea intra servitoarea școlii cu tava cu bomboane, pe care le împărțea tuturor. Directoarea, „îmbunându-se”, ne zicea:

— Tatăl vostru nu v-a dat nimic, dar bomboanele vi le-a trimis tătuca Stalin. O să primiți în fiecare zi bomboane dacă o să-mi spună fiecare ce vorbesc acasă tata sau mama despre ruși...

Musafirii nepoftiți de cum au venit în Bucovina s-au aruncat cu ochii pe păduri.

Ei au forțat țăranii să doboare copacii seculari și să transporte buștenii la gara „Cosmin”. Cine nu se supunea ordinului era amenințat cu deportarea în Siberia. Și de frica Siberiei oamenii munceau din răsuputeri și fără nici o plată.

În ianuarie 1941 a avut loc o adunare generală a sătenilor, la care a sosit secretarul comitetului de partid al raionului Cernăuți, Cealâi. El l-a scos din funcție pe primarul Slavnic, căci i s-a părut prea moale și l-a înlocuit cu Nicolai Rendiuc. Acesta era un om crunt, umbla numai cu îndeplinirea „zacoanelor” lui Stalin. Între timp ajutorul de primar. Neuman, s-a repatriat în Germania, iar în locul acestuia a venit rusul Sidlețki. Era urât de mama focului, având nasul turtit și fiind ciupit de vărsat. Văzând gospodarii noștri pe mâinile cui au fost lăsați, au început să treacă clandestin frontiera și să se stabilească în România. La începutul verii, conform listelor întocmite de către iscoadele stăpânirii sovietice, buni gospodari și buni români au fost deportați în Siberia.

La 22 iunie în zori, avioane germane au bombardat aeroportul din Cernăuți, situat în apropierea comunei noastre și unele obiecte militare rusești. Sub presiunea armatei române care înainta, trupele sovietice s-au retras din nordul Bucovinei. Un colonel român l-a silit pe Nicolai Rendiuc să predea primăria gospodarului Lazăr Fialcovschi, primarul român de până la invazia bolșevică.

Socotindu-se că nordul Bucovinei a fost sub ocupație sovietică, încorporarea în armată a tinerilor de aici n-a avut loc imediat. Abia la 15 noiembrie 1942 primii tineri din comună au fost recrutați la unități de geniu. Alții, fiind chemați sub drapel, au fost instruiți în cadrul batalionului 9 vânători de munte. Spre sfârșitul anului 1943 în armata română se afla floarea feciorilor și bărbaților tineri din întreaga Bucovină, înainte de retragerea armatei române din Cernăuți, în comuna noastră s-a cantonat regimentul 12 artilerie din Sadagura. De aici, în cadrul diviziei a 8-a, a fost trimis să lupte pe frontul din Moldova.

După evenimentele din august 1944 situația bucovinenilor aflați în armata română a devenit primejdioasă. Printr-un ordin al marelui stat major aceștia au fost desconcentrați și siliți să se întoarcă în ținutul aflat din nou sub ocupație rusească.

Știind bine ce însemna jugul bolșevic, mulți s-au ascuns prin păduri, formând grupuri de partizani, care îi hărțuiau pe ocupanți. Grupul de partizani din Plaiul Cosminului era condus de Ștefan Petriu. Acesta era spaima slugoilor bolșevismului. Cei care s-au dat de partea sovieticilor purtau arme și aveau ordin să-i prindă pe răzbunătorii poporului și, mai ales, să pună mâna pe Ștefan Petriu. Primarul Nicolai Rendiuc, Constantin Curjos, frații Vasile și Grigore Muntean, Aurel Cispan, Ștefan Iftodi, Lazăr Moroz, frații Gheorghe și Mihai Fialcovschi, Grigore Pepelea, Vasile Puiu, Vasile Pepelea, Lazăr Lehun și alții (erau mulți, ucigă-i toaca!) formau un detașament de miliție civilă. Și acest detașament era condus de Gheorghe Fialcovschi care în scurt timp a devenit comunist. Aceștia au reușit să-l prindă pe partizanul Gheorghe Sereadeac. Era Sereadeac înalt și chipeș, dar prost ca gardul. Un ofițer rus i-a făgăduit că dacă-i va ajuta pe ocupanți să descopere grupul lui Petriu, va fi ridicat în gradul de căpitan sovietic și el a crezut...

Prin luna mai a anului 1944 la primărie au fost chemați toți bărbații în vârstă de până la 50 de ani. Fiecare a fost întrebat de era de naționalitate română sau „moldovenească”. Oamenii răspundeau că erau români de când s-au trezit pe lume moșii și strămoșii lor, dar ocupanții țipau că între români și moldoveni nu exista nici o diferență și că din acea zi cu toții se vor numi moldoveni. Chiar în acea lună „moldovenii” din Plaiul Cosminului au primit ordin de încorporare în Armata Roșie. Adunați lângă primărie au fost încolonați și petrecuți cu sunete de fanfară la cercul de recrutare. Acei care n-au dorit să se facă „moldoveni”, români adică, au nimerit nu pe front, ci în lagărele de muncă din zona lacului Onega, unde au murit fără vreme peste jumătate din ei.

Ca să nu fie luați de către sovietici în armată și în lagăre, mulți locuitori ai comunei s-au ascuns în păduri, venind în contact cu partizanii lui Petriu. Ca să-l intimideze pe Petriu, organele stăpânirii rusești i-au deportat în Siberia pe părinții acestuia. Au fost deportați și părinții partizanului Vasile Sereadeac. Rușii au mai pus mâna și pe Nicolae Sereadeac, fratele lui Vasile, precum și pe vecinul acestora, pe care tot Vasile Sereadeac îl chema. Nicolae și Vasile, fiind escortați spre închisoarea din Cernăuți, au încercat să fugă.

Lazăr Lehun, omul rușilor, a tras asupra lor focuri de armă omorându-i. Pentru această faptă criminală, Lehun a fost felicitat de către ocupanți, însă la *Judecata de apoi* va da socoteală în fața Mântuitorului pentru că a răpit viețile a doi tineri nevinovați.

Acest Lazăr Lehun a fost arcaș, a purtat brâu tricolor și pană de curcan la căciulă. Dar, vânzându-se unui popor ce era năvălitor în Bucovina a uitat de frăția românească, s-a prefăcut din om în sălbătăciune. Fără patrie, fără Dumnezeu și fără cămin conjugal, el nu știa decât să joace așa cum îi cântau stăpânii bolșevici.

Un alt deochet, Grigore Muntean, pentru „meritele” sale de a fi prins și ucis mai mulți partizani, a primit postul de milițian-șef în comuna ce nu se mai numea Plaiul Cosminului, ca odinioară, ci Molodia. Acesta, prin amenințări cu pușcăria, luând bacșișuri grase, s-a îmbogățit văzând cu ochii. El a fost un comunist fărnar și cel mai mare tâlhar din Molodia. Fratele acestuia, Vasile Muntean, la fel milițian, și Constantin Curjos, umblau prin sat ca doi cocoși țănoși cu armele pe umeri. În seara de Crăciun, când aceștia își făceau plan unde ar merge ca să bea și să mănânce, le-a ieșit, fără veste, înaintea partizanului român Ștefan Petriu, care i-a dezarmat și le-a spus că, dacă vor să trăiască, să nu le sufle rușilor într-un loc. Dar aceștia nu s-au lăsat de porcăriile lor. Atunci Petriu a aprins șura lui Curjos; iar în Muntean a tras câteva cartușe, fără să-l nimicească. Văzându-se lipsit de muniții și de mâncare și mereu hăituit de miliție și armată, Petriu nu s-a predat păgânilor, ci a trecut granița în România.

În luna martie a anului 1944 toți funcționarii de stat și slujitorii bisericii s-au refugiat în România. Preotul Mihai Verbovski s-a stabilit în județul Botoșani, iar parohul Axentie Nițan - în comuna sa natală din județul Suceava. Biserica din Plaiul Cosminului a rămas fără păstor, iar creștinii - ca puii fără cloșcă. Pălmărușul Ioniță Constantin a fost luat la concentrare, iar de biserică aveau grijă epitropii, care o deschideau în toată duminica și în zilele de sărbătoare. De la concentrare s-a întors dascălul și acesta slujea cum se pricepea. Apoi, în toamna anului 1945, pe când episcop al Cernăuților și Bucovinei era Teodosie, în sat a fost trimis ca preot basarabeanul Ion Borcea.

Nu lungă zăbavă el a plecat, ca misionar, în Canada, iar locul său l-a ocupat Vladimir Borcea, fratele lui, care mai slujea și în satul vecin Ceahor. Pe timpul arhipăstoriei episcopului Sava biserica din nordul Bucovinei era crunt prigonită de către comuniști. Odată, părintelui Vladimir i s-a dat ordin ca slujba din ziua învierii Domnului s-o termine, pe rând, în bisericile din Ceahor, Plaiul Cosminului și Valea Cosminului, până la orele 8, căci lumea, chipurile, avea de ieșit la lucru, și bietul preot, știindu-se urmărit de agenți secreți, a trebuit să isprăvească serviciul divin în cele trei biserici la orele 7 și 45 minute. 18 ani a slujit cu vrednicie acest preot în biserica din Plaiul Cosminului. În iarna anului 1989 niște oameni răi ajutați de către vlădica Antonie, rus de naționalitate, l-au scos hoțește din biserica noastră. În locul lui a fost adus preotul Vasile Masepiuc până atunci paroh al bisericii din Adâncata. Om bun la inimă și foarte blând, acesta și-a vândut în Adâncata gospodăria și a rămas pe drumuri cu 6 copilași. Primăria i-a dat o casă lângă biserică, dar acei oameni răi, care l-au scos pe părintele Borcea din sat, în scurt timp au început campania de clevetire și împotriva părintelui Masepiuc. Ani de zile l-au săpat răuvoitorii pe acest preot blajin și bun administrator, dar până la urmă, fiind învinși de către poporul credincios, au rupt cu biserica și au intrat într-o sectă foarte periculoasă.

Așezându-se în nordul Bucovinei rușii au silit poporul să livreze statului cote exagerate de produse agricole, în raport cu pământul pe care îl poseda fiecare gospodar. Toți gospodarii erau socotiți chiaburi și aceștia, vezi Doamne, trebuiau „deschiaburiți”. Grâul, secara, orzul, porumbul erau încărcate, în cantitățile cerute, în care și transportate la Cernăuți, într-un anumit loc și întreaga operație era supravegheată de către deseatinici. Unii deseatinici erau oameni cu sufletul mare, înțelegeau durerile țăranilor și încercau să-i mai salveze de dăjdii, însă alții, acei care îi serveau pe ruși, jupeau pielea de pe oameni. Omul care dădea pâine la stat trebuia să arate chitanța că s-a achitat de datorie. Cum o arăta, pe dată era impus să achite și suplimentul la dăjdii. Șeful de sector Petrea Roșca și ajutorul de primar Gavril Boiciuc îi despuiau pe gospodari din toate părțile.

Aceștia cutreierau satul cereau mâncare și rachiu, se dedau la percheziții, măturau și ultimul grăuncior din podurile țăranilor. Pentru osârdia cu care Gavril Boiciuc îi slujea pe ruși, oamenii i-au dat acestuia porecla de „Iuda”.

Pe primarul Nicolai Rendiuc l-au silit rușii să demisioneze. În locul lui a fost instalat la putere Lavriuc, adus din comuna Mihalcea. Acest comunist nemilos s-a dus, împreună cu Vasile Muntean, la gospodarul Dumitru Maga, cerându-i să-i arate chitanțele pentru achitarea dăjdlor către stat. Gospodarul nu se simțea cu nimic vinovat în fața statului: dase tot ce i se ceruse, ba și norma suplimentară o achitase. Primarul, fără milă și fără obraz, s-a urcat în pod, a aruncat jos tot porumbul și l-a lăsat pe om fără tain. ieșind din curte, primarul l-a amenințat că-l va duce în Siberia, la urșii polari, iar bietul om a rămas suspinând și cu ochii plini de lacrimi. Așa dădeau slugile rușilor buzna și pe la alți gospodari și lua pâinea de la gura copiilor, lăsându-i înfometați. Norma stabilită comunei era de 18 vagoane de pâine, dar comuniștii se străduiau să scoată de la țărani 25 de vagoane! Pentru un centner de grâu statul plătea 5 ruble, iar un kilogram de pâine coaptă, pe care țăranul o primea pe cartelă, costa 1 rublă. Viața era amară, plină de chinuri, înfometată.

Cine avea pe lângă casă loturi mai mari de 20 de ari de pământ, dădea la stat și anumite cantități de zarzavaturi. Proprietarii loturilor de până la 1 hectar erau obligați să livreze statului câte 20 kg carne.

Cum venea toamna și cum începeau să cadă frunzele locuitorii satelor noastre erau scoși la tăiatul pădurilor, iar cei care aveau cai și căruțe erau datori să transporte buștenii la gări, de unde, încărcat în vagoane, lemnul era dus în Rusia. Pe la sfârșitul iernilor fiecărui locuitor îi era impus să împrumute statului o anumită sumă de bani. Sumele erau mari, iar statul, mereu storcându-l pe țăran de bunuri, așa și nu i-a întors nicicând datoria. Împrumuturile bănești în folosul statului erau puse în sarcina agitatorilor, care îi slujeau pe ruși. Așa, de-o vorbă, deseaticul Vasile Muntean l-a obligat pe Dumitru Maga să plătească 500 de ruble, pe când omul era lipsit de parale. Nedumerit de neobrăzarea deseaticului, Maga i-a spus lui Muntean:

— Acum nu-ți pot da mai mult de 200 ruble; mai târziu poate o să-i mai împrumut statului încă 300.

Muntean s-a înfuriat și l-a amenințat:

— Dacă nu vrei să dai 500, o să dai mia, iar dacă nu-i da-o, te-oi duce în Siberia. Și omul, sărmanul, a dat totul, numai să scape de ghearele bolșevicilor.

A venit apoi colectivizarea forțată. În fiecare duminică la club aveau loc adunări ale sătenilor, la care se făcea agitație în favoarea colectivizării. Oamenii erau întrebați deschis:

— Sunteți cu noi sau contra noastră, ca să știm ce avem de făcut?

Mihai Pepelea era cel mai înstărit om din comună. Pentru că n-a semnat cererea de intrare în colhoz, a fost condamnat la 10 ani de pușcărie. Fiind învinuit că n-a dat pâine la stat la timpul cuvenit, a fost condamnat și Vasile Morar. Acestora le-au fost confiscate casele și toată averea, iar nevestele și copiii lor au fost scoși în drum.

În vara anului 1948 au dat țăranii din comună nu numai cotele corespunzătoare de produse agricole, ci și norme suplimentare statului. Dar după ce au fost înscrși în colhoz a trebuit să dea și sămânță de grâu și secară, pentru însămânțarea ogoarelor colective. Au rămas omenii noștri numai cu porumb și așa au intrat în iarnă. În primăvara anului 1949 ei au fost siliți să mai dea sămânță de porumb, fasole și cartofi. Așa a început a doua foamete organizată în nordul Bucovinei, prima bătându-i în 1946–1947. Roadă în colhoz a fost slabă, abia a acoperit dăjdile către stat, iar colhoznicii nu s-au ales cu nici o plată de pe urma muncii lor. Ca să nu moară de foame, mulți locuitori ai comunei s-au angajat la lucru la întreprinderile industriale din Cernăuți.

Prin politica comunistă s-a încercat stricarea obiceiurilor creștinești. Agitatorul Grigore Muntean, vrând să închidă biserica din comună, îl tot chema pe pălimar la primărie și îi cerea cheile de la ușa lăcașului de închinare Domnului. Pălimarul, Constantin Ioniță, se tot opunea. Într-o zi Muntean l-a înjurat zdravăn, dar i-a dat drumul acasă. Pălimarul s-a dus la biserică și a tras clopotele pentru vecernie, căci a doua zi era sărbătoarea înălțării Sfintei Cruci, zi de hram la Plaiul Cosminului.

Flăcăii din sat năimiseră după obicei muzica ce avea a doua zi să cânte pentru tineretul din satele dimprejur, venit la hram. Primarul, însă, a chemat de la raion o echipă de milițieni cu scopul de a-i alunga pe muzicanți și pe tinerii ce aveau să sosească din alte sate. În ziua hramului, când a început „operația” de pedepsire a celor ce nu lăsau să fie dat uitării un obicei strămoșesc, s-au răsculat femeile tinere și fetele din Plaiul Cosminului, printre care și mulgătoarele de la grajdurile cu vite. Ele au spart cauciucurile de la mașinile miliției, pe care le-au răsturnat în șanț, au spart geamurile la primărie și au făcut un tărăboi atât de mare, încât vestea a ajuns până la șefii regiunii.

Când sosea Crăciunul, comuniștii organizau din nou razii prin sat, împiedicându-i pe feciori și pe copiii de școală să umble cu colinda. Directorul școlii, Babenko, rus de naționalitate, și șeful miliției, Kașkovski, la fel rus, băgau copiii în boale, alungându-se după ei cu ciomegile în mâini și spărgându-le stelele. Copiii colindau pe ascuns, flăcăii le păzeau steaua, și așa s-au putut păstra în comuna noastră obiceiurile și tradițiile creștinești.

Cei care deveneau membri ai partidului se lepădau de părinți și frați, ca să poată băga mai adânc mâinile în buzunarul statului. Ei se ascundeau sub aripa partidului, căci pe comuniști nimeni nu avea voie să-i judece. Grigore Muntean era cel mai mare tâlhar comunist din comună. A furat și a vândut fân, dar n-a fost judecat, ci din brigadier a fost făcut primar. Dar hoțul tot hoț a rămas: s-a aruncat la averea bisericii. Biserica avea două fălci de livadă și el a confiscat-o. O parte a dat-o școlii, iar din alta - s-a înfruptat hoștește. În 1966 l-a strâns Dumnezeu de pe fața pământului, ca să nu mai păcătuiască. Încetul cu încetul pomii roditori au fost scoși, locul a nimerit pe mâna colhozului, care l-a transformat în imaș, iar apoi a fost parcelat pentru construcții individuale. Și așa a rămas biserica noastră săracă.

Construcția bisericii din Plaiul Cosminului, a început în anul 1903, pe timpul arhipăstoriei mitropolitului Bucovinei și Dalmației Vladimir de Repta, și a fost terminată abia în 1907. Un lipovan, pe care îl chema Leonte, a luat livada bisericii în arendă pe un termen de 5 ani, a plătit toți banii înainte și parohul Eugen Jancovschi a cumpărat scânduri și stâlpi de stejar pentru a împrejmui lăcașul de

închinare Domnului. A mai făcut și două porți care s-au păstrat până în prezent.

De cum intra un străin în sat, îndată mare era îmbrățișat de către bolșevici. Străinul primea slujbă mare, iar localnicii nu se învredniceau de vreo altă demnitate, decât să țină sapa de coadă. Lucrau bieții țărani pe ogoarele colhozului, dar se îmbogățeau nu dâșii, ci brigadierii care furau roadă de pe câmp cu camioanele. Când venea timpul de plată, oamenilor li se spunea că n-a rodit pământul, că n-au fost îndeplinite planurile și că trebuiau să-și ia răsura de la câștig. Când a început colectivizarea, săteni de-ai noștri au fost însărcinați cu confiscarea avutului gospodariilor și cu rechiziționarea de animale de tracțiune și unelte de muncă. Când gospodarii s-au pomenit fără cai, fără vite și fără pământ, toate devenind proprietate obștească, în sat au fost trimiși conducători străini. Primul străin adus în Plaiul Cosminului ca președinte de colhoz a fost medicul veterinar Kosenko. Dar cea mai tristă viață am dus-o sub conducerea președintelui de colhoz Romaniuk. El despuia fără milă poporul. De-l prindea pe careva cu o sarcină de trifoi îl uciea de-l lăsa lat. Și nimeni nu-i putea face nimic, căci secretar al comitetului raional Hliboca, al partidului comunist era Gheorghe Malearciuk, care astupa toate fărâdelegile lui Romaniuk. Acesta l-a lovit cu mașina pe Gheorghe Sarafincean, care a murit în chinuri. Vasile Moloci, martorul întâmplării a fost chemat la secția raională de miliție, unde, ca să nu spună adevărul, a fost bătut măr. Cât de curat la suflet n-ar fi fost țăranul, dreptate i se dădea întotdeauna comunistului. Așa am rămas servitori pe pământul nostru strămoșesc, iar străinul - stăpân până în prezent. Străinul caută să se hrănească pe spatele și munca noastră, să ne strice obiceiurile, să ne fure limba și s-o înlocuiască cu un grai ce nu-l pricepem. Și, cântând în struna străinilor unii locuitori ai comunei noastre au început a se lepăda de românism. Văzând ce se întâmplă am întrebat-o într-o zi pe-o vecină de-a mea:

— Mărioară, dacă ești româncă, de ce vorbești cu copiii tăi în casă numai limba ucraineană?

Și ea tare s-a mirat:

— Dar unde s-or duce ei cu limba română?

Poate Mărioara se gândește că copiii ei vor ajunge mari funcționari, că Ucraina o să le dea slujbe importante, dacă din pruncie vor fi ținuți departe de limba și obiceiurile noastre strămoșești. Mărioarei nici nu-i trece prin cap că ea, fiind băștinașă, tot e considerată de străini ca venetică.

Și-au făcut de cap străinii în părțile noastre și își mai fac încă. Nu toți s-au supus legilor aduse de bolșevici. Când s-a dat bunăoară ordin că cine avea trei clădiri în gospodărie una trebuia să fie demolată, ca materialul de construcție să fie folosit la ridicarea grajdurilor pentru vitele colhozului, Gheorghe Lehun a hotărât să-și păstreze cu orice preț avutul părintesc. Pentru nesupunere, a fost condamnat la 3 ani de pușcărie. Primarul de atunci Gheorghe Moloci a cerut procurorului ca Lehun să fie condamnat mai aspru - la 10 ani de pușcărie, fiindcă, chipurile, nu putea trăi de răul acestuia. Până la venirea bolșevicilor Moloci a fost un bun român. A purtat brâul tricolor și a fost comandant de pluton la subcentrul de premilitari. Dar de cum a îndrăgit străinii a schimbat haina arcăsească pe haina bolșevică și și-a bătut joc de oameni de același sânge, din același neam.

O altă coadă de topor, Munteanu Constantin, a fost dezertor din armata română. A fost fugar, fiind căutat de către jandarmi, până la venirea „eliberatorilor”. Ocupanților li s-a lăudat că ar fi fost, chipurile, partizan sovietic și veneticii i-au întins blidul de linte.

Mai al dracului decât dracul, a fost în comuna noastră Petrea Roșca. A luptat pe frontul de est în cadrul armatei române. L-a atins un glonte rusesc, purta semnul de rănit pe mână și faptul acesta i-a dat dreptul de a primi o casă rămasă de la nemții care s-au repatriat în Germania. După retragerea armatei române din nordul Bucovinei, Roșca a intrat în detașamentul de luptă împotriva „naționaliştilor”. Umbla din casă în casă și pe cine găsea ascuns (mulți locuitori tineri ai satului se întorceau din România, după demobilizare), îl ducea la primărie, iar de acolo era transportat la vreun lagăr de muncă de la o margine oarecare a URSS-ului.

Ion Koniak, o altă iscoadă bolșevică, era originar din părțile Vijniței. Însurat la Plaiul Cosminului, în 1944 s-a remarcat ca mare „activist” al puterii sovietice.

Acesta l-a pândit pe Ion Rendiuc, care venise din armata română cu ordinul de lăsare la vatră, i-a legat mâinile și, cu revolverul îndreptat spre el, la mânat spre primărie. Bietul om a fost trimis pe front, a căzut undeva în Germania și i-au rămas doi copilași pe drumuri.

Dumnezeu a avut, însă, grijă să mai rărească rândurile cozilor de topor. Grigore Muntean a murit în vârstă de 47 de ani. Unicul copil al lui, Constantin Muntean, a căzut sub troleibuz și a murit, lăsându-l cu inima zdrobită. Lui Gheorghe Moloci i-a putrezit un picior și din aceasta i s-a tras moartea. Cei ce au mai rămas cu zile s-au „pocăit”, vezi Doamne! Unii s-au băgat în secte religioase, alții au devenit uși de biserică. Dar faptele lor sunt neiertate de popor, căci vânzarea de neam nu se iartă, iar rănilor provocate, fiind în slujba ocupanților unui sat românesc încă nu s-au cicatrizat.

Comuna migratoare

George L. NIMIGEANU

Doamne, multe și felurite întâmplări îi sunt date omului într-o viață, dar întâmplare ca a mea mai rar! După o viață anapoda, trăită cu târâita, cum zice o vorbă din bătrâni, am ajuns să nu știu din ce țară și din ce neam mă trag, nici ce limbă au vorbit și vorbesc părinții mei și nici în ce pământ își dorm somnul de veci moșii și strămoșii, care, de acolo unde sunt, mă veghează cum veghează rădăcina pomului fructele de pe ramuri. Și se întâmplă așa în virtutea unor legi strâmbe, care, iată, mai au putere chiar și în ziua de grație 25 mai 1996, adică a anului 7504 de la Facerea Lumii.

M-am născut în Tereblecea, în fostul județ Rădăuți și în România Mare a anului 1938. Comună înfloritoare, Tereblecea se întindea „pe-un deal și-o vale” cu soare mult și bineodrăslitor, într-un nord bucovinean prin care - mă străduiesc să cred - Dumnezeu a trecut desculț cândva, sfințind cu Sfințenia Lui acele meleaguri. Dacă n-a trecut Dumnezeu, vreun sfânt al Lui tot a trecut. Prea frumoase și binecuvântate sunt locurile! Dar, vai, prea oropsite de ura străinilor au ajuns!

La 3 km de râul Siret, comuna stă și acum, cum a stat veacuri la rând, agățată în geana Codrilor Cosminului, nu departe de vestita Fântână Albă și de Dumbrava Roșie. Și pe când m-am învrednicit eu a vedea lumina soarelui, viața curgea domol în vadurile ei lumești, România viețuia „pe valută forte”, leul nostru fiind Leu de Aur, ca în poveste, leu temut și râvnit de mai toți vânătorii mari de prin cele împrejurimi europenești. Leul era mare și puternic și nu avea, ca azi, cap de muscă și nici nu năpârlea de la o zi la alta. Era, pe-atunci, după zicerile părinților, ziua tot de 24 de ceasuri de trudă, dar de trudă cu folos, zbaterile omului nefiind căpușite doar cu ghionturi.

De pe-atunci, îmi amintesc, între multe altele, de grădinița la care am apucat să fac „clasa I”, îmi amintesc de casa bunicilor, de grădina cu legume și flori multe, între care un prun goldan râdea

înflorit, bățând în fereastră cu crengile lui parfumate, primăvara, parcă anume chemându-mă. Și-mi mai amintesc de părul înalt până la cer, care străjuia ograda, la un capăt al grajdului, grajd în care dacă intrai, vedeai întotdeauna armăsarul murg al lui Făt-Frumos, cal care rar vedea lumina soarelui; tata spunea că fusese premiat la nu știu ce expoziție și că valora o avere. N-am mai văzut niciodată un astfel de cal.

Casa aceasta, a copilăriei mele, era mai retrasă, pe-o ulicioară desprinsă din strada principală, ulicioară care o lua la vale, pe lângă grădina poștei. În grădina aceea, era un morman de hârtie-carbon folosită, cum folosite erau și foile albe de hârtie pe care noi copiii le alegeam și desenam minunății cu bețișoare de lemn, bine ascuțite. În grădina aceea, într-o dimineață, am auzit împușcături, ca într-un vis rău; îi împușcă pe evrei - ziceau oamenii. La drumul principal, văd și-acum clădirea mai de vază a primăriei, ceva mai către orașul Siret, dincolo de punctul sanitar. Se fixase granița în 1940, dar tata, militar fiind în România, la Siret, trecea noaptea prin sârma ghimpată și poposea din când în când acasă. Prins fiind de cozile de topor din sat și de ruși, dus la primărie, tata fuge din biroul în care era anchetat, ziua pe la prânz, și dus a fost. A scăpat astfel de deportarea în Siberia, de unde cine știe dacă s-ar mai fi întors?

Și, cum spuneam, îmi amintesc multe: îmi amintesc de biserică, vecină cu grădinița și școala, toate trei așezămintele huzurind sub streșină verde de pădure, pe unde și tata avea „pădurile lui” în care, fără îndoială, zânele și poveștile își duceau veacul. Și-mi amintesc podul care trecând peste apa firavă a Pârâului Bordeielor, îndrepta drumul către oraș, către Siret, luând-o câtinel la deal. Din acest drum, undeva pe stânga, precum o creangă răzleață, se rupea alt drum, mai prăfos, mai șerpuit, mai pieptiș, către fierăria lui Mișcu covaliul, care își găsisese locul chiar lângă locuința noastră. Auzeam ciocanele bățând pe nicovală, mai toată ziua, mai ales când mă jucam în grădină, printre copaci, pe iarba de mătase, moale și naltă ca nicăieri. Casa era cu etaj și, din nu știu ce pricini, avea mai tot timpul apă în pivniță. În curte, între acareturi, era coliba lui Lupu, câinele care după un an de pribegie prin străini, după refugiul prim din '40, s-a întors acasă numai piele și os, în

prima zi de Paști, în '41. Țin minte că a turbat și că a sfârșit împușcat.

Și uite-așa, din amintire în amintire, mai trec și pe la casa lui Ciopei, casă bătrânească, pe care tata o cumpărase cu gând s-o pună pe picioare, după planurile numai de el știute. Așezată într-o bifurcație de ulițe, casa avea o grădină triunghiulară în față, plină cu pomi fructiferi, iar într-o parte, la drum, o alta numai cu straturi de căpșuni și fragi. Prin această grădină aromitoare o zbugheam eu după cine știe ce boroboacă, pierzându-mă pe cărarea ce șerpuia prin spatele casei, luând-o la vale către casa bunicului. Despre casa moșului Roman ce să vă spun? Moșul Roman era bunicul dinspre mama, avea casa în deal, dar pe unde ajungeam eu acolo nu mai știu. Știu că avea fântână la poartă, o fântână cu apă limpede și adâncă, dar în care, privind, vedeai pietrele. În acea fântână, într-o altă zi de Paști, am azvârlit fercheșa mea pălăriuță de pădurar, cu pană de păun, pălăriuță după care mă tot uitam cu jind, aplecându-mă peste ghizduri, gata-gata să cad în adâncul acela răcoros. Și nu credeți că moșul meu s-a învrednicit să-și dea drumul pe lanț, după frumoasa mea pălărie? Ce să vă mai povestesc despre eleșteul din fundul grădinii, în apa căruia săgetau peștii, fulgerând în cleștarul acela de poveste?!

De spus aș avea atâtea, încă, dar m-aș întinde prea mult. Două întâmplări, însă, tot mai trebuie să le scot din negurile vremii. Într-una din ele, eroul principal, trimis la prăvălie după chibrituri, a uitat parcă să mai vină acasă. Vară era, cald de umblau câinii cu limba scoasă, iar bunica Leontina de la o vreme începu să-și facă griji. Și ieșind în drum, pe cine credeți că vede răsărind dintr-un nor de fum amenințător? Tocmai pe eroul cu pricina, care venea alene, cu mâinile-n buzunar și fluierând. Și zice bunica: ce-i fumul acela, măi Georgică? Nu-i nimica, bunică, zice eroul, ia am făcut și-eu o țâr' di foc! Atât i-a trebuit bunicii... Oamenii întinseseră cânepă la uscat pe lângă garduri, cânepă multă, uscată deja, apă nu prea era la îndemână și nici oameni prin preajmă, fiind duși la câmp. Și-a sângerat bunica mâinile în sârmele și-n cuele gardurilor, a cărat cum a putut apă cu un ciubăr și-a sfâșiat hainele de pe ea, a rupt și gardurile, cânepa s-a făcut scrum, dar focul s-a stins fără să ajungă la acoperișuri.

Că dacă ajungea o jumătate de sat s-ar fi prăpădit. Eroul, însă, pe când se-nnopta, sta ascuns și tăcând mâlc între perinele și chilotele mătușii Ileana, sora mamei, care habar n-avea de isprava năstrușnicului.

Cealaltă întâmplare parcă într-un alt timp și într-o altă lume, într-o altă viață s-a petrecut. Aveam trei ani și tata era militar și fusese trimis în permisie să rezolve problema familiei, care rămăsese în teritoriul „cedat”. Se fixase granița, dar tata ne făcu o vizită nocturnă, trecând clandestin frontiera. Cu mama și cu alți săteni, a pus la cale trecerea noastră în România, o trecere ca de zile mari: ziua în amiaza mare, între două patrulări ale rușilor, la un anumit punct. Granița trecea pe lângă un lan de grâu, grâul era bun de cosit, iar mama, împreună cu cei înțeleși, a trecut la recoltat. Bărbații trăgeau din greu la coasă, femeile în urma lor făceau snopi, copiii mai mari ajutau și ei, cei mici dormeau la umbra clăilor. Și, la un semnal anume, dat de grănicerii români înțeleși cu tata care trecuse înapoi în țară, tunde-o nene! Cu mic, cu mare, care mai de care mai repede, am trecut granița, printr-o spărtură în gardul de sârmă. Prin acea spărtură, am trecut din istoria acelor clipe în nemaipomenita istorie a zilelor și anilor de suferință care au urmat, istorie care mai dăinuie încă. Comuna mea natală, însă, a rămas acolo, după sârma ghimpată, ruptă de neam și de țară, pe același pământ, sub același cer, dar în țară străină, după câte mi se arată, parcă pentru totdeauna.

Comuna mea, însă, ca și noi, a trecut și ea, după o vreme, granița. Nu spre casă, spre casa neamului, ci spre o altă vitregie a sorții, pribegind în alte legi străine și-n lumi străine; după ce, în 1940, a trecut din România Mare, în imperiul suferințelor, deportărilor, împilării, cruzimilor și morții, marele bastion al fărădelegii - URSS, în 1991, comuna mea trece în Ucraina. Jumătate de veac, mare cât un mileniu, a trecut cu tancurile lui roșii peste inima satului; bătrânii au devenit memorie, limba a început să-și uite cuvintele, bâlbâindu-le cu accent străin în loc să le rostească răspicat și cu adâncimi de adevăr, credinței i s-au pus gratii la uși și ferestre, peste suflet s-au povârnit pietroaiele și lanțurile unei sclavii apocaliptice, între frate și soră, între tată și fiu,

între mamă și dor, lacrima și sârma ghimpată devenind atotputernice.

Ani în șir, decenii în șir, parcă veacuri, parcă milenii... Și după toate acestea, alte năpăstuiți!...

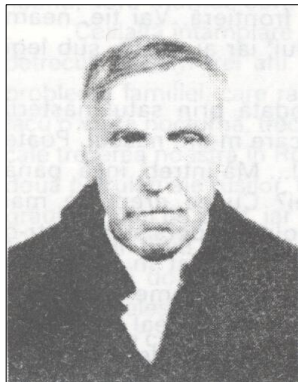
Stau și mă-ntreb: ce vor fi păcătuit oamenii acelei localități, că nu scapă de-o belea și dau de alta și mai mare? Bătrânii cad pe rând la rădăcinile veșniciei, vârstnicii n-au vreme de suflet și de limba neamului, din cauza grijilor, tinerii sunt pur și simplu furați de la trebile înalte de conștiință sau sunt mânați de frică pe unde nici nu gândești și într-un mod cu totul împotriva firii: iar intelectualitatea este ostracizată de-a dreptul, împotriva ei ținându-se cămășile de forță ale strâmbelor legi, făcute după chip și interes străin, intenționându-se ștergerea din conștiințe a adevărului despre origini, obiceiuri, tradiții, limbă, istorie și apartenența la românism. Iar noi, cei ai satului, când ne întâlnim cu neamurile noastre, ne mirăm (cum și eu m-am mirat, dar am răbufnit cu înverșunare) că verii noștri, verișoarele noastre rămân pasivi la ideea revenirii, cu tot cu sat, acasă, în România. Ne mirăm și rămânem dezorientați că ei nu mai gândesc, nu mai simt ca noi cei de aici. Ei, de acolo, ne văd străini; ei sunt „moldovenii” lui Ștefan cel Mare, nu mai sunt români, nu mai vorbesc limba românească, ci limba „moldovenească”, o limbă înrudită doar cu limba română. Moldoveneasca lor, însă, este menținută în cea mai joasă stare intelectuală, poziție cultivată cu precădere în zonele fierbinți de la frontieră. Vai ție, neam asuprit! Dreptatea asupritorului nu-i dreptatea asupritului; iar ai noștri, sub legi străine, doar de slugi sunt ținuți.

În ce mă privește, din 1941 n-am mai fost niciodată prin satul nașterii mele. Refuz să merg într-un sat care nu aparține țării în care m-am născut. Poate că gândesc și procedez rău. Prea mă dor însă amintirile!... Mă întreb, însă, până unde și până când se va întinde nedreptatea istoriei? Cu ce drept se mai cramponează mai marii diriguitori și făcători de geopolitică, persistând într-o aberantă indiferență față de raptul ribbentrop-molotovist, anulat în spiritul și litera lui, dar neanulat, încă, în fapt? Și mă mai întreb câtă vreme nu-mi voi putea vedea satul? Satul acela stând liniștit, domol înclinat de pe deal pe vale, în bătaia soarelui și-n dragostea și-n

grijile fiilor săi, uitând de pribegiile frontierești pe care le-a trăit. „Sat al meu ce duci în lume...”, în coastă cu durerea de la Fântâna Albă, străjuit de măreția Codrilor fără de capăt ai Cosminului și de jalea fără de alean a mamelor, a pruncilor, a moșilor și strămoșilor. Oare ce vârstă are veșnicia streșinilor tale și de unde să-mi chem caii prunciei, acum când veacul cade către asfințit? Că, iată, încep să-ți uit și eu încet-încet numele, știind bine că tu pe-al meu l-ai uitat acum o mie de ani. Vai mie și ție, de-asemenea, vai! Vine, însă, o zi, o zi anume...

32 de ani ascuns de frica bolșevicilor

Dragoș TOCHITĂ
muncitor silvic

După demobilizarea sa dintr-un regiment de grăniceri români, Ichim Voloșciuc s-a însurat cu Ghenuca, aleasa inimii sale, o fată chipeșă și foarte harnică. Și-au durat gospodărie nouă, aveau nouă fâlcii de pământ, vite, cai, plug, unelte de muncă, iar bunul Dumnezeu le-a dăruit cinci copilași ca niște floricele, cărora le-au pus nume ca prin partea locului - Gheorghe, Arcadie, Toader, Nicolae și Ilenuța.

Când s-a vestit că „eliberatorii” au trecut Nistrul, Ichim s-a gândit să se refugieze într-un sat din partea de sud a Bucovinei. S-a alăturat, împreună cu familia sa, unei coloane de refugiați și nu s-a oprit până în Vicovul de Sus. Casa, acareturile, tot avutul agonisit în sudoarea frunții, vitele, le-au lăsat în seama unei cumnate.

Când o subunitate de soldați sovietici a pătruns în Cireș, cei care aduceau „belșugul și fericirea” s-au dedat, cum erau deprinși, la jafuri. Fără să întrebe dacă aveau voie sau nu, au scos din grajdul lui Ichim o vacă, au înjunghiat-o și au pus-o la frigare. Cumnată-sa, speriată de cele întâmplate, a trimis un băiețel călare până la Vicovul de Sus cu vorbă ca gospodarul să se întoarcă la Cireș că era prăpăd. Cu inima frântă de durere, Ichim a luat calea întoarcerii. Un an întreg a trăit sub imperiul groazei, căci cozile de topor îl tot amenințau cu deportarea.

În vara anului 1941, când armata română i-a pus pe fugă pe sovieticii ce ocupaseră nordul Bucovinei, Ichim a răsuflat a ușurare și, simțindu-se din nou stăpân pe destinul său, și-a văzut cu tragere de inimă de treburile gospodărești.

Dar, în primăvara lui 1944, molima bolșevică s-a răspândit din nou în nordul Bucovinei. Și iarăși vrednicul gospodar din Cireș a luat calea bejeniei. Dar nici de data aceasta n-a rămas la Vicovul de Sus, unde se refugiase. Nu putea lăsa omul să i se vânture avutul. În sat era nevoie mare. „Stribocii” și „activiștii” mânau oamenii la munci silnice în Karelia, iar tinerii de la 14 ani în sus erau vânați pentru a fi duși în Donbas, la restabilirea minelor de cărbune. Fiul cel mai mare al lui Ichim Voloșciuc, Gheorghe, împlinise tocmai 14 ani. În orice moment putea fi scos din casă și pornit spre Donbas. Trăia cu frica-n sân băietănașul. Într-o zi el a văzut cum „stribocii” l-au împușcat pe un băietan de 17 ani, care de teamă să nu fie luat la Donbas, s-a ascuns în podul casei, în fuiuarele de cânepă. A ținut o fugă până la casa lor din deal și, fără să le spună ceva părinților, și-a făcut ascunzătoare în fânul de pe podul grajdului. Avea planul să stea acolo până în sat va înceta vânatoarea tinerilor.

Ascunzătoarea pe care și-o făcuse era atât de meșteșugită, încât nimeni nu-l putea descoperi în cazul vreunei percheziții. Doar noaptea cobora de acolo și se furișa în casă pentru a-și pune gura la cale. Arcadie, Toader și Nicolae erau încă mici și pe ei nu-i păstea primejdia de a fi prinși cu arcanul și escortați spre Donbas. Dar Gheorghe era căutat de către „striboci”. La casa lui Ichim, Simion Zenici și Dumitru Cușnir erau „oaspeți” deși. Veneau cu o singură treabă: să pună mâna pe Gheorghe.

Lui Ichim Voloșciuc i s-a luat pământul și animalele de muncă. A rămas sărac gospodarul. Apoi „activiștii” au vrut să-i taie în două stodoaia, căci era nevoie de materiale de construcție pentru grajdurile colhozului. Când unii dintre ei s-au urcat pe acoperiș, cu topoarele în mâini, Arcadie, Toader și Nicolae au izbucnit în plâns și imputernicitului Kotovoi i s-a înmuiat inima. Dacă ar fi tăiat stodoala, ar fi dat de ascunzătoarea lui Gheorghe și băietanul ar fi căzut drept în labelle iscoadelor stăpânirii bolșevice.

Deposedat de avutul pe care l-a moștenit de la părinți și pe care l-a înmulțit prin muncă cinstită, Ichim Voloșciuc s-a văzut silit să lucreze cioban la stâna colhozului. Gheorghe aproape că nu ieșea din ascunzătoare, căci zi și noapte „enkavediștii” și „stribocii” făceau razii și împușcau în stânga și în dreapta.

Odată a scos capul din fân, să vadă, printr-o crăpătură a acoperișului, ce se petrecea afară. Și tocmai atunci a răsunat o împușcătură și gloanțele au nimerit în vadra de la cumpăna fântânii, l-a înghețat măduva de groază și multe nopți n-a mai coborât din podul grajdului.

De la un timp, când satul, crezându-l pe undeva pierdut sau fugit în România a uitat cu desăvârșire de el, a prins să iasă, în nopțile cu lună, afară, și să lucreze prin grădină. Prășuia, cosea, desfacă porumb, hrănea iepurii, așeza fânul în prepeleci, strângea cartofi. Și lumea a început să se mire că în gospodăria bătrânului Voloșciuc lucrul sporea numai în timp de noapte, după ce megieșii stângeau lămpile. Cineva s-a dus la secția raională Storojineț a KGB-ului și a făcut pâră. Imediat la fața locului a venit maiorul Negrețchi. S-a învârtit, a scotocit, însă nimic bănuitor n-a găsit. Bietul Gheorghe Voloșciuc, știindu-se căutat, nici nu mai cobora din pod. Simțind, însă, că începea să slăbească, s-a arătat la lume în primăvara anului 1979. În Cireș s-a făcut mare zarvă, căci nimeni n-a bănuțit că din 1947 Gheorghe Voloșciuc a stat ascuns în podul grajdului. Atunci fratele său Arcadie i-a zis:

— De-or veni de la Storojineț să te ia, le-oi spune toată întâmplarea și i-oi ruga să mă arunce pe mine după gratii.

— N-ar trebui să te judece nici pe tine, nici pe mine, i-a răspuns Gheorghe, căci dacă aș fi făptuit o crimă, cred că în 32 de ani de muceniec mi-am răscumpărat vina. De-or vrea să mă închidă, n-au decât s-o facă. Nu mai pot suporta întunericul... Poate aș fi fost și eu astăzi în rând cu lumea, poate aș fi avut nevastă și copii, dar frica de bolșevici m-a făcut să mă izolez de oameni. Când am văzut cum l-au împușcat pe Muha, care nu vroia să fie luat la Donbas, cum l-au înșfăcat pe uncheșul Gheorghe, pentru a fi dus la munci în Karelia, cum ne-au luat enkavediștii carnea, când a tăiat tata un porc ca să aibă cu ce ne hrăni, mi-am zis că mai bine să duc viață de sihastru, ascunzându-mă în fân, pentru toată viața, decât să mă dau pe mâinile călăilor staliniști. Acuma facă ce vor cu mine, ducă-mă unde știu, arunce-mă unde li-i voia...

Nici Gheorghe, nici Arcadie n-au fost judecați. Despre primul gazetele ucrainene de la Cernăuți au scris ca despre un

sălbatic, care, chipurile, s-a ascuns numai din prostie „de razele binefăcătoare ale soarelui puterii sovietice”.

Gheorghe Voloșciuc a mai trăit vreo 12 ani și a lucrat în cadrul unei brigăzi rutiere. Plămânii, ficatul și rinichii îi erau distruși și medicii nu i-au putut salva viața.

Stau pe un scaun, față în față cu Arcadie, fratele lui Gheorghe. Depănându-mi întâmplarea, își șterge, din când în când, cu podul palmei, lacrimile ce-i șiroiesc pe obraji. Când ajunge la capătul istorisirii sale amare, mă întreabă:

— Vezi ce ne-au adus bolșevicii? Oare ai noștri nu s-or mai întoarce niciodată?

— Totul o să fie bine, îl liniștesc. Să mai avem răbdare.

— Să dea Dumnezeu măcar o zi s-o trăiesc cu bucurie și apoi nu mi-ar părea rău să mor. Să-ți spun drept, frica ce mi s-a încuibat în suflet din fragedă copilărie încă nu m-a părăsit.

Îmi iau rămas bun și, îngândurat, îmi grăbesc pașii spre Pătrăuții mei, ce-i al treilea sat de la Cireș. Mă întâlnesc în drum cu niște creștini, care mă întreabă dincotro vin și încotro țin calea. Le spun și ei se lasă cuprinși de un val de amărăciune ce li se întipărește pe fețe. Unul îmi zice:

— Au avut de suferit multe oamenii aceștia. Acum Arcadie a cerut loc de casă pentru un fecior al său, căci vrea omușorul să nu-i fie înstrăinat pământul strămoșesc. Dar cererea i-a fost respinsă. La putere, frate, acuma-s neocomuniștii, nepoții bolșevicilor staliști. Aceștia așteaptă să fie restabilit imperiul roșu, ca să nu-și piardă privilegiile ce le-au avut. Nu vezi cum au început să odrăslească pe la noi ideile stalinismului? Ehei, aceștia au și pâinea și cuțitul. Ei te ridică, ei te coboară, și tot ei ți-or pune cătușe la o adică. Și ce dacă grăiesc încă românește? Îs români? Simt ei ca noi? Se tem ei de oameni și de Judecata de Apoi? Acum li-i gândul numai la căpățuire. Pe urmă, de se schimbă timpurile în favoarea lor, îi vezi cum își ascute dinții, ca să ne muște, să ne înhațe...

Mă înfior. Și nu mai zic nimic. Îmi amintesc cum în zilele puciului de la Moscova unii activiști locali ai puterii sovietice s-au grăbit să întocmească listele negre, pe care au fost trecuți, în primul rând, membrii filialelor din Budineț și Cireș ai Societății de cultură românească „Mihai Eminescu”, care urmau să fie arestați și duși

iarăși în exilul siberian. Noroc că s-a descompus Uniunea, căci, în caz contrar, pe mulți avea să-i aștepte împărăția urșilor polari. Imperialii de ieri o fac astăzi pe democrații. Ateștii au început să-și facă semnul crucii. Dar le este negru cerul gurii. Ei, neocomuniștii, pândesc orice mișcare a noastră. Dacă la timp nu le-om tăia poftele de a se smulge spre conducerea satelor noastre, vom mai trece prin ceea ce au trecut părinții noștri.

Îmi grăbesc pașii. E sfârșit de martie, dar încă ninge. Vântul mă răzbate până la oase. Primăvara întârzie ca niciodată.

Ne-au dus păgânii la moarte

Aurora BEJAN
Budineț - Storojineț

Sunt fiică de răzeș, născută în 1913, în cătunul Bejănești al satului Budineț. Am 83 de ani, dar memoria nu mi-am pierdut-o, deși prin multe neazuri am trecut în tinerețe. Țin bine minte ce s-a întâmplat cu familia noastră în ziua de 22 mai 1941. Era duminică și mama, Ileana, ne citea ceva din Sfânta Scriptură. Tata, paralizat fiind, zăcea în pat și asculta cu atenție Cuvântul lui Dumnezeu. Deodată, mama a tăcut, căci în casa noastră au dat năvală șase inși înarmați. Printre aceștia erau și doi „activiști” locali ai puterii sovietice - Dudca Constantin și Colomiiciuc Nicolae. Mama, Dumnezeu s-o ierte, i-a întrebat ce caută, iar dânșii au început să-i îmblătească pumni între ochi. Pe urmă au târât-o în curte, lăsând-o să alunece, fără putere, pe lângă gard. Pe tata, Dumitru, nu-l puteau scoate din casă, fiindcă era, cum am mai spus, paralizat. Cei trei enkavediști au dat din mâini a năpastă și le-au spus localnicilor să-l lase, căci era cu un picior în groapă. Dudca, Colomiiciuc și un „ziarist” pe nume Romanov, țipau că tatăl meu era sănătos tun, dar se prefăcea că nu se poate mișca.

Mama, venindu-și în fire, a început să răcnească și să cheme în ajutor vecinii, dar „activiștii” i-au legat gura. Pe tata l-au târât de picioare ca pe o buturugă și l-au aruncat într-o căruță. El nu se putea împotrivi, dar plângea ca un copil de țâță.

Primar al satului era un venetic, Dionisie Smoleak, adus din Comărești, iar secretar - o altă coadă de topor, Gheorghe Ivanceac din Bobești. Acolo ne-au scris la „cartea neagră”, apoi am fost urcați într-un camion. Mama a mai răcnit o dată, dar a fost lovită de către Romanov cu patul armei. Sângele i-a țâșnit pe nări și biata n-a mai avut puteri să se împotrivească.

De la noi din casă „activiștii” au scos toate lucrurile, azvârlindu-le sub gard. N-am fost lăsați să luăm cu noi barem o perinuță sau vreun Țolișor. Am aflat mai pe urmă că cu lucrurile

noastre s-au pricopsit Dudca și Colomiiciuc, n-ar mai putezi în pământul în care au fost îngropați.

La o bucată de drum camionul s-a oprit, am fost dați jos din caroserie și urcați într-o căruță. Mă uitam înspre pădure și un enkavedist, ghicindu-mi gândul, mi-a zis:

— Salvează-te prin fugă. I-am răspuns:

— Ai ordin să tragi în mine, nu-i așa?

A rânjit, dar arma și-o ținea îndreptată spre mine.

La Storojineț, goi și desculți, am fost îmbrânțiți în niște vagoane de vite, murdare. Ne-au pornit la drum, înspre Siberia. Trenul nici nu se oprea în gări, alerga întruna, iar noi abia-abia ne mai țineam în viață, primind în zi o bucăciță de pâine neagră și un pește sărat, ca să ne chinuiască setea. După trei săptămâni am ajuns în Krasnoiarsk. Mii de oameni se aflau pe un teren deschis și ca să nu-i bată ploile și vântul își făcuseră corturi din țoluri sau din saci. Noi, neavând nici un țolișor, am rămas sub cerul liber. Nu lungă zăbavă, am fost luați sub baionete și duși cu șalupa spre celălalt mal al Eniseiului. Neam pomenit în adâncul unei păduri unde erau doar patru barăci, ridicate într-o poieniță. Barăcile erau pline de ploșnițe, țânțari și de mizerie, și cei care au fost siliți să se adăpostească în ele au început să moară ca muștele.

În iarna anului 1942 am fost duși de acolo în satul Maklakovo, unde era o fabrică de cherestea. La 6 aprilie 1942 a murit tata. În toamna aceluiași an s-a stins din viață surioara mea Leomina, care abia împlinise vârsta de 12 ani. La 10 aprilie 1943 și-a dat suflarea frățiorul meu Olvin, de numai 15 ani. Am rămas cu zile doar eu și mămuca. Eu lucram din răspuțeri ca să primesc pe zi 400 grame de pâine și o crâmbiță, pe care le împărțeam cu mama, căci ea, biata, nu putea lucra, căci era bătrână și bolnavă. Cei alături de care ne duceam de azi pe mâine traiul, au murit de scorbut. Nu știu cum de s-a milostivit Dumnezeu de am rămas în viață, deși semănăm cu niște schelete. La 30 septembrie 1946 ni s-a dat drumul acasă. După patru săptămâni de drum istovitor am ajuns în Bucovina. Casa ne era pustie și pe jumătate dărâmată. Am căzut și eu, și mama, în genunchi, am spus „Crezul” și „Tatăl nostru”, am plâns amarnic până n-au venit megieșii să ne ogoiască.

La un timp m-am căsătorit cu un fecior de răzeș, care a fost și el reprimat și care s-a întors din Karelia, unde a fost dus la muncă silnică. A murit însă mama, s-a dus pe cealaltă lume și bărbatul, și am rămas singurică, înfruntând alte valuri ale vieții. Tot m-am judecat cu statul, de la care ceream o recompensă pentru daunele pe care ni le-au provocat staliniștii și abia în 1993 am primit, ca despăgubire, 18 mii cupoane. Banii i-am pus la casa de economii, ca să aibă cei ce m-or duce la groapă, ce plăți preotului și groparului, dar cupoanele s-au devalorizat și pe miișoarele celea nu poți cumpăra azi nici jumătate de pâine. Trăiesc cu nădejdea că Dumnezeu le-a rândui pe toate și că vor pica de undeva și banii de îngropăciune, pe care nu-i am.

Uneori, când mă gândesc că 78 de budinceni nu s-au întors la vatră, căci oasele au rămas să le albească în pustiurile Siberiei, Kazahstanului și Kareliei, mă podidește plânsul. N-am fost cu nimic vinovați, dar am fost distruși cu cruzime numai pentru faptul că eram români, că eram gospodari, că pământurile noastre trebuiau răpite de veneticii cu stelute roșii la chipiu.

„Cât trăit-am pe pământ...”

Ion HREBENARU

Era în vara lui 1940, o vară călduroasă, cu ploi abundente, după câte îmi amintesc. Mă aflu în pragul, ajunului unui mare eveniment: la 1 septembrie 1941 trebuia să devin școlar în clasa I. Cu nerăbdare așteptam să treacă timpul când vărul meu Dragoș o să mă conducă la școală. Aveam și traistă nouă-nouă care aștepta să părăsească cuiul în care atârna și să-mi devină tovarăș de nedespărțit.

Nu bănuiam că-n lume începuse cel mai mare măcel omenesc. Uneori vedeam bărbați, discutând ceva foarte aprins, vedeam femei speriate, cu fețele palide, pline de grijă, care repetau una și aceeași propoziție: Dumnezeu să ne ferească! Se putea citi pe fețele tuturor că se apropie o mare primejdie, o liniște ce prevestea furtuna.

Odată, ca orice copil, am tras cu urechea când bărbații, vecinii noștri, discutau ceva, erau prezente și vreo două femei, care confirmau tot ce spuneau bărbații lor. Nu-mi amintesc convorbirea, dar a rămas să-mi sune în urechi și până azi: Vin rușii! O veste ce-a ocolit tot satul, umplându-l de groază, într-adevăr, în iunie pe o arșiță insuportabilă, ostașii români părăseau pământul natal, retrăgându-se peste Siret. Parcă-i văd și acum scăldați în sudoare, plini de praf, ducând în spate tot echipamentul militar. Cereau apă și sâtenii îi serveau din mers cu apă și lapte, se vede că nu aveau voie să se oprească. Nu-mi amintesc în ce zi a săptămânii era, știu că peste o zi sau două, aflându-mă în deal la dugheană, am auzit un uruit asurzitor, ce venea dinspre miazănoapte-asfințit, adică dinspre satul Stănești. Nu trecură nici 10 minute când pe drumul mare, cum îi ziceam noi, au apărut niște mașini verzi, cu stele roșii pe ele și care uruiau toate și scoteau scânteii și fum din niște țevi mari. Dintr-o mașină, ce nu era altceva decât tanchetă, după cum aveam să aflăm mai târziu, a ieșit un bărbat voinic, cu capul mare și o față pătrată, cu revolveru-n mână și într-un grai necunoscut mie până atunci, l-a

chemat pe moșul Gheorghe Hrebenaru, care se afla în grădină, să vină la el. Moșul Gheorghe, participant la primul război mondial, știa câteva boabe rusești. Cu pași apăsăți, fără teamă de țeava pistolului, care-i amenința ființa, moșul l-a întrebat românește: „Ce-ți trebuie?” Au schimbat câteva vorbe, după care omul militar l-a măsurat pe moș Gheorghe din cap până-n picioare și a dispărut în interiorul mașinii. Îl văd și acum pe acest om mare, pe fața căruia se putea citi ură și dispreț. Era primul rus în carne și oase pe care-l vedeam; tancheta a pornit și din urmă venea o coloană întregă cu țevi lungi ca la tun, adică tancurile.

Satul s-a cutremurat, femeile singure încuiau ușile, bărbații cu fețele îngrijorate schimbau din mers câteva vorbe: - Rușii, anticriștii, cei ce omoară fără judecată, te duc în Siberia, îți iau totul cu de-a sila, te duc la lucru în colhoz. Aceste cuvinte erau pe buzele tuturor. Noi, copiii, uitaserăm de joacă la auzul acestor grozăvii, stăteam cu frica-n sân, prindeam orice frază de la părinți, care nu se fereau de noi, de la un timp, să-și exprime temerea. Deși țărani, departe de politică, dar „faima” despre metodele lor de lucru se răspândise ca untura pe plită.

Țin minte că într-o zi ploioasă, niște soldați făceau legătura telefonică cu comandamentul lor. Eu cu văru-meu Alexa am pipăit sârmele celea, pe urmă le-am apăsă cu piciorul. Deodată am văzut un soldat mic, cam smolit, cu niște ochi înguști, care amenințându-ne cu pistolul automat, a rostit vestita înjurătură cu „mati”.

Eu cu Alexa, neștiind ce înseamnă fraza auzită, o repetam și cum vedeam un rus, o ziceam în toată vocea, la care rusul ori ne amenința cu pumnul, ori cu pistolul.

Pe urmă aveam să aflu ce înseamnă în traducere propoziția ceea și încă multe altele care au rămas să dăinuie în vorbirea multor conaționali.

Țin bine minte cum soldații și alți gradați, odată cu venirea serii, - umblau pe la case cerând rachiu, acostau fetele și femeile tinere, amenințându-le cu arma. Bietele fete dormeau prin podurile caselor, grajdurilor, șurelor. Așa am făcut cunoștință cu „eliberatorii” care mai târziu au adus numai lacrimi și durere în casa noastră, mutilându-ne conștiința și viața.

Devenind școlar, aveam să aflu că Basarabia și Bucovina de Nord au fost cedate rușilor fără foc, însă ei au săpat tranșee, au construit fortificații în pădurea de alături, de sub sat. Să vezi și să nu crezi: o putere atât de mare se temea - totuși, de armata română, de o țărișoară, care fusese încolțită de vecinii hrăpăreți în acel an de grea cumpănă pentru noi - 1940. Pierdusem Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herța, Ardealul și Cadrilaterul. Parcă și Dumnezeu ne întoarse spatele, trimițând acel seism distrugător. Biata țară sângera întruna.

Și astăzi, când îmi revăd baștină, cutreier codrul, cel mai fidel prieten, și nu-mi pot lua ochii de la tranșeele, cazematele și alte urme pe care le-au lăsat invadatorii.

Aceste urme sunt niște răni, care nu se vor cicatriza niciodată. Mă dor cumplit aceste răni, deși au trecut de atunci 56 de ani. A fost mutilat și ciopârțit nu numai neamul, ci și pământul.

Dar să revin la firul evenimentelor. Tata nu putea suporta străinii și limba lor. Ca acum îl văd amenințând-o pe vară-mea Aurica, elevă deja, care fredona un cântec rusesc.

Norocul i-a surăs, că a dispărut fulgerător din ochii lui, altfel ar fi pățit-o rău. Tata nu putea suferi rușii și din cauză că în ajunul „eliberării” vânduse vaca, dar nu dovedise să cumpere alta. Banii îi ascunsese într-un șip, cum se spune în părțile Bucovinei și-l îngropase în gura cuptorului. Nici până azi nu știu cum și de la cine au aflat acest secret niște cozi de topor, care-l amenințau pe tata cu urșii albi și cu Siberia. Și tata, fiind meșter în toate, lucra la ei pe degeaba, numai să fie lăsat în pace. Ca în 1941, după plecarea rușilor, să le dea la scăfărlie tot pe degeaba, adică că a lucrat pe gratis și a suportat toate înjosirile lor. Și aceasta avea să-i joace festa: a fost declarat dușman al poporului, antirevoluționar și condamnat la mulți ani de detenție. Dar la tema tatei voi reveni.

În 1941, când armata română trecea Siretul și Prutul, sătenii mei întâmpinau ostașii români cu flori, pâine și sare, cu lacrimi de bucurie ca pe adevărații eliberatori.

Atunci tata de bucurie și ca semn de răzbunare pentru acel an de coșmar -1940 bătu niște cozi de topor, care l-au șantajat. Scump l-a costat această răzbunare, a plătit-o cu prețul propriei vieți. Imediat după război, ba chiar și-n 1944, ocupând din nou Bucovina,

sovieticii au început vânătoria de oameni: au fost găsiți, inventați cei ce nu iubeau sau nu simpatizau noul regim și condamnați fără judecată; și verdictul era unul și același: ori 25 de ani privațiune de libertate, ori un glonte în ceafă. Toți erau trimiși în Siberia să-și ispășească „păcatul” doar că s-au născut sub soare. De aceea, pare-mi-se, dacă ar trebui depus la căpătâiul celor decedați câte un brad, apoi ar trebui să dispară taigaua pentru totdeauna.

Tata a fost fugar un timp, ascunzându-se în satul vecin, vara în pădure, înainte-mi apare și acum fața stricăță de vărsat a unui NKV-ist; care umbla să-l aresteze pe tata, mințindu-ne pe noi și pe vecini că-i un mare prieten deal lui și chiar cel mai bun. Purta cămașă și izmene, fiind încins cu-n brâu tricolor. Dacă cineva ar fi îndrăznit să poarte un astfel de brâu pe haină, ar fi fost imediat înhățat și dus în neagra străinătate. Într-o noapte tata s-a întâlnit pe ascuns cu un consătean, pe nume Ion Cuciureanu, tot urmărit de ruși, dus și el acum în lumea celor drepți.

Tata nu ascundea nimic de mine, socotindu-mă mare. Ion Cuciureanu o oră întreagă i-a dovedit părintelui meu că rușii nu cruță pe nimeni, poți să fii nevinovat, să ai și douăzeci de copii, nu cinci. Tata a renunțat de dragul nostru, n-a vrut să ne lase fără apărare, dar ne-a lăsat orfani. Cuciureanu, despre care vorbeam, a plecat în România și a trăit până la grele bătrânețe, revenind, după ce s-au limpezit vremurile, din când în când în sat, ajutându-și soția și pe cei doi copii.

Văzând că nu poate pune mâna pe tata, NKV-ul și-a schimbat lațul. A răspândit vestea că s-a zis cu vânătoria asta, toți îs iertați și să iasă să lucreze nestingheriți. Șiretlicul și minciuna rusească au rodit, tata a crezut că, într-adevăr, e așa. Președintele sovietului sătesc, o prostituată politică, un afacerist i-a ordonat tatei să facă un stog de fân la marginea satului. Fânul era pregătit pentru așa-zisa „postorcă”. Nici prin minte nu-i trecea tatei că cursa i-a fost întinsă și soarta lui e pecetluită. Sub amiază, când tata era încă pe stog, vine o altă coadă de topor, Cuciureanu Constantin al lui Tănase, cum îi ziceau în sat, să vadă cum merge lucrul, cum se lucrează la fân în genere, vorbește cu tata și-l roagă să se coboare să se mai odihnească, doar a lucrat mult și să fumeze o țigară.

Tata și-a desfăcut chimirul, și-a servit mai întâi musafirul, apoi când a vrut să și facă și lui țigara, n-a dovedit să scoată foiața că din păpușoiștea de alături au sărit doi securiști cu pistoalele, arestându-l. Ca luda pe Hristos, așa l-au trădat și l-au vândut pe tata primarului Toader Cățel și C. Cuciureanu. Au început cercetările și erau des vizitați de NKV-iștii din Herța.

Mi-l amintesc pe căpitanul Ositean din ordinul căruia au fost confiscate toate instrumentele de tâmplărie ale tatei, un covor frumos, țesut din nopțile nedormite și din lacrimile mamei, tot din ordinul lui Ositean a fost răsturnat tot fânul din podul șurii și scotocit peste tot să găsească, chipurile, arme de foc, pe care tata le ascundea pentru a se răfui cu simpatizanții noii puteri când va veni vremea. Și pământul din grădina de flori și legume a fost străpuns cu un fier în formă de sulită. Nopțile erau vizitați de lucrătorii NKV-ului și cercetați. Eram chemați la primărie, eram interogată și eu ca fiind cel mai mare. Credeam că calvarul a luat sfârșit când tata a fost judecat. N-am știut până-n anii 1980 că l-a judecat tribunalul militar din Cernăuți. El, țaran, care n-a făcut politică niciodată, a fost declarat criminal, contrar sovietelor; după ispășirea pedepsei n-avea drept de vot nu știu câți ani, n-avea dreptul să locuiască în satul natal mulți ani, într-un cuvânt era un viu mort. N-a știut un cuvânt rusesc, s-a dus în pământ peste un an și ceva cu dorul de răzbunare în piept. Își doarme somnul de veci în regiunea Sverdlovsk, în apropierea orașului Turinsk, unde se afla un lagăr de concentrare cu regim sever.

Tata își dormea somnul de veci în înghețurile Siberiei, noi însă continuam să prezentăm un pericol și eram peste tot priviți cu ochi răi. De morți nu se vorbește sau se vorbește numai de bine, așa zic creștinii, însă nu pot să-l uit și să-i iert primarului T. Cățel, care cu spume la gură, mi-a strigat că voi pieri acolo unde a pierit tată-meu. Dar n-a fost să fie așa. Norocul meu a fost școala cu învățători și profesori inteligenți, înțelegători, care au citit în ochii mei durerea, au pătruns în sufletul meu de copil nefericit. Cu pietate îmi amintesc de profesorii mei buni și blânzi, care mi-au dat cunoștințe, mi-au alțoit dragostea de carte și de oameni, de adevărata noastră Patrie, în ciuda vremurilor când viața omului nu avea nici un preț.

Rănilor pricinuite de ruși parcă începeau să se cicatrizeze și să socot totul la timpul trecut. Mă înșelam amarnic, pentru că realitatea era cu totul alta.

Șefii din raion se schimbau, însă în sertarul mesei din biroul securității apărui și dosarul meu personal, care se „îmbogățea” cu câte o foiță, trimisă de un vigilent cunoscut sau necunoscut. Aceasta am simțit-o și aflat-o mai târziu, când devenisem profesor la școala din satul meu natal Poieni. Începea un nou calvar în viața mea de om matur.

Într-una din zile, pare-mi-se prin 1967 sau 1968, o comisie din raion și regiune controla lucrul instructoarelor de pionieri. N-a fost trecută cu vederea nici școala noastră, ba chiar a fost pomenită de rău instructoarea de pionieri Maria Popescu. Lucrurile au ajuns departe, deci s-a pus la ordinea zilei concedierea ei, ca necorespunzătoare postului pe care-l ocupa.

Conform legii, ordinul directorului trebuie confirmat, aprobat de comitetul sindical și nevastă-mea, din nefericire, era secretarul acestui comitet. A votat și ea, ca și ceilalți, și fie eliberată M. Popescu din postul sus-amintit. De aici a pornit un întreg război, Popescu și întreaga sa familie a scris peste tot: la raion, regiune, republică, deci la Kiev și, desigur, la Moscova. Nu scria plângeri, nu aducea argumente și fie restabilită în serviciu, ci învinuia pe toți, îndeosebi pe mine. Eram făcut praf și pulbere, eram urmașul dușmanului poporului, al puterii sovietice, numindu-mă nu numai în scrisori, dar și oral banderovist. Nu știa, biata, cine a fost Stepan Bandera și pentru ce a luptat. Care-s meritele și „păcatele”, dacă le are, dânsa n-a citit și n-a ascultat nimic despre acest om care a vrut să-și vadă Ucraina liberă cu adevărat, nu știa că S. Bandera n-avea nimic comun cu Bucovina noastră românească. De aceea o iert. După cum am spus, ținta răzbunării am fost eu, nu nevasta. Eu mă uit chiorăș la Răsărit, eu nu iubesc drapelul roșu, eu spun că pământul acesta nu-i slav, ci roman.

Cam deseori vedeam funcționarii KGB-ului, cam prea îndrăgiseră școala noastră. Mă salutau respectuos la întâlnire, doar îi cunoșteam pe toți.

Eram student la secția prin corespondență a Institutului Pedagogic din Bălți când într-o zi, în timpul sesiunii de vară, am

fost chemat de domnul prorector, care a stat de vorbă cu mine vreo jumătate de oră. Întrebându-mă de sănătate, lucrul în școală, de colegii mei, a făcut o pauză, a zâmbit artificial și mi-a întins o scrisoare.

Scrisoarea era din partea familiei Popescu adresată rectorului, în care iar eram numit fascist, banderovist, cum zicea ea, propagandist periculos statului sovietic, erau pomeniți și frații și, desigur, tata. Se cerea cu insistență să nu fiu admis la examenele de stat, deoarece eu nu merit să fiu învățător sovietic. Mi-au atras atenția semnăturile: el, Popescu Pentelei, secretar al organizației de partid, ea, Popescu M., președintele comitetului sindical, și cumnată-sa L. Grișca, cred că Hrișcă, secretarul organizației comsomoliste, ceea ce nu corespundea realității. Fiind un student bun, să-mi fie iertată nemodestia, am fost lăsat în pace și admis la examenele de stat. Țin să mulțumesc acestui bărbat cumpătat și deștept. Popeștii, văzând că nu mă exmatriculează din institut, nu mă concediază din serviciu au hotărât să dea lovitura de grație.

Într-una din zile, nu-mi amintesc bine anul, venind la serviciu, am observat două limuzine „Volga” de culoare neagră și am înțeles deodată că-i securitatea regională și comitetul regional de partid. Cunoșteam și numerele de înmatriculare ale limuzinelor. Am fost poftit în biroul directorului, unde eram așteptat de trei sau patru inși eleganți, îmbrăcați în haine de piele. După înfățișare se vedeau că-s șefi și nu mici.

M-au salutat și m-au poftit să iau loc.

Unul din ei m-a întrebat de-s istoric sau lingvist, i-am răspuns că-s lingvist. Cu-n surâs sarcastic m-a întrebat dacă știu istoria lui Cromwel, la care am dat afirmativ din cap. Atunci un alt tovarăș a scos dintr-o mapă de piele un plic enorm, pe care scria cu litere de-o șchioapă: Secretarului General al PCUS tov. Brejnev L.I. Am recunoscut se dată scrisul lui Popescu. Funcționarul mi-a întins plicul și pe un ton bațjocoritor a zis: „Dacă-i drept ce e scris aici, apoi trebuie să procedăm cu d-ta așa cum au procedat cu Cromwel.” S-ar fi ținut ei de cuvânt, însă legile sovietice aveau 2 fațete și-n ultimul timp îi împiedicau pe KGB-iști să recurgă la metodele anului 1937.

După cum spuneam, am citit scrisoarea pe nerăsuflăte. Același funcționar a dat întrebător din cap: Ei, cum e? Am răspuns că-s mândru, deoarece știe Kremlinul și personal L.I. Brejnev de mine, ca răspuns primind o privire sfidătoare, câteva perechi de ochi m-au săgetat, eu însă priveam ștampilele de pe plicul uriaș.

În scrisoare era repetat același cântec: îs naționalist, fascist, feciorul dușmanului puterii sovietice, nu recunosc limba și poporul moldovenesc, ci numai român, nu-s bucuros de eliberare, îi zic ocupare, răspândesc literatură română, educ generația tânără în spiritul românismului, sunt un anticomunist, vreau să fac parte dintr-o organizație antisovietică. Erau scrise și alte lucruri: că biblioteca mea- personală e numai din cărți românești, că-s unicul om în raion care-s abonat la „Luceafărul”, revista românească. Era scris doar adevărul, fapt care-l știau și ei prea bine, că Basarabia au ocupat-o în 1812 și 1940, la fel au procedat și cu Bucovina și Ținutul Herța. Pentru ei nu era nimic nou. Pe lângă acestea, erau scrise și diferite neghiobii. A urmat o discuție scurtă și un șef mi-a spus că toate vor fi verificate și de se va adevăra, voi răspunde cu capul. La redacție șefii din regiune au convocat o ședință ad-hoc a colectivului, la care au pus câteva întrebări ce vizau cele scrise. Nimeni n-a spus nimic, în afară de Popescu și familia lui, nici prietenii lui Popescu n-au scos o vorbă, deși el o cerea cu toată ființa. Șefii din regiune au plecat, sfătuindu-mă să-mi bag mințile-n cap că destul a fost judecat tata și a murit unde a murit. Sfatul acesta răsuna ca o amenințare.

Am anticipat puțin, evenimentele să spun că vroiam cu orice preț sa mă abonez la un ziar românesc. După cum se știa, lista ziarelor și revistelor românești nu exista nicăieri. Mi-am luat inima în dinți și-am plecat la raion, la șeful securității, să-mi dea voie să mă abonez la „Luceafărul”, săptămânal literar.

I-am dovedit o jumătate de oră că rușii și ucrainenii din România citesc ziare în limba lor, asta am văzut-o cu ochii mei. Șeful securității, cu zâmbetul pe buze, cu o nevinovăție prefăcută mi-a spus că KGB-ul n-are nimic cu chestia aceasta, că piedica e poșta. S-a găsit țapul ispășitor.

Am plecat la poșta centrală și responsabilul m-a trimis la comitetul raional de partid. Șeful secției propagandă și agitație, într-o ucraineană perfectă, m-a iscodit, de ce anume vreau ziar

românesc, l-am răspuns c-am văzut în România zeci de ziare sovietice, dar noi, românii din Bucovina, nu numai că n-aveam un ziar românesc, dar nu ne e permis să ne abonăm, măcar. Ş-apoi care-i dreptatea în țara cea mai mare și mai democratică. Șeful sus-numit m-a ascultat atent până la sfârșit și cu o ironie-n glas m-a întrebat dacă Ceaușescu scrie versuri, l-am răspuns că până ce n-am citit, n-am găsit nimic, dar Brejnev și-a publicat de acum „Pământul Mic”. Nu știu ce nu i-a plăcut șefului secției propagandă și agitație dar brusc mi-a tăiat-o: „Mai încet cu asta”. Apoi a urmat o liniște parcă apăsătoare, șeful a privit în gol, a răsuflat ușurat și a pronunțat un „Bravo!”.

Apoi a continuat:

— Du-te la poștă.

Intrând la poștă, unde eram așteptat, în câteva clipe, fără nici o întrebare, am primit chitanța la mână, am făcut câțiva pași și cu bucuria care se putea citi pe față, aproape că n-am strigat: Vivat! Victoriei

Câțiva ani la rând mă abonam fără mari probleme, deși știam c-o fac tovarășii scrâșnind din dinți. Mai târziu mi-au interzis categoric, spunându-mi că România, cică, nu vrea să ne trimită ziare și gata. S-a și găsit argumentul forte care să mă convingă.

După evenimentul cu scrisoarea, adresată lui Brejnev, a urmat o perioadă de liniște. Situația în colectivul nostru pedagogic rămânea încordată. Unii se uitau cu ochi răi, alții cu suspiciune, o seamă mă înconjurau, evitau întâlnirea, ba chiar și convorbirile cu mine și nevastă-mea, deși despre ea n-a fost amintit nici un cuvânt de bine sau de rău, dar era nevasta unui contra.

Am simțit cum s-a creat o atmosferă de izolare în jurul nostru.

Perioada de acalmie, la care mă refeream, a fost numai în aparență. Securitatea afirma ce vorbesc eu oficial și neoficial, cum tratez, analizez diferite evenimente, chiar ce cărți recomand cunoscuților. Având prieteni în S. Culiceni, i-am dat unei doamne să citească „Cânta la Stupea o vioară” de Holban și „Ion” de Rebreanu.

Aceste romane prezentau pericol mare pentru statul sovietic.

Cu profesorul G. Cotuc din Culiceni făceam, cum s-ar zice politică, discutam despre toate. Mai târziu și cu R. Andrus. Au fost și rămân buni români. Cu Ion Hrib vorbeam puțin și nu pe tema noastră dureroasă. N-aveam încredere în el, însă am greșit. Dânsul n-a spus nimic când securitatea i-a cerut date, adică informație împotriva mea, ba mai mult - mi-a șoptit că securitatea vrea să mă pună la răcoare și să fiu atent. Recunosc c-am greșit cu gândul în fața d-lui I. Hrib și-i cer iertare.

Într-o bună zi directorul școlii primește o telefonogramă, în care se spunea că eu, de două ori pe lună, erau indicate și zilele, să mă prezint la Cernăuți la casa de iluminare politică să mă „perfecționez”.

Se făcea apelul și când era pronunțat numele meu, tovarășul se uita lung la mine și-i zicea-n rusă sau ucraineană: „Harașo” sau „Dobre”. M-am prezentat și am ascultat de fiecare dată una și aceeași lecție: „Cum cuceritorii români au ocupat Basarabia și Nordul Bucovinei”. Vedeți, domnii tovarăși vroiau să mă reeduce, să-mi bage bumbac în cap, să-mi dovedească că minciuna e adevărul adevărat. Românii au cucerit propriile teritorii.

Într-una din zile mă pomenesc că sunt chemat la miliție. Știind că n-am comis nici o infracțiune ce-ar ține de competența internelor, am înțeles că-s chemat de cei mai buni amici, cum le ziceam eu, care-mi doresc numai binele. Vroiau să mă deposeze de memorie. M-am prezentat la raion, ia secția de interne și milițianul de serviciu a arătat cu mâna spre birourile NGB-ului, care-și avea sediul în aceeași clădire cu internele. Am bătut în ușa biroului șefului securității a tov. Demenciuc Vsevolod Filip, unde eram așteptat. Am fost așezat în capul mesei ca nunul cel mare. Șeful cu încă doi necunoscuți, se vedea că-s de la Cernăuți, au început să mă interogheze. Nu dovedeam să răspund unuia, când celălalt îmi punea altă întrebare. Toți aveau dinainte blocnotesuri, iar în fața șefului era dosarul meu, cu păcatele mele în fața statului. Interogarea a fost axată pe tema scrisorii adresate lui Brejnev. Aceasta se numea discuție și nu interogare, însă a durat până spre seară. Am început să-mi pierd calmul și l-am întrebat pe șef, dacă sunt arestat, reținut sau cum mă socot.

Demenciuc, cu Codul Penal în mână, îmi demonstra că merit cel puțin 7 ani de privațiune de libertate pentru agitație antisovietică și pentru faptul că duc o politică de dezintegrare a statului sovietic. Hoțul știa ce a furat și de la cine, de aceea a și introdus un articol în codul penal să nu se vorbească de teritoriile cucerite, de la vecini, l-am răspuns că n-o să-mi fie rușine de voi fi judecat, doar nu m-au prins la poiața cu găini, ci-mi „apăr sărăcia și nevoile și neamul”, vorba lui M. Eminescu. Securiștii s-au enervat și mai mult. Șeful a scos din dosarul meu câteva denunțuri cu semnăturile și scrisul cunoscut al unor colegi de lucru și foști prieteni de-ai mei. Mie silă să-i pomenesc, nu merită nici scuipați, cum zicea Mark Twain. După cum spuneam, tovarășii au început să-mi reproșeze că eu îs cu trupul prezent aici, dar cu sufletul peste sârma ghimpată și că pământul acesta românii l-au cedat benevol sovieticilor, la care i-am răspuns că românii nu puteau opune rezistență unui stat atât de puternic, că URSS-ul a amenințat România. Atunci șeful și-a pierdut răbdarea și a strigat: — Luați-I de aici. Am fost introdus în camera de reținere temporară a deținuților și însoțitorul meu m-a mângâiat închizând ușa: — Aici o să-ți putrezească ciolanele. Ușa de fier și cea dublă cu gratii s-au închis și cheia s-a răsucit în broască. Am simțit o ușurare, parcă cineva-mi luase o piatră de pe suflet, am răsuflat adânc, dându-mi bine seama unde mă aflu. Peste vreo 10 minute ușile s-au deschis și eram din nou în biroul șefului. Din nou am întrebat de-s arestat sau reținut, doar trecuseră mai mult de 8 ore. Șeful m-a amenințat că-mi va face o percheziție la domiciliu să vadă ce cărți am eu și ce mai țin eu pe acolo. L-am poftit să mă viziteze, să-i demonstrez că nimic n-am adus prin contrabandă. Șeful a zâmbit pe sub mustăți și mi-a spus c-am greșit, alegându-mi profesia. Aș fi fost un bun jurist, în birou a apărut un necunoscut, care, cu o prefăcătorie ascunsă, a început să mă laude, că-s băiat deștept, îs încă tânăr și-aș putea trăi bine, chiar foarte bine, dacă aș renunța la idei absurde lipsite de viitor, că URSS-ul e mai puternic ca oricând. Mă bucur nespus de mult că i-am prezis URSS-ului dezmembrarea. Tot acel necunoscut m-a sfătuit să mă dezic de prietenii mei, ei nu-mi doresc binele, ci mă împing la răpă, mă bagă în pușcărie, i-am mulțumit pentru sfat și i-am spus că prietenii, ca și părinții sunt buni, inteligenți și instruiți.

A intrat șeful cu un glas micos mi-a întins o foaie și-un condei să scriu. O recipisă că n-am să povestesc nimănui despre cele întâmplare și discutate în biroul securității. După cum spuneam, era spre chindii, când am fost eliberat. Sincer recunosc că nu nimeream ieșirea și nu știam încotro s-o apuc. În stradă am constatat că-s ud learcă, limba-n gură mi se uscaseră, parcă era de lemn. Întâmplător am făcut semn cu mâna și un șofer din satul vecin a frânat. Peste vreo 30 de minute eram în Sânauți, satul vecin. Am luat-o spre Poieni și cei 3-4 km nu mi-au părut lungi, eram prea obosit. Ajuns acasă, i-am povestit nevestei, care, așteptându-mă, începuse a da semne de îngrijorare. „Musafirii” nu m-au vizitat, de aceea pe la școală-i vedeam cam des.

Era, dacă nu mă înșel anul 1979, anul recensământului unional. Aveam și eu funcția de recenzor și eliberat pe perioada respectivă. Ieșind din curtea școlii, văd în drum mașina șefului KGB-ului din Hliboca și-n ea pe prima banchetă - șeful, iar pe cea din urmă un funcționar de-al lor. Văzându-mă, m-au poftit în mașină, am făcut o plimbare până la capătul satului și șeful, care, se îngrijea părintește de mine, după ce mă întreba de sănătate, de reușita claselor în care predau, îmi aduce la cunoștință că-n orașul Herța va avea loc o adunare a întregii intelectualități raionale, unde se va discuta despre vigilența politică a intelectualului. Îmi propune, dar o propunere-ordin, să-i zic așa, să mă prezint și eu, să iau cuvântul numaidecât să enumăr „păcatele” pe care le-am făcut, să mă căiesc, să indic vreo persoană care-mi sugerează idei nesănătoase și teme de discuție nedorite. Iaca îmi întinde alte curse, m-am gândit eu, și m-am uitat lung în ochii lui șireți. Și ca să nu pierzi timpul, îmi zice el, numai o să citești, și-mi întinde o foaie dublă dintr-un caiet în linii. Am luat foile, am citit istoria vieții mele - plină de „păcate, pe care le-am comis împotriva statului sovietic. Ceream, rugam cu insistență să fiu iertat, c-o să mă corijez și-o să devin adevărat învățător sovietic. Trebuia să mulțumesc statului sovietic care m-a eliberat și m-a făcut ceea ce sunt. Am respins cele scrise și i-am spus șefului că nu doresc să asist la o asemenea adunare și n-am de gând să-mi cer iertare. Nimeni nu-mi poate interzice să gândesc liber, cu atât mai mult că-s cetățeanul celui mai puternic și uman stat din lume și că hotărârea mea e

definitivă, l-am amintit cuvintele dintr-o poezie a L. Ucrainca care spunea că se va simți bine și-n temnița cea neagră, deoarece pentru volnicele-i gânduri nu sunt stavile nici hotare, l-am întins hârtia cu cele pregătite de tov. de la securitate. Deodată chipul șefului s-a întunecat, fața i s-a încruntat și a rămas cu ochii pironiți, parcă-și pierduse glasul. După o mică pauză-și reveni și pe un ton minor, dar plin de ură, îmi zise: „Ascultă băiete, nu te juca cu cine nimeni n-a îndrăznit să se joace. Să vii, că de altfel te aducem noi și încă cum.”

I-am răspuns calm că au dreptul s-o facă doar îs mari și tari, însă pot să mă prezint numai arestat, încătușat, descărcat acolo ca un sac. Adunarea cu vigilența politică avea să aibă loc peste vreo două zile. A doua zi, după întâlnirea mea cu șeful aflându-mă în satul Tureatca în legătură cu recensământul îl văd lângă clădirea primăriei pe prietenul meu G. Chițuc, profesor de limba franceză la școala din Culiceni, care-mi făcea semn că vrea să vorbească ceva secret cu mine. Mic de statură cum e, Chițuc părea și mai mic. La un loc ferit de ochii lumii, Chițuc mi-a mărturisit cu o voce tremurândă ca fost chemat la KGB și interogat, pus să recunoască, ceea ce n-a vorbit niciodată și n-a făcut. Totodată, el îmi întinse o hârtie, alcătuită tot de KGB, în care trebuia să enumere „picățele”, să recunoască c-a greșit față de statul sovietic și-și cere iertare. De frică, el a luat scrisoarea și le-a promis c-o să se prezinte la Herța și va lua cuvântul. La întrebarea lui, ce să facă, i-am spus că o prostie nemaipomenită, dar e o recunoaștere a celor făptuite și nefăptuite și celor inventate de el. E o autoacuzare. Chițuc m-a ascultat și nici el nu s-a prezentat la slăvită adunare.

A avut loc adunarea și am fost criticat, învinuit, eram trădător de patrie. Uită tovarășii că noi, românii de pretutindeni, recunoaștem o singură Patrie - România - și un singur tricolor.

În aceeași zi, spre seară, am aflat că șefii KGB-ului, înainte de a-mi propune mie plimbarea și foaia cu declarația de iertare și pocăință, vorbiseră cu niște colegi de lucru din colectivul nostru și le propuseseră niște cuvinte pregătite de ei, ca să mă critice, să ceară concedierea mea, să spună că locul meu e la pușcărie, nu în școală. Știu precis că i-au propus lui Ilie Șova să mă „bombardeze”, însă el, nu știu din ce motive, a refuzat doar nevastă-sa era prietena KGB-ului, toți știau despre aceasta.

Totuși cineva trebuia să mă facă „trădător” și KGB-ul, care a întrecut în toate relele Gestapoului german, a găsit omul.

KGB-ului, care a învrăjbit familii, țări și popoare nu i-a fost greu să găsească omul potrivit. Omul cel mai nimerit era vecinul meu, directorul meu.

A doua zi a avut loc adunarea sus-amintită și megieșul meu a citit totul ce era alcătuit de KGB fără să omită ceva.

Sala casei de cultură din Herța a încremenit pentru o clipă, foarte mulți știind despre relațiile noastre de prietenie și bună vecinătate.

Ca la comandă, zeci de capete s-au întors spre soția mea, care era prezentă în sală, parcă întrebând-o: „Ce-i cu el?” Nevasta, calmă din fire, a strâns nedumerită din umeri, apoi a întâmpinat dârză privirile sfidătoare ale șefilor din raion și regiune și a cozilor de topor. Țin să remarc că au răsunit mai multe cuvântări, în care eu cu Chițuc eram ostili statului sovietic, niște propagatori ai românismului, care până când se mai află în școală și vor educa o generație de oameni ce se vor uita peste gardul de sârmă ghimpată.

Nevasta s-a întors de la Herța enervată, amărâtă și mi-a povestit cu lux de amănunte mersul adunării. A doua zi, într-o recreație, mi-am ieșit din fire și l-am bruscăt pe directorul meu, zicându-i că de-aș fi avut un revolver l-aș fi împușcat cu o mare satisfacție. N-a zis nimic, nu mi-a reproșat, n-a protestat, nu s-a apărât, nu s-a jeluț nimănui, deși putea s-o facă în calitate de director și secretar al organizației de partid.

I-am citit în suflet că-l mustră conștiința și că regretă mult cele întâmplate în acel ceas blestemat, i-am purtat pică o hობă de vreme. A încercat de multe ori să-mi explice, însă eu de fiecare dată respingeam categoric orice convorbire pe tema dată. Îl apăsa și purta pe suflet povara ca o piatră de moară.

Știa și sunt ferm încredințat ca făcut-o nu din devotament față de regim, ci de frică, fiind un om bolnăvicios, nepregătit fizic să țină piept unei pedepse sau grele mâncări, dacă ar fi fost supus. L-am iertat demult și nu regret, fiindcă faptele bune făcute de el, în folosul neamului sunt net superioare greșelilor comise. Și-apoi și a greși e omenește și a ierta e creștinește. Nu s-a putut împotrivi, n-a putut refuza.

Refuzând, s-ar fi pus rău cu securitatea și cu partidul și ne-ar fi pus pe mai mulți într-o situație nedorită. Știa tov. KGB să înnarneze brațul tău, ca să lovești în tine, știa a certa prietenii, ca apoi să lovească în ambii și să tragă foloase.

Timpul trecea, m-am resemnat, când într-o zi o comisie din raion interoghează copiii clasei a VIII-a de ce sunt abonați la ziare și reviste moldovenești, cum le ziceam și nu la cele rusești. Cam de ce le-am sugerat eu ideea aceasta. Au răspuns cu demnitate elevii mei, printre ei vreau s-o evidențiez pe Viorica Fântoru.

Trebuiau găsite noduri în papură și pe neașteptate inspectorul raional, G. Mihailiuc și V. Blându din Cernăuți controla predarea limbii și literaturii moldovenești, deci române. Totul a fost controlat, sper și-s convins că acest control a fost inițiat de șefii cointeresați să mă concedieze.

Țin să remarc că ambii inspectori Gheorghe Mihailiuc și V. Blându s-au comportat ca adevărați pedagogi oameni ai neamului. Vreau să le mulțumesc amândurora, c-au fost obiectivi, n-au ținut cont de indicațiile celor ce vroiau cu orice preț să mă vadă cel puțin aruncat pe drumuri.

Zilele zburau pe neobservate și am început să simt pământul de sub picioarele mele mai tare, stăteam cumva mai înfipt, verticalitatea se întărise. Nu-mi pasă acum de faptul cum sunt privit de cei ce-au contribuit cu atâta osârdie să mă vadă judecat sau cel puțin concediat. Unii au plecat de timpuriu în lumea celor dreți și Dumnezeu să-i ierte, alții au fost pedepsiți în alt mod. Însă toți-toți au fost pedepsiți de soartă.

Între timp eu, după atâtea emoții, m-am îmbolnăvit de diabet zaharat și mi se formase piatră în rinichi și-n vezica urinară. Nu mi-a fost de folos nici renumita apă din Truscovet, mult slăvită - „Noftusea”. Împrejurările s-au creat în așa fel, am în vedere și pe cele familiale, că trebuia să plec din sat și să mă stabilesc cu traiul în Chișinău. Regret și voi regreta până-n ultima clipă pasul acesta necugetat.

Era anul 1985 și-n lume mirosea a libertate, Gorbaciov și restructurarea dădeau nădejdi mari, se începuse dezghețul cel mare. Am părăsit satul, lăsând o sarcină care ne-a apăsât la pământ mulți ani, dar cu o rană în suflet care nu se va cicatriza niciodată și va

rămâne sângerândă. Sufletul e prezent în sat, unde-s frații, sora mama în cimitirul din deal și numele tatei încrustat pe crucea de pe mormântul fără osemințe, cum îl numim noi. La înălțarea crucii am avut și eu o modestă contribuție. Duc o viață dublă, rupându-mi inima în două: jumătate lăsând-o în sat, iar cealaltă jumătate luând-o cu mine la Chișinău.

Eram locuitor al Chișinăului, când în 1989, aflându-mă în centrul orașului, un „Deșteaptă-te, române!” a răsunat de-mi părea că se zguduie pământul din temelii, sute de drapele tricolore fâlfâiau în bătaia vântului, o mare de oameni admira simbolul neamului. M-am văzut copil, apoi am devenit ușor ca o pană, parcă mă aflu în stare de imponderabilitate. M-am trezit plângând în hohote, ascultând pe Mureșeanu și admirând drapelele. Am retrăit anii, făcând un bilanț și gândul m-a dus la visul de aur al tuturor românilor, pe care n-o să-l văd realizat, de aceea pe crucea de pe mormântul meu va rămâne scrisă, dorința, speranța, visul - tot pentru ce-am trăit, am luptat și am sperat.

Cât trăit-am pe pământ
Am dorit un lucru sfânt
Ce vi-l las spre împlinire -
Mult râvnită Reunire.

Păgâni au fost și de-ai noștri, nu numai veneticii

Procopie MEGLEI

Ropcea - Storojineț

După război m-au ridicat cu forța și m-au dus ia Donbas, m-au băgat într-o mină și am tot scos cărbuni până m-am călicit. Peste un an, fiind invalid, am fost lăsat să mă întorc acasă, în Bucovina. Dar când am intrat în sat, am auzit că primar era Vasile Todoriuc. M-a chemat nu lungă zăbavă la primărie și m-a luat la trei parale, de parcă avea în fața lui un huligan, și nu un gospodar din Ropcea:

— Măi, de ce-ai fugit din Donbas?!

— N-am fugit, tovarășe președinte, i-am zis, m-am calicit și mi-au dat drumul acasă. Uitați-vă, am și adeverință...

— El mi-a apucat documentul, l-a rupt în bucăți și l-a aruncat la coș. L-am întrebat cu nedumerire:

— Ce faci, omule?

— Ce fac?! Dacă-ai fugit, te bag la pușcărie!

M-a trimis la lucru în colhoz. Dar brigadier era pe atunci Ilie Guzic. Și dacă era brigadier, nu se despărțea de pistolul automat. Seara îți bătea la fereastră, trebuia să-l poftești în casă și să-i dai de băut și de mâncat. Și-i dădeam de toate, căci mă temeam să nu mă împuște. Oh, ce lege golănească!

Mai era la noi și un socotitor, pe care-l chema Răduțu. Am grăit într-o zi cu un firman să-mi vie cu caii și să-mi grape în grădină, unde aveam de semănat păpușoi. A venit firmanul, s-a ținut de cuvânt, dar, când a dat să grape, s-a ivit Răduțu care strigă:

— Măi firman, du-te de aici, că n-o să fie bine!

Eu îl rog ca pe Dumnezeu să-mi grape, că-mi mâncau găinile grăuncioarele, dar el, după ce s-a scărpinat la ceafă, îmi zice:

— Îl las să-ți grape, dacă-mi dai o oacă de holercă și friptură din găină grasă. L-am ascultat, căci era „șef” Răduțu. Dacă nu mă supuneam, o dam de naiba. Dar Răduțu, după ce s-a șters frumușel la gură, iar îmi zice:

— Bre, nu vezi că n-am pantaloni? Dă-mi grițari să-mi cumpăr, că de nu îți fugăresc firmanul!

Eram destul de necăjit, dar am dezlegat nodul de la năfrămiță și i-am dat patru ruble să-și cumpere pantaloni.

De necăjit ce eram și, neavând cu ce ținea o vacă, m-au pus păcatele să mă duc într-o noapte la gireadă cu paie. Am aburcat în spate o sarcină de paie, neștiind că șeful fermei, Bucaciuc Gheorghe, o făcea pe paznicul. Dacă te prindea la „furat”, altă pedeapsă nu-ți dădea, decât trebuia să-l hrănești și să-l adăpi cu holercă. Dacă prindea vreo femeie la gireadă cu paie, se stropșea la ea, zicând că o va duce la miliție. Mergea la cutare sau cutare, bea holercă toată noaptea, și pe deasupra își bătea joc de femei. Când m-a prins pe mine la paie, n-a cutezat să-mi ceară băutură. Dar cum veneam cu sarcina în spate, s-a luat din urmă, tiptil, a stropit paieile cu benzină și le-a dat foc. Eram să ard de viu, noroc că m-a salvat o femeie...

Mai era la noi un brigadier, care umbla pe cal alb, ca Ceapaev. Venea la poarta mea și borborosea:

— Măi, de ce nu ieși la lucru, ori aștepti americanii?! Poate, te gândești c-or venii românii?! La anul îți ar pământul până la prispă! Tu ce crezi, mă, că noi n-om construi comunismul?! L-am construi, că și China îi cu noi, iar noi am distrus Germania; știe tot globul cum am distrus Germania!

Doamne, mult mă mir cum de s-au dat de partea păgânilor atâția români din Ropcea. Într-un timp era la noi primar unul Sandu, care purta sandale numărul 47. De Sfintele Paști umbla cu parul și fugărea copiii de la biserică. Tot în ziua de Paști el scotea femeile la sădit cartofi. Dacă ploua afară, tot nu le lăsa să stea acasă, ci le trimitea să vâruiască grajdurile colhozului. Oh, ce robie a fost pe timpul comunismului! Nici pe timpul fanarioților pe la noi n-a fost așa ceva. Acum s-au întors roțile la căruță, dar caii au rămas tot cei de mai înainte.

Cum era mai înainte! Umbla președintele de colhoz, tovarășul Melnicu, cu o droaie de șefuleți după dânsul și cu două căruțe. Se urcau prin poduri și luau pânică de la omenași. Nevasta lui Bejan, Viorica, le-a ieșit în cale și nu i-a lăsat să urce în pod. Melnicu a lovit-o cu bâta peste picioare.

Copilele femeii plâneau, dar Bobiștean Florea le-a luat de mâini și le-a închis în casă. Au luat totul ce-a fost lângă casă, precum și pâinea, și fânul.

Când a murit socrul unui șefuleț, a vrut soacră-sa să-l înmormânteze creștinește. A trimis ea un om ca să aducă de la biserică crucea. Șefulețul a luat crucea și a pus-o în șopru, în lemnărie. Ca să-l îngroape cu muzică, comuniștii i-au juruit femeii, care avea mort pe masă, că în fiecare an i-or da câte două care de fân și câte două corețe de grâu. A rămas femeia numai cu juruita. Șefulețul cutare nu s-a cununat la biserică, dar în club, că i s-a promis că va primi televizor, dulap și masă, dat tot a rămas numai cu promisiunea.

La noi, în Ropcea, comunismul s-a înrădăcinat adânc. Când ropcenii au început să sape șanțuri pentru temelia bisericii, au venit activiștii, așa cum veneau hunii, și oamenii au lăsat lopețile de frica lor și s-au ascuns în lunca Șiretului. Preotul nostru s-a făcut atunci alb ca varul, că-i era și lui teamă de păgâni.

Doamne, cine s-a putut gândi că s-a răsturna comunismul? Nu aveai voie să-ți botezi un copil. Dacă vroiai să te cununi la Biserică, o lună întreagă trebuia să umbli la primărie să ți se dea documentele trebuincioase. Eu știu că încă multora le pare rău după comuniști. Eu știu că încă sunt neajunsuri, dar situația o să se îndrepte. Ce este mai scump decât libertatea? Poți ținea cal, vaci, porci. Ești gospodar la casa ta. Nu vin călăii să te comande. Au venit la noi niște prăpădiți din „zemplenci”, au găsit în Bucovina vite, cai, porci, găini și s-au apucat să pape binișor și să ne comande. Mai întâi de toate ne-au tăiat pădurile, ducând lemnul cine știe unde. Ne-au dus și pe noi prin străfundurile Siberiei, ca să ne prăpădească, ca să ne distrugă ca neam. Și cu acei ne-au jefuit s-au legat frați de cruce unii dintre „activiștii” noștri. Îmi amintesc cum un comunist a strigat o dată ca vitele colhozului să fie scoase la păscut în cimitirul satului. Un văcar l-a contrazis, zicând că în cimitir, unde-s mormintele părinților noștri, nu este loc de păscătoare. Și comunistul s-a stropșit la văcar:

— Mie nu mi-i în cap de morminte, mie îmi trebuie lapte!

Așa a fost, dar perna le-a căzut de sub fund.

Azi acei care ne-au înjugat la carul comunismului așteaptă să se întoarcă timpurile, când iarăși ne-or pune juvețele pe grumaji. Degeaba! Timpul acesta nu se va mai întoarce! N-o să lase bunul Dumnezeu să se mai facă atâtea nelegiuiri.

Suntem liberi. Să ne-apucăm de lucru, să ne întărim credința, să ne păstrăm limba și obiceiurile strămoșești, să ne iubim ca frații adevărați și vom trăi așa cum n-am visat. Și-atunci năluca comunismului nu va mai cutreiera prin Bucovina noastră dragă.

DOCUMENTAR

Victime ale ocupației staliniste și ale războiului din satul Pătrăuții de Sus, fostul județ Strorojineț

Împușcați la Fântâna Albă

1. Cuciurean Constantin al Zoitei
2. Nițușcă Gheorghe al lui Toader

Deportați în Siberia

3. Pasat Dumitru al lui Gheorghe
4. Gâtu Gheorghe al lui Florea
5. Nica Vasile al lui Ion
6. Popescu Dumitru al lui Vasile
7. Burlă Gavril al lui Gheorghe
8. Vască Dumitru al lui Mic
9. Pavel Ilie al lui Toader
10. Faliboga Veronica a lui Petru
11. Gheorghian Toader al lui Dumitru

Deportați în Kazahstan

12. Tomiuc Viorica a lui Dumitru
13. Cuciurean Ilie al lui Andrei
14. Cuciurean Gheorghe al lui Constantin
15. Simionovici Ilie al lui Gheorghe

- 16. Ursulean Aurel al lui Metodie
- 17. Halevici Iosif al lui Leon
- 18. Pleșca Ion al lui Zamfir
- 19. Ursulean Ion al lui Zamfir

Deportați în Karelia

- 20. Ursulean Gheorghe al lui Ion
- 21. Ursulean Dumitru al lui Ion
- 22. Cuciurean Ilarion al lui Gheorghe
- 23. Toderesi Ilie al lui Fiorea

Morți pe front

1.) în stepa Calmâcă

- 24. Gheorghită Ion al lui Nicolae
- 25. Savu Ion al lui Alexandru

2.) La Odesa

- 26. Pițu Ion al lui Petre
- 27. Tochiță Gheorghe al lui Nicolae

3.) în Crimeea

- 28. Ursulean Ilie al lui Florea
- 29. Ursulean Valerian al lui Florea

4.) La Cotul Donului

- 30. Butoae Gheorghe al lui Ion

5.) La Iași

- 31. Moscaliuc Vasile al lui Gheorghe
- 32. Acasandrei Vasile al lui Ion

Lista persoanelor din satul Stănești, fostul județ Rădăuți,
supuse represiunilor staliniste

1. Melniciuc Ilie Constantin
2. Melniciuc Alexandra Mitrofan
3. Melniciuc Ștefan Ilie
4. Șova Lazăr Lazăr
5. Șova Domnica Ilie
6. Șova Alexandra Lazăr
7. Șova Ecaterina Lazăr
8. Melniciuc Maria Lazăr
9. Melniciuc Lazăr Gheorghe
10. Cireada Paraschiva Mitrofan
11. Pătrăucean Zamfira Gheorghe
12. Pătrăucean Eudochia Toader
13. Pătrăucean Domnica Toader
14. Puiu Ecaterina Marcu
15. Puiu Domnica Dumitru
16. Hancer Constantin Nicolae
17. Hancer Eva Constantin
18. Hancer Ecaterina Constantin
19. Hancer Agripina Constantin
20. Hancer Vasile Constantin
21. Cobeli Elisaveta Ion
22. Cobeli Maria Ion
23. Cobeli Zamfira Ion
24. Cobeli Vasile Ion
25. Burciu Aglaia Gheorghe
26. Burciu Zamfira Toader
27. Burciu Elisaveta Toader
28. Plantus Eva Samson
29. Plantus Lidia Gheorghe
30. Plantus Aurica Gheorghe
31. Mihorean Alexa Gheorghe
32. Mihorean Ana Constantin

33. Mihorean Ilie Alexa
34. Mihorean Aurica Alexa
35. Mihorean Domnica Alexa
36. Olinic Aurica Chira
37. Olinic Vasile Gheorghe
38. Iașeniuc Dumitru Gheorghe
39. Iașeniuc Domnica Gheorghe
40. Iașeniuc Silvia Dumitru
41. Iașeniuc Virginia Dumitru
42. Iașeniuc Leonora Dumitru
43. Iașeniuc Ștefan Dumitru
44. Bucea Elisaveta Nicolae
45. Bucea Elena Constantin
46. Bucea Ilie Constantin
47. Bucea Viorica Constantin
48. Cobeli Raveca Ion
49. Cobeli Eleonora Pintiliei
50. Cobeli Elena Pintiliei
51. Mihorean Maria Toader
52. Mihorean Zamfira Andrei
53. Mihorean Gheorghe Andrei
54. Posteucă Vichentie Antip
55. Posteucă Eufrosinia Filimon
56. Posteucă Domnica Vichentie
57. Posteucă Gheorghe Vichentie
58. Posteucă Elena Vichentie
59. Melniciuc Leontina Nicolae
60. Melniciuc Silvia Ilie
61. Melniciuc Elena Gheorghe
62. Melniciuc Nicolae Gheorghe
63. Pleșca Elena Ilie
64. Pleșca Ilie Toader
65. Posteucă Minodora Ion
66. Posteucă Felix Felix
67. Posteucă Elena Ioan
68. Posteucă Gheorghe Visarion
69. Posteucă Ieremia Visarion
70. Posteucă Leon Visarion

71. Gireadă Elena Lazăr
72. Gireadă Gloria Nicolae
73. Gireadă Ilie Nicolae
74. Vilceac Floarea Alexa
75. Vilceac Aglaia Adam
76. Vilceac Elena Adam
77. Plantus Dumitru Nicolae
78. Plantus Aglaia Nicolae
79. Plantus Zamfira Dumitru
80. Plantus Vasile Dumitru
81. Plantus Gheorghe Dumitru
82. Gireadă Daniil Chirii
83. Gireadă Zinovia Adam
84. Gireadă Zamfira Daniil
85. Gireadă Axentie Daniil
86. Posteucă Magdalina Gheorghe
87. Posteucă Trandafira Pavel
88. Posteucă Elena Pavel
89. Posteucă Maria Pavel
90. Posteucă Elisaveta Pavel
91. Posteucă Zamfira Pavel
92. Posteucă Petru Pavel
93. Posteucă Sidor Antip
94. Posteucă Maria Parfir
95. Posteucă Maria Sidor
96. Posteucă Zinovia Gheorghe
97. Posteucă Felicia Ion
98. Mihorean Catrina Alexa
99. Mihorean Filaret Alexa
100. Mihorean Gheorghe Alexa
101. Gireadă Gheorghe Filip
102. Gireadă Magdalina Ichim
103. Gireadă Minodora Gheorghe
104. Gireadă Nicolae Gheorghe
105. Gireadă Vladimir Gheorghe
106. Gireadă Aglaia Gheorghe
107. Grigorovici Vasile Iordache
108. Mocan Grigore Vasile

109. Mocan Leontina Ion
110. Mocan Aurica Grigore
111. Mocan Ion Grigore
112. Cuștureac Mihai Iachim
113. Cuștureac Zamfira
114. Cuștureac Ana Mihai
115. Gireadă Ipolit Ilie
116. Gireadă Zamfira
117. Gireadă Clemntie Ipolit
118. Gireadă Aglaia Ipolit
119. Gireadă Ecaterina Marcu
120. Posteucă Ilie Manole
121. Posteucă Elena Grigore
122. Posteucă Leontina Ilie
123. Posteucă Adam-Ilie
124. Posteucă Vasile Ilie
125. Cobeli Ana Nicolae
126. Cobeli Silvia
127. Cobeli Ana
128. Cobeli Traian
129. Grigorovici Zamfira Iordache
130. Posteucă Aurica Ștefan
131. Plantus Chirilă Andron
132. Plantus Elena Chirilă
133. Plaptus Aurora Chirilă
134. Hancer Gheorghe
135. Hancer Elena
136. Hancer Zamfira
137. Cobeli Mihai
138. Cobeli Marina
139. Sanduleac Nichita
140. Sanduleac Eufrosinia
141. Sanduleac Domnica
142. Gireadă Adam Pavel
143. Gireadă Pavel Adam
144. Gireadă Leon Adam
145. Gireadă Domnica Adam
146. Posteucă Paraschiva Mihai

- 147. Plantus Zinovia Dumitru
- 148. Plantus Octavian Chirilă
- 149. Plantus Gheorghe Chirilă
- 150. Plantus Domnica Chirilă
- 151. Plantus Mircea Chirilă
- 152. Gireadă Ilie Constantin
- 153. Posteucă Elena Silvestru
- 154. Posteucă Zamfira Ilie

Din satul Stănești au fost ridicate de către bolșevici 49 familii de români, din care făceau parte 154 persoane: 46 au murit de frig și de foame, precum și de dorul băștinii în locurile deportării. Acasă, în Bucovina, s-au întors doar 108 stăneșteni dintre care au mai rămas în viață (până la data de 24 aprilie 1996) doar 49. N-a avut drum întorcător nici un membru al familiei Elenei lui Ion Posteucă (4 persoane), lui Mihai Cuștureac (3 persoane), al familiei lui Ipolit Gireadă (4 persoane), al familiei Anei Cobeli (2 persoane), al familiei lui Gheorghe Hancer (3 persoane), al familiei lui Mihai Cobeli (2 persoane), al familiei lui Nichita Sanduleac (3 persoane), al familiei Zinoviei Plantus (5 persoane).

Locuitori al comunei Ostrița, fostul județ Cernăuți, căzuți
victime ale regimului stalinist în perioada 1940 - 1945

Listă întocmită de Ion Șt. MIHĂIEȘI

Nr.	Numele și inițialele	Anul nașterii
1.	Bodnăraș C.D.	1885
2.	Bodnăraș N.	1887
3.	Bolocan I.	1920
4.	Bujniță M.S.	1913
5.	Bujniță N.S.	1921
6.	Constanciu M.A.	1897
7.	Clim S.V.	1894
8.	Galatiuc I.I.	1920
9.	Hnatiuc I.N.	1923
10.	Hnatiuc Ș.N.	1921
11.	Hostiuc T.N.	1899
12.	Ioneț A.M.	1922
13.	Ioneț R.N.	1927
14.	Ioneț C.S.	1922
15.	Ioneț M.S.	1894
16.	Ioneț M.V.	1898
17.	Ioneț N.V.	1893
18.	Ioneț P.I.	1875
19.	Ioneț S.I.	1872
20.	Ioneț D.N.	1924
21.	Mihaiesi I.N.	1889
22.	Morărean E.	1885
23.	Morărean S.I.	1878
24.	Morărean I.G.	1936
25.	Morărean V.S.	1910
26.	Nicolaevlci I.N.	1888
27.	Olari A.N.	1884
28.	Olari F.G.	1889
29.	Popovici D.C.	1890

30.	Purici S.I.	1877
31.	Purici D.D.	1884
32.	Samoil M.G.	1888
33.	Samoil S.O.	1875
34.	Strateciuc N.I.	1923
35.	Todorean G.G.	1888
36.	Todorean I.C.	1917
37.	Todorean M.S.	1878
38.	Todorean V.G.	1885
39.	Todorean G.I.	1938
40.	Todorean I.T.	1894
41.	Todorean M.G.	1897
42.	Tulupca C.S.	1888
43.	Țurcan A.I.	1902
44.	Țurcan E.G.	1931
45.	Țurcan S.G.	1934
46.	Țurcan T.G.	1936
47.	Dubeț G.G.	1927
48.	Guraliuc A.G.	1925
49.	Guraliuc S.G.	1920
50.	Iuțiș S.D.	1921
51.	Olexeciuc D.E.	1927
52.	Palaghian G.N.	1925
53.	Florea N.C.	1908
54.	Florea E.Ș.	1910
55.	Harenciuc I.N.	1910
56.	Harenciuc N.S.	1919
57.	Medvighi G.	1910
58.	Rață C.I.	1899
59.	Strateciuc G.	1921
60.	Cojocari D.G.	1900
61.	Constanciuc I.I.	1900
62.	Todosan D.N.	1879
63.	Todosan A.M.	1885
64.	Musteață M.S.	1889
65.	Musteață D.C.	1892

Ostrițeni căzuți pe front și decedați în lagărele de la Onega și Peciora în perioada 1940-1945

66.	Bodnăraș I.D.	1908
67.	Bodnăraș Ș.D.	1914
68.	Calancea G.M.	1918
69.	Chibac G.I.	1908
70.	Chibac I.I.	1903
71.	Chibac M.G.	1903
72.	Ciornei S.I.	1912
73.	Dubeț Ș.D.	1921
74.	Dubeț N.S.	. 1918
75.	Galatiuc M.	1918
76.	Ghiba S.G.	1917
77.	Scutelnic I.S.	1913
78.	Todosan V.D.	1919
79.	Ioneț I.	1918
80.	Ioneț D.V.	1921
81.	Ioneț V.D.	1922
82.	Iuțiș G.G.	1914
83.	Ivanciuc S.I.	1913
84.	Medvighi Ș.N.	1912
85.	Miler Gh.	
86.	Nicolaevici T.I.	1917
87.	Preghee D.N.	1913
88.	Prodan I.D.	1906
89.	Purici A.G.	1908
90.	Solodchi I.S.	1911
91.	Velicicu I.S.	1913
92.	Alexandrovici I.P.	1905
93.	Alexandrovici M.D.	1896
94.	Bercea A.I.	1908
95.	Bodnăraș G.	1900
96.	Bodnăraș I.E.	1908
97.	Bodnăraș Ș.E.	1906
98.	Bodnăraș V.Ș.	1905

99.	Calancea I.C.	1910
100.	Carp Ș.Ș.	1896
101.	Chibac A.G.	1926
102.	Chițac V.I.	1910
103.	Ciornei D.G.	1909
104.	Ciornei E.P.	1901
105.	Ciornei G.V.	1902
106.	Ciornei I.P.	1907
107.	Costaș I.S.	1902
108.	Costaș F.S.	1891
109.	Dubeț V.M.	1901
110.	Ghiba M.P.	1900
111.	Harabagiu V.G.	1901
112.	Ioneț M.D.	1895
113.	Ioneț V.S.	1908
114.	Lisoțchi I.I.	1900
115.	Loic G.I.	1908
116.	Luțac D.G.	1925
117.	Medvighi I.S.	1921
118.	Merenciuc V.	1908
119.	Mihalescu I.L.	1913
120.	Nicolaevici G.S.	1907
121.	Nicolaevici Ș.P.	1913
122.	Nicolaevici T.S.	1926
123.	Nicolaevici V.S.	1902
124.	Nicolaevici V.I.	1901
125.	Olexeciuc I.G.	1904
126.	Palaghian I.D.	1903
127.	Popovici.I.S.	1904
128.	Preghee G.I.	1901
129.	Scaloțchi M.N.	1904
130.	Soroca D.P.	1903
131.	Soroca I.C.	1906
132.	Tănăsai I.P.	1907
133.	Todorean T.D.	1925
134.	Nicolaevici I.M.	1897
135.	Toderan T.I.	1899
136.	Chibac G.S.	1906

Lista persoanelor din comuna Boian (cu satele Lehăceni,
Cotul Boianului și Arboreni), fostul județ Cernăuți,
decedate în urma opresiunilor bolșevice

Listă întocmită de Vasile BIZONI

Anii 1940 - 1941

1. Antoniuc Ioana V.	28. Hostiuc Florea G.
2. Avrumuțoaie Ilie I.	29. Istrate Gheorghe
3. Botă Dumitru I.	30. Juc Florea T.
4. Bodnariuc Gheorghe V.	31. Mihalcean Vasile Ș.
5. Bosovici Dumitru S.	32. Mihalcean Mihai D.
6. Cuciurvschi Ștefan A.	33. Mihalcean Raifta P.
7. Cuciurvschi Elena V.	34. Mihalcean & mfira D.
8. Crihan Aglaia D.	35. Melnic Domnica Nistor
9. Cuciurean Măria Gh.	36. Mariuțac Ion S.
10. Cuciurean Gheorghe I.	37. Nicoriuc Lazăr A.
11. Cuciurean Dumitru M.	38. Nicoriuc Saveta F.
12. Cuciurean Ion V.	39. Nicoriuc Gheorghe I.
13. Ciobanu Ana D.	40. Nicoriuc Măria D.
14. Ciobanu Alexandra I.	41. Nicoriuc Dumitru I.
15. Ciobanu Măria I.	42. Nicoriuc Elena F.
16. Croitoru Gheorghe N.	43. Pavel Eudochia A.
17. Damian Ion	44. Pavel Aurelia A.
18. Damian Elena	45. Poclitaru Petru Gh.
19. Fedoreac Nicolae Gh.	46. Pavel Măria D.
20. Fedoreac Nicolae C.	47. Prodanciuc Adriana C.
21. Gâza Ion Gh.	48. Pânzaru Gheorghe I.
22. Gâza Viorica I.	49. Pânzaru Ana Gh.
23. Gâza Gheorghe I.	50. Sfecă Ion D.
24. Gâza Vasâlca A.	51. Striencu Ion Nistor
25. Glodeanu Vasâlca A.	52. Suprovici Ilie V.
26. Hostiuc Gherasim F.	53. Slănină Ion F.
27. Hostiuc Agripina V.	54. Șuhani Ion P.

55. Ștefan Ț Constantin
56. Tarod Constantin I.
57. Toacă Ion Ș.
58. Vaipan Ilie I.
59. Vaipan Ion I.

60. Vaipan Florea I.
61. Vaipan Gheorghe I.
62. Vaipan Petru I.
63. Vaipan Andrei I.

Morți de foame și frig în lagărele de muncă de la Onega,
împușcați în sat în anii 1944–1945

64. Basaraba Ion V.
65. Basaraba Simion I.
66. Basaraba Vasile N.
67. Basaraba Mihai S.
68. Bizovi Nicolai S.
69. Bizovi Gheorghe I.
70. Boiciuc Ion O.
71. Bulihovschi Ilie
72. Bodnariuc Gheorghe N.
73. Bescorovani Vladimir N.
74. Bodnariuc Vasile Gh.
75. Bosovici Nicolai Gh.
76. Babii Gheorghe T.
77. Budnic Eusebie T.
78. Botă Lazăr Gh.
79. Ceohlic Victor T.
80. Chichiriță Vasile I.
81. Capcec Vasile M.
82. Codreanu Dumitru A.
83. Chibac Ion
84. Cuciureanu Ion V.
85. Cuciureanu Dumitru I.
86. Cobasca Dionisie Gh.
87. Cobzari Mihai Gh.
88. Ciubotarencu Gheorghe I.
89. Caba Toader I.

90. Dolhan Vasile T.
91. Dârda Mihai A.
92. Dârda Florea M.
93. Dârda Dumitru N.
94. Dârda Constantin I.
95. Dârda Ion C.
96. Dârda Nicolai C.
97. Demenciuc Florea I.
98. Fedoreac Dumitru Al.
99. Fedoreac Vasile C.
100. Fedic Florea N.
101. Gorda Ilie N.
102. Griga Mihai Ion
103. Grenic Vasile S.
104. Hauca Petru I.
105. Hauca Gheorghe T.
106. Hlib Andrei I.
107. Hauca Gheorghe V.
108. Hauca Nicolai P.
109. Hostiuc Vasile L.
110. Hauca Ștefan I.
111. Huțcal Ștefan A.
112. Hauca Ștefan D.
113. Hauca Ștefan Iftimie
114. Hauca Nicolai Gh.
115. Iurcu Vasile C.

116. Iurcu Mihai C.	140. Pahomi Toader Maftai
117. Iurcu Vasile S.	141. Pavel Alexandru D.
118. Iurcu Mihai T.	142. Puțintelnic Toader I.
119. Iacob Gheorghe D.	143. Rusoi Gheorghe F.
120. Iacoban Dumitru I.	144. Slănină Gheorghe T.
121. Irimescu Gheorghe N.	145. Șuhani Ion P.
122. Iliese Vasile Gh.	146. Ștefan Ț Dumitru Gh.
123. Juc Dumitru V.	147. Șuhani Gheorghe I.
124. Luceac Ioan I.	148. Ștefan Ț Ion Gh.
125. Lercu Toader V.	149. Ștefan Ț Dumitru Gh.
126. Mihaluş Gheorghe N.	150. Șurubari Dumitru M.
127. Mihalceanu Vasile	151. Toma Florea Gr.
128. Moldovan Constantin M.	152. Toma Florea Gh.
129. Matei Vasile N.	153. Timinschi Petru A.
130. Morgoci Nicolai Gh.	154. Toma Toader I.
131. Morgoci Dumitru Gh.	155. Ucraine Ț Nicolai N.
132. Mihalceanu Gheorghe V.	156. Vântu Toader Miron
133. Mihaluş Ștefan I.	157. Vaipan Ștefan V.
134. Nistor Vasile N.	158. Zozea Minai T.
135. Nicoriuc Gheorghe M.	159. Jalbă Florea I.
136. Grigorciuc Nazarie	160. Harasân Constantin
137. Porojni Gheorghe Condrea	161. Rusu Dumitru M.
138. Perjan Ion D.	162. Cozub Petru
139. Puiu Nicolai	163. Hauca Nicolai I.

Morți în urma represiunilor în perioada 1945 -1953

164. Andruseac Ion Gh.	172. Haucă Ion Simion
165. Botă Ion T.	173. Iurcu Vasile
166. Cojocar Nicolae	174. Mighirean Gheorghe I.
167. Cuciureanu Mihai Al.	175. Niscoromni Simion N.
168. Chibac Gheorghe I.	176. Rusu Viorica Petru
169. Dârda Gheorghe G.	177. Șcrumeda Anton N.
170. Daniliuc Toader L	178. Șuhani Ștefan P.
171. Filimon Anton	179. Strugaru Toader N.

Români din orașul Storojineț, morți de foame și frig în locurile deportării

1. Davidean Maria	23. Poraicu Reveca
2. Tomiuc Vasilca	24. Poraicu Vasilca
3. Găină Tănase	25. Bogdaniuc Dumitru
4. Găină Olimpia	26. Bogdaniuc Casandra
5. Biniovschi Ion	27. Boca Toader
6. Biniovschi Valerian	28. Haraga Constantin
7. Biniovschi Aurel	29. Haraga Saveta
8. Zosiuc Ion	30. Percic Varavara
9. Suhoverschi Toader	31. Haraga Nicolae
10. Suhoverschi Eufrosina	33. Vichiuc Ioan Vichiuc Elena
11. Suhoverschi Ana	34. Vichiuc Gheorghe
12. Ivasiuc Petrea	35. VichiuG Gheorghina
13. Ivasiuc Saveta	36. Percic Varavara
14. Ivasiuc Nicolae	37. Costinean Sava
15. Ivasiuc Elena	38. Costinean Victoria
16. Ivasiuc Domnica	39. Costinean Mie
17. Poraicu Toader	40. Vichiuc Aurel
18. Poraicu Elena	41. Costinean Arcadie
19. Zanea Vasile	42. Ciobotar Gheorghe
20. Poraicu Mihai	43. Meriniuc Ileana
21. Poraicu Eufrosina	44. Dolinski Măria
22. Poraicu Vasile	45. Dolinski Arcadie

46. Bruja Nicolae	70. Moizun Iuliu
47. Bruja Floarea	71. Nicolaiciuc Ion
48. Bruja Natalia	72. Vichiuc Ion
49. Patraucean Elena	73. Tanasiciuc Vasile
50. Patraucean Ecaterina	74. Burlă Toader
51. Patraucean Alexandra	75. Percic Petru
52. Boca Lazăr	76. Meraniuc Nicolae
53. Mitric Vasile	77. Sanduleac Constantin
54. Mitric Saveta	78. Goraș Gheorghe
55. Mitric Petru	79. Goraș Nicolae
56. Biniovschi Constantin	80. Carp Grigore
57. Dascaluiuc Gheorghe	81. Carp Vasile
58. Zanea Gheorghe	82. Bodnaru Arcadie
59. Tomiuc Constantin	83. Tomniuc Nicolae
60. Maxim Ion	84. Poraicu Nicolae
61. Maxim Gheorghe	85. Poraicu Valerian
62. Vichiuc Arcadie	86. Strutinschi Carol
63. Popescu Petru	87. Bilous Petru
64. Apostoliuc Ioan	88. Grijincu Nicolae
65. Michitiuc Petru	89. Pojoga Ionel
66. Prodan Silvestru	90. Țera Nicolae
67. Merinciuc Nicolae	91. Sidlețchi Martin
68. Bogoslovschi Alexandru	92. Juravschi Maria
69. Moizun Ana	

OAMENI ȘI LOCURI

Cum a fost odată

Elena FEDOREAC

Îmi mai aduc bine aminte, cum, copilită fiind, ieșeam la drumul mare ce venea dinspre Cernăuți și se pierdea spre Ardeal, și mă uitam la trecători. Îmi plăcea mai tare joia să ies în drum, că era zi de târg, și lumea din toate satele de pe Sirețel și de sub poalele munților se pornea la Storojineț cu căruțele și pe jos. Mergeau și oameni bătrâni, dar dârji, cu traiste pestrițe pe umeri. Vara purtau bundițe și cămăși albe, pălării negre cu streășină groasă și ridicată în sus. Pletele le erau încrețite și lăsate pe spate. Băbuțele erau în catrințe, cu amândouă capetele prinse în brâu, cu cămăși cu altițe și cu mărgel, cu tulpane albe sau alămâi. De, zile mari se îmbrobodeau în pânzături albe, țesute cu uzoare. Cele mai tinere purtau și salbe de argint la grumaz. Iarna femeile purtau cojoace sau cheptare lungi cu caftan. Se încălțau cu papuci cu tureatca înaltă, prinși cu ațe până sub genunchi. Altele purtau opinci cu gurguie, legate cu ață făcută din păr de coadă de cal. Se țeseau și tulpane de lână cu uzoare ce erau pe atunci la modă. Bărbații purtau berneveci din lână albă, țesuți, apoi presați la Rădăuți. Aveau obiele tot albe, din același material. Aceștia preferau să îmbrace cojoace sau sumane negre, în clinuri, cusute cu găietan împletit din patru sau din șase ațe. Și erau mândri bătrânii.

Îmi aduc aminte cum, fiind cea mai mică din casă și cea mai îndrăzneță, mă trimiteau părinții pe unde le trebuia. Eram și ascultătoare, dar și iute de picior. Și îmi ziceau dâșii:

— Copilă, când vei intra în ogradă, ia seama dacă-i deschisă portița, că, poate, vaca are de venit de la păscut. Să n-o închizi, ca vaca să n-o ia razna. Dacă-i găsi-o închisă, s-o închizi, ca să nu iasă din ogradă vițelul sau purcelul... la cei bătrâni sa le pupi mâna și în fața lor să te închini. Dacă se va întâmpla în casă vreun om străin, să nu-l înconjori. Pe drum să dai „bună ziua” la toți, de departe, până a ajunge în dreptul celor întâlniți în cale. Și să nu morăiești, ci să-i saluți răspicat.

Mai aveam doi frați și o soră mai mare. Și tata își instruia feciorul cel mare, când ieșea în sat:

— Măi băiete, încă nu ești de însurat. De te duci la horă, să nu te fudulești, ci să iei la joc toate fetele care nu prea sunt jucate. Să fii cu respect către oricine, căci toți sunt copiii cuiva. Să nu te împrietenești cu cei răi, nu te lua după cei tare bățoși, mai bine pune-te printre cei de rând.

Surorii tata îi zicea:

— Dacă un Țigan a pune torba pe gard și te-a pofit la joc, să mergi, nu cumva să-ți arăți mofturile între oameni. Să răspunzi și la bun, și la rău, fiindcă tu nu știi care a fi al tău. Dacă nu știi ce să zici, mai bine să taci, că n-a pricepe nimeni de ești cuminte sau proastă.

Și ce straie frumoase mai purtau tinerii pe atunci! Fetele coseau în taină cămășile pe care aveau să le îmbrace la mari sărbători. Țeseau cătrînțe de tigaie cu alesături și vârste, cu bată roșie, verde sau albastră, peste care se încingeau cu brăie cusute. Își duceau pantofii în mâini până aproape de biserică, dacă era cald. Acolo se încălțau. Feciorii purtau cămăși cusute cu fir de bumbac negru sau cu mătase albă pe la poale și pe la mâneci. Aveau bunde cu blăniță de dihor și prim negru, pălării frumoase, cizme de box cu pinteni sau scârț.

Tinerii nu purtau iarna berneveci, ci ițari cu uzoare țesuți din lână subțire sau din tigaie albă. Și ce mai jocuri erau pe toloaca de lângă biserică! Cântau un scripcar și cu hangarul. Dar când puneau scripcarul mâna pe arcuș, apoi cine mai putea sta la o parte? Și jocurile nu erau ca acum. Fiecare dans își avea figurile sale. Nu se băga flăcăul în joc până ce nu știa toate dansurile. Atunci se ruga să fie primit și el.

Aducea o ocușoară-două de rachiu, atât cât i se cerea, iar scripcarul dădea un semnal că mai un flăcău ieșise în sat. Calfa vorbea cu o fată care juca mai bine, o lua la joc, apoi o transmitea celui primit în rândurile băietanilor.

Și ce mai jocuri de copii erau pe atunci! Cei mari, de-o vorbă, băteau leafa. Așa-zișii păstori alergau după o minge făcută din păr de vacă, bine presat și legat strâns cu drafta. Apoi mai era cățăratul pe pomi, care din care să se urce mai sus. De asta mă urc și azi, la vârsta mea, pe orice cireș.

Toamna, la clăcile de desfăcut păpușoi, răsuna satul de cântece. Apoi și arcușul scripcărașului ne vrăjea auzul. Și iarna se făceau clăci, mai ales de tors. Și la ele nu lipseau nici cântecul, nici saga, nici poveștile, nici jocul. În timpul sărbătorilor de iarnă uram pe la casele gospodarilor până răgușeam. Și nu făceam mofturi, primeam ce ni se dădea: nuci, plăcinte, mere sau câțiva gologani. Eram bucuroși că am urat cât am putut.

Oamenii pe timpuri nu erau tare învățați, dar nici proști. Învățau pildele din Biblie și le era de ajuns ca să fie omenoși. Și ziceau ei copiilor că dacă spui minciuni, furi, bați sau ucizi, te vede Dumnezeu și pedeapsa lui nu se lasă așteptată. Și copiii se fereau de rele, fiindcă aveau frică de Dumnezeu. Și apoi, pe atunci mai exista rușine. Acum rușinea s-a izărat. Și dacă nu-i rușine, nu-i nici omenie. Dacă nu-i nici credință adevărată în Dumnezeu, se înmulțesc șr faptele rele.

Doamne, frumos a mai fost odată în Bucovina noastră, când lumea de la noi era curată la suflet. Era mai săracă, nu buiacă ca acum, dar știa să trăiască după legile omeniei și după cele zece porunci.

Orașul din ochii Anei

Maria TOACĂ

Mă uitam cu emoție în ochii bătrânei Ana, de parcă speram să regăsesc în adâncul lor imaginea orașului de altădată, să-l văd așa cum trăiește în amintirile ei. Născută în familia unui meșter zidar din suburbia Roșă-Stânca, Ana, fiica lui Nicolae Chirilovici, a fost martoră a creșterii orașului datorită și muncii părintelui ei.

Copilăria și adolescența i-au coincis cu o perioadă de prosperare a românismului pe plaiurile bucovinene. Acum, la bătrânețe, amintirile o cheamă în trecut, răscolind prin întuneric și lumină, dar mai mult răvășindu-i regrete dureroase. Ochii ei de copil curios au văzut cum au fost înălțate biserici și troițe, schituri și monumente întru proslăvirea neamului și a credinței strămoșești.

Tineretea, însă, i-a înscris în amintiri numai pagini negre, l-a fost dat să treacă prin valul de pustiire și distrugere, când pe tron au fost ridicați hulatorii de Dumnezeu, iar cei mai mândri feciori ai neamului erau însemnați cu cununa morții. Relicvele scumpe poporului au fost nimicite, dar n-au putut fi șterse din inimile oamenilor, mai ales din memoria celor ce le-au văzut cu ochii de copil.

Ana Lăpușneanu de la Roșă-Stâncă le vede și acum noaptea în vis, la locul lor menit de Cel de Sus, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, n-o desparte o prăpastie de jumătate de veac de acele timpuri. Le regăsește și în paginile îngălbenite ale revistelor și calendarelor, păstrate în podul casei părintești. După moartea tatălui, prin 1981, a început să citească și ea din acele cărți vechi, ascunse în locuri mai întunecoase, și să înțeleagă de ce bătrânul le răsfoia în taină, iar oaspeții lor nepoftiți le spunea că n-are nici o carte veche.

— Tata a zidit multe case la Cernăuți. Eram în clasa întâi, când lucra la construcția școlii nr. 2 din centrul orașului. Îmi amintesc bine, căci am făcut atunci o poznă: am înghițit o monedă de doi lei.

Mama m-a luat în brațe și a alergat la șantier la tata. Parcă o aud cum îl ruga să coboare mai repede de pe schele. Părinții au plătit doctorului un pumn de bani ca să-mi scoată cei doi lei, mi-a povestit mătușa Ana.

La înălțarea bisericii Sf. Petru și Pavel de pe strada Storojinețului tatăl ei a lucrat de la temelie până la cupole. A muncit în timpul său liber, fără nici o plată, căci făcea parte din comitetul bisericii. Cu toate că în acest lăcaș slujba demult nu se mai face în românește, mătușa Ana vine să se închine aici. Simte chemarea sufletelor părinților săi. Până la înălțarea bisericii, nu departe, la răscrucea fostului bulevard Regele Carol II cu strada Storojinețului, în 1934 a fost ridicată o troiță. Până la războiul mondial din 1914, pe acel loc se serba, cu mare alai, o veche tradiție moldovenească - deschiderea iarmarocului de ziua Sf. Apostoli Petru și Pavel. Inaugurarea se săvârșea în mod festiv, însoțită de o procesiune pe străzile orașului. Se aduna mult popor care petrecea în veselie, așa cum în localitățile rurale se cinstea hramul bisericii. Era, deci, un fel de hram pentru creștinii ortodocși români din Cernăuți, care îi găzduiau și îi ospătau pe musafirii sosiți de mai departe.

A fost ales un loc foarte potrivit pentru Sfânta Troiță - în preajma cazărmilor și liceului militar. Monumentul se încadra ireproșabil atât în tradiția neamului românesc băștinaș, cât și în măsurile luate pentru înfrumusețarea orașului. El reprezenta nu numai un semn de orientare, ci și un simbol de pietate, de profundă evlavie, ce avea să amintească generațiilor viitoare că acest oraș a fost și este proprietatea unui neam de credință ortodoxă română.

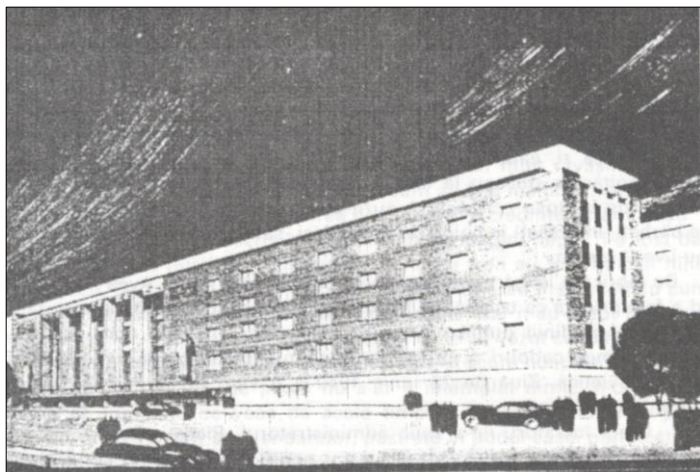
— Era un loc binecuvântat: de la temelie Troiței, printre pietre, răzbătea un izvor cu apă de leac. După distrugerea Troiței, izvorul s-a ascuns în adâncul pământului, spune cu tristețe Ana Lăpușeanu.

Dimineața de 14 ianuarie 1948 i-a rămas înscrisă cu fier roșu în suflet. Anume în acea zi, când creștinii sărbătoreau Sf. Vasile pe stil vechi, a fost nimicită Troița. Se duceau la fabrică, pe jos ca de obicei, împreună cu alte lucrătoare de la Roșă-Stânca. A auzit cum un grup de soldați îi grăbeau pe niște bărbați, îmbrăcați în haine de pușcăriași, să termine mai repede treaba, ca să nu-i vadă lumea.

De fabrică o leagă multe momente cruciale din viață. Avea numai 14 ani, când a fost primită ca ucenică la filatura de bumbac, ce se afla lângă stadionul din preajma grădinii publice. Și-a însușit repede meseria, câștiga bine. De sărbători primea cadouri și premii în bani, nu foi de laudă ca mai târziu în perioada sovietică. Ziua de 28 iunie 1940 a găsit-o la fabrică. Pe la ora 10 întreprinderea s-a oprit.

— Dragi lucrători, ne-a spus administratorul, plecați acasă, căci se duc românii noștri.

Pe la 4 după masă un nor negru a acoperit tot cerul. Credeam că-i sfârșitul lumii, își amintește bătrâna. Trei zile m-am temut să ies după poartă. Apoi am venit să văd ce se face la fabrică. La poartă am zărit mașini și soldați. Directoarea și trei specialiști evrei, care nu dovediseră să fugă, au fost arestați și de atunci nu i-am mai văzut. În 1941, când a început războiul, tot la fabrică eram. În 1944 ni s-a propus să ne evacuăm în România. Dar tata nu m-a lăsat să plec. Mă convingea că peste cel puțin trei luni ai noștri se vor întoarce și se vor sfârși toate nevoile. Numai fratele nu l-a ascultat. Să fi știut ce ne așteaptă, nu mai rămâneam acasă.

Palatul Cultural din Cernăuți, ctitorie a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, ridicată după proiectul arhitectului Horia Creangă (1937)

Spre deosebire de copii, baștină nu-l lăsa pe bătrânul Chirilovici să pornească pe drumul pribegiei. Nu-i dădeau foaie de drum nici casele înălțate la Cernăuți, nici acelea pe care spera să le mai zidească. Să-i fi spus cineva că fetele lui vor române numai cu 12 ari de grădină din tot pământul din moși-strămoși! Bătrânul, răătăcit pe fronturile primului război mondial, trimis să lupte sub steag străin, pentru gloria asupritorilor, s-a întors învingător în țara sa întregită și credea că aceasta nu-i ultima victorie în destinul neamului. El a transmis mai departe această credință și fiicei sale Ana. La 80 de ani i-au ajuns puteri să zidească și pentru ea o casă nouă. Iar Ana, la 70 de ani, îi păstrează cărțile și amintirile. Noaptea visează orașul copilăriei, cu monumentul lui Eminescu în fosta Grădină „Arboroasa”, își vede tatăl muncind pe schelele Casei Naționale a românilor din centrul Cernăuților. Căutând în ochii ei firul de legătură cu generațiile trecute, o întrebare chinuitoare îmi răscolea conștiința: „Ce vor vedea nepoții, peste ani, în ochii mei?”

Mângâieri pentru însingurare

Maria TUDOR - GHEORGHIU

O cunosc de câțiva ani. Mai precis, de la prima sărbătoare a limbii materne, la care a citit o răscolitoare poezie despre destinul confrăților ei români, răvășiți prin negre străinătăți. Ascultând-o, mulți nu-și puteau stăpâni lacrimile, căci prin cuvinte simple și sincere femeia firavă din fața lor tulbura dureri ce mocneau demult în cămarile tănuite ale sufletului, le plângea părinții și frații, care nici de morminte n-au avut parte. Și această mică femeie, cu o voce nebănuț de puternică pentru făptura sa, ne îndemna să ne iubim limba, să fim mândri de istoria noastră milenară, să nu uităm că suntem urmașii unui vrednic popor.

Astfel am cunoscut-o pe Magdalena Morar din Cupca. Dacă unii intelectuali au devenit renumiți departe peste hotarele regiunii, făcându-și un nume răsunător pe valul renașterii naționale, apoi ar trebui să le fim recunoscători unor confrăți ca Magdalena Morar. Oameni care n-au avut ambiție de a-și lăsa numele în istorie, pentru că au purtat-o pe umerii lor și în timpuri de cumpănă, și în anii de prosperare. Simpli țărani români, care și-au ridicat fruntea și glasul nu pentru a câștiga onoruri sau recunoștința generațiilor viitoare, ci dintr-o sinceră și imensă dragoste pentru rădăcinile lor, dintr-o firească pornire de ocrotire a existenței noastre pe acest pământ. Ei își scoteau din vechile scrinuri hainele tinereței, îmbrăcându-le cu drag pentru sărbătorile de la Cernăuți. Veneau pe jos din satele îndepărtate, cu brațele pline de busuioc, ca să-i asculte și să-i admire pe tinerii deșteptați din somnul uitării și întunericul ateismului. Naivi, cu suflete curate, credeau fierbinte în minunea reînvierii. Dar pe cât de mare le-a fost credința, pe atât de dureroasă le este astăzi dezamăgirea.

— Ne simțim părăsiți, jigniți în cele mai sfinte sentimente, mi-a mărturisit Magdalena Morar. - De parcă n-ar fi fost ziua de 2 iulie la Putna, de parcă nu ne-ar fi adunat Stejarul lui Ștefan cel Mare din Codrii Cosminului, n-am fi plâns cu toții împreună la Crucea de la Fântâna Albă, n-am fi avut aceeași inimă și același gând la bustul lui Eminescu.

Doamna Morar din Cupca are dreptul moral la aceste reproșuri. Ca și alți români de la țară, departe de politică și interese de conjunctură, ea își îndeplinește mai departe datoria preluată de la strămoși, păstrând datinile și portul popular. Într-o zi am întâlnit-o întâmplător într-un magazin. Din când în când o poartă de la Cernăuți nevoile traiului unei pensionare singuratice, căci puține bucurii și mângâieri i-au mai rămas. Făcând puțină carte la români, învățând mai apoi prin corespondență la o școală tehnica agricolă, toată viața a lucrat în contabilitățile primăriei și colhozului. Pensia iar ajunge pentru necesitățile ei modeste, dar o primește cu mare întârziere. Venise la Cernăuți, la secția de asigurări sociale, să se intereseze când vor primi bătrânii din Cupca așteptata pensie. La Hliboca i se spune mereu că nu sunt bani. Asta o știu și ei, însă după ce au muncit pentru o plată de nimic toată viața, la bătrânețe ar trebui măcar să nu ducă lipsa pâinii.

Stăm puțin de vorbă. M-am interesat cum se luptă singură cu greutățile vieții. Dar n-ar fi ea Magdalena Morar, dacă s-ar lăsa copleșită de nevoile cotidiene.

— Întrebați-mă mai bine despre alegeri, mi-a sugerat o întrebare care nici prin gând nu-mi trecea ca să io adresez.

— Chiar vă preocupă atât de mult alegerile?

— Vreau să mă adresez către toți românii noștri să ia bine seama și să aleagă un om de treabă. Căci de 50 de ani tot alegem, și nu ne-am ales cu nimic. Mai demult ieșeam la votare de frică. Acum nu avem de ce ne teme și trebuie să ne folosim de libertatea ce ni-i dată. Să nu-i credem, ca data trecută, pe acei care promit verzi și uscate. Doar acum nu există candidați latifundieri, cu milioane în bănci străine, cum erau mai demult. Chiar dacă careva din ei a adus unei bătrâne sărmene o mașină de lemne sau a început un pod, apoi n-a dat nimic din buzunarul lui. Tot de la gura poporului a luat. Vrem să avem în parlament un om, care, când va ajunge acolo sus, să nu uite că-i român și că în Bucovina, alături de alte neamuri, trăiesc și români. Să nu rămânem și mai departe fără nume în această țară. Dar tare mă tem să nu fie Dumnezeu în concediu, când vor avea loc alegerile, glumește doamna Magdalena.

Ce-i al ei, e pus de-o parte. Glumește chiar și atunci când sufletul îi plânge. Când mamă-sa a adus-o pe lume, norocul probabil, se odihnea într-un concediu îndelungat. N-a avut parte de fericire în viața personală, a trăit mai mult singură.

Își mângâie însingurarea cu cititul cărților. Se pare că anume pentru oameni ca ea a spus cronicarul Neculce că nu există mai frumoasă și mai de folos zăbavă decât cititul cărților. Prin mâinile ei a trecut toată literatura din biblioteca satească, are multe cărți în biblioteca personală. Mai demult, când venea la Cernăuți, numaidecât intra pe la fostul magazin „Drujba”, unde se găsea multă literatură în limba română.

— Acum n-am de unde să cumpăr o carte în românește. M-am bucurat când s-a deschis în centrul orașului librăria „Luceafărul”. Însă, după ce am intrat de câteva ori pe acolo, am înțeles că această librărie n-a fost deschisă pentru noi, mi-a spus cu regret doamna Magdalena.

Multe cărți personale i s-au pierdut prin sat. Nu poate să refuze când vecinii o roagă să le de-a ceva de citit. Dimpotrivă, se bucură că pe consăteni îi pasionează lectura. Numai un lucru e rău: unii sunt tare uituci. Dragostea pentru lectură a moștenit-o de la mamă-sa, o țărancă numai cu două clase primare. De la ea a învățat și alfabetul. Pe patul de moarte, cât a putut vorbi, mamă-sa îi recita în șoaptă poezii. Ultima a fost balada lui Alecsandri „Miha Copilul”.

Deși e la pensie numai de câțiva ani, Magdalena Morar spune că-i tare de demult pe acest pământ. Probabil, această senzație, indiferent de vârstă, le este proprie tuturor oamenilor cu un bogat univers spiritual. Mulți tineri ar putea s-o invidieze pentru energia-i sufletească, voința de a trăi frumos chiar și atunci când se pare că viața-i lipsită de sens. Ea își face mici sărbători citind o carte, privind un film bun, crescând o floare, brodându-și o ie... Micile bucurii și marile dureri se transformă în inima ei în poezie. Ca să nu le țină ascunse numai pentru sine, le transpune pe hârtie, poate într-o formă cam stângace, așa cum se pricepe cu mintea-i de țărancă. O interesează tot ce are loc în satul natal. Ar dori ca viața culturală a baștinii să fie mai bogată, așa cum a fost până la 1940, când Cupca avea un cor de bărbați renumit în toată țara.

În 1994, în august, s-au împlinit o sută de ani de la înființarea școlii din Cupca. Doamna Morar și-a dat toată silința, alături de profesoara Eleonora Schipor, ca să-i adune, cu acel prilej, pe toți fiii de seamă ai satului împrăștiați prin lume. Tot ce e legat de numele românilor trece prin inima ei, a acestei curajoase țărance, care nu face politică, nu se bate cu pumnul în piept, dar care își iubește din tot sufletul neamul.

La Dobronăuți, cu clopotarul Vârsta

Dumitru OPRIȘAN

E în miezul lunii lui Cuptor, venim dinspre munții cu turle zimțate de piatră și cu acoperișuri de cetini. Mașina aleargă spre șes ca o ciută sprintenă și Carpații rămân în urmă, ferecați cu frâie argintate de apă. Ajungem la Sadagura, târgul din dreptul Cernăuților, dincolo de Prut, și o cotim pe un drum vechi, străjuit de tei bătrâni și cu brațe vânoase ca niște oșteni ai lui Vodă. În dreapta și în stânga câmpului combinele croiesc făgașuri de pâine prin codrul de spice de culoarea lămâii. Privim cum fulgeră albastru coasele zimțate ale combinelor ce rup din grâie și din soare, apoi ne răcorim fețele cu răcoarea din adâncul parcului de la Cernauca Hurmuzăcheștilor. Și din nou mașina îi dă zor spre locuri cu priveliști îmbietoare, spre așezări bucovinene, nesecat de bogate în frumusețe omenească. De la Cernauca la Dobronăuți drumul aleargă printre rugurile verzi ale fagilor, urcate peste creștetul pădurii seculare. De la capătul pădurii, Dobronăuții, sat situat la numai 19 km de Zastavna, ne apar ca o vatră inundată de lumină. De sus ne odihnim privirile pe acoperișurile caselor, strânse ca într-o turmă de iernat, pe faldurile verzi ale grădinilor și pe relieful neregulat al șesului, ale cărui limbi se tot lătesc cu cât e mai aproape curgerea domoală a Nistrului.

Ne-am duce la Rjavineț, mai înspre Nistru, ce-a fost hotar natural între două lumi, cea romanică de est și cea slavă, dar în centrul Dobronăuților, lângă drum, albește un codru de cruci. Parcă nicăieri în satele trasprutene n-am văzut un cimitir mai îngrijit, parcă nicăieri mâna omului n-a lucrat mai iscusit pentru a păstra memoria înaintașilor, cunoscuți și necunoscuți, de un neam sau de altul. Un omulean scund și cu obraji roșii ca macul în floare își proptește bicicleta de un pom și vine de-a dreptul la noi:

— Oameni buni, ne zice în limba ucraineană, dacă vreți să strângeți vișine, să nu rupeți ramurile. Au fost niște copii obraznici pe aici și uitați-vă cum au dezbitat crăcile de la trunchiuri...

Îi spunem cine suntem, omul devine foarte îngăduitor și prinde să ne dea lămuriri în privința cimitirului:

— Aici sunt înmormântați sătenii care au murit cu tare mulți ani în urmă. Era delăsat, în paragină totală, autoritățile locale au vrut să-l strice și să construiască ceva pe oseminte, dar gospodarii noștri n-au dat voie. M-am apucat cu fratele meu mai mare să-l îngrijim. Am văruit crucile, am făcut rânduială. Și ce dacă n-are cine veni să pomenească morții din el? Venim noi, deși avem mulțor de lucru. Pentru trudă nu ni se plătește. Cosim iarba și fânul e al nostru. Am serviciu în altă parte, dar atât aici, cât și în cimitirul cel nou fac muncă voluntară.

Ne dăm în vorbă ai pe îndelete. Omul se află în preajma ieșirii sale la pensie. Fetele lui și ale fratelui său sunt măritate departe de casă. Numele de familie Fustei îl poartă în sat doar ei, îngrijitorii cimitirului.

— N-am vrut să mi se piardă numele, nu m-am lăsat și, uite, mi-am „cumpărat”, la bătrânețe, un băietănaș, glumește omul cu seriozitate. Mi s-a luminat sufletul, știind că nu ni se va pierde stirpea pe linie bărbătească. Băiatul îi în clasa a doua, îi bolnav de ochi și o să-l duc la doctori, poate scapă. Când dau căldurile, i se umflă pupilele, dar vede bine... Acum, dacă aveți treburile voastre uitați-vă și vedeți ce scrie acolo, pe cruce, că eu nu știu în ce limbă e scris.

Citim „Aice odihnește Rahila, soția dascălului Petru Hnidei din Dobronăuți, răpăosată la 30 decembrie 1861”. Mai citim câteva inscripții de pe vechile cruci. Mormintele în care zac osemintele Catrinei Costin, Mariei Moldovan, în care zace „starșii sîn Iona i Marii Cremene” sunt încă din veacul trecut și noi devenim și mai curioși:

— Domnule, au trăit și români în satul dumneavoastră?

— Da, românii au fost locuitorii vechi ai Dobronăuților, apoi peste ei au venit familii de poloni, evreiești și ruteni din Galiția. Bătrânii zic că au fost mulți români aici, că moșii lor au apucat și școala moldovenească în sat. Dar asta a fost demult, pe timpul Austriei...

Îngrijitorul cimitirului, Fustei, ne petrece cu ochii și ne tot spune pe ce drum s-o apucăm spre biserica Sf. Nicolae, căci, vorba lui, e veche, frumoasă și, pare-i-se, că-i moldovenească.

Biserica din Dobronăuți, cu două turnuri paralele din față și cu unul deasupra altarului, domină peisajul arhitectonic al satului. Este împrejmuită cu gard de piatră, cu capace cioplite la fel din piatră adusă din carierele de la Nistru și intrarea e printr-o poartă grea, cu grilaje de fier. Abia ne ridicăm ochii la geamurile semiovale, așezate într-o armonie perfectă, și norocul ni-l scoate în cale pe Tânase Vârsta, clopotarul. E un om înalt și uscățiv. Are 77 de ani și vorba lui blajină parcă ne unge cu miere la inimă. Ne arată inscripția de pe frontispiciu. E făcută în chirilica adaptată pentru scrisul moldav din primul sfert al veacului trecut și descifrarea decurge lent. Aflăm, însă, că „acest de pe pământ dumnezeiescu lăcaș” s-a făcut „la anul 1826 de Dobrovolschi, cavalier de Buchental”, că el a fost sfințit în 1827 „pri episcopul Bucovinii sie von Baloscesul”.

Clopotarul ne deschide lăcașul, ne îndeamnă să ne urcăm la balcon și ne arată două portrete în mărime naturală, realizate în ulei, care îi înfățișează pe ctitorul bisericii Sf. Nicolae din Dobronăuți Isidor Dobrovolschi și pe jupâneasa Zoița, soața acestuia. Ctitorul, care poartă caftan moldovenesc și tichie boierească, ține în mâna stângă macheta bisericii pe care a dăruit-o satului, așa ca voievozii din epoca medievală, iar în mâna dreaptă - un pai de grâu cu trei spice aurii în vârf. Clopotarul Vârsta ne mai arată și locul unde a fost înmormântat proprietarul moșiei Dobronăuți. Inscripția de pe piatra funerară este făcută într-o chirilică ceva mai modificată și mai accesibilă descifrării: „Subt această piatră odihnește robul lui Dumnezeu Isidor Dobrovolschi riter von Buchental, unicul stăpân și ctitor bisericii aceștia din Dobronăuți, fiind bătrân de 84 de ani, carele s-au săvârșit la anul 1828, octomvrie”. Îi traducem clopotarului inscripția și el, înflăcăându-se, ne deapănă în continuare o întâmplare, care a dus la înstrăinarea cuibului de moldovenie din Dobronăuți. Nicolae, nepotul lui Isidor, moștenitorul acestuia, a adus pe moșie argați de peste Nistru, apoi a schimbat moșia pe un titlu de noblețe, trecând la catolicism și renunțând la limba părinților și bunicilor săi.

S-a înstrăinat un sat dintre Prut și Nistru dintr-o ambiție prostească a acestui urmaș nechibzuit al unui vrednic boier român din Bucovina...

— Isidor Dobrovolschi, boierul, când a zidit biserica, a chemat toți bărbații din sat să lucreze cu plată mare pentru lăcașul lor de închinare, prinde Tănase Vârsta să ne depene și o frumoasă legendă. Bărbații l-au ascultat și au pornit la lucru, căci nu ieșeau din vorba stăpânului moșiei. Și dacă un copil aducea o cană de apă vreunui meșter însetat, boierul, fără tăgadă, băga mâna în pungă și-i puneă copilului în palmă câțiva sorocovăți. El supraveghea lucrările și, dacă observa pe vreun cărauș biciuindu-și vita sau calul cu care căra piatră din cariera de la Nistru, îl puneă să-și descarce harabaua, îi făcea pe loc socoteala, ba îl plătea și pe trei zile înainte, spunându-i: „Eu fac biserică din milostenie și nu vreau să sufere nici un om, nici un animal pentru acest lăcaș dumnezeiesc. Du-te în plata Domnului și la lucru mai mult să nu-mi vii”.

Se zice că și-a ales boierul lanul pe care să semene grâu. Și grâul s-a arătat frumos și fiecare pai a legat câte trei spice în vârf și asta i-a fost răsplata pentru milostenia lui și pentru darul ce l-a făcut Dobronăuților...

Legenda este captivantă, dar niște oameni din satul vecin Horosăuți, pe care îi cheamă Gavrilița, Grumeza, Dârda, Țurcan și Cozubaș, dar care nu mai știu românește, căci valul înstrăinării s-a năpustit peste înaintașii lor încă în a doua jumătate a veacului trecut, au treabă cu clopotarul (biserica din Dobronăuți se afla în stadiul reparațiilor) și suntem nevoiți să ne despărțim de sfătosul Tănase Vârsta. Când ieșim pe poarta bisericii, o lacrimă i se prelinge pe cutele obrazului. Omul își clatină capul, de parcă ar răspunde unor gânduri tănuite, unor gânduri ce l-au frământat o viață, apoi își ridică ochii spre turlele lăcașului de închinare Domnului, coborându-i lent spre inscripția moldovenească de pe fronton.

Mai cutreierăm satul, dar casele lui arătoase și oamenii lui inimoși împrăstie acum un aer de legendă, care aprinde lumini peste întinderea simțirii noastre.

În hram și-acasă.

Maria ANDRIEȘ

Cei care o au întotdeauna nu numai acasă, ei și în școală, în stradă, în lume, poate nu-i duc atât de pățimaș dorul, n-o așteaptă ca pe o sărbătoare. Dar la Ceahor duminicile sunt sfinte sărbători ale limbii române. Rebotezați în pașapoarte în moldoveni și ucraineni, românii din Ceahor, în pofida eforturilor de ucrainizare, vorbesc acasă în dulcea lor limbă, iar în fiecare duminică o ascultă în sfântul lăcaș. Stimatul lor preot Vladimir Borcea, protopopul raionului Hliboca, decenii în șir le propovăduiește prin cuvântul matern veșnicile adevăruri.

Deși străduințele câtorva vrednici gospodari de a deschide clasele românești nu s-au încununat de succes, băștinașii nu se consideră învinși definitiv atât timp cât limba română răsună în biserică. Poate nu-i cazul, vor crede unii, să vorbim despre mândria națională a confrăților din Ceahor, în timp ce nu se poate aduna măcar numărul minim de copii pentru o clasă românească. Dar să nu ne pripim cu reproșurile. Or, cine știe în ce hal ar fi ajuns satele cu care ne mândrim astăzi, dacă acum jumătate de secol li s-ar fi impus o școală rusă ori ucraineană.

— Când m-am dus pentru prima dată la școală, nu știam nici un cuvânt în ucrainește. Plângeam și noi, elevii, și învățătoarea... Dar marea majoritate erau, ca și mine, copii de români, mi-a povestit Viorica Morar din Ceahor.

Părinții ei, Ștefan și Maria Landiuc, vorbeau în casă numai românește. Dragostea părinților față de limba maternă i-a costat scump pe copii. În primii ani de școală ei au avut mari probleme. N-au uitat nici până azi acel calvar, din care cauză se străduiesc să vorbească cu copiii lor mai mult în ucrainește, ca să nu le repete soarta. Numai buneii își mângâie nepoții cu dulcea vorbă românească. Bunica Maria i-a învățat să scrie și să citească în românește din Biblie. Mai ales Lenuței, fetița Mărgăritei, îi place să o asculte și-o roagă să-i povestească mai multe despre viața ei.

Ora de română, pe care o are Lenuța la școală o dată pe săptămână, ar fi prea puțin pentru ca să pătrundă în farmecul limbii materne, dacă nu i-ar avea alături pe bunica cu amintirile ei, pe bunel cu vorbele-i de duh. Ștefan Landiuc este unul din puținii ceahoreni care n-a permis să fie înscris în pașaport moldovean sau de altă naționalitate. Era un curaj nemaipomenit să te îndărătnicești că ești român, dar badea Ștefan a ținut-o morțiș că nu dorește să-și schimbe naționalitatea, l-a mers și în altă privință: n-a putut fi impus să între în partid. Timp de 27 de ani, până la pensionare, a lucrat ca șef de secție la o uzină din Cernăuți. După cum se obișnuia printre șefi, era mereu petit în rândurile PCUS. La insistențele secretarului de partid, răspundea că locuiește chiar peste drum de biserică și nu poate să nu-i treacă pragul. Astfel a fost lăsat în pace.

De la vârsta de 12 ani cântă în corul bisericii. De la război încoace numai în sfântul lăcaș se simte cu adevărat om demn, la el acasă.

Când a fost ucrainizată școala, s-a motivat că nu se găsesc învățători care să cunoască limba română. În jumătate de veac a apărut o pleiadă întreagă de pedagogi români, specializați în toate disciplinele școlare. Dar s-au iscat probleme de alt ordin: în sat s-au aciuat mulți străini care comandă muzica. Alta e și psihologia părinților care au copii la școală. Trecuți prin umilințe din cauză că vorbeau românește, ei le doresc copiilor un destin mai fericit. Cu atât mai mult, cu cât limba de stat li se impune în cel mai nepolitic mod.

Doamna Viorica, fiica unor părinți ce vorbesc numai românește, mi-a mărturisit că-i vine greu să găsească cuvintele pentru a-și exprima armonios gândurile în limba maternă. Copiii ei întâmpină și mai mari dificultăți în exprimare. Totuși, tezaurul nostru folcloric, tradițiile nu le sunt străine. Dragostea de cântec a adus întreaga familie în corul „Dragoș Vodă” al Societății pentru cultura românească „Mihai Eminescu”.

— La început cântau în cor numai Aurel, bărbatul meu, și tata. Eu și cu mama veneam la repetiții să ascultăm cum cântă ei, spune Viorica.

Astăzi Ștefan Landiuc umblă la cor împreună cu soția, fiica și ginerele, într-o duminică i-am întâlnit pe toți la Cernăuți.

Ploua, era o zi mohorâtă, când doar ceva extraordinar te poate scoate din tihna casei. Dar pe oamenii îndrăgostiți de cântec nimic nu-i oprește să lase grijile familiei pentru câteva ore de înălțare sufletească. Ștefan și Maria Landiuc sunt convinși că tradițiile românești nu se vor pierde odată cu trecerea generației lor. Doar în urmă nu rămâne un loc gol. Tinerii umblă la biserică, rostesc rugăciuni în limba maternă, de Crăciun colindă românește. Renaște și portul național.

— Ne-am cusut cu fetele cămăși naționale, mintene, pieptare... Păcat că la Ceahor nimeni nu țese catrințe. Dar găsim meșterite la Voloca, Mahala, mi-a povestit Maria Landiuc.

— La sărbătoarea Unirii de la Alba Iulia, când am apărut în costumele noastre naționale, i-am uimit pe toți confrății din țară, a adăugat badea Ștefan.

Acolo au înțeles ei că viața nu le trece în zadar, că au o sfântă menire: să-și aducă și nepoții, în inima țării, cu sufletul și chipul românesc așa cum sunt ei, cum ne-au fost străbunii, așa cum ne-a lăsat Dumnezeu să fim.

FOLCLOR BUCOVINEAN ȘI POETI POPULARI

Folclor bucovinean

Cine nu-i mâncat de rele

Cine nu-i mâncat de rele.
Nu știe-a cânta de jele.
Mărg pe drum, mă țin de gard
Și zice lumea că-s bat;
Mărg pe drum, încep a plânge,
Inima-n piept mi se frânge.
Plânge maica, plâng și eu.
Plâng și pietrele-n pârau.
Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș codrului.
Codrul are frunza lui,
N-are grija nimăru.

Inimă de putregai

Inimă de putregai.
Cum n-am cuțit să te tai
Să văd ce durere ai.
De-ai avea sânge-nchegat.
De scârbă l-ai căpătat;
De-ai avea sânge mocnit.
Din necaz l-ai dobândit.

Foaie verde trei livede

Foaie verde trei livede.
Pe marginea Mării Negre
Numai foc și fum se vede.
Artileria ușoară
Bate neamțu de-l omoară.
Și-așa mi-l bate, măi frate.
De dărâmă cazemate.
Și neamțu trage mereu,
Să ne scoată din tranșeu.
Maiorul și căpitanul,
Și colonelul Drăganu
Și-ncă doi locotenenți,
Care îs băieți deștepți,
Ne ridică la atac,
Printre nemți cărare fac...
De mine, mândră, vei știe,
Că nu mai sunt pe câmpie, -
Sunt în munții cei înalți,
Care se numesc Carpați.
Munții-s mari, pădurea-i deasă
Și ranița nu mă lasă.
Alelei, soare rotund,
Dă-te-n vale mai curând,
Că mie mi s-o urât
Tot suind și coborând,
Ranița-n spate purtând.
Uite, șuieră vaporul,
Hai, Lenuță, să-ți dau dorul,
Să rămâi cu dorul dat,
Cu obrazul sărutat,
Să rămâi cu mâna dată,
Cu gurița sărutată.

Ard-o focul cătănie

Ard-o focul cătănie,
Cum m-o dus în țări străine,
Unde nu cunosc pe nime,
Numai arma lângă mine
Și batista de la tine.
Iar batista are-o floare,
Să-mi șterg fața de sudoare
Și ochii de lăcrămioare.

Vine trenul „Principesa”

Vine trenul „Principesa”
Cu răniți de la Odesa;
Vine trenul ca scânteia
Cu răniți de la Crimeea.
În vagoane sunt răniți
De la Cotu-Don veniți.
Eu stau în spital de-o lună
Și mi-au pus picior de gumă.
Și mână de cauciuc
La mândra să nu mă duc.
Cum s-o țin pe mâna dreaptă,
Cum am mai ținut-odată?
Cum s-o țin pe brațurile,
S-o hrănesc cu bombonele?

Copiliță dintre munți

Copiliță dintre munți,
Avut-ai mai mulți drăguți,
Dar mi-ai fost dragă și mie,
Când plecam în cătănie.

Mult îi, Doamne, până mâine,
Dar îi mult trei ani de zile;
Mult îi, Doamne, până seară,
Da-i mai mult trei ani și-o vară.
Părul mei cel mătăsos
Zace la maior pe jos;
Părul meu cel de mătăsa
Zace la maior sub masă.

În pădure la Guranda

În pădure la Guranda
Stă Coroi cu toată banda
Cu pușculița pe masă,
De patrulă nici nu-i pasă.
De la Dorohoi la vale
Jandarmii îi ies în cale.
Ei la vale coborau,
Pe Coroi mi-l arestau.
Toată lumea-i la plimbare,
Coroi stă la închisoare.
Lua de la cei avuți
Și dădea la cei lipsiți.

Dacă n-ar fi vara ploi

Bine-ar fi cioban la oi,
Dacă n-ar fi vara ploi.
Vine-un nouraș de ploaie
Dă-o dracului de oaie;
Vine-un nouraș de vânt,
Te doboară la pământ.

Ciobănaș la oi am fost

Ciobănaș la oi am fost,
Fetele nu mă cunosc.
La vară dacă-oi mai fi,
Fetele mi-or trebui.
Dragă mi-i oița laie
Și copila cea bălaie;
Dragă mi-i oița șută
Și copila cea plăcută.

Fata care-mi place mie

Fata care-mi place mie
N-o lasă mă-sa să vie, -
O ține închisă-n casă,
Vra s-o facă preuteasă.
Preuteasă n-are-a fi,
Că s-o-nvățat a iubi;
Preuteasă nu s-a face,
C-o iubit pe cine-i place.

Copiliță trup subțire

Copilită trup subțire,
Te-aș cuprinde, mi-i rușine;
Te-aș cuprinde, te-aș pupa.
Cu sânii tăi m-aș juca.
Dar mă vede maică-ta,
Mă tem că m-a blestema;
Dar mă vede tatăl tău
Și-a zice că-s bărbat rău.

Dragu-mi-i paharul ras

Dragu-mi-i paharul ras.
Badea tânăr la obraz;
Dragu-mi-i paharul plin.
Badea tânăr, nu bătrân;
Drag mi-i mărul pădureț.
Badea tânăr și isteț,
Negricios cu părul creț.

Strigături

1.
Sus îi luna-n două coarne,
S-o culcat mândra, nu doarme.
Dar nici eu nu pot dormi
De dorul meu și-al mândrii.

2.
Strâng pernuța lângă mine
Și-aștept, mândra nu mai vine,
Să m-adoarmă și pe mine.

3.
Noapte vin, noapte mă duc,
Noaptea-n poartă mă usuc.
Noapte vin, mă răcoresc,
Ziua iar mă nădușesc.

4.
Du-mă, Doamne, și mă lasă
Unde sunt neveste-acasă
Și bărbații-s duși la coasă.

5.

Am și eu o mândruliță
Cu păr galben strâns în găță,
Subțirică și nălțuță,
Un puiuț de țărăncuță.

6.

Mă iubește și mi-i dragă
Și mi-i inimioara-ntreagă.
S-o sărut în miez de noapte,
N-aș uita-o pân' la moarte;
S-o sărut în miez de zi.
Nu m-aș teme c-aș muri.

7.

Toată lumea mă grăiește
Că-s jabrac, Doamne ferește.
Mă grăiesc oamenii-n sat
C-am să fiu talpă la iad.
Dar de ce. Doamne, să fiu,
N-am omorât om de viu!
Alte rele n-am făcut,
D-am iubit ce mi-o plăcut.

8.

De-o copilă care-mi place
Trei zile de drum aș face.
Trei zile și-o săptămână
Că i-o fost gurița bună.

*Din colecția muncitorului silvic Dragoș TOCHIȚĂ, locuitor
al satului Pătrăuții de Sus, raionul Storojineț.*

Doine

Hai, mândră, și-om bea paharul
Și ți-oi povesti amarul.
Puiculiță, am semănat
Busuioc și matostat.
Busuiocul de-a-nflori,
Să știi că bine ne-a fi.
De-a veștezi matostatul,
Să știi bine că las satul
Și tu te-i iubi cu altul.

2.
Sub un pom la rădăcină
Cântă-o pasăre străină:
— Eu nu cânt că sunt străină,
Numai tot că sunt bătrână.
Am crescut rânduri de pui,
Și-am rămas a nimănu.
Dragii mei, puiuții mei,
Cât ați fost voi mititei,
Am strâns grâu de pe ogoară
Și apă de prin izvoară,
N-am lăsat puii să moară.
Am îmbiat pe arătură,
Și v-am strâns semănătură.
Și v-am dat, pe rând, în gură;
V-am dat grâu, v-am dat secară,
Și dor de la inimioară.
Crenguța mohorului
Arde-n para focului,
Tot arde și nu se stinge,
Mândra suspină și plânge.
— Ieși, mândruță, până-afară.
Și-mi arată drum de țară;

Ieși, mândruță, până-n prag.
Și-mi arată cin' ți-i drag.

4.

Câte păsări în grădină
Toate cântă și se-alină.
Numai eu nu pot cânta.
Nici cu ce mă alina.
Că mi-i cuibul lângă drum
Sub o tufă de alun.
Câți oameni pe drum treceau
Toți cu pietre azvârleau. -
Tare rău m-am supărat
Și cuibul mi l-am mutat
În vârful muncelui.
Sub crengile bradului,
Unde-i drag voinicului.
Nici aice nu m-alin,
N-am scăpare de-al meu chin,
Căci brazii se clatină,
Molizii se leagănă.
— De ce voi vă clătinați
Și de ce vă legănați
Cu vânt și fără hodină
Cu crengile la tulpină,
Ca și omul când suspină?
— Noi ne legănam de vânt,
Omul suspină-amărât.

5.

Așa-mi vine câte-odată
Să mă sui la munți de piatră,
Să-mi fac ochisorii roată,
Să mă uit în lumea toată.
Jelui-m-aș, jelui
Și munții s-or năru,
Pietrele s-or despica,

Apele s-or tulbura.
Din zori până-n asfințit
Mă uit de unde-am venit,
Mă uit pe unde-am călcat,
Că tare-s înstrăinat.

6.
Străină-s, Doamne, străină
Ca și floarea din grădină, -
Bate vântul și-o clatină
Din vârf pân' la rădăcină.
Buruiana m-o umplut.
Neghina m-o zacrescut.
N-am nici frați să mă cosească.
Nici surori să mă plivească.
Străinioară-s pui de cuc,
N-am pe unde să mă duc;
Străinioară-s păsărea,
N-am milă nicăierea.

7.
Foaie verde de sulcină.
Lângă Prut într-o grădină.
Două flori dintr-o tulpină
Mi se pleacă, mi se-nchină.
Mă cunosc că sunt străină.
De străină ce-s străină.
Apa, vântul, nu mă mână.
De săracă ce-s săracă.
Nici valul nu mă îneacă.
Plânge pământul sub mine
C-am rămas și n-am pe nime.
Dar eu plâng deasupra lui,
C-am rămas a nimănu.

8.

Rău îi pare codrului
După verde frunza lui.
Dar mai rău îmi pare mie
După-a mea copilărie.
Am fost tânăr și-am iubit.
La scârbă nu m-am gândit.
Dintr-un trai atât de dulce
N-am știut la ce-oi ajunge.
Dă, Doamne, și omului
Ce i-ai dat și codrului;
Codrului i-ai dat cărarea,
Iar omului - supărarea;
Codrului i-ai dat verdeța,
Iar omului i-ai dat viața.
Jelui-m-aș, rău îmi pare.
Pentru cine-am crescut mare.
Jelui-m-aș și n-am cui
Jelui-m-aș codrului.
Codrul are frunza lui
Și nu crede tot ce-i spui;
Codrul are frunza deasă.
Eu mă jelui, lui nu-i pasă.

9.

Frunză verde liliac,
Mâne-i anul de când zac.
Mi-a crescut iarbă la cap.
N-am surori să mi-o plivească.
Nici mămuca s-o rărească,
Ca să mă mai răcorească.
Inimă de putregai,
N-am cuțit ca să te tai,
Să văd ce durere ai. -
Inimioară să-ți fac loc,
Să iasă para de foc.

10.

— Busuioc în patru crengi,
Hai, maică, să mă petreci.
— Să te petreacă străinii,
Cu dâșii-i trăi mai bine.
Hai, măicuță, dumneata,
De străini m-oi sătura;
De străini îi plină lumea
Dar măicuța-i numai una.
Lasă, maică, că-i vedea,
Îi prăși și nu-i putea,
Îi țese și nu-i vedea,
Și-i plânge în urma mea.
Îi plânge ziua-n grădină
Lâng-o tufă de gheorghină.

11.

Trageți, mândră, cu boghii
Nu-ți mai lăcrima ochii.
Trage-ți, mândră, și ghicește
De ce codru-ngălbenește.
Voinic mândru-nbătrânește.
Codruțul, că-i tare gras,
Voinicul, de mult necaz.
Ardă-te-ar focul necaz,
Că de mic copil te-am tras.
Te-oi mai trage până-odată,
Pân-oi lăsa toate baltă.
Am avut din tine parte
Și te trag până la moarte.

12.

M-ai dat, măicuță, departe
Să tot port desagii-n spate.
M-ai dat, maică, peste Prut,
Să nu-ți vin după-mprumut.
Eu, măicuță-n sat lucram,

Și-mprumutu-ți întorceam.
Și străină nu eram.
Să ai, maică, șapte fete,
Peste Prut nu le trimete,
Destul m-ai trimăs pe mine
Ca să nu mai știu de bine.
De străni m-am săturat
Ca frunza de măr uscat.

Din colecția lui Dumitru COVALCIUC.

Răsplata

- Legendă -

Cât o fi trecut de-atunci, nu-i nimeni să spună, căci pe vremurile celea puțini oameni știau a mânui condeiul și a scrie cursul anilor; ei țin bine minte întâmplarea și povestesc de-un car de ani cum s-au răfuit urmașii lui Dragoș-Vodă cu urdiile ce ne-au călcat hotarele țării și ne-au pustiit de atâtea ori țărinile.

Știind că ținuturile Moldovei sunt frumoase și mănoase, tătarii și-au pus în gând să treacă din nou hotarul, să le prade, să le calce în picioare, să ieie oamenii în robie și să-i ducă în țara lor, că-s vrednici și robaci. Și din timpul cum le trecu prin minte astfel de gânduri negre, sărmanii moldoveni nu aveau zi bună și senină. Nu era an, ori chiar de câteva ori pe an, în care ordiile tătărești să nu năvălească pe plaiurile noastre, să dea foc așezărilor omenești și să nimicască totul ce întâlneau în calea lor.

Țăranii văzând că păgânii nicidecum nu se liniștesc, ci calcă țărinile atât de des, prinseră să se sfătuiască ce să facă, cum să dregă să țină piept podghiazurilor tătărești, ori barem să scape de robie. La început se ascundeau prin stuhăriile iazurilor și bahnelor, prin lacurile mlăștinoase, chitind să scape de urgie și înstrăinare. Dar osteneala lor fusese zadarnică. Căci de la o vreme tătarii, auzind de la cine ar fi auzit unde se îndosesc locuitorii Moldovei, lua cu dânșii niște păsări învățate la vânat numite nagâți, cărora oamenii le-au zis *câni tătărești*.

Cum ajungeau în apropierea vreunui iaz mai mare ori mlaștini cu stuhării, le dădeau drumul să adulmece de nu este cumva cineva ascuns acolo.

Păsările, cum se vedeau slobode, zburau peste stuhării. Și cum zăreau un țăran ascuns undeva într-un bălțiș, îndată se roteau deasupra lor țivicăind:

Bibic,
Iaca un mojic!
Bibic,
Iaca un mojic!...

Tătarii dădeau buzna în partea ceia unde arătau nagâții, înconjurau bălțile din toate părțile și scoteau fugarii din ascunziș. Apoi îi chinuiau, îi schingiuiau să afle unde au dosit averea, încât de multe ori sărmanii nu scăpau nici unul viu din mâinile acestor lifte sălbatice.

După o vreme, când au văzut că nu se pot descotorosi de păgâni în nici un chip, chiar dacă sunt cufundați în apă până la gât, într-o vară s-au adunat cu toții la un loc, să se sfătuiască și să cumpănească din nou, că dacă nu-i pot învinge în lupte, că-s mulți - câtă frunză și iarbă în Codrii Moldovei - apoi să încerce cumva, prin vicleșug, barem să-și bată joc de dâșii. Și într-o zi, după ce au pus la cale în mare taină un șiretlic, tănuiră averea, ori o luară cu dâșii, și se retraseră spre munți, unde se aflau mai multe tainițe de nădejde. Acolo au chitit un ascunziș potrivit, că, dacă au să vină tătarii în creierii munților, apoi să le facă de petrecanie în apa furioasă a râului.

Nu trecu mult după retragerea țăranilor spre munții Bucovinei, și iată că într-o bună dimineață, o oaste de vreo șase mii de tătari trece Nistrul val-vârtej cu gândul ca de data aceasta să stârpească de istov băștinașii nesupuși. În drumul lor făceau mare prăpăd. Iar într-un sat, pe care-l găsiră aproape fără suflare omenească, au ucis ultimul locuitor și nu se lăsară până ce nu-l arseră cu totul din temelii. Sărmanii țărani, când s-au întors mai târziu la vetrele strămoșești, au fost nevoiți să ridice pe cenușa ceea alt sat. De atunci încolo i-au schimbat și numele, i-au zis satului „*Cenușa*”.

Urdiile hrăpărețe și crunte, după ce au înțeles că prin așezările omenești n-au ce căuta că-s pustii, se îndreptară spre stuhăriile apropiate, chitind ca, până la urmă, să descopere undeva ascunzișul ghiaurilor. Dar vorba ceea: le-a mers până la o vreme.

Apropiindu-se de mlaștini, sloboziră îndată nagâții. Pășările prind să zboare deasupra mlaștinilor și iazurilor acoperite cu stuf și să țivicăiască:

Bibic,
Iaca un mojic!
Bibic,
Iaca un mojic!...

Tătarii înconjoară repejor stuhăriile, și tăbăresc spre locul cela, unde se roteau păsările, bucuroși că au descoperit ascunzișul fugarilor. Însă, când colo, ce să vadă? În loc de oameni în carne și oase, ei găsesc numai cușmă lângă cușmă înfipite în vârfuri de trestie și papură.

Când se pomenesc înșelați în așa mod, tătarii mai să plesnească de necaz. Se opresc cu toții buimăciți și se întreabă unul pe altul, chitind în mintea lor întunecată, cam unde s-au retras locuitorii satelor din împrejurime?... Apoi, după o cumpănire mai îndelungată, hotărăsc să se îndrepte spre munți. În drumul lor nimiceau și mai avan satele și țarinile băștinașilor.

Când au călcat pe pământul Cosminului, vestea despre năvălirea hoardelor tătărești o prinse fulgerător bucovineanca Sânziana; ea 'taman atunci ducea pe cap o bucată de pânză la ghilit și ținea în brațe un copilaș. La această veste rea Sânziana nu zăbovi o clipă și desfăcu repede pânza, înfășa în ea copilașul, îl înnodă în cetina bradului de lângă cișmea să stea atârnat până se va întoarce, apoi alergă într-un suflet în desișul codrilor, ducând știrea celor ascunși că, iaca, urcă tătarii și încoace.

Ajungând lângă bradul de la răscruce, urdiile negre, cum zăresc pânza fluturând și copilul atârând de cetină, erau incredințați, că, în sfârșit, au dat de urmele țăranilor fugari. Însă după ce au scuturat cu de-amănuntul împrejurimile, și n-au descoperit suflare omenească, se opresc cu toții, holbându-se unul la altul. Hanul, care venea din urmă, se repede în capul armatei numeroase, țipând și împroșcând cu ocări și înjurături:

— Liftelor, de ce v-ați oprit? înainte!...

Dar tuiul din frunte, un fel de căpitan al lor, răspunde arătând spre copilul aninat de cetina bradului:

— Apoi iaca ce-i, Maria Ta. Ne-a oprit copilul ista. Hanul se înfurie într-atât încât era mai să turbe nu alta:

— Cum? Ce? Până acuma n-ați văzut copii?! Blestemaților, vă temeți de un prunc!...

— Nu e vorba de temut, Luminăția Ta, răspunse același comandant, am mai văzut noi destui copii de când luptăm. Dar pânza aceasta fluturând ca un steag și copilul înfășat îi un semn rău pentru noi. Mai bine ar fi să ne întoarcem înapoi.

— Să ne întoarcem?! răcni hanul ca o fiară încolțită de moarte. Apoi atâta ne-ar mai trebui: să ne speriem de-un țânc. Să râdă și babele de noi. Înainte, după mine!...

— Să fie cum spui, Maria Ta, și nu precum simt eu, încheie tătarul și porni în urma stăpânului său.

Dar n-apucară să termine bine vorba și să se urnească din loc, că se pomeniră înconjurați din toate părțile de oșteni înarmați și țărani cu furci și coase în mâini, care, pe neprins de veste, începură să-i măcelărească fără milă. Jumătate din urdia păgână și-a găsit moartea prin locurile celea muntoase, cu prăpăstii adânci și stânci colțuroase. Ceilalți au scăpat doar dând foc călcăielor, repetând vorba rumânului: fuga-i rușinoasă, da-i sănătoasă.

Însă coborând spre albia râului, cu gândul să-l treacă prin vad, armia deodată observă că apa prinde să crească, să se ridice văzând cu ochii. Căci plugarii, veniți de la șes, și plăieșii de la munte, s-au pregătit să-i întâmpine pe tătari cum se cuvine: au zăgăzuit albia râului cu câteva zile în urmă și acuma, când apa s-a ridicat de câțiva stânjeni, i-au dat drumul. Valurile mânioase măturau în cale trupurile vrăjmășești pornite să jefuiască și să prade. Astfel, falnica armată tătarească pieri toată. Scăpă ca prin minune doar hanul, care se grăbea spre hotarul Moldovei, visând să treacă mai repede Nistrul. Dar neștiind drumul și rătăcind de colo-colo, nimeri în prinsoarea unui plăieș cu mustața în furculiță și ochii negri care îl dădu pe mâna stăpânului din localitate:

— Data trecută m-ai certat, când ne-am bătut cu păgânii, că n-am pus mâna pe căpetenia lor. Ei, iaca, acum ți-l aduc viu și nevătămat. Dar să știi că, venind încoace, a cercat să mă cumpere cu galbeni și îmi tot spunea că moare de sete. Poate că dumneata îi fi având ceva băutură, să nu piară - sărmanul - de sete!

— D'apoi cum să n-am, neică, făcu vornicul Bucium, măsurându-l pe han din cap până-n tălpi. Uite colea sub șură am pregătit un poloboc plin cu moare de varză.

Apoi se adresă celui prins:

— Oamenii mei spun că-i fii însetat de atâta umblătură și ghițuială pe pământul nostru. Poftim, apropie-te, dacă vrei, de-ți potolește setea...

Hanul, ce era să facă, se apropie de poloboc și se aplecă asupra lui, să bea. Atunci vornicul, nu gândi mult, îl apucă repede de picioare, îl ridică în sus, și-i afundă cu capul în moare. Și după ce-l ținu așa vreo câteva minute, răsturnă polobocul și-l slobozi de-a rostogolul cu han cu tot la vale. Rostogolindu-se în jos peste pietre și bolovani, polobocul, împreună cu căpetenia tătarilor, se făcură mici bucățele.

Iaca așa au pedepsit atunci moldovenii pe acei ce veniseră să ne pradă țara. Durerea vremurilor de cumpănă și răfuială cu păgânii sunt doinite până astăzi copiilor, încă din leagăn:

— Vine, taică, apă mare,
Loc în albie nu are.
— Las-să vie, taică, vie -
Ea nu bate cu mânie
Satele de la câmpie.
Căci plăieșii cât trăiesc
Tot cu apa se-nfrățesc.
— Vine, taică, apa val -
Brazi de munte se prăval.
— Las-să vie, nu ne pasă,
Căci tătarii-ncoace-ndeașă.
Dar n-au inimă s-o treacă;
Speriați se-ntorc și pleacă.
— Vine, taică, râu turbat
Și cu sânge-amestecat...
— Las-să vie val spumos.
Că el duce mânios
Multe arme ghintuite,
Trupuri de păgâni ciuntite-
Lifte fără legi și țară
Că pământul ni-l călcară.
Pentru plaiul nostru scump
Apa, fiule, ni-i scut.

Poeți populari

Eu când vin în sat la mama...

Eu când vin în sat la mama, la frați și surori,
Îmi vine să plâng de jalea și de mila lor.
Mama stă pe lângă vatră, neagră pe obraz
De funinginea din sobă și de-atâta necaz.
Când mă vede că-s în poartă prinde-a lăcrăma
Și prinde să povestească despre soarta sa.
A fost tânără, frumoasă și-a avut bărbat,
Care-n rând cu toți românii pe front a luptat.
Când s-a terminat războiul cela blestemat,
Tatăl meu ca toți ostașii s-a întors în sat
Și gândea să se apuce de gospodărit,
Dar peste vreo două zile ordin a primit
Ca urgent să se prezinte șefului de sat.
Că de nu se va supune, va fi arestat.
Tata s-a uitat la ordin, greu a suspinat,
M-a luat pe mine-n brațe și a lăcrămat.
Și mi-a zis: „De-acum în casă tu rămâi bărbat,
Căci eu nu mă voi întoarce niciodată-n sat,
Că pe noi ne duc la chinuri și la muncă grea,
Unde nimănui nu-i pasă despre viața ta.
Dar tu când vei crește mare să le spui la toți
De bărbații Bucovinei unde-au rămas morți,-
În pădure la Onega au rămas culcați
Câte șapte-opt în groapă mulți voinici bărbați”.
Și suspină mama: „El cu jalea-n suflet jos te-a așezat,
S-a uitat în urmă, apoi a plecat.
Eu cu voi rămas-am mici copii de piept
De-atunci zi și noapte eu îl tot aștept.
De s-a-ntoarce, poate, o să-i povestesc
Cât de greu copiii mi-a fost ca să-i cresc”.

De mamă-s înstrăinată

Câți copii o mamă are,
Pe toți îi pune la cale,
Îi hrănește cu ce poate
Și-i iubește pân' la moarte.
Cât îi mic, copilu-n brață
Mama-l poartă și-l învață
Ca s-asculțe de povață
Și-o să fie om în viață,
Și să facă fapte bune,
Să nu facă rău la lume,
Pe nimeni să nu mințească
Și părinții să-și iubească.
Dar când cresc mai mari copii,
Mama-i dă cu cununie
Pe aproape-n a ei țară,
Nu-i lasă peste hotară.
Numai eu ca blestemată
De mamă-s înstrăinată.
Inima-mi plânge de jele
Și de dorul mamei mele,
Că n-am fost căsătorită,
Nici de mamă prigonită,-
Am fost floarea României
Și a țării bucurie.
— Românie, mamă scumpă,
Te rog, glasu mi-l ascultă.
Eu sunt fiica ta iubită,
Numele mi-i Bucovina,
Dar de tine-s despărțită:
Spune-mi, mamă, care-i vina
Că de-o vreme atât de lungă
Am rămas înstrăinată,
Inimioara ca să-mi plângă,
De străini să fiu muștrată?
Ce-am greșit pe lume, mamă?

Ori te-am supărat pe tine,
De mă lași așa orfană,
Să mă mustre toți străinii?
Trăiesc, mamă, cu suspine,
Despărțirea-i dureroasă:
Nu ți-i dor, mamă, de mine,
Nu vrei să mă vezi prin casă?
Ai avut o fiică mândră,
Cum n-a fost alta în lume;
A rămas mereu să plângă,
Când aude de-al tău nume.
Răsări soare al dreptății,
Sufletul de mi-l alină,
Lângă mama floarea vieții
S-odrăslească în lumină:
Românie, Românie, Z
area tu mi-o însenină,
Căci din veac până-n vecie
Eu sunt fiica ta mezină
Cu nume de Bucovină.

*Traian STRATULAT,
locuitor al orașului Cernăuți.*

Bucovină, plai de dor

Numai plaiuri înverzite,
Numai lanuri aurite,
Numai creste împădurite,
Numai pajiști înflorite,
Numai râuri săltărețe,
Munți cu piscurile semețe
Și sprintăre căprioare
Bând argintul din izvoare...
Peste acestea, cu lumină,
Plouă duh de Bucovină,
Ierbile se-nrouează,
Zările se-nseninează
De albastru ce înscrie

Plaiul întru veșnicie.

Veniți, bucovineni, acasă

Lăsați ținuturile străine,
Spre care n-ați pornit de bine
Și-n Bucovina vă-nturnați,
Unde v-așteaptă atâția frați.
Lăsați câștigurile-n Siberii,
C-acasă dau în floare merii
Și turmele talanga-și sună,
Și greierii horesc sub lună.
Lăsați deșertul necuprins,
La noi cu flori de măr a nins
Și ierburile se scaldă iar
În rouă de mărgăritar.
Lăsați și tundrele polare.
La noi, când soarele răsare,
Pe culmi pădurile-n șirag
Se aprind în ruguri verzi, de fag,
Iar holdele se tot ridică
Și văluresc, și se înspică.
La noi de cântă ciocârlia,
Nuntește-n falduri verzi câmpia.
Lumina e binecuvântată.
Căci glia noastră este sfântă.
Veniți, de-ați fost bătuți de soartă.
Măicuțele v-așteaptă-n poartă;
Vă vor întâmpina cu plinul.
Să vă întoarcă-n ochi seninul.
Veniți, acasă este raiul
Și după voi tânjește graiul
Și datina, și sărbătoarea
Și cer albastru ca cicoarea.
De-o să porniți spre Cernăuți,
Vom fi mai tari, vom fi mai mulți.

*Constantin ROTARU,
locuitor al satului Poieni-Bucovina.*

Cântec din deportare

Necăjit și supărat
Sara-s când mă culc în pat:
Gândul îmi zboară departe
Peste codri, peste sate
Până-ajunge-n acel loc.
Unde n-am avut noroc.
Gându-acolo se oprește
Și cu cei rămași grăiește.
Apoi se-ntoarce la mine
Și-mi aduce doar suspine;
De pe deal și de pe vale
Îmi aduce numai jale.
Noaptea-ntreagă nu-mi dă pace,
Mă chinuie, mă întoarce.
Decuseară până-n zori
Mă trezesc de multe ori.
Iar în vis mi se arată
Traiul meu de altă dată.
Aice, în depărtare.
Amar inima mă doare
Și mi-i sufletul amar,
C-acest rău n-are hotar.

*Cântec rămas de la Arcadie I. SCHIPOR,
deportat la 13 iunie 1941, în Kazahstan,
din comuna Pătrăuții de Jos, fostul județ Storojineț.*

CREAȚIE LITERARĂ

Trei poeți bucovineni din România Mare

George DRUMUR

Troiță

La rugăciunile copilăriei
sfinții se ridică albi ca ometele
și lângă apusuri strânse sub pădure
Își flutură, prin curcubeu de aur, pletele.

Potolesc furtunile după semn,
înalță dumbrăvi de ploaie, țărani;
binecuvântă-n ogoare dulceața pâinii
când teama noastră-i rugă de îndemn.

Arșița din suflet ne-o potolesc,
plânsul nevârstnic trece-n bucurie;-
pentru sărăcie nu ne ocolesc,
dar la ospete nimeni nu-i îmbie.

Ca printr-o pădure de stânjeni
vom trece și noi odată cu ei.

Lângă troițe înalte în seară
se vor retrage sfinții - și-n trecut
drumul îl vom scrie-n lemnul de-afară,
să știe frații unde i-am petrecut.

Cu fiecare schimbare la față
vom trece pentru totdeauna-n ceață.

Vasile POSTEUCĂ

Tristeți

I.

În jurul vetrei vechi și afumate
Nu-ngână nimeni basm cu Cosânzene,
Când pe prichici mai licăre alene
Opaițul cu lumina jumătate...

Singurătați se-nchină-n ceas de seară
Icoanei Maicii Domnului mai ștearsă;
Iisus a adormit cu fața-ntoarsă
Și busuiocu-n stebile se-nfioară.

Pe sub grindar se-nstăpâniră molii
Să roadă pana verde de păun,
Cea mai frumoasă pană din cătun,
Rămasă de la tata-n ipistolii.

Țes, funigei, paianjenii-n ferestre
Că nimeni seara nu le mai deschide;
Strat gros, s-așterne colbul peste blide
Și peste rămășițele de zestre...

În crucea nopții din adânc, departe,
Se-nstrună-n cântec liniștea pustie,
Ca din legendă și copilărie,
S-aud prelung cum plâng tristeți de moarte.

II.

Îngână tânguiosul dangăt de vecernii
Din pravoslavnicul cătun bucovinean...
Se-nchină gospodine-n minișterguri și suman
Și peste cruci s-așterne albul iernii...

S-opresc bătrânele și bat sfios mătăanii,
La cruci de drum, lângă troițe,
Închină larg evlavie de mucenițe
Și seara cade peste svon de sánii...

Îți pare că și Dumnezeu i-aproape
Și binecuvântează satele cu pace...
Din ceruri cântec de mătasă se desface
Precum o boare de zefiri pe ape.

Și ies Arhangheli din pictură bizantină,
De pornesc în lumea mare să vestească
Slujbă de-nchinare românească,
Prin biserici ctitorite din lumină.

Mână nevăzută-mpărtășește darnic
Sufletelor plânse crini de mântuire;
S-au sculat cei morți din cimitire
Și se-ndreaptă-n taină-nspre troparnic.

III.

Într-o dimineață când vor înflori-n livezi mălinii,
Tu să ieși cântând ca primăvara la porțiță;
Soarele să prindă flori pe chipul tău uscat de muceniță
Când te-i închina și când ți-i da binețe cu vecinii...

Să le povestești din lumea celor duși demult din sat,
Cum se scoală-n zori, pe lângă cruci și se închină,
Să deschidă Dumnezeu altare de lumină
Pentru neamu-ngenunchiat sub alt vealeat.

Să te bucuri când ți-om desluși în cartea mare
Închisorile și toată tinerețea verde din morminte,
Temelie pentru alt norod, cu alte așezăminte,
Într-o țară luminată ca un soare.

Ca să vină-n țară ceas de izbăvire,
Trâmbiță de-Arhanghel peste veac, și spadă,
Când va trece-n ropot neamul în baladă
Ca să crească-n țară cântec de mărire.

Când vei auzi liturghisiri sub zare
Și chemări la mănăstire-n clopotul de-aramă,
Să te scoli cu tot cătunu-n cântec, mamă,
Pentru judecata întru Domnul, ultimă și mare.

Mircea STREINUL

Cântecul din urmă

Frunză-n dungă de azur,
crește noaptea împrejur;
frunzuliță dintre stele,
moartea-i-n poarta casei mele.

Pân' la miezul nopții nu e
mult, și-alege cărăruie
pentru sufletu-mi un înger, -
cântec ultim hai să-nsânger.

Voia mea-i ca tu să ai
plumbul meu, că eu în rai
de voi fi, nu voi avea
cântece cui închina.

Dacă dorul m-a cuprinde,
seara-n cer când s-or aprinde
crainicii iubirii tale,
ți-oi trimite stea la vale.

Iar spre iad de mi-a-nsemna
cumpăna din zodii drumul,
tu nu plânge, că mi-a da

Domnul luminiță-n fumul
noptii ce m-a-nconjura.

Și te rog să-i spui livezii
rugăciunea să mi-o spună,
pe la ore-n care hurezii
plâng sub stele și sub lună.

Frunză-n dungă de azur,
noapte mare-i împrejur.

Poeți contemporani

Vasile BÂCU

Timp prezent

Trecutul - un vis de copil
viitorul - plin de orice
numai nu de speranță
Ajunși la timpul prezent
simt lovituri de berbece
în zidul cetății eterne
unde se află omenia
în stare de asediu
Zidurile seculare
rezistă loviturilor obraznice
însă n-am nici un motiv
de a fi liniștit
pentru că simt
atât de aproape momentul
când cineva dintre ai mei
va deschide porțile.

Motiv de toamnă

Peste noapte s-a întâmplat
ceva absolut invizibil
veșnic îndrăgostitul nuc
a început să freamăte
împovărat de griji
Salcia și-a împletit crengile-n cosițe
frunze galbene au început
un dans feeric
Adulmecându-le am aruncat privirea
în oglinda apei
de unde mă privea un tânăr
atins ușor de taina nopții
ce a trecut.

Rugă

Trist amurg de secol
Împovărat de roadă păcatelor.
Mușcând din întuneric,
lângă altarul speranței
ard ultimele lumânări ale răbdării:
lacrimi de ceară picură,
spărgând timpanele liniștii amețitoare,
Se preling pe obrazul
plin de cicatrice al smerenei.
Iartă-ne, Doamne...

Nicolae ȘAPCĂ

Roua zorilor de veac

La infinitul orizontului,
Ba chiar și mai departe,
Se află un veac
Ce plecând ne lasă
Un ecou
Negru ca de cavou:
Puține iubiri
Cu trandafiri,
Flori ofilite
Pe reci morminte...

La infinitul orizontului,
Ba chiar și mai departe,
De parcă deschizând
Niște pleoape,
Un răsărit de veac
Cu o perdea deloc efemeră
Caută să acopere Terra.
Sub acel soare
Roua zorilor de veac
Va fi dulce oare?

Roua sărutului

I.
Măine dimineată
Îmi voi spăla fața
Cu roua iasomiei
Și a copilăriei,
Cu cea de liliac,
Să-mi fie de leac,
Că-i a destinului,

Și cea de trandafir
pentru cât respir,
Cu roua de pe nufăr,
De rele să nu sufăr,
Și cea de prăsad
De-al tău dor să ard,
Și mă stinge mereu
Roua sărutului tău.

II.

Pe firul ierbii răsărit
În dimineța primăverii,
Un bob de rouă de argint
Sclipea sub soarele-nvierii.
Avea s-alunece-n pământ
Pe lângă firava tulpină,
Apoi, în chip de sevă vrând
Să urce-n vârf prin rădăcină...
Așa se-avântă în bățai
Și inima din ritmul mut,
Primind prin seva dragostei
Roua dulcelui sărut.

III.

Tăcută, floarea de cireș
De parcă fredonând un cânt
Coboară lin în adiere
Și se așterne pe pământ,
Iar roua dimineții, caldă,
(Cristale rupte din oglindă) S
ărută florile iubirii
Care continuă să ningă...

Trandafirul de prisos

Alaltăieri, un trandafir
Ți-am așternut la poartă,
Mi-a fost rușine să ți-l duc,
Tu ai azi altă soartă.
El seamănă cu un amurg
Al dragostei mărețe
Și-un răsărit în calea mea
Al sumbrei de tristețe.
Tu iartă-mă că nu l-am pus
măcar lângă fereastră,
Însă văzut-am pe prevaz
Alți trandafiri în glastră.
Am părăsit cărarea ta,
Plecând în noaptea rece,
Iar trandafirul de prisos
Cu raza-i mă petrece.

Ion BELDEANU

A-mi aminti cine sunt

Băncile Parcului central atârnă de copaci
zilele se fac tot mai murdare
și prin iarba neagră
colcăie nostalgiile

Mă privești și zici: vin ploile
și încă nu te-ai căit
Exact. Am iubit o femeie
și din prea multă dragoste am ucis-o
Într-un poem
nu-mi rămâne decât să trag obloanele
și să-mi amintesc cine sunt.

Știu totul

Știu totul și încă ceva despre mine
acum când mă întorc din aceeași întâmplare
a florii de cașmir
pentru a vă vorbi
de parcă aș citi aventurile lui Sindbad
marinarul

Chiar dacă adie vântul, chiar dacă simt
miros de rug dinspre Piața Centrală
și-n curând tobele
vor prinde să răpăie
peste ochiul de sticlă al orașului.

Cad zilele din copac

Peste cămașa mea albă cad pietre
peste privirile mele ninge cu fluturi
de noapte și noaptea vin peștii
risipindu-și moartea pe caldarâmul ud

Eu vă spun despre toate acestea
și despre cârțița care sapă prin indiferența
voastră, o, micile viziuni
insinuându-se ca într-o imagine
de vechi calendar din care
au plecat cuvintele și singur învățătorul
continuă să alcătuiască propoziții
despre soare și iarbă și flori

Cineva deschide ferestrele și strigă:
Paradisul începe de unde încetează frica.

Doi poeți bucovineni: Ilie Zegrea de la Cernăuți și Ion Beldeanu

Grigore BOSTAN

Înălțare

Mai trecem peste valuri de lumine
și trecem peste-o negură de șoapte.
Călugării din munții Bucovinei
s-au dezbrăcat de ceață peste noapte.

În seara cea de taină și-nălțare
pe umbre ascuțite și pe stei
călugării din piatra de hotare
se vor preface iar în porumbei.

Vor fumega cuvintele ca spinii
și prin chilii se va ascunde norul.
Călugării din munții Bucovinei
se vor încinge numai cu izvorul.

Și noi

Și noi vom fi răstigniți - mai târziu,
când va dormi în piatră Nazaretul.
Din rănilor de lut peste sicriu
va curge rătăcit prin văi Siretul

Prorocul a uitat de tristul Betleem?
Doar Iuda ne mai arde cu sărutul
Din rănilor de lut ca un blestem
va curge înnegrit prin umbre Prutul

Și noi vom fi răstigniți sub o stea
peste două milenii de neagră uitare.
Ah, unde scrie cât vom sângea
la margine - pe stâlpul de hotare?...

Plecare

... Apoi în zori veni la geam și tata
cu trup subțire de iarbă uscată.
Se auzea demult cum vântul rupe
mantaua lui de humă înghețată.

Era căzută crucea de la poartă
și prispa casei noastre - risipită.
Se auzea demult cum ploaia sparge
mantaua lui de frunză împietrită.

Spre faptul zilei ninse și strivite,
când s-a aprins la geam o lumânare,
pe cerul vânat crengile băteau –
neconținut - alarma de plecare.

Ion COZMEI

Odă limbii române din Basarabia și Bucovina

Prin sângele meu se revoltă cuvântul durut
Și sapă latent către cer o potecă adâncă,
profetică limbă zidită din carne și lut,
Prin câte-ai trecut și prin câte mai trece-vei încă?

Blestem dezlegat la sfârșitul de mileniu amar
Prin suflul tău milenar ca o cârțiță scurmă,
Telurică limbă stropită cu miere și har,
Ce viscol păgân te ajunge năpraznic din urmă?

Ce lacrimi răsar peste tragice maluri de Prut,
Ce vulturi aruncă sudalme și ger peste Nistru?
Poetică limbă nuntită la porți de-nceput,
Cât timp nenorocul prin oase-ți va trece sinistru?

Se-ntuneacă iar în lăuntricul nostru cuvânt
Și grindină grea se-adună vrăjmaș la fereastră,
Prea dulce-ne limbă născută din arbore sfânt,
Ce demon îți umblă prin tainica osie-albastră?

Un semn demiurgic la Putna zornește ecou
Și-n cugetul nostru latin ca un glonț se împlântă,
Prin multe-ai trecut, dar rămâne-vei trează din nou,
Eroică limbă: lovită, călcată, neînfrântă!

Constantin HREHOR

Scrisoare fratelui din ardeal

(baladă)

scoală-te Lazăre
căci s-au dus demult cele patru zile
iarna-i, cocoșii puștilor de argint
sugrumat cântă în cui,
deasupra altă izbăvire înafară decât roata nu-i,
scoală-te Lazăre să dăm foc la feștile,
schiturilor pline de șerpi și lupi nesătui!

las-o lutului racla
plină de tămâie și somn
în pielea jivinei ascunde-ți umerii goi,
printre teascurile fumegând
pe năieți în lână de oi
în snopi îi adună, în țeasta fugarului domn
adâncește cuib de strigoi!

să se ridice praporii în ninsoare
flintele să-și umple gușile în pulberări,
rezemați de morminte plugurile,
ulcioarele cu sângele răstignitului în vii!
n-au hodină în lut oasele bocitoare
vin călări morții să-i mântuiască pe vii...
scoală-te Lazăre
ai dormit destul patru zile
scoală-te, când cocoșii ruginitelor puști
în cui,
în ninsele schituri șerpilor bat toaca,
în turn trag clopotul lupi nesătui...

Grinda cu greieri - Sucevița

mere din rai, mere domnești
în fiecare măr un cap de cocon,
sub rochii brândușele încălzesc înzăpezite
povești,
doarme săgetătorul între fecioare și pești în
fânul zodiei craiului scorpion.

negre frunzare, frunze de foc
zbucim ca în odăjdii de nuntă.
curând iar ninge rococo sau baroc
dă veste din munte o pușcă de soc,
în calendar mama e sfânta cea mai cărunță.

dovleci în ferești, lumânări de priveghi
râde lumina din schituri rotunde
după dinți strâmbi de semințe perechi
ochi de copil privesc din obrăzar vechi
cerul strivit de picioare mărunte...

octombrie de aur,
tâlhar răstignit în altar
iarăși chemi morții să colinde în cer,
sub lămpi de brumă zgârcit cobori iar
visteriile
În groapa comună de var,
te vor străpunge cocorii aproape de cer...

Fulgeră alb

mă duc cu tăietorii de lemne
s-aud lupii îngerește cântând
luna-i o sfeclă roasă de iepuri bezmetici
în calendarul curmat
de frunza lemnului sfânt.
în vămi iar te răscumpăr cu stihuri
văd prin sticla lunetei rotindu-se lumea mirată,
sperietorile câmpului sub feștile adună
caii pierduți în zăpadă de mireasă furată.

se apleacă lumina sub irepetabile semne
în fructele ochilor intră ca stolurile în ctitorii,
se întorc zeii la cuiburi, colindă
sub verde fereastră de ghindă,
s-auzi lupii îngerește cum cântă, când vii?

George L. NIMIGEANU

Iluminare

Stau în cuvânt ca într-un car cu fân
care din cerul Neamului coboară
osie dorul
veacurile roți
în spițe cu lumina tutelară

În gând ard munții neguri istovind
văpaia lor în cer aprinde stele
stelele cad prin mine în cuvânt
iubirii rană
timpului inele

Și-n munți Tu Doamne
cale până-n cer
temei neostoit spre înviere
întru iubire veșnic să deschid
zilele câte date-mi sunt avere

Ca prin cuvânt țărâna să-mi strecor
lumina lină spre iluminare
de-o fi să cad din preînaltul zbor
căderea mea să nască
neuitare

Limba noastră

Poemele ce încă nu s-au scris
în Limba Noastră s-au făcut cuvinte
eu nu-s decât un semn că ele sunt
vechi sărbători în tinere veșminte

Poemele ce s-au mărturisit
în Limba Noastră s-au făcut izvoare
eu nu-s decât un semn că ele sunt

în patria întreagă curgătoare.

Ne facem astfel viața temelii
mării eterne care Limba este
cu sufletu-n cuvinte ostenind
să ridicăm năvoadele celeste

dintr-un adânc al timpului dintâi
decis aici din sine să se nască
astfel ca toate câte-ncep cu noi
să poarte nume-n Limba Românească

Și câte-n morți cu viață se cuprind
să-i fie Limbii Noastre rădăcină
astfel ca noi să ducem în cuvânt
nu tărna morții noastre ci lumină.

Închinare la Putna

Măria-Ta stă țara veșnic
în aurul iubirii Tale
dar ne mai doare o durere-n
porunca Legii din adânc
la Putna pasul Tău măsoară
păzind a vremii aspră vale
prin care Țara-și trece anii
cu semnul vieții la oblânc
Dar ne mai doare o durere
privirea Ta tot cercetează
prin inimile noastre zarea
hotarelor zidite-n dor
la Putna clopote înalte
mărturisesc și priveghează
iar noi ne-mpărtășim din slava
și rostul neodihnei lor

Venim din patru zări de Țară
acestor veșnice altare
să zăbovim cu toți în gândul
în care Tu Te-ai înălțat
și raza Ta ne înveșmânta
adânc și sfânt luminătoare

dar ne mai doare o durere
și-n suflet clopotele bat

Mama

Vara s-a dus cu apele pe râu
aurul ei în prund mai scânteiază
soarele arde domolit în grâu
către iubirea pâinii dat în pază

Mama descântă rosturile-n pâini

ca după datini casa s-o-nlumine
și-n șorț ștergându-și vremea de pe mâini
în grija ei ne-mbracă și ne ține

Un fluier încuiat suspină-n gând
timpul și-n noi își vămuie ușorii
în mine-ascult cocoarele plecând
și cum se-abat spre iarnă trecătorii

Mama în pâine soarele-mpărțind
în grija părintească ne-nfășoară:
copii eu pentru voi am strâns trudind
în fiecare pâine câte-o vară

Casa de peste vreme

O casă-n plânsul stelelor

Se-nclină
zilele-n nopți și nopțile-n lumină
se văruie cu liniști viața gândul
drumul din porți sub vreme petrecându-l

Și casa dă în iarnă plouă ninge
și la fereastra ei un dor se stinge
în vatră timpul fumegă-n cenuși
umbrele vieții băntuie prin uși

Părelnic în părerea lumii lunec
mă luminez cu lumea și mă-ntunec
și în vârtejul unor noime stranii
mă plânge clipa mă suspină anii

O casă-n depărtări
cu prispa roasă de gânduri și de ploi
mă cere-acasă
în pragul lemnului îi dau lăstarii
la morile din vis macină carii

și dă pelinul somnului pe unde
viața mă pierde vremea mă ascunde
iar casa-n crugul stelelor
departe
prin mine-și mută sufletul
în moarte.

În lumina părinților

Noi n-avem când muri nici n-avem cum
Părinții veacuri s-au făcut și drum
de-a lungu-i pașii noștri zări se fac
sunând în cer credința în alt veac

Și n-avem cum uita și n-avem când
pruncii în somn ascultă surâzând
cum grâul din Părinți ocrotitor
străluminează vămile de dor

Și n-avem când uita nici când muri
Părinții sunt în noi nu morți ci vii
și gândurile lor descântă ploi
și plouă blând lumină până-n noi

Și se aud în ierbile subțiri
slujbe înalte ca în mănăstiri
că sufletele lor ne înconjoară
și pentru fii în veacuri se fac Țară.

Zinaida SMOCHINĂ-ROTARU

Voie bună la cei mici

ȘORICELUL

Într-o zi un șoricel
Mititel cât un cercel,
Mirosindu-i a slănină,
A ieșit din vizuină.
Neascultând-o pe mămica,
A dat ochii cu pisica.

GRIVEI

Pe Grivei, cățelul meu,
Îl tot dojenesc mereu
Ca nu cumva mai la vară
Să scoată limba afară.
Supărat, el îmi răspunde,
Că s-o țină n-are unde.
Dacă razele-s fierbinți,
Nu încape după dinți.

MIȘULICĂ

Ursulică Mișulică
Dacă iese pe arenă,
Tricicleta o conduce
Fără de nici o problemă.
Mișulica-i dresat bine,
Uneori poate să joace;
Mai cântă ia mandolină,
Figuri complicate face.
Când i-i lene, greu se mișcă,
Dar dresorul îl cam pișcă:
Nu-l îmbuna cu nimica

Până nu-i dă bombonica.

URSULEȚII

Știți că bieții ursuleții
În bârlog iernează?-
Până se topesc nămeții
Zmeură visează.
Visează încă și miere,
Sugând laba de plăcere.

PĂSĂRICĂ

Din cuibuț o păsărică
Pică pradă la pisică.
Sărmănica vrea să scape,
Se roagă ca să no pape.
Neavând pisica vreme,
O papă cu tot cu pene.

ARICIUL

Din pom mere au căzut:
Unde oare-au dispărut?
Cine oare le-a luat
Și nici urmă n-a lăsat?
Numai hoțul cel țepos
A strâns merele de jos
Și pe ghimpii din spinare
Le-a dus în ascunzătoare.

PISICUȚA

Pare-pare că-i blajină,
Gându-i fuge la smântână.
Se întinde-ncetișor,
Bagă capul în ulcior,
Gospodina poc! cu bățul,

Îi strică pe loc ospățul.

GREIERAȘUL MUZICANT

Astă-vară, într-o seară,
Mi-a cântat un greieraș
Și pe strune de vioară,
Și duios din fluieraș.
Mi-a cântat ca un artist
Și, ieșind în drumul mare,
A pornit atât de trist
Cu vioara în spinare,
Încât ciucurii de stele,
Lăcrămând pe boltă, hăt,
Picurat-au, în mărgele,
Roua-n iarba din pomăt.

MOTĂNELUL

Motănel Miaunici
N-are-astâmpăr pe prichici:
Ba adoarme, ba se scoală,
Ba-i sticlesc ochii la oală,
Că friptura pofta-i face,
Înfruptându-se, ar toarce...
A sărit de pe cuptor
La ulciorul cu groscior,
Când să-și bage botișorul,
Hop! s-a prăvălit ulciorul,
Miauniciul speriat,
S-a ascuns, colea, sub pat.
Mai c-ar îndrăzni să iasă.
Da-a intrat stăpâna-n casă.

CIOCĂNITOAREA

Cioc-cioc-cioc! într-un stejar
Despuat de scoarță,
Când mai des și când mai rar,
Când încet sau tare,
Bate Morse o isteță
De ciocănitoare.
Cui transmite știri departe
Și de unde știe
Fără școală, fără carte
Radiotelegrafie?

Arcadie SUCEVEANU

Perfecțiune

Prietenilor mei, tineri poeți din Bucovina

Sublimi actori în arta de-a visa,
Prin noi Azurul chipul și-l visează!
Extragem veșnicia dintr-o stea
Și-o vindem pân-la ultima ei rază.

Sfere de aur scoatem de pe tei
(Având în noi ceva de la albine).
Zei surâzând sub nimburi de ulei,
Ne-aprind în ochi icoane bizantine.

Lumina zilei ne-covoaiă grea
Trupul suav de trestii visătoare.
Sufletul nostru, angrenat cu-o stea,
Lucrul mecanic îl transformă-n floare.

(Dar pe când norii ne mai poartă-n șea –
Fără să bage înțelul de seamă –
Iluzia ne trage la rindea,
Făcându-ne perfecți - pentru reclamă!)

Ruga fiilor rătăcitori

Păgână soartă, vremuri vinovate,
Dacă e-un risc și un curaj a-ți cere
Istoria ce ne-o slobod în rate
Cei angajați să ne-o cultive-n sere...

În coruri mari, mimând ușor cântarea.
Noi ne-am uitat și limba, și temeiul.
Și ne-am zidit în stâlpi de porți uitarea.
Și ne-am băut din candelă uleiul.

Ne-am jefuit din noi pe noi, chiar nouă
Ni s-a lăsat plăcerea de-a împarte
Lumina din Luceafăr pe din două.
De-a prezenta întregul - doar ca parte.
Din doină ne-am făcut veșmânt de gală
(Spre-a demonstra-ntr-un fel care ni-i viț
Ci-n firul răsucit pentru beteală
Cu tot cu lână-am tors și Miorița.

Și-am învățat trădarea ca pe-o artă.
Și fals am început a ne convinge
Că da, avem mai multe hărți pe hartă.
Că da, se văd hotarele din sânge.

Dar adevărul, totuși, nu se vinde.
Dar mai avem coloană vertebrală.
Și sprijiniți de munți și de colinde
Am mai putea învinge-această boală.

De-aceea avem o sfântă rugămintă
Spre cei ce au istoria de-a gata:
Să ne re-dea stră-mo-șii din morminte
Întregi cum sunt, nu-n rate, cu bucata.

Să ne întoarcă, sfântă și primară.
Memoria ce zace în arhive
Și-ntregul neam ce sângeră sub țară
De dulci pronume, dalbe substantive.

Și cum suntem cu toții vinovații.
Să ne rugăm, egal împărțind vina.
Ca să ne ierte doina și Carpații,
Să ne-nfieze iarăși Rădăcina.

Goarnă

Din cerul veșted zeii se aruncă –
Stoluri albastre de copii bătrâni.
Instinctele au ostenit de muncă
Și cai troieni nechează prin salcâmi.

Albinele duc florile-n ispită,
Iubindu-le mecanic prin grădini.
Doar tu mai urci o lacrimă-nvechită
Spre norii sterpi, pe scripeți de lumini.

E lampa stelei parcă afumată,
Marea-i cu pete, iernile-ș fierbinți.
Pe valea zilei, de-un vechi plug arată,
Tu ești copilul semănând dorinți.

Sufletul tău mai plânge prin culise,
Arde pe mări, adoarme în statui,
Își țipă, goarna, rănila deschise –
Ci mari fanfare-neacă glasul lui!

Prozatori contemporani

Revolta

- Fragment -

Dumitru COVALCIUC

Când clopoțelul de la ușă sună a doua oară, frau Ingrid se ridică de pe fotoliu, trase zăvorul și de dincolo de prag o privea în tăcere un bărbat cu fața severă, tăiată de riduri subțiri, având în dreptul ochiului stâng o cicatrice adâncă sprijinită pe arcu sprâncenei.

— O-o-o, Modi! exclamă ea de surpriză și fulgerător își recapitula în memorie prima întâlnire de după război cu acel bărbat vânjos, care își purta degetele de la o mână prin părul scurt și cânepiu și care nu scosese încă nici o vorbă.

... într-o seară târzie, la început de primăvară, Ingrid Langberg nemaiputând suporta singurătatea, se lăsă într-un fotoliu și se gândea cu temeinicie la viața ei. Ploua? Sau i se părea că plouă? Pe ferestrele întunecate se prelingeau stropii unei ploii repezite, strivindu-se apoi de trotuar. I se năzărea că își aude viața curgând prin pereți. Și pereții parcă abureau, iar curgerea timpului parcă se oprise. Ploaia se relaxa nesimțită prin spațiul tăcerilor ei.

Până atunci trăi cu gândul numai la Helmut, soțul ei, care dispăruse și care de nicăieri nu-i dădea nici un semn de viață. În fiecare zi, așteptându-l, începea investigarea surselor ce i-ar fi putut dezvălui adevărul despre sosirea vreunui eșalon cu repatriați, întrebând de oarecine, alimentându-și speranța, dincotro venea și dacă, din întâmplare, nu cunoscuse pe un fost locotenent din corpul din Bucovina al jandarmilor lui Fischer, cu numele de Helmut Langberg. Dar investigațiile ei, înregistrând momente de confuzie, rămâneau de la zi la zi fără rezultatul pe care și-l dorea. Întâlnise odată, undeva în stradă, pe un oarecare Tuchilatu, fost subaltern deal lui Helmut, și acela, fără să-i arate câtuși de puțin respect, o asigurase că Helmut și-ar fi găsit pe la Iacobeni, în sudul Bucovinei,

o nemțoaică cu care ar fi plecat spre Bistrița cu gândul să treacă, prin Ungaria, în Austria. Ingrid nu dăduse crezare acelor vorbe răutăcioase și continua să-și aștepte soțul, dorindu-și-l alături și venerându-l în gând.

De la o vreme, în ea se declanșa mecanismul lucidității. Dacă Helmut, bărbatul care o iubise, fusese văzut cu o altă femeie pornit spre Austria, înseamnă că el părăsise căminul conjugal în împrejurări nesilite. Atunci de ce trebuia dânsa să se zbată ca o pasăre în laț, când Helmut, un om calculat și cu moravuri rigide, o abandonase cu atâta ușurință? Încercă să-l îngroape sub praful amintirilor legate de el, dar chipul lui se îndârjea, opunea rezistență. Ea îl ura, dar putea încă să-l ierte, dacă s-ar fi întors smerit și cuvâncios din peripețiile sale. Erau momente când ea se întreba cu înfrigurare dacă acel Tuchilatu, acea namilă neobrăzată, îi spusese adevărul sau o intrigase pentru cine știe ce socoteli neîncheiate cu fostul său comandant. Și de fiecare dată, când gândurile i se revărsau în albia îndoielii în culpabilitatea conjugală a soțului, ea se înduioșa și prindea să verse lacrimi de ușurare.

Se întâmpla uneori să-i audă pașii pe lungul coridor al casei în care locuia, casă ce se afla în fața frizeriei „Alexander Bart” îl simțea la ușă în ținuta sa fercheșă, milităroasă, trăgându-și adânc răsuflarea, și-l imagina cu mâna pe șnurul clopoțelului. Și atunci, când îl născoceă pe Helmut în preajmă, sloiul de la inimă i se topea încălzit de înalta temperatură a dragostei și o bucurie solemnă îi redresa făptura. Îi ieșea în întâmpinare cu fața aprinsă, cu ochii scânteind, cu brațele albe, ridicate ca două ramuri de cireș înflorit înspre soare. Deschidea ușa și umbra lui se clătina ca bătută de vânt și se destrăma prin ungherele întunecoase ale coridorului, iar părerea că el, și numai el fusese, nu o descătușa de vraja acelor scene mute: ușa se deschidea și se închidea la loc și ea rămânea cu fruntea lipită de geamul amintirilor legate de trecutul lor conjugal.

După lungi meditații, în acea seară târzie de primăvară, ea se aruncă în pat, strânse perna în brațe simțind cum sângele i se aprindea în galopul străbătut prin deșertul din interior, incendiind întunericul și întregul pământ. Deodată sună clopoțelul și ea, sărind din pat, alergă spre ușă și o mișcare dezordonată și inexplicabilă de-a lungul coridorului îi inundă toate simțurile:

— Helmut?!

— Deschideți, răsună în limba germană un glas moale ca o adiere plăcută. Deschideți, vă rog...

Ea deschise fără să zăbovească și în rama ușii stătea un bărbat tânăr, fără pălărie, cu barba rară, țepoasă, ud learcă, cu hainele caraghioase lipite de corp. Ochiul lui ardeau ciudat, neobișnuit de ciudat, și timp de o secundă frau Ingrid avuse impresia că se afla în bătaia acelei priviri înfocate. Apa din păru i încălțit i se scurgea ca după baie, picurându-i pe frunte, pe grumaji, pătrunzându-i până și în pavilioanele urechilor. Ținea în mâini o bocceluță ușoară, pe care o învârtea fără sens și pe fața lui nu se putea citi decât chin și oboseală:

— Nu mă recunoașteți, dragă frau Langberg? M-ați uitat cu desăvârșire? Întrebă el și glasul lui răsună la fel de moale ca și atunci când o rugase să-i deschidă.

— Nu, nu vă cunosc, se dezvinovăți dânsa, ridicând din umeri. Ați mai fost în casa mea? Trebuia să-mi aduc aminte cine sunteți?

— Am fost, până la război, frau Langberg. Oare se putea să nu vă mai amintiți despre mine? Oare nu v-ați întrebat niciodată ce mi s-a întâmplat, de nu v-am mai trecut pragul din toamna anului 1914?

— Nu, nu știu cine puteți fi, șt cu ce intenții mi-ați sunat la ușă. Dar, dacă ziceți că m-ați cunoscut încă până la război, poftim, intrați în casă. Simțind cum i se umezeau ochii, ea se aplecă peste prag, se stăruie să-i scoată din mâini bocceluța, dar el o ținea strâns, ca pe o comoară oarecare, zicându-i cu tristețe:

— Asta-i tot ce mai am, frau Ingrid, dacă nu pun la socoteală și sufletu-mi necăjit. Mă întorc acum din Niederosterreich, am sosit cu un tren de repatriați și-n noaptea asta n-am chip s-ajung acasă, la țară, unde sper să-mi mai găsesc părinții, despre care de câțiva ani n-am nici o veste... Tot nu vă amintiți cine sunt, văd bine. Frau Ingrid, dacă făceați un efort de memorie nu puteați să nu vă dați seama că eu sunt anume Modest Isopescu, cel dispărut în împrejurări, pentru mulți, încă nelămurite în toamna anului 1914...

— O-o-o! țipă ea de surpriză și îl trase de mânecă în salon. Doamne, ce ți s-a întâmplat atunci? Povestește-mi, Modi, povestește-mi.

— Frau Ingrid, o să aflați totul mâine-poimâine. Acum, dacă aveți un pic de bunăvoință, lăsați-mă să mă odihnesc, fiindcă pic din picioare.

A doua zi, când Modest se deșteptă, ea luă vorba despre Helmut, declarându-i că nutrea speranța că el se va întoarce, că el nu va putea să nu se întoarcă, să o lase singură într-un oraș care-i devenea străin, într-un oraș și într-o provincie care nu mai erau ale Austriei. Această convingere i-o împărtăși și spre seară, după ce el se întoarse din oraș cu pasul ușor și suplu ai omului ce credea că obținuse prima victorie.

— Modi, ganguri dânsa, plecându-și privirea. Helmut m-a adus aici dintr-un orașel de lângă Graz. M-a iubit și nu pot crede ca el să mă izgonească vreodată din gândurile sale, și să mă lase singură anume acum, într-o vreme atât de tulbure, fără sprijin moral și fără mijloace de existență. El se va întoarce, negreșit că o să vină, și mă gândesc ce ar zice dacă i-aș deschide ușa și el, abia desprins din îmbrățișările mele, va adulmeca urma altui bărbat în casă. Ce va crede oare despre mine, despre comportarea mea?

Modest Isopescu se roși, simțind încotro bătea frau Ingrid și-i zise:

— În primul rând, n-o să rămân aici decât încă o zi-două. Dar dacă s-ar întâmpla și minunea aceasta cât timp îmi trag sufletul după un drum greu și obositor în casa dumneavoastră, s-ar purta, cred, ca un bărbat înțeleghător. Mă cunoaște doar și nimic rău n-are de spus.

— Până la război, când te-am primit în gazdă, erai un adolescent. Acum ești bărbat în toată legea. Dacă judeci bine...

— N-am în clipa aceasta unde mă duce, dar nici nu am pretenția că trebuie să rămân neapărat aici, v-o repet. Indiferent de ceea ce gândiți, mă voi retrage chiar acum, salvând aparențele. Zicând acestea, lui Modest i se făcuse rușine că-i dăduse să înțeleagă că nu era pornit să cultive nici o relație inacceptabilă pentru ea. Azi, fără să mă aștept, m-am întâlnit cu niște vechi prieteni, care mi-au propus de lucru. Am intrat în slujbă, voi fi inspector la secretariatul de interne, așa că aș putea să locuiesc în altă parte. Dacă îmi îngăduiți, cu mulțumire am să-mi strâng

lucrurile care mi-au rămas la dumneavoastră de pe când eram stagiar la tribunal, înainte de a fi arestat și...

— Nu m-ai înțeles până la capăt. Mă temeam să nu fiu cândva bănuită că... Cred că mi-ai ghicit tâlcuirea... Dar nu poți să mă lași singură într-un moment când sunt atât de neajutorată, când disperarea mă învăluie ca o negură, când...

— S-ar putea, frau Ingrid, să primiți vești bune de la domnul Helmut. M-aș bucura sincer. Deși, nu prea cred că-i va permite orgoliul de fost ofițer de jandarmi să se întoarcă în Bucovina. Și, principalul, n-o să vrea el să trăiască într-un oraș ce ține acum de administrația românească, și nu de cea austriacă. Înțelegeți?

— Vai, Modi, ești imposibil!

— Lucrul acesta, din păcate, s-ar putea adevăra și pentru dumneavoastră... Rămâneți cu bine!

Ea îl opri să cineze împreună, dar el refuză categoric, spunând că nu se simțea în stare să facă față unei împrejurări ce-ar presupune și buna dispoziție. După plecarea lui Isopescuu, Ingrid își puse pe umeri un șal de mătase și, puțin deprimată, se lăsă în fotoliu. Trecuse printr-o criză, zbatându-se în extazul fidelității, și acum, având realitatea în față, regreta că-l făcuse pe Modest să plece. Își dădea seama că el nu mai avea să treacă pe la ea, înțelegea și că întoarcerea lui Helmut, la Cernăuți, era imposibilă. Trebuia să trăiască, să biruie greutățile ce aveau să se ivească, să întreprindă ceva serios. Dar ce? Să-și vândă apartamentul, închiriind undeva o cămăruță simplă, ducând în continuare o existență modestă? Această idee, pentru moment atât de ademenitoare, nu-i surâdea. Într-o bună zi putea să rămână pe drumuri. Poate că era mai bine să-și caute un serviciu? În viața ei nu lucrase nicăieri. Ce-i drept, avea studii gimnaziale. Într-un fel oarecare s-ar fi putut folosi de ele. Dar de unde să pornească și cu ce să înceapă? Să mai aștepte? Trebuia, totuși, să intervină o schimbare. Dar până atunci putea să rămână fără un ban. Și banii trebuia să-i țină în sipet, să nu-i strice pe nimicuri. Dar era logic să păstreze banii, când la Cernăuți începuse acțiunea de ștampilare a coroanelor? Și dacă nu declara bancnotele la oficiul de ștampilare, ele rămâneau nevalabile, ca și pierdute.

Scoase dintr-un album de familie fotografia lui Helmut, devenind pe neașteptate deosebit de mângâioasă. I se dezvălui în șoaptă, gâlgâind de dragoste și fericire:

— Helmut, iubitule, învață-mă ce să fac singură într-un oraș ce mi-a devenit străin, într-un oraș ce nu mai este al Austriei.

El o privea din poză cu un aer protector, iar dânsa aștepta și încordată, și timidă ca el să prindă a vorbi, dându-i o povață sau răspuns la întrebările ce-o chinuiau după plecarea lui Isopescu, fostul lor chiriaș. Fața lui Helmut era virilă și fin cizelată, iar ochii îi erau pierduți în visare. Buzele-i senzuale erau adâncite într-un fel de transă, de parcă tot timpul simțiră căldura și farmecul sărutului ei interminabil. Dar Helmut tăcea, era mut la întrebările ei și pe Ingrid o cuprinsese un val de căldură, dozată cu puțină agresivitate:

— De ce taci, scumpule? De ce nu-mi vorbești? De ce te îndârjești să nu-mi răspunzi?

Și deodată, fără să vrea, ea surprinse un amănunt tulburător. Helmut, fostul ofițer de jandarmi, o ignora, nici pe departe n-o băga în seamă.

— Mă crezi o nebună? Mă crezi o ingrată? Iată ce fac cu tine. Îi zdreli nasul ca o pisică înfuriată și aruncă fotografia pe capacul pianului.

Se întinse în pat, și simți o plăcere lenevoasă, risipindu-se în așternutul moale. Înainte de a se lăsa total pradă viselor, răsfoi un ziar local în limba germană. Când ajunse la ultima pagină, un fior rece îi străbătuse pieptul ca la o întâlnire de adio. Tabloul de anunțuri conținea pentru ea o știre alarmantă: deocamdată nu se admiteau scrisori pentru Germania, Austria, Ungaria (afară de Transilvania), Bulgaria, Turcia și Rusia; corespondența fiind permisă numai cu țările aliate și neutre. Momentan începu să justifice tăcerea de plumb a lui Helmut, zicându-și că el chiar dacă o chemase la Graz sau la Viena, nu avu cum să reușească, deoarece de acolo nu răzbătea în Bucovina, aflată sub administrația românească, nici o veste epistolară:

— Știu, scumpul meu, începu să dea Ingrid glas gândurilor sale, ce au luat o altă albie, că ești un om cu totul deosebit, altfel nici n-ai fi putut câștiga dragostea mea atât de fierbinte. Disparația ta e o enigmă, dar întâlnirea noastră va fi un miracol.

Ai să vii de pe unde ești? Te mai gândești la mine, muieraticule? Îl dojeni pe un ton șugubăț și răsă nostim de calitatea pe care i-o atribuisese.

M-ai trecut o dată cu privirea peste acel tablou de anunțuri și citi câteva rânduri, care o entuziasmară. Societatea pentru construirea caselor „Albina”, ce se afla în Piața Unirii, avea nevoie de un contabil, capabil de a face bilanțuri, vorbind și scriind în limbile română și germană. Persoanei doritoare de a se aranja acolo i se cereau certificat cu dreptul de indigenat în una din comunele României, certificat, prin care să poată dovedi că nu avea mai mult de patruzeci de ani, certificat de bună purtare, precum și documente doveditoare că cunoștea româna și germana. „Sunt gata să mă angajez la «Albina», concluse ea cu pripeală, dar cum să reușesc, deoarece nimeni nu-mi va elibera certificat de indigenat, odată ce sunt născută în Stiria, și nu în Bucovina? Cum o să dovedesc că cunosc româna, dacă abia m-am învățat să ciripesc o seamă de cuvinte din această limbă, dar nu și să scriu? Drăcie! Totul se petrece ca într-un coșmar adevărat!” Mintea îi ostenise.

Orice speranță, de a-și găsi vreo ocupație pe potrivă capacităților sale, se năruie cu repeziciune. Nu-i rămânea decât să suradă unor perspective incerte. Zilele treceau greu, monoton, într-o așteptare nelămurită și chinuitoare. Și din nou, când în oraș soseau grupuri de repatriați sau foști prizonieri de război din Italia, ea ieșea, ca și mai înainte, la Gara Mare, dar nu mai era atât de sigură că pe peron îl va zări și pe Helmut. Când, sleită de așteptare, se întorcea acasă, începea să vorbească singură, să-și deplângă soțul, scoțând țipete uscate și întrerupte. Helmut, devenise pentru ea o legendă, un vestigiu al unui trecut de dragoste și de ocrotire, pe care tot mai rar îl dezgropa din tainele amintirii, lustruindu-l obosită în imaginația rănită a femeii, care, în cele din urmă, pornise să înțeleagă că ori fusese abandonată, ori cu el ceva se întâmplase. Un gând nou, viguros, o îndemna la meditație. Și înclina să creadă că Helmut, ca bărbat, dacă o și părăsise, avuse dreptul să aspire la un mod de viață ce depășea canoanele căminului conjugal. „Atunci, la ce bun să-l mai aștept, se întreba speriată de propria-i întrebare, dacă poate nici n-am corespunde unul concepției celuilalt?” El fusese mai calculat decât dânsa, fusese un bărbat excepțional.

Chiar dacă existau și momente când îl regreta, ea își dădea seama că nu avea nici o posibilitate să și-l întoarcă, să-l obțină, să fie numai al ei. Îi părea rău de anii minunați petrecuți împreună.

Războiul se terminase cu luni în urmă, viața reintra în făgașul ei normal și ea rămânea aceeași anonimă, care, dintr-un îndemn necunoscut, începu să reflecteze și la condițiile femeii mondene. Casa devenise pentru ea o închisoare, o colivie insuportabilă. Într-o după amiază se plimba îngândurată prin apartament, punând mâna ba pe cărți groase ce purtau titluri cu caractere gotice, ba pe vechi litografii, prinse în rame și frumos orânduite. Printr-o sumedenie de nimicuri agreabile, pe care le atinsese cu delicatețe, simțind cum îi tremurau degetele fine, găsi cutia cu bijuterii. La această „descoperire” neașteptată se înroși de surpriză. Își trase un scăunăș în dreptul oglinzii și le încercă pe toate cu mișcări elegante, ca și cum le vedea pentru prima oară. Trăia o stare de beatitudine și cochetărie. Își prinse grațios la gâtul-i alb un șirag de mărgele de coral și se roti cu capul întors înspre oglindă, imitând mișcările unui celebru vals vienez.

În acea cutie de proporții nu mari, dar de o formă încântătoare, găsi un pachet de bancnote a câte 500 ruble Romanov, lei românești, o sumă frumoasă, neputând înțelege cine și când îi făcuse acest bine. De nedumerire își săltă capul în urmă. Apoi îi veni în gând că banii nimeriseră în sipețelul ei cu bijuterii datorită ostentației lui Helmut, care după prima sau cea de a doua retragere a trupelor țariste din Cernăuți, mai avea obiceiul să treacă mai des pe acasă. „Dar de unde luase el atâția bani românești?, se întrebă cu spaimă, ca și cum bancnotele îi frigeau mâinile. Să fi avut Helmut, ofițer austriac, misiuni secrete în România? Să fi jefuit pe cineva? Proveneau lei românești din contrabandă? Din contrabanda cu vite din Regat, de care nu fusese străin, în timpul războiului, colonelul, apoi generalul Eduard Fischer, șeful corpului austriac de jandarmi din Bucovina?” încetul cu încetul se liniștise și simți că avea nevoie de aer. Preț de trei sferturi de oră se plimbă, cu pasul ușor, de femeie mondenă, prin fața Reședinței mitropolitane. Ieșise în Ringplatz, de curând numită Piața Unirii, și se uită cu dispreț la clădirea suplă în care se afla societatea de construcții „Albina”.

Acum nu mai avea nevoie de atâtea certificate, n-o mai dorea problema indigenatului și nici nu simțea dorința să lucreze. Era o doamnă în adevăratul sens al cuvântului, o cernăuțencă din lumea bună!

Porni în sus pe lângă galantare și forfota din Strada Domnească n-o stânjenea deloc. Se opri puțin în fața Casei Germane și încercă să nimerească la spectacolul „Femeia morții”, jucat de un grup de artiști de la Teatrul dramatic din Petrograd. Titlul o intrigase, avea la ea și ruble Romanov, dar pentru aceea zi toate biletele erau vândute. Regretă și își continuă plimbarea solitară, urcând în tramvai, lângă Grădina Publică, și mergând până la Prut, trecând podul pe jos și purtându-și pașii pe sub sălciile de pe mal. De undeva, fluierând, sosea un tren de seară. Gândindu-se automat că într-un vagon putea să se afle și Helmut care, plecând în împrejurări încă necunoscute de ea în Austria, avusese grijă să-i lase suficiente mijloace de existență, rămase cu privirile pierdute în urma acceleratului. Nici nu observase cum se lăsase puțină ceață. Albia Prutului, cât o mai cuprindea cu văzul, semăna cu un lac mare și albastru. Abia deslușea unde se termina apa și începea cerul - totul părea o întindere albăstruie-închisă, grupurile de sălcii răsărind în amurg ca niște insulițe dintr-o mare. Apoi piscurile pe care se sprijinea linia orizontului începură să scadă și să se scalde într-o mare întinsă de un roșu deosebit - jumătate trandafiriu. În cele din urmă, vâlvătaile care împresurau acele piscuri diforme se stinseră și întunericul invadea cornul zării. Undeva, într-un colț al cerului apăru luna, poleind lunca și tufele de trandafiri sălbatici de pe mal.

Drumul spre casă trecea prin fața gării. La intrarea pe peron, ca în jurul unei porți de triumf, se aprindeau lămpioane. Trenul de seară sosise demult, peronul se golise și în jur era atâta liniște, încât se auzea zumzetul firelor de telegraf. Se așeză pe o bancă și rămase să privească la strălucirea metalică a liniilor, peste care se revărsa din belșug jocul de lumină al lămpioanelor. Aerul răcoros îi înfioară corpul. Se ridică și merse de-a lungul terasamentului, ajungând în dreptul unei grădinițe în formă triunghiulară, apoi ieși în Piața Gării. Cineva, venindu-i din spate, îi apucă atât de gingaș brațul, încât crezu momentan că era vorba de Helmut.

Descoperind în ea voluptatea supunerii, se abandonează cu totul unei mișcări necontrolate, încete și, totuși, continue, înspre bărbatul învăluit într-un miros ca de sevă de mesteacăn.

— Helmut, scumpule, gemu ea și întoarse capul. Se îngrozi și tipă. Bărbatul, care îi slobozi brațul și încerca să se retragă fără vreo explicație, avea fața lipită cu plasturi...

Luă o trăsură și coboră în dreptul librăriei „Ostașul român”. Lângă ușa apartamentului aprinse un chibrit, pe care, până răsucise cheia în broască, îl ținu cu vârful degetelor străvezii. La flăcăruica ce pâlpâia la capătul bețișorului alb i se păru că o umbră, desprinzându-se de lângă perete, înainta șovăielnic înspre ea. Închise ușa...

... Omul din prag îi devora cu ochii corpul drăgălaș, care avea proporții simetrice și ea, cu privirea aprinsă și ceremonioasă, exclamă din nou cu vocea-i timbrată:

— O-o-o, Modi, mă surprinzi! Am fost caraghioasă atunci, nu? Haide, intră, fă-te comod.

Isopescu, intră și se așeză în jilțul, pe care i-l arătase cu bunăvoința frau Langberg:

— Dacă mi-ați propus să mă așez, înțeleg că-mi acordați o șansă de reabilitare. Mă bucur.

— Și eu mă bucur că nu m-ai dat uitării.

— Domnul Helmut, nu v-a dat nici o veste? Ea tresări:

— Nu. În definitiv, se zice că ar fi plecat cu o altă femeie, cu o femeie de prin părțile Dornei, în Stiria, în Niederosterreich. Nici nu știu ce să cred. Mi-a povestit un fost subaltern de-al său din timpul războiului.

— Era o persoană prea rațională, ca să nu se fi gândit la situația dumneavoastră. Adevărul o fi altul, frau Ingrid. A putut deveni pentru el căsătoria un ceva foarte plictisitor?

— De unde să știu eu ce l-a silit să părăsească domiciliul conjugal. Cert e că am rămas singură, că într-o zi, când se va mai limpezi situația și când va fi reluată legătura cu țările învinse, va trebui să-mi strâng lucrurile mai de preț și să plec în Austria la rudele mele din Graz.

— N-o să câștigați nimic, frau Ingrid, vă asigur. Încă nu știm ce schimbări se vor produce aici sau în Apus după un măcel atât de

groaznic. Am trăit într-o lume egoistă. Ne-am descătușat de perfidie? Parcă de noi înșine ne putem salva prin evadare într-o altă lume?... Dacă domnul Helmut v-ar fi fost infidel, ați fi putut să-l salvați, să-l recâștigați...

— O-o-o, începi să mă judeci!

— Să ne gândim la motivul adevărat, care l-a silit să părăsească Bucovina în taină. Frau Ingrid, să nu ne amăgim, el a făcut parte din corpul de jandarmi al lui Eduard Fischer. Și crimele jandarmilor nu pot fi șterse cu un burete. Dacă i-a executat ordinele, dacă a săvârșit ceva pentru care nu există iertare, grațiere, ce s-ar fi ales cu el acum, la Cernăuți, sub o nouă administrație?

Ea ocoli răspunsul și continua să privească la Modest cu un soi de curiozitate mută. Arăta atât de drăguță, încât lui i se părea că stătea alături de o ființă imatură, cu mădulele suple ca niște liane, cu trupușorul profilat ca o cale lactee, și nu de o femeie de cel puțin 30 de ani.

— Nu te-am văzut demult, ești acum în casa mea și eu nu știu încă ce ți s-a întâmplat după ce ai dispărut fără veste din oraș, încercă ea să îndrume pe alt făgaș discuția începută.

— Am fost arestat, frau Ingrid, întemnițat fără nici o vină, numai la simpla bănuială că m-aș fi bucurat de înfrângerea armatei imperiale în Bucovina, când au intrat rușii aici pentru prima dată. Apoi am fost escortat la Thalerhof, în Stiria, în lagărul de concentrare, de acolo, în lagărul pentru bucovinenii care ar fi dorit, chipurile, căderea monarhiei. Atunci, noaptea, când am tras de șnurul clopoțelului de la ușă, mă întorceam din Cehia, căci acolo avusem domiciliul forțat, după ce lagărul fusese desființat în vara anului 1917...

— O-o-o, n-am știut, Modi, n-am știut, mă iartă.

El îi surâse curat ca un copil și ea doar o singură clipă își întoarse privirea de teamă ca să nu i se poată citi în ochi tulburarea.

— Chiar nu v-a trimis nici o veste?

— Ești funcționar, după câte înțeleg, la biroul prezidial și știi destul de bine că, corespondența cu Austria este suspendată. Dacă mi-ar fi trimis vreo veste.

Totul ar fi fost mai simplu. Știam ce îmi rămâne de ales. Mă chinuie gândul că într-o bună zi... Să fiu sinceră, totul se spulberă.

Trăind numai cu amintirile, numai din amintiri, nu poți fi fericită. Nu mă pot menține mult în lumea bună, sunt silită să-mi irotesc avutul într-un mod rușinos.

— Frau Langberg, se scuză Isopescu, care înțelesese că printr-o întrebare nesăbuită îi stricase buna dispoziție, n-am venit decât să vă văd. Dacă îmi permiteți, mă și retrag, căci am destule treburi de rezolvat până mâine dimineață.

— Te duci, iar eu, rămânând, o să simt cum mi se închistează inima. Dacă aș fi avut un copil, m-aș simți mai legată de viață, aș lupta, aș răzbi, aș îndura lipsurile, care ar putea să mă deposeze de dorința de a trăi. Mi-a rămas apartamentul, câteva lucruri de preț și banii care-i am de-o parte. La piață totul e scump, totul trebuie să procur la prețuri fantastice și banii se duc... Sunt pornită cu gândul să mă întorc în Austria.

Cât timp Ingrid vorbise, Modest surprinse în privirile ei un licăr de spirit. Era o femeie înțeleaptă. Și el trebuia s-o dezmeticească din visul ei nostalgic despre Austria. Și hotărâ momentan să atace punctul vulnerabil al lamentărilor ei interminabile:

— Frau Ingrid, sunt oameni care au făcut să curgă sânge din rănilor pe care le-au crestat, să picure lacrimi amare din ochii acelor pe care i-au torturat și noi, din neștire, continuăm să-i deplângem. Războiul a încurcat viețile noastre...

— Nu te înțeleg, Modi. Ce ai vrea să-mi spui?

— Dacă v-aș cere un plus de sinceritate, mi-ați răspunde la o întrebare cam nedelicată?

— Aș încerca.

— Vă mai iubiți soțul?

— O-o-o, ești imposibil! Îmi intuiești perspectiva de a mă vedea în rolul femeii abandonate?!

— Deși aveți un fel propriu de a înțelege natura umană, nu cunoașteți, spre regret, specia din care face parte domnul Helmut.

— Dar cum îndrăznești să afirmi așa ceva?!

— Aș încerca, spre binele dumneavoastră, să vă pun în fața unui adevăr pe care nu-l cunoașteți. Am să pornesc de pe punctul că dumneavoastră și domnul Helmut sunteți firi absolut diferite.

Ochii doamnei Ingrid scânteiară, apoi devin inexpresivi:

— Și dacă nu accept această afirmație?

— Nu mi-ai spus dumneavoastră că vă îndoiiți în moralitatea lui?

— M-am luat după bălbăielile unui ingrat, care i-a fost subaltern!

— Frau Langberg, soțul dumneavoastră s-a numărat printre complicii generalului Fischer. Jandarmii din subordinea lui, printre care și „ingratul” ce v-a comunicat că domnul Helmut s-ar fi încurcat cu o altă femeie, au torturat în timpul războiului oameni nevinovați, bătrâni, tineri, copii, au torturat populația civilă, căci în toți vedeau spioni ai României, spioni ai Rusiei și dușmani de moarte ai Austriei. Pricepeți, frau Langberg?

— Pe cuvântul meu, n-ai inimă! Vocea lui Ingrid devenise străină, era tremurată.

— Am vrut să ocolesc momentul acesta, dar dovezile mele ar fi întemeiate...

— Prin ce, Modi?!

— S-a ordonat o anchetă, se stabilește numărul victimelor...

— Care victime?!

— Ale jandarmilor lui Fischer, frau Langberg. Dovezile mele se bazează pe surse documentate, asta-i. Domnul Helmut a fost, iertați-mă că v-o spun direct, un ucigaș.

Doamna Ingrid Se lasă pe un scaun, arătându-și albul ochilor dați peste cap. Când se trezi din acea stare de șoc, îl văzu pe Modest rotindu-se în jurul ei și stropind-o cu apă.

— O-o-o, ce-a fost cu mine?

— Ați avut un șoc. Ați receptat adevărul despre omul care v-a abandonat. Cu părul ud și lipit de țeastă de parcă ar fi fost scufundat în apă, ea se ridică și începu să umble prin încăpere:

— Ai dori să dezlănțui în mine o forță infernală împotriva lui Helmut? Ei și ce dacă a fost locotenent de jandarmi și a făcut parte din corpul lui Eduard Fischer?

— O, doamnă, o ghiulea m-a lovit în creștet, când am depistat întâmplător, v-o jur că întâmplător, unele fapte bestiale ale locotenentului Langberg. Mai bine nu aflam cum i-a chinuit el pe românii din satele noastre care nu țineau în casă portretul lui Franz Joseph, cum îi scotea la săpat tranșee și cum îi trimetea la

spânzurătoare doar pe motivul că ar fi privit înspre România, pe care ar fi așteptat-o, dorind căderea monarhiei...

— Vai! Abia acum îmi este clar de ce ai consimțit să te răzbuni pe mine. Mi-ai spus lucruri jignitoare, închipuindu-ți că am să devin o ruină, pe care o să-ți clădești anumite interese! Cu privirea întoarsă de la Modest, Ingrid se situa pe o poziție de apărare. A acționat după împrejurări. Faptele jandarmilor pot fi justificate, știindu-se că fiecare a respectat legile de război și a executat ordinele primite de la superiori. Privit din acest unghi, soțul meu, chiar dacă i-a pedepsit pe unii dintre aceia ce încălcau legile de război, nu poate fi un criminal... Află, Modi, că astăzi, acum și aici, m-ai decepționat, m-ai jignit. Și ceea ce-mi mai rămâne din curajul de a trăi, se poate concentra sub formă de răzbunare.

— Curios, până unde o să ajungeți cu fantezia, frau Langberg?

— N-am crezut un cuvânt din tot ceea ce mi-ai spus. Helmut - un asasin?! O scorneală! Ingrid se cutremură la pronunțarea acestor cuvinte. Șuvițe de păr ud, nici negru, nici bălai, îi cădeau pe ochi. Cu un gest scurt își aruncă părul înapoi. Fața i se congestiona.

Modest scoase un suspin adânc, apoi se îndreptă din talie, așa încât cămașa-i albă, scrobită, se bombă ca o platoșă sub vestonu-i deschiat:

— Îl divinizați pentru comportarea sa cavalierească în societatea din care făcea parte. Dar în spatele frontului a dat dovadă de exces de zel. Ce lămuriri mai așteptați?

— Da-a? Atunci eu îl pot scuza, știind că odată ce românii tăi și-au manifestat ostilitatea față de Austria, el a procedat așa cum i-au dictat împrejurările, stărui ea să-și acopere soțul cu o vagă nuanță de ironie.

— Să trecem peste sentimentul compasiunii. O doză de umanism mai putea păstra în suflet. Se vede că războiul, forța oarbă a distrugerii, l-au atrocizat. Modest târăgăna ultimele cuvinte, apoi tăcu, constatând cu tristețe degradarea lui instantanee în ochii lui Ingrid, care îl privea acum cu o ură nedisimulată. Se gândea că îi spusese adevărul, dar în același timp îi rănise vanitatea.

— Ai reușit să mă convingi că Helmut este un asasin?

— N-am reușit nimic, îi spuse el cu mâhnire. N-aveți nici un amestec în toată povestea aceasta. Istoria cu fidelitatea Penelopei ați ticluit-o doar pentru mine. Ajunge!

Ea tresări, întocmai ca un călător încrezut, ce, urmând un drum pe care i se părea sigur, vede în ultimele clipe o prăpastie adâncă la picioarele sale. El nu se hotăra să deschidă ușa, ea rămase înmărmurită în mijlocul încăperii și fiecare era conștient în felul lui de importanța acelei mărturisiri neterminate și a clipelor ce se scurgeau. Amândoi trăiau o stare de încordare. Încurcata întâmplare a lui Helmut îi anihila lui Ingrid gândurile legate de viitor. Pentru ea lucrurile luaseră o cotitură radicală. Mai încerca să-l creadă pe Helmut o victimă a brutalității, un executor nevinovat al ordinelor primite de la superiori, și nicidecum un criminal. Dar și această credință momentană, pe care încerca să și-o mențină cu forța închipuirii, începea să se destrame în adâncurile ei sufletești. Se enervase. Țipase. Și totuși, mărturisirea lui Isopescu putea să conțină și o doză de adevăr. Căci nu putuse el lua datele pe care le poseda din gând și nu le închipuise. Poate că le înflorise, poate că le umflase. Da, da, le înflorise! Însă ceva putea să fie și adevărat.

— Pot să te cred pe cuvânt că dispui de date contra lui Helmut? Întinzându-se spre Modest, Ingrid se întreba dacă posibilitatea de a-i revedea pe soțul ei la Cernăuți, putea să mai aibă un suport real.

— N-aș avea motive să vă mint. Și nu e vina mea că vă spun despre faptele lui, ci e vina domnului Helmut, ca autor moral și executant al pedepselor capitale aplicate populației civile, că dumneavoastră ați devenit atât de nervoasă.

— O-o-o, cerule, sunt pierdută! Ce mă fac?! exclamă ea cu durere, apucându-l de umeri, dar lăsă repede mâinile în jos. Poți să-mi dai o pildă cum s-a purtat el în cutare sat, cu cutare om, dacă zici că în problema jandarmilor lui Fischer autoritățile românești din Bucovina au ordonat o anchetă?

Modest, trase adânc aerul în plămâni, apoi începu să-i depene o întâmplare de la Cuciurul Mare, unde locotenentul Landberg, torturase și spânzurase un băiat de 14 ani, bănuit fiind că ar fi vândut rușilor, pentru niște dulciuri și trei ruble, niște poziții ale armatei austriece din zonă.

În timp ce el vorbea, ochii ei clipeau tulburați, buzele îi tremurau ușor. Se silea să-și păstreze un zâmbet ofilit, de curiozitate impusă. Însă nu mai așteptă deznodământul acțiunii. Își duse mâinile la ochi și țiță:

— Destul! Mă sufoc!

Se sprijini de Modest cu o ușoară oscilare a corpului și lui acea apropiere i se păru mai chinuitoare ca o fugă. Îi simțea răsuflarea tăioasă, ca un abur fierbinte, și intuitiv la ea o atitudine de așteptare. Avu senzația că trebuia s-o strângă ocrotitor la piept cu o irezistibilă rapiditate, dar ea se săltă în urmă cu iuțea unei săgeți aruncate:

— Du-te!

El rămase ca năucit, jumătate întors înspre ea și jumătate - înspre ușă, iar Ingrid, de parcă nici nu-și mai dădea seama ce face, își scoase rochia, rămase numai în cămașa subțire, prin care formele ei statuare se conturau limpede și atrăgător. Umerii, pieptul, picioarele goale și încărcate parcă de sânge și de dorința de voluptate îl ardeau pe Modest cu goliciunea lor scormonitoare, întinsă pe canapea, doamna Ingrid ba râdea, ba suspina, ba își afunda capul în pernă. Deodată, amintindu-și că Modest nu părăsise încăperea, devorându-i goliciunea, se ridică și explodează furioasă:

— M-ai scos din minți cu investigațiile tale despre bărbatul, pe care l-am iubit ca pe însăși viața, ca să-ți cad, ca o proastă, în brațe?! Du-te! Lasă-mă!

Apucă o ceașcă de pe masă și o aruncă în el, apoi căzu pe canapea și izbucni în hohote de plâns.

Blestemata...

(Povestire)

Grigore CRIGAN

Deși toamnă în toată legea, soarele sloboade raze fierbinți ce mângâie plăcut. Funigiei plutesc alene purtați de un vânticel binefăcător și el, deoarece în lunca râului, ca de obicei în zilele călduroase, devine aproape înăbușitor. Și aceasta cu toate că prin imediata apropiere își poartă domol apele la vale un fluviu ce-și are izvoarele reci și tumultuoase undeva în munții aflați nu chiar atât de departe.

E o zi de octombrie ca multe altele, și râul acesta, asemenea sutelor și miilor de alte râulețe, râuri ori fluvii, de milenii își croiește calea spre alte ape, mai mari, de pe bătrânul nostru Pământ. Un lucru îl face totuși să se deosebească de celelalte sute și mii: după ce scapă din strânsoarea chingilor de piatră și granit ale munților și zonei, premuntoase și după ce un timp mai este însoțit - ba de o parte, ba de alta - de masive mai deluroase, când se crede gata desferecat de orice stei de munte, prapoare ori alte piedici ridicate în cale-i de Natura-Mamă, se trezește deodată încălecat de ambele părți de câteva șiruri nesfârșite de sârmă ghimpată, devenind pentru oamenii de prin partea locului râu cu un singur mal: pentru cei de la noi - un mal, pentru cei de dincolo - celălalt mal. Și unde până atunci râul era absolut la fel ca celelalte râuri de pe fața pământului, cu totul neașteptat, întocmai ca și ivirea celor câteva rânduri de sârmă ghimpată, el capătă mistere și ciudățenii necunoscute în cursul inferior, tainele dându-i târcoale și învăluindu-l mai departe până ce apele i se descătușează definitiv de malurile-i înstrăinate unul de altul. Și toate stranietățile vin, pesemne, de la sârma ceea, dar și de la lucrurile neștiute, deci enigmatice, care se petrec îndărătul ei.

„Să las în voia lui Dumnezeu sârma asta, se gândește Gheorghe Acatrinei. Dar de ce, odată trecut dincolo de ea, te cuprind parcă niște fiori, ai impresia că mereu cineva te privește în

ceafă?” „Așa ți se pare, își răspunde el însuși. Căci toate vin de la mintea și inima noastră...”

Împreună cu câțiva consăteni, Acatrinei ședea întins la umbra unui pâlce de plop în această luncă crescută între râu și sârmă ghimpată. Abia luaseră masa de amiază. Până atunci tăiaseră copacii și crengile uscate din luncă, așa cum făceau aproape în fiecare an după inundațiile din timpul primăverii. Veniseră dimineața, cu noaptea în cap, însoțiți de un grănicer care le deschise „poarta” și îi trecură împreună. Încă din primele minute, după ce grănicerul raportă telefonic la pichet și ei traversară fâșia de arătură, simți ceva neplăcut la linguriță, deși nu era pentru prima oară când participa la asemenea lucrări în lunca de dincolo de frontieră.

Acum, după ce luaseră masa, se odihneau în voie: aici - sătenii, și ceva mai încolo - grănicerul care continua să mănânce pe îndelete și meticulos dintr-o gamelă, având în preajma arma - o pușcă-automată Kalașnikov - și o desagă-rucsac cu receptorul și diferite alte piese de la transmisiuni. La cei douăzeci de ani de săi tânărul în uniformă arăta cam îmbătrânit, în jurul ochilor - adânc plasati în orbite - și în jurul gurii avea chiar și careva riduri. De altfel fusese până atunci destul de binevoitor, tocmai vorbăreț, dar când sătenii îl îndemnară să ia masa cu ei împreună, refuză tacticos, glumind pe seama „mămicii” de serviciu de la pichet care avusese grijă să-i dea ceva pentru a nu sta flămând. Tot atunci, odată cu respingerea propunerii făcute de săteni, între ei, între țărani și „omul statului”, se așternu o nouă și nevăzută „arătură” cu ale sale tainițe și „sârmă ghimpată” ce treceau de acum prin inimile și cugetele lor. „Iată, de aici pornesc multe lucruri ce n-o să le înțelegem și n-o să le pătrundem vreodată, noi, cei de pe cele două maluri, devenite străine în rezultatul unor împrejurări cunoscute de numai unul Atoateștiutorul și Atotputernicul. Ceea ce e lăsat vederii și cunoașterii noastre este ultima față a lucrurilor. Cele petrecute cândva nu ne sunt date să le aflăm noi, muritorii de rând.” Așa se gândea în mintea sa Gheorghe Acatrinei în timp ce îl fura cu coada ochiului pe grănicer, încercând să vadă ce are „omul statului” de haleală, și se convinse că bucătarul pichetului îl hrănește destul de bine pe grăniceri: în afară de gamela cu hrișcă și bucăți mari de carne tânărul mai scoase și câteva felii de cașcaval, niște copturi

originale, ce stârni curiozitatea sătenilor și, desigur, câteva fructe. Plictisindu-se de una și aceeași ocupație și făcându-i-se chiar oarecum să tot caște gura spre un om care mănâncă, Gheorghe Acatrinei luă un fir uscat de iarbă și prinse a-și curăți dinții de resturile de mâncare. Ceilalți se odihneau și ei în fel și chip - care mâncând mere sau roșii, ce creșteau din belșug în satul lor, care stând lungit sub plopii ceia umbroși și numărând păsările cerului ori scamele nourilor călătorindu-se fără opreliști pe întinsurile azurii ale cerului.

Aruncă o privire asupra lor și tocmai oftă. Într-un fel li se odihneau nu numai mădulele. Deși până atunci o umbră de neliniște apăsătoare îi ținuse inima încordată iar atenția mereu fixată în subconștient, alegând și resfirând întruna gânduri, rosturi, păreri... Unul din consăteni, Mihai Doru, îi făcu un semn cu ochiul, ca să se uite peste râu. Indiferent, întoarse o privire leneșă într-acolo și după un timp de „căutări” înfrigurate printre hârtoapele și tufele de arbuști și fel de fel de buruieni de pe celălalt mal observă o figură mișcându-se. Concentrându-și atenția, își dădu seama că e o femeie, încă tânără, cu o legătură subsuoară și un hârleț. Malul râului acolo fiind mai înalt, el părea chiar abrupt. Se vede că apele râului, după ploi mai abundente, încoace se revărsau asupra luncii și satului din apropiere, iar dincolo, de fiecare dată, încercau să rupă din mal. Chiar de asupra apei el se înălța drept, ca un perete - suriu, argilos și oamenii mai în vârstă, care apucaseră și alte vremuri, când aceste maluri nu erau încă străjuite de șiruri nesfârșite de sârmă ghimpată, povesteau că au fost și ei acolo, după humă. O lăudau pentru calitățile ei: ca material de construcție și de uns, pentru valoarea curativă. Fiindcă huma, credeau țăranii de prin partea locului, este și de leac - „mâncare” foarte trebuncioasă femeilor gravide, dar și copiilor cărora, pentru dezvoltarea osaturii, nu le ajung în organism anumite substanțe ce se găsesc din belșug în ea, mai ales în cea de la humăria de dincolo, acum inaccesibilă și devenită cu trecerea anilor un loc învăluit de misterie. Bătrânii o lăudau în mod deosebit și pentru tăria cu care huma rezistă atâtea ani ia inundații și înghețuri.

Figura femeii ba apărea, ba dispărea din cauza cărării întortocheate pe care ea continua să se apropie tot mai mult de

humărie. Lui Gheorghe Acatrinei i se păru la un moment că ea se și furișează. „E graniță și acolo, își zise. Nu-i el atât de simplu să iai așa, liber și nestingherit, bunătatea asta de humă”.

Peste un timp ceilalți săteni prinseră a-și face în voie semne unii altora, aproape fără să-l ia în seamă pe grănicerul care înfuleca cu plăcere totul ce avea în rucsacul adus de la pichet.

Tânărul soldățel, cu felul lui de a fi indiferent față de lumea înconjurătoare, față de țăranii aceștia atât de curioși și de nostimi prin comportarea și semnele ce și le fac, deci felul lui de a fi îl ajuta să se descurce ușor și destul de bine atunci când trebuia să observe și să urmărească ceva, el însuși rămânând întotdeauna pe planul doi, în umbră. De aceea nu-i scăpă nimic, nici o mișcare, din cele ce se petreceau și peste râu, cu toate că mânca cam hulpav, părând definitiv absorbit de gamelă, furculiță și bidonașul ori termosul cu apă rece. Îmbucă vreo câteva bucăți de carne, le mestecă fără nici o grabă, luă și vreo câteva linguri de hrișcă apoi bău două-trei înghițituri de apă. Pe toate le făcea meticulos, preocupat, în aparență, cu fiecă fibră și nerv al ființei sale. Când bea, își răsturna termosul deasupra gurii și apa curgea gâlgâind. Sătenii nu-i luau în seamă, comportarea lui copilărească parcă le adormise atenția; de la început li se părea că el se dezmiardă ca un elev. De aceea grănicerul, ca un adevărat profesionist ce se considera, le urmărirea în voie mișcărilor, ocheadele, la fel cum ținea sub observație fără nici o greutate și porțiunea de teren de dincolo de râu, unde apăruse, lângă humărie, o tânără femeie îmbrăcată într-o rochie ca floarea de in. El știa ce nu puteau să știe țăranii aceștia simpli și inocenți, că undeva, nu mai sus de humărie se afla și locul unde se ascundeau de obicei grănicerii de dincolo, ai țării vecine, care nu obișnuiau să patruleze ca ei - în doi sau câte unul, de-a lungul porțiunii lor de frontieră. Cei de dincolo aveau o ascunzătoare bine mascată, iar acestora de aici le-au trebuit luni de zile până au descoperit-o. I-au ajutat să-i dibuiască pe cei ascunși acolo femeile din țara vecină care veneau uneori să ia humă pentru diferite trebuințe. Terenul din preajma malului nu cobora lin, ci în pantă cam abruptă, de aceea țărancele de dincolo veneau la humărie pe cărărui, ce șerpuiau întruna ba în sus, ba în jos, tot coborând puțin câte puțin.

Pasămite, de plictiseală, sătui până peste cap de atâta veghere, ei, grănicerii din țara vecină, își permitau ceea ce, de fapt, nu se permite și intrau în vorbă cu fetele sau nevestele mai tinere care treceau prin apropierea lor. Pe unele reușeau chiar să le ademenească în ascunzătorile lor bine mascate și să le arate ce viață mizeră și lipsită de bucurii duc ei, dar ce se petrecea acolo, în realitate, nimeni nu putea să știe decât acele fete ori nevăstuci, căci pe grăniceri de aici nu-i prea interesau asemenea amănunte.

În fine, și astăzi trecuse pe acolo, spre humărie și înapoi, o tânără femeie care pentru puțin timp zăbovise și ea în dreptul tainiței, lucru ce nu scapă atenției grănicerului de aici, dar nici a țăranilor curioși să afle ce va urma și într-un fel solidar cu cei de dincolo, cu tainele întâlnirilor unor lelițe de peste râu. Decenii la rând locuitorii din zona de frontieră, de ambele părți ale ei, se deprinseseră cu atmosfera de bănuială și suspiciune generată de sârma ghimpată și cam doseau micile lor secrete, inaccesibile unor oameni „străini”, într-un fel conspirau, și aveau sentimentul acesta de complicitate nu dintr-un interes anume, ci dintr-o teamă, dintr-o pornire înnăscută împotriva pârâcioșilor și a denunțătorilor. Un țipăt de pasăre, fluierul unei mierie, cântul buimac al cucilor, orice sunet puteau să aibă aici nuanțe și semnificații aparte. Până și zgomotul sec al unui vreasc rupt sub picioarele unui animal, cum ar fi un câine sau un iepure, căpătau sensuri deosebite. Desigur că grănicerul, cu toate calitățile sale profesionale înnăscute ori însușite, îi subaprecia, crezând că acei țărani sunt chiar într-atâta de naivi cum păreau la prima vedere. Destul de ușor și repede sătenii descoperisă că tânărul în uniformă încearcă să se joace cu ei, ca mîța cu șoarecele: din când în când îi fură cu privirea, dar ține în atenția sa și cărările de dincolo de râu...

Gheorghe Acatrinei, era un bărbat înaintat în vârstă și cu toate că înțelegea că acum, în ultima vreme, nu putea avea de ce să se teamă că privesc în voie peste râu, tot se ferea să se uite așa, deschis, să caște gura într-acolo. S-au dus ele demult timpurile când vreun activist dintr-aceia mai zeloși ori pur și simplu mai primitivi, amenința pe sătenii de aici că prea des se uită încolo... Adică peste râu. Deși dincolo, ca și aici, se aflau aceleași trupe cu stelute roșii la chipiu...

Spiritul de conservare, acumulat ani și ani în șir de el și de consătenii săi, îi sugera să fie mai prudent; mai bine să se pună la adăpost de careva neplăceri neprevăzute, să fie cu ochii în patru și să se ferească de anumite lucruri, căci omul statului până la urmă rămâne tot un om al statului, mai bine ca el să te creadă un bătăran și mojić.

Ferindu-se unii de alții, camuflându-și adevăratele gânduri, intenții, dar și curiozitatea crescând, cele două părți - una, reprezentată de grupa de săteni, printre care era și Gheorghe Acatrinei, cealaltă, reprezentată de o față așa-zis oficială, grănicerul, urmăreau cu un interes totuși mascat ce se întâmplă dincolo de rău. Odihna de amiază urma să mai continue la o halbă de vreme, prelungirea ori scurtarea ei depindea numai de sătenii înșiși. Grănicerului îi era totuna dacă țăranii pe care-i însoțește lucrează ori dorm la umbră plopilor. Lui Gheorghe Acatrinei cam i se făcu lehamite de jocul acesta de-a pisica și șoarecele, de aceea, întâlnind privirea întrebătoare a lui Mihai Doru, se adresă tuturor:

— Ne apucăm de treabă?

Consătenii îl susținură, vrând parcă să pună capăt și ei spionărilor reciproce care începuseră încă înainte de amiază. Și porniră împreună cu topoare ușurele și barzi bine ascuțite să-și caute fiecare de porțiunea sa. În schimb grănicerul rămase la locul său, lăsând în continuare impresia de om tânăr, indiferent și fără griji deosebite. Dar asta numai așa, în exterior, pentru că în sinea sa, dar și de ochii țăranilor rămase cel ce era cu adevărat: un om al statului care-și făcea datoria cum fusese instruit, cum îl ajungea mintea mai bine. Și chiar cu o anumită plăcere.

Gheorghe Acatrinei, își caută de ale sale, tăind ici o creangă dezbinată, colo un copac uscat, prăvălit de apele puhoaielor sau de vânturi năpraznice.

Avea în urechi zgomotele loviturilor de topor ori de bardă ce le răspundeau în dreapta și în stânga consătenii săi. Totodată trăgea cu coada ochiului spre humărie și spre toate câte se petreceau acolo. Pesemne, același lucru l-or fi făcând și toți ceilalți, deoarece atunci când zări o scroafă sălbatică cu purceii săi coborând încet spre locul de unde tânăra femeie își punea huma în sac, încetară să mai lovească cu toporul ori cu barda. Purceii înainte - erau vreo șapte ori nouă - iar scroafa din urma lor apărură dinspre păduricea ce se afla în partea opusă satului de unde venise femeia.

Și se lăsa o liniște adâncă și apăsătoare, încât lui Acatrinei i se păru că aude cum nenorocita de dincolo lovește cu cazmaua rupând din mal bucăți de humă. Ea nu putea să vadă cum se apropie primejdia. Numai aceștia, de dincoace, aveau ca-n palmă acea porțiune blestemată de frontieră. Acatrinei, nu era la prima întâlnire a omului dezarmat cu mistrețul. Știa destul de bine cât poate fi de primejdioasă pentru om ieșirea în calea lui a unei scroafe cu purcei. Primul gând care i-a venit în minte a fost să-i strige, așa, om la om, ca ea să fugă cât mai repede și mai departe. Când auzi trosnind crengi uscate chiar la doi pași de el, tocmai tresări. Erau consătenii adunați în jurul său, ca cel mai în etate.

— Ce facem, bade Gheorghe?

„Da, ce faci acum, Gheorghieș? se întrebă și el nu se știe a câta oară. Ești cu pletele albe, oamenii parcă te-au stimat până acum și iată a venit încă o grea încercare să-ți pună la cântar anii, demnitatea și omenia... Doamne, dacă ar depinde măcar ceva de mine, de noi, aceștia de aici...” își privea consătenii cu ochi înnegurați și nu le răspunse deodată. Urmări mai departe, împreună cu ceilalți, cum coboară în pantă purcelușii cu dungi întunecate de-a lungul spinării. Scroafa îi însoțea îndeaproape pe una din cărările ce se lăsau șerpuiind la vale. „Ce, mama dracului, și ăstora le place huma?” sudui Acatrinei în sinea sa. Iar cu glas tare îi răspunse consăteanului care îl întrebase ceva mai înainte:

— Cel de dincolo ar putea s-o scape... De bună seamă că ar putea chiar ușor de tot, dar văd că zăbovește cam mult... Să nu fie chiar nimeni, să ne fi înșelat? încă oleacă și va fi prea târziu.

Când Acatrinei spuse „cei de dincolo”, toți înțeleseseră ce avea ei în vedere. Desigur că pe grănicerul din țara vecină care trebuia să fi auzit apropierea mistreților, grohăitul scroafei, guițatul purceilor. Între ramatori și ascunzătoarea lui să fi rămas vreo sută de metri.

— De ce n-o previne pe femeie?! întreabă aproape strigând Mihai Doru, cel mai tânăr și, se vede, cel mai săritor dintre sătenii adunați acolo - martori neputincioși ai unei întâmplări ce putea să se termine cu o nenorocire înfiorătoare.

— Și de ce ai striga, frățioare? Totuna, ea nu aude și de aceea nu-i poți ajuta cu nimic, ajunse pe neașteptate până la ei vocea grănicerului „lor”.

— Cum adică nu-i putem ajuta cu nimic?! se miră Mihai. Doar ea nu-i în cosmos, ci suntem pe același pământ, și nici nu ne desparte Oceanul înghețat!

— Cât ai striga de tare, nu te aude, îi ripostă rece și categoric grănicerul.

— Oameni buni, nu putem sta cu mâinile în sân, că îndată o rupe în bucăți pe nenorocita ceea! strigă cu glas și mai tare Mihai cel tânăr și inimos, văzând cum ramatorii se apropie tot mai mult de femeia în rochie albastră/cu mânecile scurte și basma albă legată la ceafă. Fiind mai tânăr, Mihai era și mai impulsiv, mai nestăpânit pe sine. El nicidecum nu putea înțelege pasivitatea consătenilor săi, în fața primejdiei, a tragediei, ce se putea dezlănțui dintr-o clipă în alta. Se întoarse spre grănicer și zise cu voce împlorătoare:

— Frățioare, am fost și eu în armată. Abia m-am întors. Eram acolo un țințaș bun, pe cuvântul meu. Dă-mi te rog, arma să trag măcar un foc. Dacă n-o țințesc pe mascuroaia ceea, măcar o sperii.

Grănicerul îl refuză, desigur. În stilul lui, categoric:

— Ce ai înnebunit? Dacă ți-aș permite să faci așa ceva, mă papă pușcăria!

— Dă-mi te rog! Nu-ți dai seama la ce spectacol vom asista îndată? continuă să-l implore Mihai. Dă-mi arma numai pentru o clipă și imediat ți-o întorc. O clipă, frate!! O cli-i-i-pă-ă-ă!!!

Mihai Doru urlă. Nu strigă și nu țipă. Urlă cu adevărat: cu voce neomenească, puternic, aidoma unui muget de taur înjunghiat. Și femeia întoarse fața spre ei! Tot atunci până la ea ajunse și grohăitul, guițatul jivinelor. Dar era prea târziu. Rămase ținuită locului - de surprindere, de groaza ce o paraliza numai la auzul și vederea lor.

În timpul acesta mistreții o împresurară pe țărancă. Poarca guiță cumva ascuțit și se repezi spre femeie care începu să strige ceva. În asemenea cazuri, când e cu purcei, iar în preajmă apare vreun om, scroafei sălbătice nimic nu-i poate sta în cale. Devine atât de furioasă și de imprevizibilă, încât pe om îl poate salva doar o armă, o armă mânuită cu sânge rece, de un bărbat, bun specialist în meserie. Vocea femeii acum ajungea destul de clar până la cei din luncă. Abia atunci și Gheorghe Acatrinei își dădu seama cât de amar se înșelase, crezând că strigătele lor, de avertizare, n-ar fi fost deslușite de țăranca de peste râu. Premeditat, intenționat îi înșelase și grănicerul. „De ce a făcut acest lucru?”

Nu înțelegea în ruptul capului nici unul din consăteni pentru că pe fiecare din ei îl frământa aceeași întrebare.

„Oameni buni, aju-uto-o-or!!! Ajutați-mă careva! A-a-a M” Răcnea femeia lăsată pradă scroafei înfuriate. „Ajutați-mă oameni buni, că am acasă patru copilași! Tocmai patru, oameni buni... Vai!... Patru-u co-o-opi-i-ila-ași... Vai de steaua lor!!!”

Grănicerul se depărta de sătenii agitați, imprevizibili și ei în asemenea cazuri groaznice. Își luase cu sine pe un umăr - pușca-automată, iar pe celălalt sacoșa-rucsac în care avea gamela cu mâncare, telefonul cu piesele de la transmisiuni, termosul și o bucată de pâine. Mihai Doru, cuprins parcă de friguri, aruncă cât colo barda ce o ținuse în mâini și căzu cu fața la pământ pe cărăruia împresurată de ambele părți de o iarbă rară și îngălbenită de primele brume ale toamnei. Avea ochii injectați de sânge, din gură i se prelingea o salivă rozovie, până la urmă doborâtă și sfărtecată de scroafa sălbatică. Își rănise buzele pe care și le mușca în neștire. Cu pumnii strânși lovea mereu pământul, gâfâind ca după o goană nebună și bolborosind întruna: „O clipă, numai o clipă, și o puteam scăpa... Am fi putut, dacă nu eram niște lași și niște netrebnici... Vai, ce ticăloși, ce ticăloși! Blestemata de sârmă ghimpată! Blestemată să fie în vecii vecilor!” Și gemea ca un scrântit de-a binelea. Gheorghe Acatrinei se uită la el cu mai multă luare aminte și îngrijorare. Se apropie și încearcă să-i atingă umărul cu palma.

— Lăsați-mă în pace! răcni tânărul privindu-l pe consătean cu ochi de om dement. Pe obrajii plini de țărână și nisip, năclăită de sânge i se prelingeau șiroaie de lacrimi. Duceți-vă cu toții să nu vă văd. Nu vreau să zăresc picior de-al vostru pe aici! Fricșilor și ticăloșilor ce sunteți! Ați lăsat poarca să rupă o femeie, o femeie tânără cu patru copii... Blestemaților! Blestemaților! Și mușca cu dinții din pământul nisipos acoperit cu fire uscate de iarbă gălbejită, rănindu-și și mai rău gura...

Într-un târziu, când tânărul se mai ogoi, Acatrinei, însoțit de ceilalți consăteni, se apropie de ei și cu cuvinte de calmare îl ridică pe picioare de subsuoară. Nu vorbeau între ei, nu se priveau în ochi. Nu-și dădeau încă bine seama cât de mare le e vina lor, dar simțeau deja că ea le roade cugetul, conștiința. Chiar mai mult: aproape toți se considerau participanți la o mârșăvenie, deși, ca atare, nu săvârșiseră nimic. Pășeau greoi, copleșiți de o oboseală mai mult morală decât fizică.

Grănicerul îi însoțea, de la distanță, mișcându-și și el picioarele anevoie sub greutatea poverilor fără nici o trebuință de pe umeri - rucsacul cu tot felul de nimicuri și automatul Kalașnikov. Avansau spre fâșia de arătură și spre poarta de sârmă ghimpată pe care peste câteva minute urmau să le treacă. Afară de grănicer, dar poate și el, că om era, întregul grup părea mut, surd și orb: nimeni nu auzea și nu vedea nimic din cele ce se petreceau acum în jur, pe acea palmă de pământ. Privirile, auzul, gândurile le erau răsfrânte în sine, în creierii și sufletele lor răscolite și torturate de cele mai grele chinuri omenești: ale neputinței, umilinței, nimicniciei și imposibilității. Pe timp de pace, în amiaza mare, în lipsa oricărei calamități naturale să moară în suferințe groaznice o tânără femeie, mamă a patru copilași... Zbuciumul, supliciul lor de acum erau și vor fi de fapt ani de zile încă înainte o continuare a calvarului prin care a trecut acea făptură zveltă în rochie albastră. Chinul fizic pesemne i s-a terminat, odată cu bătăile inimii, dar sufletul ei umblă ca o fantomă și îi va supune la îndelungi și grele cazne pe martorii oculari ai stingerii ei din viață. Căci odată cu pieirea ei a fost ucisă și o părticică din ei, din sufletul lor - poate cea mai frumoasă, poate cea mai neîntinată, ceea ce pe om îl leagă de sânul mamei, de copilăria sa, de copii și de nepoți.

La un moment Mihai Doru se întoarse spre râu și strigă răgușit, din toate baierile inimii, dezvelindu-și dinții însângerați: „Blestematele!” „Blestemaților!” Apoi liniștea și calmul pogorâră de-asupra luncii din valea râului, făcând să amuțească până și păsările cerului. Iar auzul tuturor continua să-l sfredească țițetele în agonie, vaietele deznădăjduite ale femeii tinere, dar și urletul sălbatic al lui Mihai Doru „O cli-i-ipă-ă-ă!” și „Blestematele!” „Blestemaților!” Și nimeni n-ar fi putut, la așa o adică, să spună cu precizie cui anume îi era adresat ultimul cuvânt - consătenilor săi, grănicerilor (celui de aici și celui alt, de dincolo). Era o imputare făcută în primul rând consătenilor săi nevrednici și ticăloși? Ori poate tuturor celor care au devenit martori la acea dramă? Păsările gureșe reluară cu aceeași nepăsare veșnicul lor concert care acum părea mai mult un sacrilegiu, iar cerul albastru de octombrie - de un albastru absurd și de o frumusețe fără nici un rost - ca și cum ar fi subliniat și mai mult deșertăciunea deșertăciunilor a toate ce există pe acest pământ.

După ce se despărțiră de grănicer, Gheorghe Acatrinei pășea de acum el ultimul, venind din urma grupului de consăteni. În urechi mai păstra proaspătă și înfricoșătoare vocea disperată a tinerei țărănci sfărțecate de scroafa sălbatică dincolo de râu, la humărie. În ziua ceea și el pierduse ceva foarte scump. Ceva din omenia, cumsecădenia de până atunci, la fel ca și ceilalți care asistaseră... Da, da au asistat ca niște muți, ca niște ființe înticâloșite, cu inimile de câine la acea întâmplare... Și a pierdut, el în primul rând, stima față de sine, prețul, aprecierea ce și le dă omul sieși iar dacă n-ai nici o trecere nici în ochii proprii, cum atunci să te mai stimeze altcineva, cum să mai privești în ochii nevastei, ai copiilor și ai nepoților? Și poate pentru prima oară în viață ar fi dorit să moară, să dispară, așa dintr-odată, să crape pământul și să-l înghită pentru totdeauna. Cum să mai trăiești pe lumea asta dacă n-ai trecere, mai întâi și întâi în fața ta? Și se trezi, asemenea neprihănitului flăcău care a fost până atunci Mihai Doru, pronunțând, ce-i drept abia auzit în șoaptă: „Blestemata!” „Blestemata!”. Pe cine invoca Gheorghe Acatrinei? Pe femeie? Desigur că nu! Pe scroafa sălbatică? Iarăși nu! Poate soarta vitregă? Soarta vitregă... „Dacă ar fi atât de simplu”, se gândea el cu amărăciune. Erau aproape de casă când se auzi pe sine șoptind: „Blestemata... Blestemata de sârmă... Dacă nu era ea, nu se întâmpla așa ceva... Multe nu s-ar fi întâmplat și nu s-ar fi săvârșit... De bună seamă că multe erau să fie altfel pe aceste locuri...”.

ISTORIE CULTURALĂ - PROFILURI

Părinte al istoriografiei bisericești române

Mircea LUTIC

Facultatea de teologie din Cernăuți, cu faima sa ecumenică, a fost, ca și Institutul Teologic care a precedat-o, un notoriu centru de pregătire a clericilor pentru întreaga lume ortodoxă sud-est europeană. Aici și-au făcut studiile clerici din tot spațiul locuit de români (București, Chișinău, Sibiu, Arad, Caransebeș), unii de o impresionantă erudiție și de o universală reputație în domeniu, precum și din Bulgaria, Serbia, Dalmația, Bosnia, Herțegovina, Slovenia, Ucraina Apuseană, Ungaria, Grecia, Rusia. Prin acest așezământ de anvergură al teologiei ortodoxe, în particular, și al civilizației creștine, în general, Cernăuțiul a construit ani de-a rândul un strălucit model de conlucrare interetnică sub asupiciile credinței și culturii. Tot aici, s-a cultivat și s-a cimentat de-a lungul anilor conștiința unității de cuget și simțire, între românii, din diferite teritorii, despărțiți de frații lor de același sânge, prin niște hotare politice vitrege. Această muncă patriotică, de importanță primordială pentru tot neamul românesc, a grăbit și a apropiat în timp realizarea sublimului ideal de întregire națională și de unire de la 1918.

Profesorii facultății au fost, în majoritatea lor, autorități de marcă în materiile profesate, eminente crainici și împătimiți propovăduitori ai doctrinei lui Hristos, iluștri ctitori și promotori de sisteme, cu realizări de referință nu numai în domeniul teologiei ortodoxe, ci și în cel al teologiei creștine în ansamblu, înzestrați cu o mare erudiție, poligloți și polihistori recunoscuți și apreciați, ei

„au pus temelia de totdeauna a tuturor disciplinelor din ansamblul științific al teologiei ortodoxe și au întemeiat prin operele lor netrecătoare din științele teologice, exegetic-istorice și sistematic - practice, învățământul teologic superior român” (Mircea Păcurariu). Despre valoarea eforturilor științifice ale profesorilor de la facultate vorbesc explicit și multiplele traduceri care s-au făcut din scrierile lor într-o serie de limbi de circulație europeană, fapt ce a contribuit la afirmarea teologiei noastre indigene pe scară universală. Teologii cernăuțeni au fost angajați permanent și într-o intensă acțiune publică: au făcut politică națională, au participat la aniversarea unor societăți și asociații cu cea mai diversă menire, au scos reviste culturale și cărți de popularizare, au fondat edituri și tipografii. Vrednici reprezentanți ai bisericii din ținut, pe atunci unica forță statornică, mai puțin decât altele influențate de conjunctura politică, ei au constituit totodată și un factor de stabilitate socială, de pacificare confesională și de înțelegere între reprezentanții diferitelor națiuni conlocuitoare.

Să faci studii teologice la Cernăuți era un fapt de înalt prestigiu, atmosfera didactică și științifică de aici fiind apreciată în mai toată lumea ortodoxă. Desigur, această atmosferă era întreținută de corpul profesoral, care avea în componența sa, după cum am spus ceva mai înainte, personalități de o covârșitoare prestanță profesională, dar și morală, ca Isidor Onciul, Alexie Comoroșan, Ion Juvenal Ștefanelli, Vasile Găină, Clement Constantin Popovici, Emilian Voiuțchi, Teodor și Vasile Tarnavschi, Ștefan Saghin, Nicolae Cotos, Vasile Gheorghiu, Valerian Șesan, Octavian Silvestru Isopescu, Simion Reli ș.a.

Unul dintre aceștia a fost Eusebie Popovici, pe care, împlinind o datorie a conștiinței, vom încerca să-l evocăm în continuare.

A văzut lumina zilei la 27 februarie 1838, în capitala Bucovinei, în familia lui Constantin Popovici, teolog de veche rânduială și inteligență românească (născut în 1807, la Slobozia Comăreștilor, județul Storojineț, și mort în 1890, la Cernăuți, profesor de istorie bisericească și drept canonic la Institutul Teologic din localitate, descendent din străvechea viță răzeșească a Baloșeștilor, cu adânci rădăcini în spiritualitatea Moldovei de Sus,

și rudă cu episcopul Bucovinei, Isaia Baloșescu). Celălalt fecior, mai tânăr, anume Clement Constantin, a fost de asemenea un reputat teolog și profesor universitar, o figură de vârf a științei și pedagogiei bisericești din Țara Fagilor. În continuare, familia lui Eusebie și a Elenei Popovici, născută Hacman (și ea o prezență activă în viața națională, una din fondatoarele Societății „Doamnele Române”, a Internatului de fete și a Azilului de copii din Cernăuți), a dat patrimoniului bucovinean două figuri de seamă în persoana fiului lor George - celebru om de litere (cunoscut, în această calitate, mai ales cu pseudonimul T. Robeanu) și istoric al dreptului vechi românesc - și a nepotului lor, tot Eusebie, - vestit diplomat din perioada interbelică, colaborator de minister al lui Ion Nistor.

După o aleasă instruire inițiată în casa părintească, unde domnea spiritul ereditar de inteligență și cultură, la 1849, se înscrie la Liceul german din Cernăuți. Răstimpul de studii de la această instituție arboroseană de elită, în cadrul căreia, din 1849, se deschide catedra de limba și literatura română, condusă de Aron Pumnul, a lăsat urme de neșters în destinul viitorului savant teolog, cultivându-i asiduitatea exemplară, aproape proverbială, și rudimentele neîntrecutei erudiții, ce avea să-l caracterizeze în epoca maturității. Luându-și bacalaureatul, în 1857, intră la Institutul Teologic din localitate, pe care îl absolvă în 1860. Tot atunci e trimis ca bursier la Universitatea din Viena, în vederea aprofundării cunoștințelor de istorie bisericească, și de drept canonic. Întors în 1861, este numit custode la Biblioteca Țării (ulterior Biblioteca Universității din Cernăuți), funcție, pe care o ocupă până în 1871. A fost, deci, cel dintâi conducător al acestui așezământ de prestigiu. Din 1862, este, concomitent, și profesor suplinitor la catedra pentru studiul Vechiului Testament, și a limbilor semitice. Din 1866, suplinește cursurile de istorie bisericească și de drept canonic, iar în 1868, devine profesor definitiv pentru aceste discipline la Institutul Teologic, apoi și șef al catedrelor de istorie bisericească și de drept canonic. După înființarea, la 1875, a Universității Cernăuțene, e numit profesor titular de istorie universală a bisericii creștine și de statistică ecleziastică, deține în mai multe rânduri postul de șef al catedrei de istorie bisericească (suplinind, cu intermitențe, alte catedre), pe cel de decan al Facultății de Teologie și de prorector,

ba ajungând de două ori (în anii de studii 1880–1881 și 1895–1896) chiar la demnitatea de rector magnificus. Între 1882–1896 a predat și cursul de dogmatică (ținând și prelegeri de apologetică), iar între 1898–1902, a ocupat și catedra pentru studiul Testamentului Nou, apoi și pe cea pentru dreptul canonic. A mai ținut lecții de simbolică, de istoria dogmelor și a sinoadelor, de patrologie și literatură patristică, de enciclopedie religioasă și de metodologie a studiilor teologice, de geografie și cronologie ecleziastică, de istorie a bisericii române (inclusiv a celei din Bucovina), a bisericii sârbești, a religiilor ș.a. Pedagog de o rară vocație, savant-teolog de o largă cuprindere, și de o profundă competență, un universalist în cel mai veritabil sens al cuvântului, Eusebie Popovici a fost părintele de suflet a câtorva generații de teologi nu numai din Bucovina, ci și din tot spațiul spiritual românesc, ba chiar din întregul areal ortodox balcanic, cuprinzând Constantinopolul, Grecia, Bulgaria, Iugoslavia etc. Elevi ai săi, au fost foarte multe fețe eminente din clerul superior al Țării, aproape toții profesorii de la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți, în perioada de până la primul război mondial și în cea interbelică. „Eusebie Popovici - observa undeva mitropolitul Bucovinei Nectarie Cotlariuc, fostul său elev, - a creat o școală, o școală de știință severă, dar și o școală de suflet și de muncă pentru biserică”. „Adevărurile pe care le predica și le slujea, sfinte în obârșia lor, - scria un alt discipol al său, scriitorul Gala Galaction, - pareă se încărcău de o evidență nouă predicate și slujite de Eusebie Popovici”. Același ilustru om de litere l-a caracterizat drept „un fel de legendă de aur și mândria Bucovinei intelectuale”. Încă unul din elevii săi, Vasile Loichiță, i-a lăsat un memorabil portret („Frumoasă figură de profet, de dascăl, de părinte bisericesc, care cu privirile sale de la catedră scruta veșnicia”) și i-a caracterizat foarte precis stilul de predare, care avea „profunzimi de abis și preciziuni de mecanică”.

În faza de incipientă a științei pedagogice, în Bucovina, la 1865, împreună cu Alecu Hurmuzachi, Silvestru Morariu-Andrievici, Ion G. Sbiera, Vasile Mitrofanovici, Arterie Berariu, Ion Drogli și Oreste Renez, el a făcut parte din comisia de stat pentru editarea de manuale didactice destinate școlilor naționale,

între anii 1869–1876, a fost inspector școlar, iar între 1877–1896, membru în consiliul școlar al ținutului, activând totodată vreme de mulți ani la rând și ca membru al comisiei de examinare de la Facultatea de Teologie, și de la cea de Drept. Datorită muncii sale îndelungate, și îndeosebi rodnice pe ogorul învățământului, la 1908, în legătură cu împlinirea limitei de vârstă, a obținut titlul de profesor onorar. Drept recunoaștere, într-o formă explicită și edificatoare, a meritelor sale de netăgăduit ca pedagog și savant, contemporanii l-au numit cu dragoste „Nestor al Facultății de Teologie” și „ermitul de pe strada Franz”. L-a urmat, la catedra de istorie a bisericii universale unul din celebrii săi discipoli (ales pentru acest post chiar de dânsul), anume Romulus Căndea, doctor în teologie, cu mențiunea „sub summus auspiciis Augustissimi Imperatoris” și cu distincția împărătească „Inelul de aur”.

A evoluat, într-un angrenaj propice, pe deplin meritat, și în ierarhia ecleziastică, obținând succesiv titlurile de presviter (1862), protopresviter și consilier consistorial onorific (1874), arhipresviter stravrofor (1880), și arhimandrit consistorial (1913). I s-a acordat și distincția de mitrofor (adică dreptul să poarte mitră), dar, dintr-un sentiment de nedisimulată modestie, n-a acceptat-o, precum, din același motiv, n-a acceptat nici titlul de doctor honoris causa al Universității Cernăuțene. În 1912, în toiul confruntărilor pe teren național, desfășurate sub paravan confesional, mitropolitul Bucovinei Vladimir Repta, propune candidatura lui Eusebie Popovici, pentru postul de vicar general, dar Ministerul austromaghiar al cultelor îl preferă pe Artemon Monastîrski, primul, deși investit cu încrederea chiriarhului, fiind făcut în anul următor doar vicar ad personam.

Antrenat cu toate fibrele ființei, în opera de emancipare a românilor bucovinei, el a dezvoltat și o susținută activitate publică, manifestând, atât pe tărâm religios, cât și laic, cu civism ardent de adevărat arcaș al neamului. A ocrotit cu temeinicie și convingere credința strămoșească, a luptat pentru autonomia bisericii și a conlucrat la structurarea activității parohiilor, a participat efectiv la pregătirea și ținerea, în 1882, a primului congres bisericesc în arhiepiscopia Bucovinei, a prezidat cu demnitate Marea Adunare a Preoțimii Române din 30 octombrie 1899, a cunoscut cum nu se

poate mai bine doleanțele și a apărat cu temeritate interesele clerului arborosean. Pentru strădaniile sale fără preget în vederea propășirii etosului românesc din Țara Fagilor, în 1905, a fost decorat de regele Carol I, cu medalia „Bene Merenti” clasa I, iar în anul următor - cu ordinul „Coroana României” în gradul de comandor.

La 1902, sub imboldul unei înalte datorii creștinești, lansează un apel, transformat ulterior într-un memoriu semnat de mii de credincioși, cu care pleacă în capitala Austriei, să revendice autorităților habsburgice, numirea românului Miron Călinescu, în funcția de vicar general, iar în 1913, ca figură de un copleșitor prestigiu cetățenesc, „schimnic al moralei și al datoriei” (D. Marmeliuc), este ales de Adunarea Națională a Credincioșilor Români Greco-Orientali, în calitate de membru al delegației trimise la Viena, pentru rezolvarea chestiunilor bisericești din provincie. A fost membru fondator și onorar al Societății pentru Cultura și Literatura Română, în Bucovina, membru fondator, onorar și emerit al Societății „Academia ortodoxă”, membru activ și membru în comitetul de conducere al Asociației Clerului Greco-Oriental din Bucovina, membru onorar al Societății Academice „Junimea”, membru sprijinitor al Societății Academice „Arboroasa”, și al altor societăți din ținut, membru în comisia delegată de consistoriu pentru administrarea Tipografiei Arhiepiscopale, consilier aulic și cetățean de onoare al orașului Cernăuți. După mărețul act al Unirii, deși apăsător de povara unei vârste înaintate, a contribuit, prin puterea autorității sale indubitabile, la integrarea firească a bisericii Bucovinei în structurile confesionale general naționale.

S-a stins din viață, în ziua de 28 septembrie 1922, la o vârstă venerabilă, împodobită de providență cu toate harurile înțelepciunii și nobleței. Drept recunoștință pentru meritele sale incontestabile de oștean al românismului și al credinței noastre strămoșești, i-au fost organizate funeralii naționale, cu prezența unor mari personalități ale neamului și a unei imense mulțimi de credincioși din Cernăuți și din întreaga Bucovină. De la Iași au participat Î.P.S. Sa părintele Pimen, mitropolitul Moldovei și Sucevei, părintele V. Iordăchescu, directorul Seminarului „Veniamin Costachi”, savantul teolog Gh. Petroveanu, arhimandritul P. Leca, iar de la

Cernăuți - episcopul Ipolit Vorobchievici, ministrul Bucovinei, Ion Nistor, rectorul Universității din Cernăuți, Maximilian Hacman, decanii Valerian Șesan și Teofil Sauciuc-Săveanu, aproape toți profesorii universitari, alți bărbați de vază ai provinciei. Ridicat din locuința sa pământească, de pe strada 11 Noiembrie, din Cernăuți (până în 1918 -Franzensgasse, iar astăzi, printr-o sfidătoare ironie a soartei, 28 iunie), și însoțit de un distins cortegiu mortuar până la Cimitirul de la Horecea, corpul său neînsuflețit a fost depus într-o odihnă veșnică în cripta familiei, alături de soție, de fiul George și fiicele Fevronia și Elena. Mai târziu, în acest mormânt a fost înhumat și ginerele său, arhimandritul mitrofor Ortizie Popescu, anterior unul din cei cinci studenți cernăuțeni-membri, în conducerea Societății Academice „Arboroasa”, judecați la 1877, de regimul habsburgic pentru crimă de înaltă trădare. Ședințe de comemorare a marelui fiu al Bucovinei, au avut loc la Academia Română (cuvântarea de doliu a fost rostită de președintele ei, Dimitrie Onciul), și la Universitatea Cernăuțeană, în cadrul altor instituții și societăți de cultură din ținutul nostru și din alte ținuturi ale Țării. Din 1923, pentru a-i eterniza memoria, denumirea unei străzi din Cernăuți, anume Dominic, a fost schimbată în Arhimandrit Eusebie Popovici. După război strada respectivă a avut mai multe denumiri (Danilo Halițki, Constantin Rokossovski, Vasile Jukovski), pentru ca din 1992, să poarte numele lui Iosif Hlavka, celebrul arhitect al Reședinței Mitropolitane Cernăuțene.

În domeniul disciplinelor ecleziastice, Eusebie Popovici s-a impus ca un specialist de marcă, îmbogățind istoriografia religioasă națională cu investigații importante, de o minuție ieșită din comun, fapt pentru care a fost considerat de Dimitrie Onciul drept „întemeietor al studiului istoriei bisericești la români, cum și al istoriei bisericii române în special” și, la 1808, i s-a decernat titlul de membru de onoare al Academiei Române. După o expresie a lui Mihai Teliman, în fața erudiției sale teologice cunoscute și departe peste hotare, în special în Rusia, „tremura până și Petersburgul pravoslavnic”. A colaborat, semnând și cu pseudonimul Eusebius, la periodicele „Candela”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Archiv für Katholische Kirchenrecht”, „Patria”, „Foile pedagogice bucovinene”, „Junimea literară” ș.a. Diligenta sa de durată în

domeniul îmbrățișat prin vocație s-a materializat în următoarele lucrări: *Prelegeri asupra acțiunii dreptului de căsătorie în dieceza Bucovinei* (1864), în limba germană), *Studiu pregătit pentru întâiul congres bisericesc în arhiepiscopia Bucovinei* (1880), *Istoria bisericească universală* (1888, 4 vol. În limba germană; 1900–1901, 2 vol. În limba română, traduse de mitropolitul primat Atanasie Mironescu, și de episcopul Gherasim al Argeșului), operă de bază a istoriografiei bisericești timp de mulți ani, *Scrisoare deschisă împotriva unor calomnii ale unui preot rutean unit* (1891), *Capitolul final al istoriei bisericești* (1895), *Socotința mea neînsemnată privitoare la constituirea bisericii României Mari și la Adunarea Constituantă ce este prevăzută de Consistoriul Superior* (1920) etc. A mai publicat în revistele de specialitate ale vremii o serie de cercetări de valoare, printre care cunoscutul studiu *Facultatea Teologică, din Cernăuți, și celelalte școli teologice răsăritene*. Dar cea mai mare parte din moștenirea sa științifică, a rămas în versiuni manuscrise însumând mii de pagini, ca: *Urmările rele și bune ale iconoclasmului* (725–787), *Dovadă întru cât s-au păstrat formele de drept în desfacerea bisericii ruse de patriarhia din Constantinopole, după o legătură de 600 ani* (988–1588). *Însemnătatea canonică a preotului, forma numirii lui, drepturile și datoriile lui, situația ajutărilor lui. Raportul între bisericile patriarhale și cele autocefale, prin care se păstrează unitatea bisericii lui Hristos* (toate în limba germană, 1867), un curs de apologetică și altul de limba ebraică, cursuri orale de patrologie, enciclopedie bisericească, de introducere în cărțile sfinte ale Testamentului Nou, de exegeză la citirea cursivă a Testamentului Nou ș.a. La 1895, a adus corective la manualul de dogmatică generală al regretatului profesor cernăuțean, Alexie Comoroșan, completându-l cu două capitole noi -Istoria și literatura sistemului teologiei dogmatice și încercare de a pătrunde cu cugetarea filosofică speculativă întrucâtva în misterul Sfintei Treimi, - ultimul publicat, în 1900, la București în broșură aparte, iar primul păstrat în manuscris.

Promotor al sistemului critic, și al elementului național, în tratarea istoriei religioase, o adevărată enciclopedie ambulantă a teologiei universale, Eusebie Popovici, s-a bucurat de aprecieri

elogioase, din partea unor personalități notabile ale bisericii și științei, ca mitropolitul Moldovei și Sucevei Pimen (care l-a definit drept „părinte al istoriografiei bisericești române”), istoricii Romulus Cândea (care i-a estimat opera în parametri superlativi, ca „cea mai bogată și aleasă comoară de știință teologică pe care am avut-o noi, românii”) și Simion Reli (care l-a fixat în ipostazele de „mare istoric bisericesc și strălucit teolog al Bucovinei”), teologii Valerian Șesan (care i-a dat calificativele de „cel mai vestit profesor de istorie bisericească în întreaga biserică ortodoxă” și de „tată al istoriei bisericii universale scrise de ortodocși”), și Vasile Loichiță (care l-a învrednicit cu apelativele „marele între mari” și „piatra cea din capul unghiului”), oamenii de litere, Constantin Morariu (care i-a atribuit demnitatea de „apostol al științei”) și Leca Morariu (care l-a supranumit „o glorie de omenie și cuviință creștinească și un mare erudit, în același timp”), ș.a. „Din zilele mitropolitului Petru Movilă, întemeietorul Academiei Duhovnicești de la Kiev, născut și crescut, și el la murmurul acelorași izvoare și la freamătul misterios al acelorași codri frunzoși ai Moldovei, - din neamul nostru nu s-a ridicat un cunoscător mai profund și mai convins ai ortodoxiei, ca arhimandritul Eusebie... asemenea Fericitului Paisie de la Dragomirna, el a încrestat o nouă epocă în istoria bisericească, pe care posteritatea o poate numi cu recunoștință epoca eusebeismului”. Caracterizarea cea mai cuprinzătoare ca om și învățat i-a dat-o însă marele Nicolae Iorga, numindu-l „un sfânt al științei și al bisericii”, „un român bun și harnic”, „un om de o superioară valoare morală”. Prin aceste calități, Eusebie Popovici se situează în panteonul național românesc al Bucovinei pe un loc de merit, alături de oamenii de cea mai aleasă virtute ai neamului.

Bibliografie

- Druck von R. Eckhardt, *Schematismus der Bukowinaer griech-orient Archiepiscopal - Diocese für dess Jahr...*, Czernowitz, 1875, p. 9, 1880, p. 23 și 1883, p. 22;
- Isidor Onciul. *Ceva despre mersul și dezvoltământul culturii teologice și clericale în Bucovina, în Candela, Cernăuți*, an. II, nr. 1-7, ianuarie-iulie 1883, p. 232, 236-237, 344, 347;

- Constantin Morariu. Kulturhistorische und ethnografische Skizzen über die Rumänen der Bucovina, Wien, Druck von J.B. Wallishausser, 1888, p. 313;
- Ion G. Sbiera. *Mișcări literare la românii din Bucovina*, Oradea-Mare, Tiparul Otto Hugel, 1890, p. 23;
- Candela*, Cernăuți, an. IX, nr. 11, 1 noiembrie 1890, p. 733–740;
- Iohann Polek. *Repertorium der Landeskundlichen Literatur der Bukowina, Czernowitz*, în commission bei H. Pardini k.k. Universitätsbuchhändler R. Eckhardtsche Buchdruckerei, 1892, p. 20, 24;
- Eugen Neșciuc. *Istoricul Bisericii ortodoxe orientale din Bucovina (1775–1893)*, Cernăuți, Tipografie Concesionată „Arch. Silvestru Morariu-Andrievici”, 1893, p. 37;
- Vladimir Dimitryevici. *Paravoslavni rumunski bogoslovski fakultet u Cernoviți*, U Novom Sadu, Srpska Monastirska Štamparija, 1893, p. 42;
- Constantin Morariu. *Părți alese din istoria românilor bucovineni, vol. II*. Cernăuți, Tipografie Concesionată „Arch. Silvestru Morariu-Andrievici”, 1894, p. 272;
- Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild, Bukowina*, Wien, 1899, p. 386–387;
- I.G. Sbiera. *Familia Sbiera după tradiție și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia Universitară î.r.a. lui R. Eckhardt, 1899, p. 252–253;
- Enciclopedia română*, Sibiu, Editura și Tipografia W. Krafft, 1900, vol. III, p. 644–645;
- Anton Norst. *Alma Mater Francisco-Josephina, Czernowitz*, Verlag der K.K. Universitäts - Buchondlung H. Pardini, Druck der Czernowitzer Buchdruckerei-Gesellschaft, 1900, p. 27–28, 38;
- Die k.k. Franz-Joseph-Universität in Czernowitz im ersten vierteljahrhundert ihres bestandes*, Czernowitz, Bukowinaer vereinsdruckerei, 1900, p. LIV-LVI, LXXI, 25–25, 48–49;
- Leonidas Bodnărescu. *Autorii români bucovineni. Repertoriu*, Cernăuți, Editura proprie - Societatea Tipografică Bucovineană, 1903, 6, 24, 37, 69;
- Schematismus der Bukowinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diöcese für des Jahr 1905*, Cernăuț (Cernoviz), Im Verlage des gr.-or.

- erzbischoflichen Konsistoriums Bukowinaer Vereinsdruckerei in Czernowitz, 1905, p. 27;
- Nico Cotlarciuc. *Istoricul literaturii românilor din Bucovina (1775–1906)* Compus din incidentul Expoziției generale române de la București 1906, Cernăuți, Societatea Tipografică bucovineană, 1906, p. 13;
- Vasile Găină. *Arhiepiscopul și mitropolitul dr. Vladimir de Repta*, în *Candela*, Cernăuți, an. XXVI, nr. 7, iulie 1907, p. 423–437;
- N. Tcaciuc. *Elena E. Popovici*, în *Junimea literară*, Cernăuți, an, VIII, nr. 6, iunie 1911, p. 103–104;
- Adressbuch von Czernowitz Kalender 1913*, Czernowitz, Druck und Verlag der Bukowinaer Verein druckerei, 1912, p. 174;
- Lazăr Gherman. *Problema istorică a bisericii din Bucovina*, București, Tipografia Profesională Dimitrie C. Ionescu, 1914, p. 5–6;
- Schematismus der Bukowinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diözese für das Jahr 1914*, Czernowitz, Im Verlage des gr.-or. erzbischoflichen konsistoriums, Bukowinaer Vereinsdruckerei in Czernowitz, 1914, p. 32–33;
- Hyrotheus Pihuliak. *Die Kirchenfrage in der Bukowina*, Czernowitz, Buchdruckerei Moritz Ebner, 1914, p. 4–29;
- Ion Nistor. *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1916, 173–182;
- R. Căndea. *Eusebie Popovici*, în *Glasul Bucovinei*, Cernăuți an. V, nr. 1092, 1 octombrie 1922, p. 1, *Funeraliile naționale ale lui Eusebie Popovici*, în *Glasul Bucovinei*, Cernăuți, an. V. nr. 1093, 1094, 3 și 4 octombrie 1922;
- R(omulus) C(ăndea). *Eusebie Popovici. Date biografice*, în *Glasul Bucovinei*, Cernăuți, an. V, nr. 1096, 6 octombrie, 1922, p. 1–2;
- Academia Română și moartea profesorului Eusebie Popovici*, în *Glasul Bucovinei*, Cernăuți, an. V, nr. 1108, 22 octombrie 1922, p. 2;
- N. Iorga. *Aportul Bucovinei în cultura românească*, Cernăuți, Editura Librăriei „La Marca Țării”, 1925, p. 19;
- R. Căndea, *Eusebie Popovici*, în *Calendarul „Glasul Bucovinei”* pe anul 1923, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1922, p. 97–99;

- Romulus Căndea. *Mitropolitul Vladimir Repta*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1924, p. 12–13;
- Dimitrie Dan. *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la dezrobirea Bucovinei (1918). Un adaos la istoria Bisericii Române*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1925, p. 24–25;
- Constantin Loghin. *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918) în legătură cu evoluția culturală și politică*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, (1926, p. 173;
- Leca Morariu. *Un cântăreț al Sucevei: T. Robeanu*, Cernăuți. Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1926, 21 p.
- Enciclopedia română*, Cluj, Imprimeria „Minerva”, 1929, p. 776;
- C. Mandicevschi. *Întemeierea Bibliotecii Țării*, în *Junimea literară*, Cernăuți, an. XX, nr. 9–12, septembrie-decembrie 1931, p. 278–279;
- Eugen I. Păunei. *Biblioteca Universității din Cernăuți*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului - Imprimeria Națională, 1933, p. 3, 6;
- Omelian Popovici. *Vidrodjennia Bukovîni. Spomîni*, Lviv, Vîdavnicia Kooperativa „Cervona Kalîna”, 1933, p. 74–79;
- Victor Moraru. *Treizeci de ani de la moartea lui George Popovici-T. Robeanu*, în *Junimea Literară*, Cernăuți, an. XXIV, nr. 10–12, octombrie-decembrie 1935, p. 383 și în *Calendarul „Glasul Bucovinei”* pe anul 1936, an. XVII, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1935, p. 86;
- „*Academia Ortodoxă*”. *Cincizeci de ani (o sută semestre) de existență (1884–1934)*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1935, p. 51;
- Valer Șesan. *Clementie Constantin Popovici*, în *Candela*, Cernăuți, an XLIX, nr. 1–12, ianuarie-decembrie 1938, p. 62–63, 65–66, 69;
- Enciclopedia României*, București, Imprimeria Națională, 1938, vol. I, p. 451;
- Gala Galaction. *Ce-am învățat la Cernăuți*, în *Viața Basarabiei*, 1942, p. 189–193, și în *Făt-Frumos*, Cernăuți, an XVII, nr. 4, iulie-august 1942, p. 117–122;
- Vasile Loichiță. *Iarăși la Cernăuți*, Cernăuți, Editura autorului, 1942, p. 4–5;

- A. Dragu. *O instituție bucovineană de renume european: Facultatea de teologie din Cernăuți*, în „Bucovina” Cernăuți, an III, nr. 468, 7 ianuarie 1943, p. 3;
- Ioan Zugrav. *Muzeul bisericesc al Mitropoliei Bucovinei*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1943, p. 6;
- Mircea Păcurariu. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, ediția a doua*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1978, p. 388;
- Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, editura Academiei române, 1979, p. 737–738;
- Ion Nistor. *Istoria Bucovinei*, București, Editura „Humanitas”, 1991, p. 5, 150, 218, 272, 299, 350, 394;
- V. Trebici. *Facultatea de Teologie, din Cernăuți (1875–1940), și importanța ei ecumenică*, în *Plai Românesc*, Cernăuți, an II, nr. 3 (16), 6 februarie 1992, p. 5;
- Mircea Lutic. *Mic dicționar al culturii românești din Bucovina. Eusebie Popovici*, în „Zorile Bucovinei”, Cernăuți, an 52, nr. 67 (12321), 28 iunie 1993, p. 4 și în „Literatura și Arta”, Chișinău, an. 40, nr. 3 (2527), 13 ianuarie 1994, p. 7;
- Mircea Grigoroviță. *Învățământul în nordul Bucovinei (1775–1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 137;
- Arhivele Statului din Cernăuți, fond 320, inventar 2, cota 4982; inventar 4, cota 1230 și 1241.

Eusebiu Mandicevski în lumina unor documente noi

- Restituiri -

Maria NICHIRSA,
colaboratoare la Arhiva regională de stat din Cernăuți.

Născut la Cernăuți la 17 august 1857, în familia unui preot, Eusebiu Mandicevski, copil fiind, a pătruns în tainele armoniei muzicale, cu ajutorul bunului său părinte, dar și sub îndrumarea unui unchi, pe nume Eusebiu Popovici. Învățând la gimnaziu, frecvența concomitent și școala de muzică de pe lângă Societatea de sprijinire a artei muzicale în Bucovina, având ca profesor de cântare bisericească, pe Isidor Vorobchievici, prodigiosul activist cultural care a binecuvântat activitatea componistică a lui Eusebiu Mandicevski.

Faptul, că acesta era un elev silitor, având o înclinație deosebită spre muzică, îl confirmă demersul administrației ținutale a Bucovinei, făcut la 5 mai 1874, pe lângă ministerul austriac al învățământului, cultelor și artelor, privind acordarea unei burse speciale tânărului muzician. La 30 iunie, același an, direcția gimnaziului, ruga administrația ținutală să-i acorde lui Mandicevski, ajutor în vederea continuării studiilor, fiindcă el „nu e numai un elev stăruitor și serios”, ci, conform părerii unanime a specialiștilor, „capacitățile sale muzicale sunt recunoscute pe larg și ar fi foarte de dorit ca acest tânăr talent să aibă posibilitatea de a-și continua învățătura sub îndrumarea unor muzicieni remarcabili”. La 21 iunie 1874, același lucru îl cerea de la administrația ținutală și administrația județului Cernăuți. În cerere, era arătat că Mandicevski își vizita rar părinții care trăiau în Molodia, că el locuia la Cernăuți și învăța la gimnaziul din localitate, că pretendentul la o bursă specială s-a făcut cunoscut în Bucovina, prin cântările bisericești compuse de el. Fiind preot la Molodia, și făcând parte din rândul persoanelor stimate în județ, tatăl său nu dispunea de mijloacele necesare ca să-și poată trimite fiui la o

școală superioară, având o familie numeroasă și trăind numai din venitul pe care i-l aducea funcția de paroh.

În 1874, Eusebiu Mandicevski, era elev în clasa a șaptea de gimnaziu. Și profesorul său de muzică, Vincent, la 29 iunie, se adresa aceluiasi organ administrativ în privința obținerii unei burse de studii pentru tânărul compozitor, care cunoștea bazele muzicii, cânta la vioară, era un pianist și vocalist excepțional. Pe parcursul ultimilor trei ani, sublinia profesorul, Mandicevski a scris marșuri, fantezii, elegii, dansuri și alte piese pentru pian, peste 20 de compoziții pentru coruri mixte și de bărbați, solouri, duete și terțete, un cvarte pentru instrumentele cu coarde, un cvintet și două simfonii pentru orchestră, două uverturi și o cantată.

Abia la 8 februarie 1875, ministerul austriac al învățământului, cultelor și artelor a hotărât, să-i acorde lui Mandicevski, o bursă anuală de 400 guldeni. Ministrul atrăgea atenția administrației ținutale ca această sumă să fie plătită din visteria ducatului Bucovina și că Mandicevski era dator să facă dări de seamă anuale, pentru minister, privind modul în care și-a cheltuit bursa.

Disponând, deci, de o bursă de studii, după absolvirea gimnaziului din Cernăuți, Mandicevski s-a înscris la Universitatea din Viena. În 1879, el a făcut cunoștință cu compozitorul Brahms, care i-a devenit prieten. În 1882, el era dirijor de cor Academia vocală din capitala austriacă, studiind în acea perioadă moștenirea muzicală din secolul XVI-XVII. La Viena, el s-a căsătorit cu cântăreața, Albina de West. Din 1906, profesorul Mandicevski a predat cursuri la Conservatorul din Viena.

Pe parcursul anilor, el a educat o întreagă pleiadă de compozitori, muzicieni și pedagogi, având studenți din toate colțurile lumii. El a fost de-o vorbă, îndrumătorul românilor bucovineni A. Forgaci, C. Șandru, I. Verenca, al românilor din Vechiul Regat, I. Scărlătescu și M. Negrea.

Savantul E. Mandicevski, s-a remarcat, în primul rând, ca teoretician al muzicii. El a scris un șir de lucrări științifice despre creația clasicilor muzicii universale, Haydn, Brahms, Schubert, a editat operele lui Beethoven, Mozart, Bach, a prezentat biografiile lui Brahms și Bruckner.

Lui Eusebiu Mandicevski, îi aparțin prelucrările muzicale ale multor cântece populare românești, germane, maghiare și italiene. A scris muzică pe textele poezilor români, V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, A. Vlahuță, pe cele ale poezilor Klopstock (austriac) și Heine (german). În anii 1922–1924, Mandicevski a prelucrat 200 de cântece populare culese de la românii din Bucovina lui natală și puse pe note de harnicul folclorist Alexandru Voievidca.

La 9 februarie 1897, administrația ținutală a Bucovinei era solicitată de către cancelaria imperială de la Viena, să trimită, în legătură cu apropiata decorare a compozitorului, date privitoare la viața și activitatea, începută la Cernăuți, a lui Eusebiu Mandicevski. Peste două zile, guvernul ducatului Bucovina a expediat la Viena nota biografică a ilustrului nostru pământean. Din ea aflăm că la Universitatea din capitala Austriei, Mandicevski, a frecventat cursurile de germanistică și istorie, luând și lecții de istorie a muzicii la profesorul Hanslich și lecții de compoziție muzicală la profesorul Notebam. Mai aflăm că în 1878 și 1879, și-a făcut serviciul militar, ca voluntar, și cu regimentul de bucovineni 41 infanterie, a participat la unele operații de război în Bosnia, că, demobilizându-se, s-a consacrat și studierii filozofiei, că și-a dat concursul la editarea unei culegeri de cântece studențești, scriind cu acel prilej compoziția „Imnul Austriei” și alte cântece patriotice. Mandicevski, a fost singurul austriac, care, la sfârșitul anului 1883, a fost invitat să-și aducă contribuția, în calitate de redactor șef, la editarea, în cadrul unei tipografii din Leipzig, a operelor lui Schubert și Beethoven. Aflăm, de asemenea, că în 1897, a devenit arhivar și bibliotecar al Societății prietenilor muzicii din Viena, că pentru merite deosebite în editarea creației lui Schubert, Universitatea din Leipzig i-a conferit lui E. Mandicevski, care s-a stins din viață, departe de baștină, la 13 iulie 1919, titlul onorific de doctor în filozofie.

Diplomatul și scriitorul Octav Vorobchievici

Ing. Manuela Nicolae-POPESCU

Pornind de la Sluski Mlaca de Orobco, descendenții care duc în linie directă la Octav Vorobchievici sunt: Timoftei, preot în satul Luca pe Nistru, născut pe la 1750; Teodor (cca. 1770–1837), preot; Constantin (1810–1856) preot, Nestor (1838–1902), preot la Cuciurul Mare și prototop de Cernăuți. Fiul lui Nestor, Constantin, (1866–1908), după ce și-a luat doctoratul în litere și filosofie la Cernăuți, s-a stabilit cu traiul în Vechiul Regat, devenind profesor de liceu la Bârlad. Acolo, s-a căsătorit cu Aristeea Manoliu, și tot acolo, la 19 aprilie 1896, a venit pe lume fiul lor Octav (Octavian). În curând, profesorul Constantin Vorobchievici a fost mutat cu serviciul la liceul din Ploiești, deși Ministerul Instrucțiunii Publice, stăruise spre a-i oferi o catedră în București, iar Octav să-și petreacă o parte din copilărie la Cuciurul Mare, în Bucovina, în casa bunicului său Nestor. Peisajul copleșitor prin frumusețe și măreție al Bucovinei, nu a putut fi întrecut niciodată de tot ce a văzut în perigrinările sale în toate zărilor lumii.

Amintindu-și despre bunul său tată, Octav Vorobchievici, avea, mai târziu, să facă următoarea destăinuire: „Care alte încercări, care alte școli ar fi putut ciopli în mine - dintr-un început - lespezi mai temeinice? Și totuși lipsea una. Avea să mi-o dea tata - bucovineanul - alături de bârlădeanca lui când -la Ploiești - după ce urcasem anii copilăriei, mă apropiam de treptele înflorite ale adolescenței. Împlinisem douăsprezece primăveri. Într-o duminică însorită de august - anul 1908 - tata, mama, eu și fratele meu Victor, mai mic decât mine, am plecat la Brașov cu mașina. În preajma gării Predeal, lângă frontieră tata ne-a luat pe cei doi fii pe umeri și - urmați de mama ne-a îndepărtat de urechile indiscrete. După ce a făcut gestul semănătorului peste înaltele cuprinsuri, ne-a spus: «Brazilor, ce vedeți voi e începutul Ardealului. Iar când zic Ardeal, zic toate pământurile locuite de români și când pământurile locuite de români, vă poruncesc, copii, când veți fi mari, să trăiți, să

munciți, ca pietrele de hotar să ajungă acolo unde se cuvine să fie pretutindeni». Tata, peste câteva luni, a murit. A fost cuvântul lui, a fost porunca pe care ne-a lăsat-o, mie și fratelui meu ca s-o împlinesc în cursul vieții. Și într-un fel am împlinit-o.”

Mama lui Octav, Aristeea Manoliu, a cunoscut în 1923, la legația română din Paris, pe părinții reginei Suria, soția regelui Amanulah al Afganistanului. A fost solicitată să plece la curtea acestui suveran, pentru a o îndruma pe regină asupra manierelor și îmbrăcămintei femeilor europene. Având vârsta de 47 de ani, Aristeea a acceptat oferta. În 1927, ea avea să-i însoțească pe suveranii afgani într-o impresionantă călătorie prin India, Egipt, Italia, Franța, Anglia, Germania, Polonia, Rusia, Turcia. În 1928, la înapoierea acestora în Kabul, poporul s-a revoltat împotriva tentativelor de modernizare a vieții, inspirate de reformele lui Kemel Atatürk. Monarhul și familia sa s-au exilat în Italia. Impresiile celor cinci ani trăiți în preajma reginei Suria și regelui Amanulah, și-au găsit reflectare în cartea „Caravana afgană”, scrisă de mama lui Octav Vorobchievici, carte rămasă în manuscris și pierdută după moartea ei, în 1940.

Când a izbucnit primul război mondial, Octav avea vârsta de 18 ani. Deși avea deosebite înclinații literare și muzicale, el a intrat în armata întregirii neamului. A fost soldat în linia întâi. În 1916, purta întâia tresă de ofițer și puțin după aceea cădea grav rănit, lată ce povestea el în legătură cu rănirea sa:

„După primele zile de război, am fost adus la București. Și astăzi mă văd singur, în așa-zisul salon de răniți, cu o schijă în coapsă, cu piciorul drept smuls din bază. Mama, la căpătâiul meu, ascultând pe doctorul militar: «... Copilul dumitale trebuie să-și piardă piciorul drept. Mâine o să i-l amputăm». Iar mama: «Doctore, așteaptă să aduc un specialist». Și într-adevăr, după ce specialistul a venit a doua zi, m-a întors pe toate părțile, m-a obligat la toate suferințele fizice, a spus: «Să mai amânăm câteva zile...» Și operația nu a mai fost necesară. A fost partea ei de război, partea de război a văduvei mele mame, alături de copilul care împlinea porunca tatălui său...

Mi-aduc aminte că, asupra acestui fapt, a intrat în așa-zisul salon marele nostru Enescu.

Am auzit un Trăumerei cum nu mai auzisem niciodată, apoi un menuet. Atunci am știut că mă voi face bine. Câteva minute mai târziu a intrat pe ușă fratele tatălui meu, preot în Siret. S-a apropiat de patul meu și mi-a spus: «Octave, duminică mă duceam la slujba bisericească; m-a uimit prezența în jurul bisericii din Siret a mulțimii de țărani în costume albe: „Părinte, la Mihăileni toată noaptea au sunat clopotele...” După terminarea slujbei, am trecut hotarul, m-am agățat de trenuri, am ajuns la București, am aflat că ești în spital și iată-mă la căpătâiul tău... Tu ne faci o cinste neînchipuită tuturor. Când am să mă întorc înapoi, am să trec pe la mormintele lor și am să trec pe lângă cei vii, și am să le spun cum te-am găsit la București...» S-a lăsat în genunchi la capătul patului meu și el, preot, fratele tatălui meu, mi-a sărutat mâna. Este o amintire care mi-a lăsat pentru tot restul vieții nesfârșite îndatoriri.”

În 1928, Octav Vorobchievici a absolvit Școala Superioară de Război, din București. Fiind șef de promoție, a fost trimis, în urma unui concurs, la Paris, unde a absolvit cu brio și cursurile Școlii de Război, din capitala Franței. În gradul de maior, va funcționa în Marele Stat major al Armatei Române. Dar pasiunea și talentul pentru scris îl captivau din ce în ce mai mult. Astfel, în perioada 1931–1943, vor vedea lumina tiparului: „Doi ani de garnizoană la Paris”, „între Verdun și Luminișul Armistițiului”, „Hotar de țară”, „La noi în Bucovina”, „Polonia - vecina necunoscută de la miazănoapte”, „Banatul”, „Omul primei linii”, „Cantonament în Ucraina” și altele, în paralel cu fructuoase colaborări, ca redactor, la revistele literare și militare.

În 1937, a fost trimis ca observator militar al războiului generațiilor, din Spania, apoi - ca atașat militar al României în Portugalia, iar după un an - în Spania. Din 1938, și până la 1 septembrie 1940, a fost atașat militar în Germania. Întreaga perioadă a diplomației sale este cuprinsă în lucrarea, rămasă în manuscris, „Hotare și măști”, structurată în 3 volume, precum urmează: vol. I - „Războiul generalilor spanioli - misiune specială la fața locului”; vol. II - „Cu Lucian Blaga în Portugalia”; vol. III - „Urmărirea în România a amiralului Canaris - șeful serviciului secret militar hitlerist, și predarea lui autorităților de la București”.

În iunie 1940, Octav, Vorobchievici, pe atunci cel mai tânăr colonel din armată, a devenit un membru corespondent al Academiei de științe secția militară.

La declanșarea războiului se afla în fruntea unui regiment, preluând apoi comanda unei brigăzi de infanterie. A trecut Prutul, și a luptat până la încheierea păcii, în 1945. Apoi a fost trecut în rezervă. În martie 1951, a fost arestat și anchetat, iar în 1953, justiția stalinistă l-a condamnat la 20 de ani de închisoare grea, sub acuzația absurdă de „criminal de război”, pentru că a luptat pe frontul de răsărit. A fost amnistiat în noiembrie 1955, dar în februarie 1956, i s-a redeschis procesul, sub acuzația de „dușman al clasei muncitoare”. După o scurtă analiză, Tribunalul militar l-a scos de sub acuzație, l-a achitat, l-a repus în toate drepturile civile și militare. La aceasta o contribuție mai mult decât importantă a avut-o fidelitatea dusă până la sacrificiu a subalternilor săi Petre Berneagă și Niculae Alexandrescu. Primul s-a prezentat la tribunalul Suprem îndată ce a aflat despre arestarea lui Vorobchievici, a luat contact cu procurorul anchetator și a explicat ce fel de șef i-a fost colonelul Vorobchievici. Și-a girat numele și libertatea, a pledat cu tot sufletul și a refuzat să plece până nu a primit asigurarea că întregul caz va fi cercetat cu toată seriozitatea și dreptatea. Cel de al doilea, fostul adjutant Niculae Alexandrescu, rămas credincios, s-a lăsat torturat în închisoare, de nenumărate ori, pentru ca să-și apere comandantul de odinioară. A refuzat să depună mărturie mincinoasă pentru a scăpa și a fi liber. Până în clipa morții, bunicul meu Octav Vorobchievici, a fost recunoscător acelor care, obligându-l la 5 ani de temniță grea, i-au dat pentru totdeauna convingerea că pe lume există și mulți oameni adevărați. În 1968, Ministerul Forțelor Armate, i-a conferit colonelului în rezervă Octav Vorobchievici „Virtutea Ostășească cl. I”.

Retras la Roșiorii de Vede, el s-a consacrat în exclusivitate scrisului și, evident, lecturilor. S-a stins din viață la 7 aprilie 1987, și a lăsat aproape 6000 de pagini de manuscris finisat, alte câteva mii de file de caiet, note, observații, însumând 16 volume, cuprinzând mai multe genuri literare (istorie diplomație-memorialistică - 3 vol.; proverbe - I vol.; literatură pentru copii - 2 vol. și altele care așteaptă să vadă lumina tiparului).

În legătură cu lucrarea, cu caracter istorico-diplomatico-memoralistic, intitulată „Hotare și măști”, el spune:

„Ca și manuscrisul pierdut al mamei, notările mele conturează realitățile necunoscute și bogate în școală. Una din învățăturile reținute în anii mei mulți, confirmă că istoria se repetă neconținut și vai de cei care nu îi cunosc anticipările, lăsându-se călcați de roțile ei, etern aceleași. Încerc aici o sumară trecere în revistă a câtorva personaje, din prea multele de care îndatoririle servirii țării au trebuit să mă apropie în anii crânceni și a căror portretizare va cere încă mult consum de cerneală:

- Salazar, dictatorul Portugaliei, care se arăta puțin și vorbea și mai puțin, dar care era cu un ochi sub capacul fiecărei cratițe ce fierbea pe plitele țării sale, cu o ureche în Spania și alta în Anglia, cu o mână decorată de zvastică și alta fluturând culorile Marii Britanii, prea stăpână pe apele planetei.

- Generalul Carmona, președintele atât de popular și de pitoresc al aceleași Portugalii, colaborator desăvârșit al dictatorului, a realizat un stat bogat, cu o populație flămândă.

- Franco, dictatorul care a înhămat la carul său atelaje germane, italiene și marocane, dar, deși fascist, a rămas lângă Franța și Anglia, după ce risipise peste Spania un milion de morți.

- Hitler, vizionarul dement, cu chip palid de fizic și mâinile albe, mici, prea mici față de gesturile dezlănțuite ce-i însoțeau retorica. Preot al culturii forței brutale, stegar al sângelui pur, al poporului de stăpâni, al zvasticii planetare, al imperiului ce trebuie să curețe globul de neamurile suboamenilor.

- Göring, setosul de slăviri, costumări, onoruri, de mari recepții și ospete, de regizări acoperind lovituri criminale în țară și exterior, de jafuri în care partea sa era muntele, iar a celorlalți grohotișul alunecat.

- Göbels, autorul inegalat al minciunii de stat, creatorul infailibilei genialități a fűhrerului, a inspirației sale de natură supranaturală, a existenței armelor secrete irezistibile, a beției germane de a-și urma demiurgul până în cea mai catastrofală prăbușire cunoscută vreodată de o mare națiune.

- Himmler, crudul și neegalatul ucigaș de inși, categorii și popoare, mânuitor de industrii ale morții rapide și de lagăre ale exterminării lente, pus în serviciul unor idei dementiale.

- Canaris, șeful serviciului secret al armatei hitleriste, prea încrezător în sine ca să evite căderea în cursa ce i-am întins-o la Arad, cu prilejul venirii sale cu pașaport fals și deghizat în negustor, pe teritoriul României, în 1940, când eram atașat militar la Berlin. A fost insuficient de dibaci ca să scape de coarda de pian în strânsoarea căreia l-a spânzurat Himmler.

- Petain, căruia i-am dedicat un capitol sub titlul «De ce nu știu mareșalii îmbătrâniți să moară la timp?» Moruzov, șeful serviciului secret al armatei române până în 1940, uluitor de incult, mai mult decât viclean și ambițios, cunoscător al tuturor slăbiciunilor omenești, ajuns să dispună de puteri aproape absolute în țară.

- În fine, închei trecerea în revistă cu mareșalul Ion Antonescu, dictatorul fără partid, fără ideologie, fără adepți și fără memorii lăsate urmașilor. L-am cunoscut de când era colonel și posed asupra lui date unice, menite eventual să-i contureze personalitatea care nu poate fi însă trasată cu liniștea necesară, dispărutul găsindu-se prea aproape de flacăra istoriei.

Dar observatorul din mine, ar fi prea grăbit dacă nu stăruia și asupra colaborării cu ministrul plenipotențiar Lucian Blaga, la Lisabona, în 1938. I-am rezervat poetului 150 de pagini, prezentându-l în postura necunoscută a diplomatului, într-un decor de vrajă și în condiții cu totul nebănuite.”

În încheiere, ce poți spune în puține cuvinte despre fascinanta personalitate a lui Octav Voronchievici? Era o ființă cuceritoare, poseda o cultură vastă, o modestie uneori excesivă, talent de povestitor, o conversație sclipitoare. Era distins, generos, blând. Și toate acestea erau însoțite de o frumusețe fizică ieșită din comun.

Destin și spirit arborosean

Acad. Grigore BOSTAN

Despre Dumitru Covalciuc - personalitate distinctă a culturii românești, din partea de nord a Bucovinei - se poate vorbi sub mai multe aspecte, în funcție de diferite ocazii pe care mi le oferă în permanență Domnia Sa, editând ba o revistă, ba o carte de basme, legende, poezii populare, proză istoric-documentară despre marii noștri înaintași etc. Sunt remarcabile, și alte domenii ale preocupărilor sale constante din ultimii ani, în special cele desemnate de funcțiile sale în calitate de președinte al Cercului cultural „Arboroasa”, șef al Institutului obștesc de istorie, restituiri literare și folclorice „Dimitrie Onciul”, vicepreședinte al Societății „Mihai Eminescu” ș.a.

Pomenindu-ne în preajma jubileului de jumătate de secol al Domniei Sale (s-a născut la 2 ianuarie 1947), nu putem să nu constatăm (cu o oarecare doză de nedumerire) că, deși despre munca sa de gospodar harnic pe ogorul spiritualității românești nu se poate vorbi doar în câteva fraze generale, totuși despre modul în care a fost prețuită osârdia sa aproape că nu ai ce spune. Atâta doar că a devenit curând, membru al Societății Scriitorilor bucovineni (cu sediul la Suceava), ca i s-au decernat două premii: cel al Fundației Culturale a Bucovinei, și cel al Societății culturale „Ștefan cel Mare - Suceava”.

I-ar „sta bine” d-lui D. Covalciuc și cu alte „regalii” mai distinse, dar binemeritate, să zicem, „membru al Uniunilor Scriitorilor din România, Ucraina, Moldova”, „doctor în filologie” (sau istorie), membru al unor instituții academice de prestigiu ș.a. Și de ce nu?

Doar e știut bine, faptul, că nu numai în nordul Bucovinei, ci și departe dincolo de Carpați și Prut, există extrem de puțini oameni care ar putea rivaliza cu d-lui în domeniile neexplorate ale istoriei și culturii românești din Țara Fagilor. Avem în vedere atât multitudinea de informații pe care le deține, cât și aptitudinile investigative, materializate de el, mai cu seamă în ultimii ani, în numeroase studii, eseuri, schițe și note documentare.

Or, destinul lui Dumitru Covalciuc, nu constituie o excepție (pentru nordul Bucovinei, desigur). În epoca postbelică s-a făcut tot posibilul ca intelectualitatea românească din acest ținut înstrăinat să nu-și mai ridice capul, valorile naționale și talentele autentice erau neutralizate și anihilate, marginalizate și manipulate cu multă abilitate, dezorientate și ademenite pe făgașe străine spiritului românesc. În schimb, erau sprijinite și favorizate nonvalorile, mediocritatea și superficialitatea, cu alte cuvinte toți acei despre care se știa bine să nu sunt capabili de a face „gaură în cer”... Spre regret, și în zilele noastre triumfă mai mult impostura mediocră, inteligențele reale fiind cam incomode pentru carieriști, nu întotdeauna se bucură de sprijinul necesar și oportun (chiar și din partea conaționalilor).

Dumitru Covalciuc, a fost și rămâne un asemenea „element incomod”. Acest fiu al oneștilor gospodari, din Opișenii Adâncatei (sat din fostul județ Rădăuți), Vasile și Leonora, visa să devină preot în timpurile când biserica și credința erau cu înverșunare prigonite. Încă de pe băncile școlii, îndrumat de dascălii săi (printre care și Nicolae Bilețchi, actualmente istoric și critic literar de prestigiu, membru corespondent al Academiei de Științe din Republica Moldova) încerca nu numai să citească, ci și să studieze în profunzime istoria neamului, operele clasicii literaturii române, era pasionat de tezaurul graiurilor populare ale românilor bucovineni, al creației poetice orale. Cu alte cuvinte, tânărul Dumitru Covalciuc, începea să devină „incomod”, fiindcă în acele timpuri nu se prea recomanda ceea ce ținea de domeniul moștenirii culturale a românilor din partea de nord a Bucovinei, de specificul național, de identitatea spirituală „moldo”- română.

Încă în 1964, pe când era elev în clasa a XI-a, a școlii medii din Tereblecea, în săptămânalul „Cultura Moldovei” din Chișinău, debutează cu o pagină de folclor cules de el în satul natal Oprișeni.

N-a fost, deci întâmplător faptul că, devenit în 1966, student la facultatea de filologie romano-germanică cu specialitatea „limba și literatura franceză” (după ce a abandonat facultatea de pediatrie a Institutului de medicină din Chișinău), D. Covalciuc organizează (la începutul anului -1968), un cerc de valorificare a istoriei și culturii românești din Bucovina, membrii căruia (printre care și unii lectori tineri, cum a fost și semnatarul acestor rânduri) își „permiteau prea mult”... De aceea, autoritățile universitare i-au pus capăt peste aproape un an de activitate.

Însă dacă „păcatele tinereții” sale „prea fragile” i-au fost iertate întrucâtva, constatându-se necesitatea „unei educații mai temeinice a studenților și tinerelor cadre didactice în spiritul internaționalismului socialist”, apoi „libertățile de acțiune” ce țin de maturitatea sa i-au adus, ca și altora, mari prejudicii, lipsindu-l ani la rând de surse mai nobile de existență. Faptul acesta a fost consemnat deja în presă de către unii martori ai evenimentelor. Bunăoară, criticul literar și poetul Ștefan Hostiuc într-un articol despre poezia română postbelică din nordul Bucovinei își reamintește: „Atunci (era prin 1974 - n.n.), un grup de tineri din care făceau parte Dumitru Covalciuc, Arcadie Suceveanu, Ilie T. Zegrea, simțindu-se frustrați (ziarul regional „Zorile Bucovinei” nu mai publica opere literare ale românilor bucovineni - n.n.) scriu la „Pravda”, oficiosul Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, o scrisoare de nemulțumire. (Au semnat și alte scrisori adresate lui L.I. Brejnev, Secretar General al CC al PCUS. M.A. Suslov, secretar al CC al PCUS în probleme de ideologie - n.n.). Urmează o perioadă de intimidare din partea organelor locale ale puterii la adresa semnatarilor... Dumitru Covalciuc, e pus și el în situația să uite pentru un timp de posturile pe care le deținuse - de asistent universitar și de ziarist și să îmbrățișeze profesiunea de tinichigiu plătit cu ziua...” („Glasul Bucovinei”, 1994, nr. 3, p. 91).

În anii de muncă fizică (a lucrat și în calitate de lăcătuș la o uzină cernăuțeană), dar și mai târziu, când (în urma altor demersuri de ale sale adresate demnitarilor din Kremlin) a revenit la „Zorile

Bucovinei”, și era nevoit să scrie materiale „la ordinea zilei”, Dumitru Covalciuc, nu s-a lăsat covârșit de împrejurări; a colindat mai toate satele nord-bucovinene, cele din Ținutul Herței ș.a., completându-și în permanență arhivele etnofolclorice cu piese inedite, s-a documentat temeinic asupra istoriei culturii românești din Bucovina, a continuat să scrie versuri, publicistică, proză, eseuri istoric-literare etc.

Poeziile pe care a reușit să le publice în acele timpuri („Glasuri tinere”, Editura „Carpați”, Ujgorod, 1971, p. 40–46; „Dintre sute de catarge”. Editura „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1973, p. 118–119) poartă amprenta lecturilor eminesciene (nu întâmplător i s-a acordat diploma de gradul III, pentru versurile prezentate la concursul „Luceafărul poeziei noastre”, închinată sărbătoririi a 120 de ani, de la nașterea lui Mihai Eminescu, președinte al juriului fiind Grigore Vieru), sau pornesc de la modelele stilistice pe care le oferă lirica populară - fără însă a le pașișă. (Spre exemplu „Picături de ploaie grele/Tăiau zbor de rândunele”). Cu trecerea anilor, D. Covalciuc înclină tot mai mult spre publicistică și proză istoric-documentară. Este prezent cu proză în două culegeri colective - „La izvoarele Prutului” (Editura „Carpați”, Ujgorod, 1980) și „Soneacino u nașmo domi” (aceeași editură, 1982), tradus fiind în limba ucraineană de către scriitorul Mihailo Ivasciuc. Romanul-cronică „Revolta” a fost scris de el în anul 1983, dar a apărut de sub tipar în 1990, la editura „Carpați”. Dincolo de anumite scheme ideologice impuse scriitorului (ca, de altfel, și multor autori nord-bucovineni), romanul conține pasaje memorabile despre evenimentele și figurile istorice din anii 1918–1919, pagini ce se impun a fi recuperate în zilele noastre printr-o nouă versiune a operei (cu păstrarea și accentuarea caracteristicilor general umane ale personajelor).

Abia spre finele anilor '80, D. Covalciuc și-a putut deschide cu totul sipetele pentru a scoate în văzul lumii comorile tănuite acolo „pentru alte timpuri, mai bune”. (Până atunci putea scoate la lumină doar câte ceva). În periodicele românești din Cernăuți, în special în „Zorile Bucovinei”, și din Chișinău („Literatura și Arta”) au început să apară tot mai multe texte folclorice culese de el pe parcursul deceniilor, eseuri și consemnări (unele scrise mai înainte)

despre înaintașii noștri: Hurmuzăcheștii, Aron Pumnul, Silvestru Morariu-Andrievici, marele arborosean compozitorul Ciprian Porumbescu, celebrul pictor Epaminonda Bucevschi, istoricul Dimitrie Onciul, eminescologii Vasile Gherasim și Leca Morariu, omul politic Iancu Flondor, alte personalități de anvergură, cum au fost apoi Mircea Streinul și confracții săi „iconarii”, precum și sinteze privind școala, biserica, presa românească; mișcarea politică din Bucovina.

Limitându-ne însă aceste consemnări jubiliare la aprecieri de ansamblu, vom avea de remarcat, pe de o parte, precizia, obiectivitatea, rigurozitatea argumentării sale științifice, iar pe de alta - trăirea sentimentală (de către autor) a evenimentelor, faptelor, fenomenelor ce se află în atenția sa. D. Covalciuc, nu se distanțează de obiectul investigațiilor sale; el nu numai că își cunoaște foarte bine plaiul natal - așa cum a fost cândva și cum este astăzi - el îl vede cu ochii inimii și conștiinței de sine ca fecior al acestui pământ. Vorba poetului Nicolae Dabija: „Mă doare Bucovina ca o rană...”.

De fapt, toate publicațiile sale din ultimul timp, puse la cale cu multă pasiune și râvnă, sunt o replică dintre cele mai serioase, aruncate în fața celor care încearcă să minimalizeze sau chiar să nege cu desăvârșire contribuția etnosului românesc la făurirea civilizației străvechi și celei moderne în spațiul bucovinean. Edificator în acest sens este, bunăoară, articolul său din 1989, despre contribuțiile istorico-documentare ale lui Vasile Gherasim la elucidarea mult discutatei probleme a etnicității Eminovicilor. Această lucrare ce i-a entuziasmat pe toți intelectuali români din Cernăuți (și nu numai de aici) a fost o ripostă decisivă la adresa celor care, din instincte șovine încercau să-l prezinte (în presa ucraineană din Cernăuți) pe genialul nostru poet național (care se considera pe bună dreptate bucovinean) drept un străin de neamul său românesc (prin obârșia sa etnică). Ca și alte publicații din ajunul centenarului de la trecerea în nemurire a lui M. Eminescu, și de mai târziu, articolele lui D. Covalciuc despre, eminescologii cernăuțeni au fost, de fapt, o pledoarie întru înălțarea monumentului Poetului în Cernăuții copilăriei și adolescenței sale.

Sub semnul apărării „dreptului la Eminescu” (cum își intitula I.T. Zegrea o poezie), ia ființă și Societatea pentru cultură românească din regiunea Cernăuți ce poartă numele Poetului-nepereche. D. Covalciuc se înscrie printre cei dintâi membri-fondatori ai acestei prime societăți românești din Bucovina postbelică, deținând funcția de șef al secției de istorie și monumente de artă, ulterior grupul „Arboroasa”, și participă cu toată energia ce-l caracterizează la constituirea multor filiale ale societății.

Activitatea sa din ultimii ani, a grupului „Arboroasa”, și a Institutului obștesc „Dimitrie Onciul”, este orientată spre aspecte definitorii ale spiritualității românești în actuala regiune Cernăuți: deschiderea de clase și școli cu predare în limba maternă în mai multe sate deznaționalizate în anii de putere sovietică, traducerea din limbile rusă și ucraineană a mai multor manuale școlare, îngrijirea monumentelor istorice, în special a mormintelor marilor înaintași din cimitirul vechi al Cernăuților, restaurarea unor monumente funerare, valorificarea moștenirii noastre culturale prin editarea de periodice, almanahuri, cărți, calendare.

După o muncă susținută de pregătire, de documentare, D. Covalciuc „pune pe roate”, o serie de-a dreptul impresionantă de apariții editoriale - la început mai modeste ca aspect poligrafic, cum sunt cele patru numere ale primei reviste românești postbelice din Cernăuți - „Miorița”, redactată de el în 1992–1993, numerele 2 și 3 fiind imprimate la editura „Licurici” din Suceava. Urmează ediții mai impunătoare ca volum, cum sunt „Calendarul creștin-ortodox al românilor bucovineni”, 3 numere, I - pe anii 1992–93, II - pe anii 1994–95, II - pe anii 1996–97. Alcătuitori: protoiereul Adrian Acostăchioaei și scriitorul Dumitru Covalciuc. Coordonator George Muntean. Ed. a II-a - cu un cuvânt de binecuvântare și mângâiere a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București: revista „Codrul Cosminului” - 10 numere, redactor-șef D. Covalciuc; apare cu sprijinul revistei „Vatra” și al editurii „Tipomur” din Târgu-Mureș. Între timp D. Covalciuc mai redactează (împreună cu prot. Adrian Acostăchioaei) „Calendarul poporului pe anul 1993”, (tipărit la editura „Arboroasa”, din Cernăuți), scoate, împreună cu poetul

transcarpatian Gheorghe Moiş, un număr al revistei de istorie, literatură și folclor „De la Nistru pân'la Tisa” (Ed. „Gruparea de Nord”, Cernăuți - Biserica Albă, ș.a.)

Suita de periodice culminează cu almanahul cultural - literar „Țara Fagilor”, alcătuit de D. Covalciuc. Responsabil de carte Mariana Ploșteanu (ed. I), redactorul volumelor II, III și IV - Mihail Artimon Mircea. Primele două volume apar cu sprijinul Filialei Târgu-Mureș, a Uniunii „Vatra Românească”, și al Editurii „Tipomur”, vol. III-1994, și vol. IV - 1995 - datorită ajutorului financiar al Ministerului Culturii din România, în îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș.

În contextura destul de pestriță a publicațiilor periodice bucovinene, care au „răsărit” în ultimul timp, cele redactate sau mai bine - zis scrise parțial de D. Covalciuc, se disting nu numai prin bogăția de informații inedite și extrem de variate ca domenii de investigație, ci și printr-o viziune de ansamblu, de sinteză asupra fenomenelor reprezentate, prin concepția istorică (însușită în bună parte de la mari înaintași, în special de la acad. Dimitrie Onciul), a evoluției spirituale permanente a românilor în spațiul carpato-nistrean pe parcurs de aproape două milenii. Spre deosebire de alte periodice care, în fond, reproduc doar aspecte disperate ale istoriei Bucovinei propriu-zise (de la raptul habsburgic din 1775), almanahul „Țara Fagilor”, revista „Codrul Cosminului” ș.a., încearcă să așeze punți de comunicație între epocile străvechi și cele noi ale istoriei românilor din acest ținut. Edificatoare sunt mai cu seamă compartimentele de studii și documente înserate în cele patru volume ale almanahului „Țara Fagilor” (în special vol. IV 1995), pe care le considerăm drept o performanță a preocupărilor editoriale ale lui D. Covalciuc. Experiența sa, în acest domeniu merită să fie luată în seamă cu multă atenție de către alții diriguitori de reviste de istorie și cultură din părțile de nord și de sud ale Bucovinei.

Materialul documentar și studiile lui D. Covalciuc (inclusiv din „Țara Fagilor”), au suscitat interesul unor specialiști notorii în problemele Bucovinei.

Dumitru, Victoria și Florin Covalciuc în veșminte tradiționale din localitățile do obârșie

Cu întreaga familie și cu gospodari din Oprișenii săi natali, la Stejarul lui Ștefan cel Mare din Codrii Cosminului

15 ianuarie 1995. La Târgu-Mureș, omagiindu-l pe marele Eminescu, cu un grup de militari români.

Cu ocazia pelerinajului la Cimitirul din Horecea, Cernăuți, din ziua de 1 aprilie 1995

Spre exemplu, la simpozionul european din or. Sejny (Polonia, 23–26 aprilie 1996), prof. Emmanuel Turcinski din München în lucrarea sa „Despre cultura politică a Bucovinei”, s-a referit „cum laude” la unele materiale ale lui D. Oprișan (D. Covalciuc), publicate în „Țara Fagilor”.

O exegeză specială ar merita colecțiile de folclor alcătuite de D. Covalciuc. În cazul de față vom face doar o trecere în revistă a lor, remarcând valoarea istoric-documentară și artistică a textelor culese și reproduse de către cercetător. În 1992, la editura „Arboroasa”, din Cernăuți, D. Covalciuc își multiplică două colecții de cântece populare (tematice), înregistrate de el în perioada anilor 70–80, în nordul Bucovinei istorice: „Cucule, ce pene porți?” și „Cântece de cătanie și război”. Ambele plachete inserează variante specifice pentru această zonă etnofolclorică. Din lirica populară mai apare în 1996, la Hliboca (editor Nicolae Șapcă) încă o colecție a sa intitulată „202 cântece populare din Bucovina”. Și această culegere este tematică, fiindcă conține cicluri despre motivele dorului, norocului, inimii, despărțirii celor dragi, visului de dragoste, iubirii înșelătoare din creația noastră poetică orală.

Interesant e faptul (remarcat și de către alți folcloriști, Iordan Datcu și George Muntean, din București; Sergiu Moraru, din Chișinău) că alcătuitorul sistematizează materialul artistic în jurul unor nuclee simbolice sau noțiuni fundamentale ale liricii noastre populare: dorul, norocul, urâtul, amarul, cucul, înstrăinarea etc.

Alt volumaș apărut în 1993, la Hliboca (alcătuitori N. Șapcă și D. Covalciuc) înmănunchează unele dintre cele mai frumoase colinde și urături înregistrate în satele de pe valea Șiretului.

Numeroase piese folclorice culese, de D. Covalciuc, completează în mod substanțial câteva compartimente ale antologiei de proporții „Folclor din Țara Fagilor”, (Chișinău, Editura Hyperion, 1993, 560 p.) - carte de referință pentru specialiștii în materie de cultură populară din România, Moldova și din alte țări.

În celelalte cărți ale lui D. Covalciuc - „Povești și snoave din Bucovina” (1994), și „Legende populare din Bucovina” (1995), apărute la Hliboca (editor N. Șapcă), se conturează și se reliefează pregnant nu numai unele subiecte și motive mai frecvente în repertoriul prozei populare din spațiul explorat, coloritul stilistic al

graiurilor nord-bucovinene, ci și individualitatea artistică a scriitorului. Urmând exemplele predecesorilor I.G. Sbiera, S. Fl. Marian, E. Niculiță - Voronca, Leca Morariu și ale altora. Dumitru Covalciuc amplifică, detaliază și dinamizează subiectele înregistrate, fără însă a leza autenticitatea lor folclorică.

Putem totuși, vorbi de o proză folclorică proprie a scriitorului și etnologului D. Covalciuc, ca și despre una de factură istoric-documentară ce depășește în mare măsură cadrul documentar, făcând incursiuni în lumea imaginarului. Astfel, sunt capitolele (publicate până în prezent), din romanul său „Hurmuzăcheștii”, ce urmează să vadă lumina tiparului, încununând o muncă asiduă de mulți ani a distinsului om de cultură și scriitor din Țara Fagilor.

CUPRINS

La cinci ani.....	5
FILE DE ISTORIE	7
Populația Bucovinei în preajma anexării ei de către Austria	7
Ținutul Cernăuți.....	13
Ținutul Câmpulung-Cernăuți	19
Ținutul Câmpulung-Suceava.....	20
Ținutul Suceava	21
Unele aspecte ale situației etno-demografice din Bucovina în perioada habsburgică.....	25
Un memoriu din 1780 al iluministului Vasile Balș despre situația din Bucovina și necesitatea unor reforme	31
Testamentul politic al boierului bucovinean Doxachi Hurmuzachi	40
Diploma împărătească din 9 decembrie 1862	41
Poporația și clasele sociale din Bucovina.....	44
Diplomația americană și problema Bucovinei	53
STATORNICI ÎN DREAPTA CREDINȚĂ.....	58
Mai aproape de Dumnezeu	58
Începutul mântuirii noastre	60
Milostenia, floarea dragostei creștine.....	62
Datoria păstorilor duhovnicești	65
Un veac de luptă pentru păstrarea caracterului ortodox și românesc al bisericii din Bucovina.....	68
Starea Eparhiei Cernăuților și Bucovinei în anul 1995.....	91
Din viața bisericească a eparhiei.....	93
Mănăstirile	94

Protopopiatele	95
Parohiile.....	98
Clerul eparhiei	98
Clerul încadrat	99
Clerul mănăstiresc.....	99
Pregătirea cadrelor preoțești	99
Alte comunități religioase.....	100
Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.....	102
Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.....	104
A TREIA ETNIE DIN UCRAINA.....	105
Românismul în regiunea dintre Prut și Nistru din fosta Bucovină.....	105
A treia etnie din Ucraina.....	112
Numărul elevilor din Cernăuți și suburbii după naționalitate sau tendința de deznaționalizare a forurilor școlare românești	120
Numărul școlarilor după confesiune.....	120
Numărul funcționarilor români și străini la tribunalele din Bucovina	122
Populația ținutului Herța în 1930 și în 1992	125
GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC	128
Pagini negre în istoria Stăneștilor.....	128
Demnitatea, floare aleasă.....	135
Ne-au batjocorit veneticii și cozile de topor	142
Comuna migratoare	155
32 de ani ascuns de frica bolșevicilor	161
Ne-au dus păgânii la moarte.....	166
„Cât trăit-am pe pământ...”.....	169
Păgâni au fost și de-ai noștri, nu numai veneticii	185
DOCUMENTAR.....	189
Victime ale ocupației staliniste și ale războiului din satul Pătrăuții de Sus, fostul județ Storojineț	189
Împușcați la Fântâna Albă	189
Deportați în Siberia	189
Deportați în Kazahstan.....	189
Deportați în Karelia.....	190
Morți pe front	190

Lista persoanelor din satul Stănești, fostul județ Rădăuți, supuse represiunilor staliniste	191
Locuitori al comunei Ostrița, fostul județ Cernăuți, căzuți victime ale regimului stalinist în perioada 1940 - 1945	196
Ostrițeni căzuți pe front și decedați în lagărele de la Onega și Peciora în perioada 1940-1945	198
Lista persoanelor din comuna Boian (cu satele Lehăceni, Cotul Boianului și Arboreni), fostul județ Cernăuți, decedate în urma opresiunilor bolșevice	200
Anii 1940 - 1941	200
Morți de foame și frig în lagărele de muncă de la Onega, împușcați în sat în anii 1944–1945	201
Morți în urma represiunilor în perioada 1945 -1953	203
Români din orașul Storojineț, morți de foame și frig în locurile deportării	203
OAMENI ȘI LOCURI	205
Cum a fost odată	205
Orașul din ochii Anei	208
Mângâieri pentru însingurare	212
La Dobronăuți, cu clopotarul Vârsta	215
În hram și-acasă	219
FOLCLOR BUCOVINEAN ȘI POETI POPULARI	222
Folclor bucovinean	222
Cine nu-i mâncat de rele	222
Inimă de putregai	222
Foaie verde trei livede	223
Ard-o focul cătănie	224
Vine trenul „Principesa”	224
Copiliță dintre munți	224
În pădure la Guranda	225
Dacă n-ar fi vara ploi	225
Ciobănaș la oi am fost	226
Fata care-mi place mie	226
Copiliță trup subțire	226
Dragu-mi-i paharul ras	227
Strigături	227

Doine	229
Răsplata.....	235
Poeți populari.....	240
Eu când vin în sat la mama.....	240
De mamă-s înstrăinată.....	241
Bucovina, plai de dor	242
Veniți, bucovineni, acasă	243
Cântec din deportare	244
CREAȚIE LITERARĂ	245
Trei poeți bucovineni din România Mare	245
George DRUMUR	245
Vasile POSTEUCĂ.....	246
Mircea STREINUL	248
Poeți contemporani	250
Vasile BĂCU	250
Nicolae ȘAPCĂ	252
Ion BELDEANU	255
Grigore BOSTAN	257
Ion COZMEI	259
Constantin HREHOR	260
George L. NIMIGEANU	263
Zinaida SMOCHINĂ-ROTARU	268
Arcadie SUCEVEANU	272
Prozatori contemporani	275
Revolta.....	275
Blestemata.....	291
ISTORIE CULTURALĂ - PROFILURI.....	302
Părinte al istoriografiei bisericești române	302
Eusebiu Mandicevski în lumina unor documente noi.....	315
Diplomatul și scriitorul Octav Vorobchievici.....	318
Destin și spirit arborosean	324
CUPRINS	335
Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”	339

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
2. Vasile Pop. *Colinde*. Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
3. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr*. Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
4. Ion Chinezu – *relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptâmaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale*. Coordonatori: Grigore Ploșteanu și Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. *Alexandru Ceușianu*. Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
7. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus*. Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
8. Traian Dragoș. *La capătul apelor*. Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
9. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare*. Prefață de Dimitrie Poptâmaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
10. *Cântecele lui Iancu*. Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
11. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus*. Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.

12. Aurel Filimon-*consacrare și destin*. Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
13. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean*. O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
14. Iosif Pop. *Credință și apostolat*, memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
15. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele*. Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
16. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș*. Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
17. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților*. (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
18. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa*. Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
19. Vasile Netea – *Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengcean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.
22. Vasile Netea, *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 119 p.
23. Dimitrie Poptămaș, *O viață printre oameni și cărți*. Philobiblon mureșean vol. II. Târgu-Mureș, Editura VERITAS, 2014, 640 p.

24. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 91 p.
25. Melinte Șerban, *Trei ilumiști din Câmpia Transilvaniei: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Vasile Popp*. Ediție îngrijită și prefată de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 141 p.
26. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 108 p.
27. Vasile Netea, *Publicistică*, vol. I-V, Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura "Petru Maior" University Press, 2015.
28. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2015)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2015, 110 p.
29. Vasile Palcu. *Moișa*. File de monografie. Târgu-Mureș, Editura Veritas 2016, 125 p.
30. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2018)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2018, 116 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suciu. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș”, 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 180 p.
3. Mihai Suciu. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944*. Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.

5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2010, 186 p.
6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică*. Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Correspondența cu Adina*. Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii*. Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. Vasile Netea – *istorie și națiune*. Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
10. Vasile Netea-*Publicistică I*. Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
11. Vasile Netea. *Pentru Transilvania*, vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
12. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi*, vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
13. Constantin Romanu-*Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, Cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.
14. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi. Vol. II*. Ediție îngrijită și prefață de dr. Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2015, 401 p.

15. Vasile Netea, *Publicistică*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”, președinte: Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2015.
16. Gheorghe Șincai-sub semnul luminilor. Antologie de texte și bibliografie de și despre Gheorghe Șincai alcătuită de Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, editura Vatra Veche, 2016, 478 p. (100 de cărți pentru Marea Unire – 1918 – 2018, Nr. 37)
17. Vasile Netea. Studii istorice și literare. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Prefață de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2018.

„Țara Fagilor”. Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa”, 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea”, cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–26 (2001–2017), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea”, Poptomas Dimitrie, 540456,
Târgu-Mureș, str. Cutezanței, nr. 34/8.
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com

